

Examendocument*

CSE Latijn 2023

Publius Ovidius Naso

* Disclaimer. Met dit document wil ik de examenkandidaten Latijn extra ondersteunen. De teksten en de vertaling van die teksten zoals die in de docentexemplaren van de examenbundels en de examenbundels zelf staan gelden voor mij als leidend. Ik verwerk alles **sine ira et studio** (naar Tacitus), emotioneel én administratief. Aan de inhoud van dit examendocument kunnen dus geen rechten ontleend worden. Voor het – de laatste keer, snif – zorgvuldig lezen van alle teksten en het eruit halen van tikfouten ben ik mijn collega Gjalt Lucassen (Lyceum Vos, Vlaardingse) erkentelijk. Ik heb, eerlijk is eerlijk, ook uit eerdere examendocumenten van mijn hand teksten geleend. Ach, het zij mij vergeven. Denk ik zelf dan.

Voorwoord

In dit document vind je de Latijnse tekst van het examenpensum 2023 (Ovidius), een vertaling daarvan en voetnoten bij de teksten. De Latijnse teksten zijn met toestemming van de uitgever geplaatst. In de meeste gevallen is de tekstindeling aangehouden zoals die in de Eisma-bundel (EIS) staat (Eisma: *AMOR DOLORQUE, Verhalen uit de Metamorphoses van Ovidius*): hoofdstuktitels, subtitels/paragraaftitels. Waar noodzakelijk wordt de tekst over meerdere bladzijden verdeeld. Af en toe heb ik geforceerd een tekst in delen “gehakt” en een stukje naar een volgende bladzijde verplaatst. Overigens heb ik ook de bundel van Hermaion (HERM) gebruikt, met de titel **NOODLOTTIGE KEUZES, VERHALEN UIT OVIDIUS’ METAMORPHOSES**. Een enkele keer is de vertaling of een aantekening uit de Hermaionbundel naar mijn idee handiger of zelfs gewoon beter.

De **VERTALING** en de aantekeningen in de **VOETNOTEN** worden in fasen aangeleverd. Daarvoor worden dus beide examenbundels als bron gebruikt. Links staat de Latijnse tekst, rechts een werkvertaling.

In de **LATIJNSE TEKST** is via opmaak getracht een paar grammaticale zaken te highlighten. Elke losse **PERSOONSVORM** wordt onderstreept, in een hoofdzin dubbel, in een bijzin enkel (ook een INF historicus!). Maar niet elke persoonsvorm bestaat uit maar één woord. Er bestaat ook iets als een naamwoordelijk dan wel werkwoordelijk gezegde / predikaat. Voor discussie vatbaar misschien, maar ik onderscheid in mijn codering voor het gemak twee typen ‘naamwoordelijk’ gezegde: 1) het standaard naamwoordelijk gezegde met een substantivum of adiectivum in combinatie met een koppelwerkwoord (zijn, worden, blijven, lijken, blijken, schijnen, heten, dunken en voorkomen, e.g. iratus sum) en 2) van het werkwoord afgeleide naamwoordelijke vormen als GRV/PFA/PPP in combinatie met (een vorm van) esse. Ik beschouw laudatus sum als een naamwoordelijk gezegde (terwijl het in het Nederlands – ik ben geprezen – een werkwoordelijk gezegde is. Bij “De muur is behangen en hij is niet geschilderd” ligt het wat genuanceerder. Het Nederlands houdt aan dat een voltooid deelwoord als dat ook een bijvoeglijk naamwoord kan zijn een naamwoordelijk gedeelte van een naamwoordelijk gezegde uitmaakt). Waarom dan eigenwijs doen? Gewoon, omdat het PPP laudatus voor mij een echt naamwoord is. Inclusief verbuiging. Nog even over die codering: alleen wanneer een naamwoordelijk gezegde type 2 bestaat uit zo’n naamwoordelijke vorm van een werkwoord (PPP, PFA, GRV) en wanneer dat gezegde onderbroken wordt door een ander zinsdeel, wordt de persoonsvorm onderstreept en het naamwoordelijk gedeelte van het gezegde met puntjes “onderstreept”. Wordt zo’n samengesteld predikaat NIET onderbroken, dan wordt dat gehele naamwoordelijk / werkwoordelijk predikaat gewoon onderstreept, enkel (BZ) of dubbel (HZ). Maar ik ‘onderpunt’ dus geen substantiva/adiectiva in een ‘echt’ nominaal predikaat, type 1. Voorbeeld: Gaudeo, quia laudatus semper sum. Immo vero laudandus sum. Interdum iratus sum, sed cum iratus valde sum, non me esse puto landandum. Ach. Het is ook maar een keuze.

Een **CONIUNCTIVUSVORM** wordt steeds **vet** gedrukt. Probeer wel zelf steeds te ontdekken waarom daar dan een coniunctivus gebruikt wordt. Moet een woord voor beter begrip van de tekst in gedachten worden aangevuld dan staat het er in superscript bij. Vaak gaat het om ^{esse} of een vorm van esse: denk aan een predikaat dat is samengesteld uit een PPP en ^{esse} / ^{essent} e.d. Maar ook vormen van voornaamwoorden en zelfstandige naamwoorden worden voor het leesgemak wel aangevuld. Let wel, niet omdat de auteur iets “vergeten” was!

Een **BIJZIN** (BZ) wordt meestal ingeleid door een onderschikkend voegwoord of door een betrekkelijk voornaamwoord. Er zijn nog andere mogelijkheden, zoals een vragend bijwoord of het vragende gedeelte van de ADI *correlativa* (quantus bijv.), vragende voornaamwoorden (die er helaas pindakaas hetzelfde uitzien als betrekkelijke voornaamwoorden). Alle typen bijzin-inleidende woorden worden gemarkeerd. Betrekkelijke voornaamwoorden (relativa), betrekkelijke voornaamwoorden ‘met ingesloten antecedent’ (Wie dit leest, is gek, of: Wie Latijn studeert, is slim), en ook relatieve aansluitingen (hoewel die vaak juist een HZ inleiden!) zijn *gecursiveerd in een soort oranje*, andere tekstelementen (heel vaak voegwoorden) *gecursiveerd in blauw*. Net als vorig jaar geef ik ook de tekstelementen die een afhankelijke vraag inleiden een *kleurtje*. Door afhankelijke vragen worden CON vaak “veroorzaakt”. Inderdaad, de zogenaamde CON *obliquus*! Niet altijd staan de inleidende woorden vooraan in hun bijzin. Let wel: het gaat om de bijzinnen in de Latijnse tekst. De corresponderende bijzinnen in de vertaling worden in principe niet op dezelfde manier weergegeven: dat is een keuze. Wie veel Latijn leest, weet natuurlijk ook, dat bijvoorbeeld participia in het Latijn ook weleens in de Nederlandse vertaling als een bijzin worden weergegeven: die bijzinnen zijn geen één-op-één vertalingen van Latijnse bijzinnen en ze worden dus op de normale wijze weergegeven.

Bij **VERWIJZINGEN** naar specifieke tekst wordt een versnummer gebruikt (v3 bijvoorbeeld). Verwijzingen naar een jaartal zien er dus anders uit.

Bij de **VOETNOTEN** worden Latijnse woorden of zinsdelen, citaten dus, uit de pensumtekst **vet** weergegeven. Let op: a (...) b betekent de elementen a en b, niet wat daartussen staat. a ... b betekent alles van a t/m b. Komt het Latijn niet uit de pensumtekst zelf (zelf verzonnen voorbeelden, rijtjes et cetera), dan is het alleen **vet** (zwart dus) weergegeven. Stijlmiddelen en argumentatieve begrippen staan in gekleurd **KLEIN KAPITAAL**, waardoor ze extra opvallen. Taaleigen zaken (idioom) krijgen **DEZELFDE** kleurige notatie. Verteltechnische/narratologische middelen zijn **NET IETS ANDERS** gemarkeerd. Niet-verplichte termen worden wel in **KLEIN KAPITAAL** gezet maar niet in kleur. Denk aan niet tekstgerelateerde stijlmiddelen. Specifieke, vernederlandste of Nederlandse grammaticale terminologie staat gewoon in Romein (=niet cursief), maar Latijnse benamingen staan wel *cursief*. Denk aan de gebruikswijze van de coniunctivus (*finalis, consecutivus*, etc.) of naamvallen (*possessivus, absolutus, obiectivus*, etc.). Als er RIJTJES worden opgegeven, staan die in de gebruikelijke volgorde van NOM, GEN, DAT, ACC, ABL (bij naamwoorden) en 1,2,3 (bij werkwoorden). De vertaling van Latijnse woorden, bijvoorbeeld voegwoorden, of passages (van een vertaler) staat *cursief in rood*.

ANTWOORDEN op vragen bij de teksten worden niet meer allemaal geleverd. Hoewel ik er van EIS nog weleens eentje geef. **JAARTALLEN** zijn van vóór Christus, tenzij anders aangegeven. Realiseer je dat Romeinen geen jaartallen gebruikten en dus ook niet wisten dat ze in bijv. 70 voor Christus leefden! Bij annalisten als Tacitus en anderen wordt een jaartal aangeduid door de consuls van dat jaar te noemen. Gaius Vipstano Gaius Fonteio consulibus (Tac. Annales, XIV, 1) betekent tijdens het consulaat van Gaius Vipsanus en Gaius Fonteius (keizertijd). In onze jaarrekening is dat 59 na Christus.

M. de Hoon, webmaster superlatijn.nl

Vaak gebruikte afkortingen

Naamvallen

NOM=nominativus**GEN**=genitivus**DAT**=dativus**ACC**=accusativus**ABL**=ablativus**VOC**=vocativus

Getal

SG=singularis (enkelvoud)**PL**=pluralis (meervoud)

Geslacht

M=masculinum (mannelijk)**F**=femininum (vrouwelijk)**N**=neutrum (geen van tweeën > onzijdig)

Werkwoordstijden

PR=praesens**IMPF**=imperfectum**FUT**=futurum

(de onvoltooide tijden, gevormd met de praesensstam)

PF=perfectum**PLQP**=plusquamperfectum**FUT EX**=futurum exactum

(de voltooide tijden, gevormd met de perfectumstam/het PPP)

Wijs

IND=indicativus**CON**=coniunctivus**INF**=infinitivus**IMP**=imperativus**PTC**=participium

Genus verbi

ACT=activum (bedrijvende vorm)**PASS**=passivum (lijdende vorm)**DEP**=deponens (lijdende vorm als bedrijvende vorm vertaald)

Deelwoorden

PPA=participium praesens activum**PPP**=participium perfectum passivum**PFA**=participium futurum activum

Speciale vormen

SUP1=supinum 1 (-um)**SUP2**=supinum 2 (-u)**GRV**=gerundivum**GRD**=gerundium

Standaard categorieën

SUBST=substantivum (=zelfstandig nw) **ADI**=adiectivum (bijvoeglijk naamwoord)**ADV**=adverbium (bijwoord)**PRON**=pronomen (voornaamwoord)**PREP**=prepositie (voorzetsel)**POSTP**=postpositie (achterzetsel)**voegwoord**=nevenschikkend voegwoord**voegwoord**= onderschikkend voegwoord

Trappen van vergelijking

POS=positivus (stellende trap)**COMP**=comparativus (vergotende trap)**SUPERL**=superlativus (overtreffende trap)

Vaak voorkomende constructies

AcI=accusativus cum infinitivo-constructie**NcI**=nominativus cum infinitivo-constructie**AcP**=accusativus cum participio-constructie**ABL abs**=ablativus absolutus-constructie

Zinstructuur

HZ=hoofdzin**BZ**=bijzin**KLG**=Kleine Latijnse Grammatica**EIS**=methode Eisma**HERM**=methode Hermaion

Extra aandacht voor de coniunctivus (CON); 1

Word niet zenuwachtig van een coniunctivus: een coniunctivus hoort bij het Latijn als een hamburger bij de Mac, als cosinus bij wiskunde, als taart bij verjaardag.

In het pensum komen veel coniunctivi (CON) voor. Geen nood. Van veel CON merk je in de vertaling niets. Dat zijn met name CON in de bijzin. De CON is gewoon vaak de vereiste modus in de BZ (de zogenaamde modus subordinationis), meer niet. De CON in de hoofdzin verdienen wel degelijk extra aandacht, maar aan de andere kant komen die ook weer niet heel veel voor.

Globaal zit het voor een **HOOFDZIN** zo. Een **indicativus (IND)** geeft daar de constatering van een feit aan, in het verleden, in het heden en in de toekomst. En een **CON** in een hoofdzin doet dat niet. Dan kun je nog alle kanten op, maar iedereen snapt dat een wens (voorbeeldzin 1), een onvervulbare wens dus ook (1), een twijfel (5), een aansporing (3), een mogelijkheid (4), een verbod (7) en vanzelfsprekend een niet-werkelijkheid (2) allemaal voorbeelden zijn van hetzelfde: er wordt geen feit geconstateerd. Je wilt het graag, je had het graag gewild, ga je het doen?, iemand moet het eens een keer doen, het zou weleens kunnen, iemand mag iets niet doen, iets zou zo zijn, maar is dat dus niet. CON in de **HOOFDZIN**? Niet moeilijk.

Daarnaast heb je steun aan het type ontkenning dat eventueel gebruikt wordt (**ne** of **non**), aan de gebruikte werkwoordstijd (een *irrealis* zul je niet in het praesens tegenkomen) en aan de persoon (een *dubitativus* zul je niet snel in de 3^e persoon tegenkomen). Op basis van de KLG is een overzicht gemaakt door mijn collega Rademaker, en dat overzicht is op superlatijn.nl te vinden. Natuurlijk! Wat is daar niet te vinden?

HOOFDZIN:

- 1) CON van wens (*desiderativus/cupitivus*: Amicus haec ne **dicat** = *moge de/m'n vriend dit niet zeggen*)
- 2) CON van niet-werkelijkheid (*irrealis*: Si non id **fecissem**, vitam **amisissem** = *Als ik dat niet gedaan had/zou hebben, had ik mijn leven verloren*)
- 3) CON van aansporing (*adhortativus*: Ne id **faciamus** = *Laten we dat niet doen*)
- 4) CON van mogelijkheid (*potentialis*: Aliquis **dicat** = *iemand kan zeggen/zegt misschien*)
- 5) CON van twijfel (*dubitativus*: **Eamus** an **maneamus**? = *Zullen/moeten we gaan/Gaan we of zullen/moeten we blijven/blijven we?*)
- 6) CON van toegeving (*concessivus*: ne id **fecerit**, tamen sceleratus est = *Oké, laat hij dat dan niet gedaan hebben, toch is hij een misdadiger*)
- 7) CON van verbod (*prohibitivus*: Ne **timueritis**! = *Vreest niet!*)

Extra aandacht voor de coniunctivus (CON); 2

De CON in de **BIJZIN (BZ)** is niet lastig. Het voorkomen van een CON is vaak gebonden aan het feit dat hij in een BZ de persoonsvorm is (modus subordinationis). Dat zie je heel duidelijk bij de BZ binnen een Acl, waar verplicht een CON staat. Sommige talen hebben juist ook voor dat type ondergeschikte zinnen een andere modus (“wijs”) voor de persoonsvorm.

Bij specifieke voegwoorden (**ut, cum, quod, ne**) moet je wel even opletten. Het gaat om voegwoorden die een BZ inleiden. Notatie: voegwoord.

UT: Als **ut** gevolgd wordt door een persoonsvorm in de IND heeft het een andere betekenis (*hoe, zoals, zodra*) dan wanneer de persoonsvorm na **ut** in de CON staat: *opdat* (doel/finalis), *zodat* (gevolg/consecutivus).

CUM: Hetzelfde is het geval bij het voegwoord **cum**. **Cum** met een IND betekent niet veel meer dan *toen, wanneer, terwijl*. Met een CON kan **cum** ook *toen* betekenen (*cum temporale*; komt vaak voor!), maar ook *omdat* (*cum causale*) en *hoewel* (*cum concessivum*). Na *cum causale* en *cum concessivum* volgt per definitie de CON.

QUOD: Een voegwoord als **quod** (*omdat*) leidt tot betekenisverschil. Met een IND is de opgegeven reden een feit (objectief), met een CON is de opgegeven reden subjectief.

NE: Ook het voegwoord **ne** komt met de CON voor. Naast de ontkende *finalis* wordt **ne** + CON gebruikt in zinnen met het werkwoord vrezén. Ingewikkeld gezegd dus in objectszinnen na *verba timendi*. Timeo ne **veniat** = *ik vrees dat hij komt*; timeo ne non **veniat** = *ik vrees dat hij niet komt*. Iets vergelijkbaars doet zich voor na werkwoorden die *verhinderen* betekenen, de *verba impediendi*: Impedior ne plus **scribam** = *ik word verhinderd om meer te schrijven*. Dus **ne** + CON heb je in de BZ in twee smakjes. 1) de ontkende *finalis* (meestal goed te vertalen als *om te voorkomen dat*) en 2) na *verba timendi/impediendi* (waar het dus gewoon *dat* betekent).

Pittiger is de coniunctivus in de *betrekkelijke/relatieve BZ*. Als in een *betrekkelijke BZ* de persoonsvorm in de CON staat spreken we vaak van een bepaalde “bijsmaak” om het verschil in de betekenisnuance met een IND in de *betrekkelijke BZ* aan te geven. Er zijn vier mogelijkheden (met een beetje aparte naam “bijsmaken” genoemd), die twee aan twee gekoppeld zijn aan het gebruik van een CON in een BZ met **ut** dan wel **cum** als inleidend voegwoord. Je kunt twee betekenissen van **ut** met CON (*final* en *consecutief*) en twee betekenissen van **cum** met CON (*causaal* en *concessief*) gebruiken voor een CON in een *betrekkelijke BZ*.

Voorbeeldzinnen: 1) servum misit, qui regem **necaret** (final: *hij stuurde een slaaf die de koning moest doden*); 2) non is sum, qui id **tolerem** (consecutief/definiërend: *ik ben niet zo iemand dat ik dit tolereer*); 3) uxorem laudavit, quam **amaret** (causaal: *hij prees zijn vrouw, van wie hij immers hield*); 4) uxorem necavit, quam **amaret** (concessief: *hij doodde zijn vrouw, hoewel hij van haar hield*). Je kunt dus in mijn terminologie een CON in een *betrekkelijke bijzin* tegenkomen met een *causale* “bijsmaak”. Van de CON zelf merk je niet veel in de vertaling. Er is wel sprake van een toegevoegd voegwoord of werkwoord, dat het betekenisverschil met een *betrekkelijke BZ* in de *indicativus* duidelijk moet maken. Goed voorbeeld is de eerste zin.

servum misit, qui regem **necaret** (CON): *hij stuurde een slaaf die de koning moest doden/om de koning te doden*. Maar: servum misit, qui regem necabat (IND)= *hij stuurde een slaaf die de koning doodde*. (feit)

☐☐ Meer voorbeelden kun je bij superlatijn.nl vinden (downloads/word)

Extra aandacht voor de coniunctivus (CON); 3 (met dank aan Kees Jan Rademaker)

Extra aandacht voor de coniunctivus (CON); 4 (met dank aan Kees Jan Rademaker)

De voegwoordendriehoek

Het vertalen van een PTC wordt vaak lastig gevonden. Het is lang niet altijd mogelijk een Latijns PTC (deelwoord) als een Nederlands deelwoord te vertalen, hoewel het best hier en daar mogelijk is. **Ridentes servi domum intraverunt** is heel eenvoudig weer te geven als 1. *de lachende slaven kwamen het huis binnen* of 2. *Lachend kwamen de slaven het huis binnen*. Je kunt wel een BZ maken met 3. *Terwijl de slaven lachten kwamen ze het huis binnen*. Maar dat geeft weer een extra BZ. Bovendien moet je rekening houden met de tijd van de persoonsvorm in de BZ die je zelf maakt. Dat probleem heb je niet als je een Nederlandse deelwoord gebruikt als een bijwoordelijke bepaling.

Worden de zinsdelen die aan een PTC “hangen” te lang, dan móet je wel overschakelen naar een BZ. Dan moet je een keuze maken tussen een paar mogelijke onderschikkende voegwoorden. Dezelfde keuze moet je maken als er al een BZ staat die wordt ingeleid door het voegwoord **cum**. Onderstaande driehoek kun je in beide gevallen als hulpmiddel gebruiken (met een plaatje kun je beter visualiseren en dus onthouden).

Zoals boven gezegd komt het neer op een keuze tussen een paar, een drietal voegwoorden. Het gaat om een BZ die 1. een tijdsrelatie heeft met de HZ (een *temporele* BZ) of 2. een reden geeft voor de mededeling in de HZ (een *causale* BZ) of 3. in tegenstelling is met de mededeling in de HZ, beter gezegd toegeeft aan de mededeling in de HZ (een *concessieve* BZ)

De voegwoorden zoals bedoeld in BZ van het type 1 noemen we *temporele* voegwoorden. Die van type 2 noemen we *causale* voegwoorden en die van type 3 *concessieve* voegwoorden.

terwijl, als, wanneer, zodra,
nadat, toen (voortijdig)

omdat, daar, aangezien,
doordat

hoewel, ofschoon, terwijl

De qu- woorden: wat een ***-woorden ook altijd!

De Latijnse woordjes die beginnen met qu- worden lastig gevonden. Daarom worden ze vaak opgezocht in het woordenboek. Onterecht. Zoals het aanleren van een basisvocabulaire je bij 'gewone' woorden helpt, zo werkt dat ook bij de qu- woordjes. Je verstand gebruiken en het woordenboek zo weinig mogelijk.

Precies zoals bij alle andere voornaamwoorden (PRON) is het verschil tussen "zelfstandig gebruikt" en "bijvoeglijk gebruikt" heel belangrijk. Een voorbeeld geven is misschien het handigst. Neem bijvoorbeeld het woordje **qui**. Als dat een vragend voornaamwoord is (in een directe vraag) zul je een vraagteken zien staan. **qui adest? Wie is daar? qui** functioneert geheel zelfstandig als onderwerp van **adest** en is dus zelfstandig gebruikt. Maar bij **qui vir adest? Welke man is daar?** is **qui** bijvoeglijk gebruikt bij het zelfstandig naamwoord **vir**. Als een soort bijvoeglijk naamwoord. Nogmaals, alle andere voornaamwoorden kunnen zelfstandig én bijvoeglijk gebruikt worden. Maar denk ook aan bijvoeglijke naamwoorden, participia en gerundiva.

De vuistregel is: bepalen ze een zelfstandig naamwoord/eigenaam dan zijn ze bijvoeglijk; bepalen ze geen zelfstandig naamwoord/eigenaam dan zijn ze zelfstandig.

Welke voornaamwoorden beginnen nou met die vermaledijde **qu-**? De bekendste zijn het betreffelijk voornaamwoord en het vragend voornaamwoord: die worden ook hetzelfde verbogen!). Soms begint ook een onbepaald voornaamwoord met **qu-**. Denk aan **quidam** (gen. **cuiusdam**) *iemand/ een of ander* of **quisquam** (gen. **cuiusquam**) *iemand*. **Quisque** (gen. **cuiusque**) *ieder* vormt daar een aparte categorie van. Onder de relativa vallen woorden als **quisquis** (abl. **quoquo**) *alwie* en **quicumque** (gen. **cuiuscumque**) *wie ook maar*.

We hebben ook nog PRON correlativa in de aanbieding. Dat zijn steeds duo's van woorden die beginnen met een **t-** en met **qu-**. We kennen **tantus ... quantus**, **tot ... quot**, **talis ... qualis**, **totiens ... quotiens**. Het woord met **qu-** kan vragend zijn. **Quantus? Hoe groot? tantus zo groot > tantus ... quantus zo groot ... als**. **Quot? Hoeveel? tot zoveel. tot ... quot zo veel ... als**. **Qualis? Hoedanig? talis zodanig talis ... qualis zodanig ... als**.

Los spul: **Qua(?) waarlangs(?) Quo(?) Waarheen(?) Quam(?) Hoe(?) Quamdiu(?) Hoe lang(?) Quare(?) Waarom(?)**. De haakjes omdat er ook sprake kan zijn van afhankelijke vraagzinnen.

Stel nu, je komt **qui** tegen (in een tekst, niet op straat). Wel, **qui** is ofwel

- 1) betreffelijk voornaamwoord/PRON relativum (met een antecedent er vlak voor; antecedent en relativum vaak van elkaar gescheiden door een komma), ofwel
- 2) relatieve aansluiting (zelfde idee, maar dan met het antecedent in de vorige zin: lees **sed/et** + verwijzend voornaamwoord **is, ea, id**) ofwel
- 3) betreffelijk voornaamwoord "met ingesloten antecedent". Het antecedent (degene) is opgenomen in het betreffelijk voornaamwoord.
- 4) vragend voornaamwoord/PRON interrogativum (in een directe vraag > mét vraagteken, in een indirecte vraag > zonder vraagteken), zelfstandig of bijvoeglijk gebruikt.
- 5) onbepaald voornaamwoord/PRON indefinitum (alleen bijvoeglijk gebruikt); zelfstandig gebruikt is het **quis** (zin 9 hieronder), niet **qui**.

Voorbeelden:

- 1 (4) Rogo, **qui** vir ibi sit. (*ik vraag welke man daar is. qui is vragend voornaamwoord, bijvoeglijk gebruikt, in indirecte vraag > geen vraagteken*)
- 2 (4) Rogo, **qui** ibi esset. (*ik vraag wie daar was. qui is vragend voornaamwoord, zelfstandig gebruikt, in indirecte vraag > geen vraagteken*)
- 3 (4) **Qui** ibi est? (*Wie is daar? qui is vragend voornaamwoord, zelfstandig gebruikt, in directe vraag > vraagteken*)
- 4 (4) **Qui** vir ibi est? (*Welke man is daar? qui is vragend voornaamwoord, bijvoeglijk gebruikt, in directe vraag > vraagteken*)
- 5 (2) Virum video. **Qui** hic adest. (*Ik zie een man. (En/maar) hij/deze is hier aanwezig. qui is betreffelijk voornaamwoord, zelfstandig gebruikt, relatieve aansluiting*)
- 6 (2) Eum video. **Qui** vir hic adest. (*Ik zie hem. (En/maar) deze man is hier aanwezig. qui is betreffelijk voornaamwoord, bijvoeglijk gebruikt, relatieve aansluiting*)
- 7 (1) Virum, **qui** hic adest, video. (*De man, die hier aanwezig is, zie ik. qui is betreffelijk voornaamwoord, zelfstandig gebruikt, onderwerp in betrekkelijke bijzin*)
- 8 (5) **Qui** vir hic adest. (*Een of andere man is hier aanwezig. qui is onbepaald voornaamwoord, bijvoeglijk gebruikt, natuurlijk geen vraagteken*)
- 9 Si **quis** adest, eum video. (*Als er iemand aanwezig is, zie ik die/hem. quis is na si (si, nisi, num en ne geen aliquis, maar quis) een onbepaald voornaamwoord, zelfstandig gebruikt*)
- 10 (5) Si **qui** vir adest, eum video. (*Als er een of andere man aanwezig is, zie ik die/hem. qui is na si (si, nisi, num en ne geen aliquis, maar quis) een onbepaald voornaamwoord, bijvoeglijk gebruikt*)
- 11 (3) **Qui** talia scelera committit, severe puniendus erit. (Wie dergelijke misdaden begaat, zal streng gestraft moeten worden).

De meeste **qu-** woorden (relativa, indefinita, interrogativa) hebben ook nog een paar vormen die met **c-** beginnen: de GEN SG en de DAT SG. Denk aan **cuius** en **cui**.

De vertaling op het examen

Om te controleren of je niet alleen maar vertalingen uit je hoofd geleerd hebt worden op het centraal examen ook vragen gesteld aan de hand van een gegeven vertaling (altijd een Nederlandse vertaling) van een zin of een tekstelement. Je moet op dat moment in staat zijn de verschillen en overeenkomsten gedetailleerd te benoemen. Noteer bij een antwoord altijd de brontekst en (het juiste gedeelte van) de vertaling. Hieronder staat een reeks van vaak voorkomende formuleringen van vragen op het examen Latijn, ook vragen die je bij het vergelijken van vertalingen van een tekst tegen kunt komen. Let goed op het verschil tussen de term **tekstelement** en **woord**. Een tekstelement kan meer woorden bevatten, maar met een woord wordt ook echt één woord bedoeld. Meer woorden dan één in je antwoord maken in dat geval dat antwoord dus al meteen fout.

CITEER het Latijnse **tekstelement** waarvan '...' de weergave is.

CITEER het desbetreffende Latijnse **tekstelement**.

CITEER het Latijnse **woord** uit het voorafgaande (vanaf < Latijns woord> in regel ...) dat dezelfde persoon aanduidt.

CITEER de twee niet direct opeenvolgende Latijnse **woorden** uit de regels ... - ... (... t/m ...) waarmee ... wordt aangeduid.

CITEER het Latijnse **woord** uit de regels ...-... (... t/m ...) dat inhoudelijk vergelijkbaar is met '...' (regel ...).

CITEER de twee Latijnse **woorden** uit deze regels die samen het stilistisch middel vormen.

BESCHRIJF in eigen woorden wat <auteur> concreet met deze woorden bedoelt.

CITEER het Latijnse **tekstelement** uit het vervolg (t/m regel ...) dat een tegenstelling vormt met <Latijns tekstelement>

VERKLAAR waarom er verschillende werkwoordstijden zijn gebruikt. Ga op beide werkwoordsvormen in.

Welk aspect van wordt wél vermeld in Tekst 2, maar niet in Tekst 3? **BEANTWOORD** de vraag in het Nederlands.

De vertaler heeft de grammaticale structuur van het Latijn niet geheel overgenomen. **LEG DIT UIT** met betrekking tot <Latijns woord>. Ga in je antwoord in op zowel het Latijn als de vertaling.

<auteur> gebruikt in deze regels het stilistisch middel De vertaler heeft dit stilistisch middel niet overgenomen. **LEG DIT UIT**. Ga in je antwoord in op zowel het Latijn als de vertaling.

BESCHRIJF in eigen woorden ... (Nederlands dus!)

Uit welk gegeven in de rr.... blijkt dat ...? (Nederlands!)

De Acl en de Ncl

Bij het vertellen van verhalen, bij het weergeven van iemands woorden (indirecte rede dus) zie je vaak de grammaticale constructies Acl (accusativus cum infinitivo) en Ncl (nominativus cum infinitivo). Het is belangrijk kennis te nemen van de meest basale zaken die in beide constructies spelen. Voorbeelden zijn uit Liviuspensa, maar kunnen zo op Cicero en Seneca toegepast worden. Ook die geven vaak iemands woorden weer, zonder ze letterlijk te citeren.

In combinatie met deze constructies ga je heel vaak te maken krijgen met:

1. de *subjectsaccusativus* en de *objectsaccusativus*: vormen van het persoonlijk voornaamwoord **is/ea/id** (eigenlijk het verwijzend voornaamwoord, dat wordt gebruikt als persoonlijk voornaamwoord!), het aanwijzend voornaamwoord (pronomen demonstrativum) **hic, ille, iste** en van het wederkerend voornaamwoord (pronomen reflexivum) die als onderwerp dan wel lijdend voorwerp bij de INF gebruikt worden. Laten we aanhouden dat wederkerende voornaamwoorden de voornaamwoorden zijn die met een s- beginnen. Voorbeelden zijn **se, sibi, suus** (en vormen daarvan). Ze verwijzen naar het onderwerp van de zin (hoofdzin of bijzin) waarin ze voorkomen.
2. de tijdsverhoudingen t.o.v. de persoonsvorm als gevolg van de verschillende tijden van de INF:
de INF PR geeft gelijktijdigheid aan
de INF PF geeft voortijdigheid
de INF FUT geeft natijdigheid aan
3. het uit de tekst weglaten van persoonsvormen als dicit/ait/inquit waardoor de Acl in de lucht lijkt te hangen
het uit de tekst weglaten van esse in het INF-gedeelte van de Acl
doorlopende Acl's: na een hoofdwerkwoord volgen meerdere Acl's, waarbij de "logische" onderdelen niet elke keer herhaald worden en voor ons gevoel dus weg gelaten worden
4. een CON in een BZ die we CON *obliquus* noemen. Als binnen een Acl een BZ voorkomt staat de persoonsvorm in die BZ automatisch in de CON

Voorbeelden:

Rex dicit se servos necaturum esse: **de koning zegt dat hij de slaven zal doden** (hij is de koning zelf)

Rex dicit eum servos necaturum esse: **de koning zegt dat hij de slaven zal doden** (hij is een andere persoon dan de koning)

Rex dixit se servos necaturum esse, illos non superaturos [esse]: **de koning zei dat hij (zelf dus) de slaven zou doden, dat zij (de slaven) het niet zouden overleven**

Famuli irati sunt: se non adiuturos [esse] Romulum: **de dienaren zijn boos: (in hun boosheid zeggen ze) dat ze (die dienaren dus: se is hier PL!) Romulus niet zullen helpen**

Accepisse id augurium laeta dicitur Tanaquil: **van Tanaquil wordt gezegd dat zij het voorteken blij aanvaard heeft**

Tanaquil se laetam accipere id augurium pollicetur: **Tanaquil belooft dat zij (Tanaquil: se is hier F) dat voorteken blij aanvaardt**

Fertur omnes populos vicisse: **van hem wordt gezegd dat hij alle volkeren overwonnen heeft**

Rex dicit se servos, quia facinus commiserint, necaturum esse: **de koning zegt dat hij de slaven, omdat ze een misdaad gepleegd hebben, zal doden**

☐☐ Meer voorbeelden kun je bij superlatijn.nl vinden (downloads/word)

Gerundium of toch een Gerundivum?

Er bestaan twee vormen in het Latijn die allebei als kenmerk de letters **–nd–** hebben, het gerundium (GRD) en het gerundivum (GRV).

Het **gerundium** is een *zelfstandig* naamwoord, namelijk de infinitivus die fungeert als zelfstandig naamwoord. Het woord geldt als onzijdig (N), wat ook in het Nederlands blijkt door het lidwoord “het”. Er zijn maar een paar naamvallen van het gerundium, een genitivus (**–ndi**), een dativus (**–ndo**), een accusativus (**–ndum**) en een ablativus (ook **–ndo**). De nominativus is natuurlijk de infinitivus zelf, en dus eigenlijk helemaal geen gerundium.

Het **gerundivum** is een *bijvoeglijk* naamwoord, dat dus verbogen kan worden in 5 naamvallen, sg en pl, en ook nog in het M, F en N. Omdat een gerundivum een bijvoeglijk naamwoord is, is het logisch dat het in combinatie voorkomt met een zelfstandig naamwoord* (dat inhoudelijk functioneert als een lijdend voorwerp bij het GRV, zie **voorbeeld** onderaan) én

- a) puur bijvoeglijk (attributief) gebruikt kan worden om iets van dat zelfstandig naamwoord aan te geven, of
- b) puur bijvoeglijk bij dat zelfstandig naamwoord, maar met nadruk van de betekenis op het GRV: dominant GRV
- c) als naamwoordelijk gedeelte van het gezegde gebruikt kan worden (dus met een koppelwerkwoord, in de praktijk vrijwel altijd esse of een vorm daarvan) dat iets van dat zelfstandig naamwoord (het onderwerp) “zegt”

*soms komt een onpersoonlijk GRV van verplichting voor dat niet congrueert. Het GRV is dan altijd N:

Cenandum est betekent dus: er moet gegeten worden

Voor het vertalen is het belangrijk of je met een gerundium te maken hebt of met een gerundivum, en bij een gerundivum of het er een is van het type a) of type b) of van het type c).

In de vertaalpraktijk vertaal je een GRD én een dominant GRV allebei met een infinitivusconstructie:

- 1) om te ...
- 2) voor/van/bij/door het ... van

Voorbeeld: Ars scribendi epistulam difficilis est ars scribendae epistulae (epistulae is inhoudelijk lijdend voorwerp bij scribendae/scribere) difficilis est: de kunst van het schrijven van een brief is moeilijk / de kunst om een brief te schrijven is moeilijk.

Het volgende schema maakt duidelijk dat het ook weer niet zo héél moeilijk is:

3 Corvus en Cornix

en de onbetrouwbare Battus

3 2a. Met. 2, 680 – 686 Mercurius steelt het vee van Apollo (p.34) – 1

80 Illud¹ <u>erat</u> tempus, quo te² pastoria pellis³ textit onusque <u>fu</u>it baculum silvestre sinistrae⁴, alterius dispar⁵ septenis fistula cannis. Dumque amor⁶ <u>est</u> curae⁷, dum⁸ te tua fistula <u>mulcet</u>, incustoditae⁹ Pylios¹⁰ <u>memorantur</u> in agros 685 processisse boves¹¹. <u>Videt</u> has Atlantide¹² Maia natus et arte sua silvis <u>occultat</u> abactas.	Dat was de tijd, waarin de vacht van een herder jou bedekte en de last van je linkerhand een stok uit het bos was, de last van de andere hand was een ongelijke herdersfluit met zeven rietpijpjes. En men vertelt dat, terwijl de liefde jou zorgt baart, terwijl jouw herdersfluit jou bekoort, de runderen onbewaakt/die niet (door jou) bewaakt werden, voort zijn gegaan naar de akkers van Pylus. De zoon van Maia, dochter van Atlas, ziet hen/deze en nadat ze zijn weggevoerd/hij ze heeft weggevoerd, verbergt hij ze met de aan hem eigen listigheid in de bossen.
---	--

¹ zo. Meteen bij het eerste woord al een voetnoot, zij het geen grappige. De tijd die bedoeld is is de mythische tijd waarin figuren als Apollo en zijn consorten de dienst uitmaakten. zie je? Niet grappig.

² Apollo. Hij wordt door de verteller aangesproken. Dat noem je **APOSTROFE** en het is een stijlmiddel. Leuk hè, een stijlmiddel?

³ Apollo, die er normaal gesproken *pico bello* uitzag liep op dit moment in een herdersvacht. Dat is niet de vacht van een herder, nee, maar van een dier dat door een herder bewaakt is geweest. Een schaap of zo. Waarom liep Apollo er een beetje smoezelig bij? Nou, hij hoedde het vee en dan trek je geen colbertje aan. En het was bloody hot daar natuurlijk dus ja, zo'n vacht moest snel uit kunnen. Zeker ook omdat ie verliefd was. Je weet dan af en toe niet hoe snel je uit de kleren mot. O ja, vergat ik bijna. Jullie geilen allemaal een beetje op stijlfiguren. Hup, weer eentje: **pastoria gellis** is een **ALLITERATIE**. Kan ook gewoon toeval zijn, die twee woorden naast elkaar. Maar bij goden weet je het nooit. **ALLITERATIE** is een stijlmiddel m.b.t. klank. Andere stijlmiddelen betreffen de woordvolgorde of de (diepere) betekenis.

⁴ ach, gossiepossie. Weer een **ALLITERATIE**: **silvestre sinistrae**. Woorden hebben niks met elkaar te maken, maar ach. Hoe dan ook, Apollo had ook een stok vast. Tja, je bent herder of je bent het niet, hè. Hij was rechtsdragend want zijn fluit (dat muziekinstrument bedoel ik) had ie rechts (kijk maar zodadelijk), en dus had ie zijn stok, z'n wandelstaf in zijn linkerhand. Want ook deze god had maar twee handjes.

⁵ ja, bereid je maar voor op heel veel stijlmiddelen bij deze rasverteller, bij Publius Ovidius Naso. Niet te verwarren met Nasi. Dit is een **ENALLAGE**. Dat spreek je niet op zijn Frans uit, Floris, maar op zijn Grieks. Het komt in wezen neer op een lekker kopje koffie. Huh? Kopje koffie? Wazda? Nou, fantadrinkertjes van me, "lekker" hoort grammaticaal bij "kopje" maar inhoudelijk bij "koffie". Verwisseling, of, met een lekker duur woord, **ENALLAGE**. Hypallage mag ook. Voor als je een keer genoeg hebt van enallage. **Dispar** hoort grammaticaal bij **fistula**, maar het zegt inhoudelijk iets van die **cannis**, die **rietpijpjes**. We hebben het over een panfluit, mensen. Kleine smeerpipjes van me, zelfs bij Ovidius niet meteen al te gore fantasietjes, oké?

⁶ beetje ingewikkeld verhaal, maar het komt erop neer dat Apollo had "gesport" met ene Coronis (nee, niet tante Corona), een kortdurende relatie waaruit Asclepius voortkwam. In de roze wolkjes, Apollo.

⁷ de zogenaamde DAT *finalis* in het wild. Wij kennen ze ook, alleen noemen we het dan geen DAT *finalis*. Het strekt hem – of haar – **tot** eer. Ik kom hem – of haar – altijd **te** hulp. Dat soort fratsen.

⁸ herhaling van het voegwoord **dum**. Zullen we maar eens een **ANAFORTJE** tussendoortje doen dan? Joh, leef je uit met je anaforen.

⁹ tja, dus Apollo mijmert nog over Coronis en haar bevalligheden en dommelt ff weg of zo. De koeien die hij moest bewaken dachten er het hunne van en peerden hem. Ze waren **incustoditae**, **onbewaakt**.

¹⁰ Pylos, aan de westkust van de Peloponnesus. Keileuk stadje tegenwoordig. Ik kan het weten want ik was er zomer 2022. Leuk marktplein. Zoiets moeten die koeien van Apollo ook geroken hebben.

¹¹ wat je hier ziet is dat het vorige vers doorloopt in dit vers. Had Ovidius dan niet goed gerekend of zo? Was ie van 't padje af? Hoe dan ook, we noemen zo'n doorloopje een **ENJAMBEMENT**. Doet ie vaker.

¹² da's nou een **PATRONYMICUM**. Maia (niet de bij) wordt hier, behalve zo dadelijk gewoon Maia, ook de dochter van Atlas genoemd. Uit Maia kwam Mercurius voort. De wegen van de goden waren ondoorgrondelijk, en hun geslachtsdrift ook. Mercurius werd dus geboren, dūh, en hij werd heel snel oud. Goden kunnen dat. Maar deze Mercurius leidde dus de koeien waar Apollo niet meer op lette weg en verstopte ze in de bosjes. Zo te zien aan de rest van de tekst ergens vlakbij de bergen. Waarom Mercurius dat deed? Nou, ouwe Merc leek wel leuk, maar was eigenlijk een boefje. behalve de boodschapper van de goden (compleet met vleugels aan schoenen, helm) was ie ook de god van de handel (**merx** betekent **handel!**), van de reizigers en van de dieven.

3 2a. Met. 2, 686 – 690 Mercurius steelt het vee van Apollo (p.34) – 2

<u>Senserat</u>¹³ hoc furtum¹⁴ nemo nisi notus¹⁵ in illo rure senex (Battum vicinia tota <u>vocabant</u>¹⁶); divitis hic saltus herbosaeque pascua Nelei¹⁷ 690 nobiliumque greges custos¹⁸ <u>servabat</u>¹⁹ equarum.	Niemand had deze diefstal gemerkt behalve een oude man, bekend in die streek (de hele buurt/alle burens noemde/noemden hem Battus/Zwetser); deze hield als bewaker toezicht op de bergweiden en de grasrijke weilanden van de rijke Neleus en op de kuddes van uitstekende merries.
---	--

¹³ het PLQP geeft, zoals zo vaak, een achtergrond bij het verhaaltje aan. Het eigenlijke verhaal gaat namelijk niet over de diefstal van die koeien, maar over het verklappen van die diefstal. Nota bene, grappig genoeg ook, aan de dief zelf. En die diefstal, die was al achter de rug. Het is trouwens opvallend dat de persoonsvorm helemaal vooraan staat. Mercurius had misschien gedacht dat niemand hem de koeien achterover zou zien drukken, maar er wás dus wel degelijk iemand. En die hād het wel degelijk gezien!

¹⁴ zo heet het wegvoeren van andermans koeien en listig in bosjes verstoppert eigenlijk, hè? Diefstal. Afijn, Mercurius was de god van de dieven, dus hij had er kaas van gegeten.

¹⁵ wauw, een driedubbele **ALLITERATIE**! Het moet niet veel gekker worden! nemo nisi notus.

¹⁶ gevalletje **constructio ad sententiam**: **vocabant** is 3 PL en het onderwerp is **tota vicinia**, SG dus. Hoe ken dat? Nou, de hele buurt bestaat inhoudelijk uit meer dan één persoon. Vandaar het PL. **Vicinia** is ook nog eens een keer een vorm van **METONYMIA**. **ABSTRACTUM PRO CONCRETO** om precies te zijn. De buurt is een abstract begrip, maar bedoeld zijn de mensen uit die buurt. En die zijn concreet.

¹⁷ deze GEN staat een eindje van zijn ADI af, **divitis**. In het vorig stukje hadden we er daar ook een paar van (**incustoditae** ver van **boves**, **Pylios** stukje van **agros** vandaan) en zo meteen nog eentje: **nobilium** en **equarum**. Je noemt dit soort uitelkaarplaatsingen **HYPERBATON**. Die gaan we er niet allemaal uitvissen, mensen. Want dan zijn we nog wel ff bezig. Zo zijn er meer dingetjes die we grotendeels onbenoemd laten. Zoiets als **DICHTERLIJK PL** of zo, die komen gewoon veel vaker voor. Hoe dan ook, die Neleus-pipo kwam uit Pylos. Papsje Nestor was er koning en dus was zoonlief niet onbemiddeld. Oftewel **divitis**. Je zou, met enig gevoel voor taal, nog wel kunnen beweren dat de laatste twee hyperbata, omdat ze zich over het hele vers uitstrekken, symbolisch de rijkdom (overal, van links naar rechts) van Neleus verbeelden. En die Battus was in dienst van Neleus, vandaar dat de meeste mensen hem wel kenden.

¹⁸ je noemt de vertaling van **custos** met **als bewaker** een **predicatieve** vertaling. **Predicatief** betekent dubbelverbonden. De tegenhanger is de term **attributief** (maar op één manier verbonden met bijvoorbeeld het onderwerp, dat al dan niet in de persoonsvorm ingesloten is).

¹⁹ het IMPF heeft een driedig aspect. Het beschrijft een langdurige situatie in het verleden (**duratief** aspect), of het beschrijft een telkens terugkerende actie in het verleden (**iteratief** aspect) of het beschrijft een poging in het verleden (**conatief** aspect / IMPF **de conatu**). Voor een achtergrondschets wordt vaak het IMPF gebruikt. Soms het PLQP. Met de laatste twee is geen aspect gemoeid.

3 2b. Met. 2, 691 – 695

Battus blijkt niet te vertrouwen te zijn (p.36) – 1

Hunc²⁰ <u>tenuit</u> blandaque²¹ manu <u>seduxit</u> et illi ‘<i>Quisquis</i> <u>es</u>²², hospes²³’ <u>ait</u>, ‘<i>si</i> forte armenta <u>requiret</u> haec²⁴ aliquis²⁵, vidisse <u>nega</u>; <i>neu</i> gratia facto nulla <u>rependatur</u>²⁶, nitidam <u>cape</u> praemia²⁷ vaccam’ 695 et <u>dedi</u>t²⁸. Accepta²⁹ voces has <u>reddidit</u>³⁰ hospes³¹:	Hij hield hem tegen en met vleierende hand nam hij hem terzijde en zei tegen hem: ‘Wie je ook bent, vreemdeling, als iemand toevallig inlichtingen zal inwinnen over deze kuddes/deze kuddes zal zoeken, zeg dat je ze niet hebt gezien; en om jouw dienst rijkelijk te belonen, neem als beloning een glanzende koe,’ en hij gaf (hem de koe). Nadat de koe was aangenomen/hij de koe had aangenomen, gaf de vreemdeling het volgende antwoord:
---	--

²⁰ deze arme **hunc** (≠ hunk ≠ junk) is Battus. Mercurius wil liever niet dat collega-god Apollo te weten komt dat hij diens koeien achterovergedrukt heeft. Dus is ie extra vriendelijk tegen de oude baas. Battus weet niet wie hij voor zich heeft en dat brengt hem in een wonderlijke situatie. Want verteller (Ovidius) en lezer/luisteraar – en Mercurius zelf natuurlijk – weten verrekke goed wie dat is die Battus probeert te paaien. Zo’n situatie leidt er in de verhalen van Ovidius menigmaal toe dat zo’n personage zich handelingen of uitspraken permitteert waarvan hij zich de reikwijdte niet bewust is. En alle anderen wel. Wat in zo’n wending bij de luisteraar opkomt is de uitspraak “Ach gossie, je moest eens weten wat je nou eigenlijk zegt/doet.” Laten we de vriendelijke Mercurius even voor het gemak Mercurius 1 noemen. U snapt wel dat er ook nog een Mercurius 2 aan zit te komen... De setting is helemaal rijp voor het prachtige fenomeen *DRAMATISCHE IRONIE*. Lichtelijk dramatisch wat de persoon in kwestie gaat overkomen, maar het tovert toch een klein sardonisch lachje op het gezicht van verteller en luisteraar...

²¹ de hand vleit niet, hè! Dat doet het onderwerp van **seduxit**. Mercurius stelt zich extra aardig op tegen Battus, omdat ie iets van hem gedaan wil krijgen. Battus moet zijn waffel houden over de diefstal. Toch hoort **blanda** grammaticaal bij **manu**. Gevalletje *ENALLAGE*.

²² Hoezo, wie je ook bent? Alsof Mercurius dat niet weet! Aan de andere kant zou Battus misschien een tikkie verbaasd zijn geweest als een wildvreemde hem had aangeproken bij zijn voornaam. Ondanks dat de oude baas bekend was in de omgeving.

²³ Mercurius spreekt Battus aan met **hospes** *vreemdeling*, wat dan op zich weer wel klopt met “Wie je ook bent” van daarnet. In v699 spreekt Mercurius, maar dan Mercurius numero duo aan met **rustice boer**. Grappig is wel dat de verteller in v695 eveneens de term **hospes** gebruikt. Alsof hij zich verplaatst heeft in Mercurius.

²⁴ ze staan kennelijk bij die kuddes koeien te kleppen.

²⁵ iemand? Ja ja, ha ha. Iemand. Hij zelf, bedoelt ie. Boefje, die Mercurius.

²⁶ kijk, Ovidius is een meesterlijk verteller. In een paar “pennenstreken” zet hij zijn verhaaltje op poten. Razend knap. Mercurius wil voor het stilzwijgen van Battus best betalen, om hem daarmee ook klem te zetten. Als Battus ook nog een beloning ontvangt voor zijn zwijgen wordt het voor hem vrijwel onmogelijk zich niet aan die afspraak te houden. Smeergeld, dat werkt ook zo.

²⁷ *predicatief* vertalen, hè, kandidaatjes van me. Met “als”. **Praemia** is net als **nitidam vaccam** ACC vanwege lijdend voorwerp, maar **praemia** (*DICHTERLIJK PL* bovendien) is dus *predicatief* bij dat lijdend voorwerp **nitidam vaccam**.

²⁸ snelheid in de handeling. Mercurius laat er geen gras over groeien en geeft Battus meteen een koe. *ENJAMBEMENT* ondersteunt de doortastendheid van de god.

²⁹ om de ABL *absolutus* compleet te maken moet je **vacca** toevoegen.

³⁰ **reddere** *teruggeven*, *maken tot* wordt bij Ovidius geregeld gebruikt voor *antwoorden*.

³¹ zie je? Ook de verteller duidt Battus aan met **hospes**.

In de ene wei staat een stier, en die heet Hannibal. Aan de andere kant van het prikkeldraad in de andere wei staat een prachtige koe. Hannibal loopt naar het prikkeldraad toe en begint tegen die koe te praten. Hij stelt zich met zware stem voor: “Mijn naam is Hannibal.” En ze beginnen zo een gesprek over koetjes en kalfjes. En die koe heeft eigenlijk wel trek in die stier, en die stier ziet die koe wel zitten. Op een gegeven ogenblik zegt die stier: “Weet je wat? Ik neem wel even een aanloopje, dan spring ik over het hek en dan kom ik eens even bij je.” Dat lijkt de koe een goed idee. Hannibal neemt een aanloop, springt en komt in de andere wei terecht. Hij loopt op de koe af, en zij zegt: “O Hannibal.” Zegt de stier met een hoog stemmetje: “Nou zeg maar Hanni, want m’n ballen hangen nog aan het prikkeldraad.”

3 2b. Met. 2, 696 – 701

Battus blijkt niet te vertrouwen te zijn (p.36) – 2

‘Tutus <u>eas</u>³²; lapis iste³³ prius tua furta <u>loquetur</u>’³⁴ et lapidem <u>ostendit</u>³⁵. <u>Simulat</u> love³⁶ natus abire; mox <u>redit</u> et versa pariter cum voce figura³⁷ ‘Rustice, <u>vidisti</u> <u>si</u> quas³⁸ hoc limite’ dixit 700 ‘ire boves, <u>fer</u> opem furtoque³⁹ silentia <u>deme</u>. luncta suo pretium <u>dabitur</u> tibi femina tauro⁴⁰.’	‘Jij kunt veilig gaan; die steen zal eerder over jouw diefstal spreken’, en hij toonde (hem) de steen. De zoon van Jupiter doet alsof hij weggaat; hij keert snel daarna terug en nadat hij zijn gestalte tegelijk met zijn stem had veranderd, zei hij: ‘Boer, als jij enige runderen over/langs deze weg hebt zien gaan, help dan en neem het stilzwijgen van deze diefstal weg. Er zal jou als beloning een wijfje/koe, verbonden/samen met haar stier, gegeven worden.’
---	--

³² CON *potentialis*. Die geeft een mogelijkheid aan. Battus stelt Mercurius gerust. Die kan ‘m gerust peren, want hij zal niemand vertellen over de diefstal. Wie het vers foutloos scandeert ziet 5 dactyli opdoemen, achter elkaar. Voordat de laatste voet een beetje roet in het eten gooit. Het swingende ritme ondersteunt de inhoud van het vers. Hûh? Hoe dan? Let op: het ritme ondersteunt het gemak waarmee Battus een belofte doet waarvan hij zelf niet eens weet of hij zich daar aan kan houden. Niet dus. Mooi gevonden, nietwaar? Niet zelf bedacht natuurlijk, want daar word ik moe van.

³³ ik stel me dan zo voor dat Battus zijn woorden kracht bij wil zetten door een goed voorbeeld te noemen, geen flutvoorbeeld. Dus die kijkt wat rond, ziet een steen en denkt: ja, dát is het perfecte voorbeeld van iets dat nooit gaat praten: een rotsblok, een steen. Hij wijst die steen aan (iste, beetje negatief geladen PRON *demonstrativum*: hé dude, die f*cking steen daaro) en doet dan zijn uitspraak. Voor de lezers die in de buurt wonen komt deze keuze van Battus niet uit de lucht vallen. Men kende daar een steen die de index (*aanwijzer, verklapper*) genoemd wordt en door het grappige (behalve voor Battus dan, maar de rest ligt in een deuk) verhaal van Battus verklaart Ovidius het ontstaan van die naam voor die steen. Stukje *DRAMATISCHE IRONIE* (hij wist niet wat ie zei, Battus, en hij kon onmogelijk vermoeden dat ie even later als steen zou eindigen) gelardeerd met een mooi voorbeeld van *aetiologie*. Ovidius kickt erop mythologische verklaringen te geven voor alledaagse dingen. Het goudstof dat in een rivier aangetroffen wordt verklaart Ovidius door het verhaal van koning Midas. Die mocht een wens doen. Wat kiest ie, sukkel? Dat alles wat ie aanraakt in goud verandert. Je eten dus ook, hè! Dombo.

³⁴ IND FUT. Voor Battus is het 100% zeker weten dat die steen eerder zal praten over Mercurius’ gejat. Normaal gesproken is dat een veilige bewering, omdat het mij bekend is dat stenen geen orale vermogens hebben. En Battus is dat ook bekend. Maar wat Battus doet is linke soep. Hij weet niet dat ie een god tegenover zich heeft. Die voelt zich min of meer uitgedaagd door de stellige bewering van de oude baas. Oh ja joh? Die steen praat eerder dan jij? Dus jij praat niet? Lips are sealed? Jij gaat niet snitchen? Nou, dat wil ik weleens controleren dan.

³⁵ weer die snelheid van actie? Ja, maar dit *ENJAMBEMENT* gaat over Battus.

³⁶ Mercurius is de, sorry een zoon van Jupiter. Jupiter was de oppergod. Onfeilbaar, sereen, wijs, en imposant in de ogen van de Romeinen. Dat was tenminste wat Augustus met zijn ethisch reveil avant la lettre graag had gezien. Maar Ovidius had een andere opvatting over de Romeinse goden, die hij meer als een soort übermensen beschouwt, met al hun falen en feilen. Als je Ovidius leest over Jupiter, dan krijg je toch een heel ander beeld van die oppergod dan wat Augustus wilde propageren. De man, én broer, van Juno moet de arme godin als het ging om huwelijks trouw tot wanhoop gedreven hebben. Bot gezegd, Jupiter hing hem echt overal in. Mercurius was wel de zoon van Jupiter, maar Juno was niet zijn moeder. Dat was dan weer Maia (niet de bij), Maia de dochter van Atlas, zoals we in v685 lazen. Juno neemt n.a.v. de ontrouw van manlief geregeld het recht in eigen handen. Dat zien we in het verhaal van Semele heel goed. En de promiscuïteit van zo’n Jupiter, de misschien wel gerechtvaardigde, maar toch grenzenloze woede van Juno, de gehaaidheid van een Mercurius (en we zullen nog vele voorbeelden zien), Ovidius’ publiek smulde bij dit soort faux pas van goden.

³⁷ versa figura is een ABL *absolutus*. We weten wie zijn gestalte verandert, want dat kunnen goden nou eenmaal. Mercurius dus. Dat doet ie niet met zijn stem, want voce is geen ABL *instrumenti*. Hij verandert niet alleen zijn gestalte, maar ook zijn stem. Battus mag dan oud zijn, en “veelbelovend”, maar gek is ie niet. Mercurius ziet er ineens totaal anders uit. Mercurius 2 nu.

³⁸ deze voetnoot bevat een ezelsbruggetje waardoor je makkelijker onthoudt dat het voegwoord si er, net als nisi, num en ne, voor zorgt dat het PRON *indefinitum* aliquis gereduceerd wordt tot quis. Het ezelsbruggetje zelf heeft niets te maken met een veelvuldig voorkomende Arabische jongensnaam Ali (*hoog, verheven*) en kan dus niet als discutabel beschouwd worden. Tja, mafkezen die dat toch doen heb je altijd. Hoe dan ook: na si, nisi, num en ne gaat ali (kijk maar, kleine letter) niet met quisje mee. Zo hee! Die durft! Goed. Ook weer gehad.

³⁹ haha, Mercurius die het over diefstal heeft. Hij doet alsof ie koeien kwijt is en noemt de actie van de verdwenen koeien maar meteen diefstal. Ja. Zijn eigen diefstal. Rat. silentia deme is *EUFEMISME*.

⁴⁰ een nog grotere beloning voor Battus als hij de plaats van de koeien prijsgeeft. Natuurlijk (anders zou het geen Ovidiusverhaal zijn) zwicht de oude man voor Mercurius’ smooth talk (5 dactyli, cf v696).

3 2b. Met. 2, 702 – 707 Battus blijkt niet te vertrouwen te zijn (p.36) – 3

At senior, <i>postquam</i> <i>est</i> merces <i>geminata</i>⁴¹, 'Sub illis montibus' <i>inquit</i> '<i>erunt</i>' (et <i>erant</i> sub montibus illis)⁴². <i>Risit</i>⁴³ Atlantiades⁴⁴ et 'Me⁴⁵ mihi, perfide, <i>prodis</i>?⁴⁶ 705 Me mihi <i>prodis</i>? 'ait, periuraque pectora⁴⁷ <i>vertit</i> in durum silicem, <i>qui</i> nunc quoque <i>dicitur</i> index⁴⁸, inque nihil merito⁴⁹ <i>vetus est</i> infamia saxo.	Maar de oude man zei, nadat de beloning/het loon verdubbeld was: 'Aan de voet van die bergen zullen ze zijn' (en inderdaad waren ze aan de voet van die bergen). De kleinzoon van Atlas lachte en zei: 'Verraad jij, onbetrouwbare/onbetrouwbaar persoon, mij aan mij(zelf)? Verraad jij mij aan mij(zelf)?' en hij verandert het leugenachtig hart/de leugenaar in een harde steen, die ook nu nog verklikker wordt genoemd, en op de steen die dit geenszins verdient, is/rust van oudsher een slechte naam.
---	---

⁴¹ klopt. Eerst was het een koe. Nu belooft de vreemdeling hem een koe én een stier. De gretige Battus gaat meteen overstag.

⁴² even voor de duidelijkheid: haakjes zijn een moderne uitvinding. Ovidius gebruikte geen haakje open en haakje sluiten. De tekstelementen in vv702-703 vormen een **CHIASME**. Meerdere chiasmata zelfs. Kijk maar. **sub illis montibus** (a) **erunt** (b) **erant** (b) **sub montibus illis** (a). Dat is er eentje. En: **illis** (a) **montibus** (b) **montibus** (b) **illis** (a). Da's er ook eentje. Met vier woorden verklapt Battus een vreemdeling (die dus geen gevleugelde helm, geen vleugelschoenen, geen caduceus en ook geen stralenkrans had) waar die koeien zitten. Staan. Liggen. Zich bevinden. Snelle denker, oké. Maar wel een snitch.

Het **VERTELTEMPO** is al heel hoog, omdat de **VERTELTIJD**, buiten de stukjes **DIRECTE REDE**, superkort is vergeleken bij de **VERTELDE TIJD**. Even theorie. We nemen aan dat in **DIRECTE REDE** de **VERTELTIJD** (tijd die gebruikt wordt om het verhaal te vertellen) gelijk is aan de **VERTELDE TIJD** (de werkelijke tijdsduur van de gebeurtenissen die verteld worden). Het **VERTELTEMPO** is de verhouding tussen de **VERTELTIJD** en de **VERTELDE TIJD**. De **ALWETENDE VERTELLER** speelt vaak met het **VERTELTEMPO**. Als de **VERTELTIJD** korter is dan de **VERTELDE TIJD** ligt het **VERTELTEMPO** hoog (wordt **VERSNELLING** genoemd), is de verhouding net andersom dan ligt het **VERTELTEMPO** laag (wordt **VERTRAGING** genoemd). Irritant is het verschil in definitie van **VERTRAGING**/**VERSNELLING** tussen EIS en HERM. Wat in de vorige zin staat is de opvatting van EIS. Ik vind de definitie bij HERM logischer: het **VERTELTEMPO** wordt hoger/lager dan in het voorafgaande (**VERSNELLING** resp. **VERTRAGING**).

⁴³ Tuurlijk! Mercurius heeft zijn gedaante veranderd, een andere stem aangenomen, een arme man een listige vraag gesteld en hem als beloning een koe én een stier, ongetwijfeld net zo min van hemzelf als de eerder beloofde en gegeven glanzende koe, in het vooruitzicht gesteld. Nog niet gegeven dus. Battus moet het idee krijgen dat de wereld van beloningen aan elkaar hangt. Net was er een gozer die me een koe beloofde als ik mijn bek zou houden. Prompt gaf ie die koe. Nu staat er een joker die me een koe en een stier belooft als ik mijn bek wél opentrek. Mercurius lacht zich de pleuris. Zo makkelijk houd je die stervelingen voor de gek dus.

⁴⁴ keurig een **PATRONYMICUM**. Ovidius wilde graag laten zien dat hij van alle markten thuis was. Of het nou om geschiedenis ging, om aardrijkskunde, om Griekse termen of namen, om mythologie, astronomie, hij showde met graagte zijn kennis en verstopte die naar believen in zijn verhalen. De term voor zo'n dichter is **poeta doctus geleerde dichter**. Ovidius was een **poeta doctus** pur sang.

⁴⁵ Mercurius' flamboyante woordspel. **Me** is Mercurius 1, **mihi** is Mercurius 2. En dat is natuurlijk hetzelfde in de herhaling. **ALLITERATIES** alom. **me mihi, perfide prodis** en, in v705, **prodis** (...) **periura pectora**.

⁴⁶ natuurlijk hoeft hij geen antwoord op zijn vraag. Hij vindt Battus een verrader. We noemen een mededeling in de vorm van een vraag een **RETORISCHE VRAAG**. Hij herhaalt zijn **RETORISCHE VRAAG** ook nog eens, voegt alleen de eerste keer zijn kwalificatie voor Battus toe: **perfide onbetrouwbaar sujet**.

⁴⁷ behalve de **ALLITERATIE** hebben we hier ook nog een **DICHTERLIJK PL** en **METONYMIA, PARS PRO TOTO**. Het hart van Battus is een deel van Battus. Het wordt gebruikt om Battus als persoon aan te duiden.

⁴⁸ het **aetiologische** element. Die term is afgeleid van het Griekse woord voor **oorzaak**, αἰτία. Ovidius vertelt in dit sappige verhaaltje hoe die steen daar in de buurt van Pylos aan die alom bekende naam index komt, verklikker. Nou. Zo dus. Battus vertelde voor een appel en een ei, o nee, voor een koe en een stier aan een wildvreemde iets waarvan hij aan een andere wildvreemde voor een koe had beloofd niets te zullen vertellen van wat hij gezien had. Sja.

⁴⁹ Ovidius laat hier als verteller weten wat hij van de naam van die steen, dus van Battus's actie en ook Mercurius' actie vindt. **VERTELLERSCOMMENTAAR**. Wat Battus ook deed, hij werd ertoe verleid en de straf is ook heel streng, en onomkeerbaar. Aan de andere kant had hij wel beloofd niets te zeggen (is dat ethisch verantwoord, zwijgen over een vergrijp?) en hij deed dat toch. En Battusje was hebzuchtig. Bah.

4 De jaloezie van Aglaurus

4 2c. Met. 2, 797 – 805

Aglaurus wordt verteerd door jaloezie (p.44) – 1

800	Sed postquam thalamos <u>intravit</u> ⁵⁰ Cecrope ⁵¹ natae ⁵² , iussa <u>facit</u> ⁵³ pectusque manu ferrugine ⁵⁴ tincta <u>tangit</u> et hamatis praecordia ⁵⁵ sentibus ⁵⁶ <u>implet</u> <u>inspiratque</u> ⁵⁷ nocens virus piceumque per ossa ⁵⁸ <u>dissipat</u> et medio <u>spargit</u> pulmone ⁵⁹ venenum ⁶⁰ .	Maar nadat zij (Jaloezie) de slaapkamer van de dochter van Cecrops binnengegaan is, doet zij wat (haar) bevolen is en ze raakt haar borst aan met een hand, die bevochtigd is met ijzerroest en zij vult haar hart met stekelige doornstruiken en blaast een verderfelijk gif in en verspreidt een pikzwart vergif door haar botten en strooit het uit midden in haar longen.
-----	---	---

⁵⁰ vaak wordt het voegwoord **postquam** gevolgd door een PF. Hier ook. Hoewel een PF een vtt is, is het na **postquam**, **ubi**, **ut** en **simulac/simulatque** toch raadzaam, en mooier, het PLQP te gebruiken. onderwerp is Invidia, die weer door Minerva op pad gestuurd was. En kon Minerva dan haar eigen zaakjes niet regelen? Moest Jaloezie de straf uitvoeren die Minerva voor Aglaurus bedacht had? Antwoord is: klopt, ja. Weer een godin die uit haar dak gaat. Aglaurus ligt op haar slaapkamer (**thalamos**, Grieks woord – je bent **poeta doctus** of je bent het niet – **DICHTERLIJK PL**, M dit keer) en Invidia raakt haar aan.

⁵¹ Cecrops (niet te veel zuipen, anders kun je deze naam niet meer uitspreken) was een koning van Athene. Eén van zijn dochters was Aglaurus, de andere heetten Pandrosos en Herse. Aglaurus had al mot met Minerva, omdat zij tegen Minerva's uitdrukkelijke verbod in toch een mandje openmaakte, waarin haar kleine broertje Erychthonius lag. Met een slang ernaast. Spannend! Nu mag Invidia ervoor zorgen dat Aglaurus zo jaloers wordt op haar knappe zus Herse dat ze sterft aan haar jaloezie. Heerlijk! Hoe verzinnen ze het!

⁵² de bedoelde **Cecrope natae** is natuurlijk Aglaurus. Dûh! Daar gaat het verhaaltje over! **Cecrope** is wat je noemt een ABL *originis*: **nata** is een dichterswoord voor **dochter**, maar is formeel het PPP van het werkwoord **nasci geboren worden**. Je wordt als mens altijd geboren uit iets. Sommigen beweren uit liefde, anderen uit papa's koker, weer anderen uit de moederschoot. Doet er ff niet toe, maar het gaat dus grammaticaal om een ABL *originis*. Klaar. O ja, en **natae** is helemaal achteraan zo'n vers een stuk handiger dan de typische prozavariant **filiae**. Had je daar al eens over nagedacht? tweede i van **filiae** is kort. En dat kan dus niet, pipo. Metrisch gezien. Scanderen? Laatste voet altijd lang lang, weet je nog? Of ben je nog stoned van gisterenavond?

⁵³ de opdracht **iussa** (**DICHTERLIJK PL**) was even simpel als doeltreffend: Aglaurus besmetten met jaloezie. Wraak dus eigenlijk gewoon. Niets menselijks was de godin vreemd.

⁵⁴ roestkleur. En die kleur is donker, beetje bruin. Later, na de metamorfose van Aglaurus, blijkt dat de kleur van de steen die (niet verder lezen als je niet tegen spoilers kunt)..... ja? Kan die? ... niet wit is. Zie je hoe mooi **manu** en **tincta** het woordje **ferrugine** (heeft iets met ijzer te maken, zegt mijn scheikundige kant) omgeven? En zo een woordgroep vormen? Woongroep? Nee, dovo. Woordgroep.

⁵⁵ we blijven niet elk **DICHTERLIJK PL** aangeven, hè. Dat hadden wij al gezegd. Maar dit is er dus weer eentje. Niet te verwarren met eendje, want die zwemmen in het water.

⁵⁶ een vergelijking zonder **AFGEBEELDE**, en dat heet **METAFOOR**. Er staat geen woord "als", "zoals" of "gelijk aan". Invidia plant geen echte doornstruiken in Aglaurus' hart, maar gevoelens die pijn doen. En jaloezie kan vreselijk pijn doen. Geinig is dat HERM dit een **METAFOOR** noemt en EIS **METONYMIA**. **CONCRETUM PRO ABSTRACTO**. Ja joh, zeg jij het maar! Tossen? Of gewoon polderen?

⁵⁷ tja, ik heb even geen idee hoe dat inblazen dan gebeurt. Soort van mond op mondbeademing? Levenskus? Of via de oren inblazen. Kan dat ook? Waar komt dat gif dan uit? Zullen we het maar bij die twee mogelijkheden laten, verhitte puberbreintjes?

⁵⁸ komt van **os**, **ossis** N. **bot**, **been**. Zo leerden we dat vroeger altijd. Nu leren we ook woordjes. Niet voor iets lekkers of zo, maar gewoon omdat we woordjes leren heerlijk relaxt vinden.

⁵⁹ **medio** (..) **pulmone**. Daar kan ik drie dingen over zeggen. Daar word ik dan moe van, dus ik houd het op twee. **medio** is een *dominant* gebruikt ADI (niet **de-middelste-long** – je hebt er maar twee, dus de middelste long is behalve onzin fysiek uitzonderlijk – maar **midden in de long**). En 2) epische poëzie heeft als kenmerk (taaleigen) het vaak ontbreken van voorzetsels. Dat zorgt voor een compactere tekst. Dus dat het SG is maar met een PL vertaald wordt (collectief SG) laat ik weg. Als dat akkoord is. Fine by me, sir.

⁶⁰ Zo, die Invidia heeft het er maar druk mee, met dat Aglaurus injecteren met jaloezievenijnwijn. Er worden vijf acties opgesomd en die worden steeds aan elkaar geknoopt met een voegwoord:

POLYSYNDETON. En **venenum** is min of meer synoniem met **virus** waardoor je kunt spreken van een **TAUTOLOGIE**. Bedoeling is dat we door hebben dat er behalve bloed ook gif door de aderen en andere organen stroomt. Dat heel Aglaurus vergeven wordt van het gif van de afgunst. Overigens, je ziet mij Invidia en Jaloezie door elkaar heen gebruiken. Dat doe ik expres. Het is namelijk exact hetzelfde. Laat mij ook een beetje lol hebben.

4 2c. Met. 2, 805 – 811

Aglaurus wordt verteerd door jaloezie (p.44) – 2

Neve mali causae⁶¹ spatium per latius <u>errent</u>⁶², germanam ante oculos⁶³ fortunatumque sororis⁶⁴ coniugium pulchraque deum sub imagine <u>ponit</u>⁶⁵ 805 cunctaque magna⁶⁶ <u>facit</u>.	En opdat de oorzaken van dit kwaad niet over een al te groot terrein ronddolen, plaatst zij haar eigen zus voor haar ogen en het gelukkige huwelijk van haar zus en de god in zijn mooie verschijning en zij maakt alles groot.
---	---

⁶¹ Mercurius was naar beneden gekomen, had zich zonder vermomming bij Aglaurus gemeld en gezegd dat hij met Herse in contact wilde komen. Daarmee was het allemaal begonnen, de voor Aglaurus noodlottige gebeurtenis.

⁶² alleen maar jaloers zijn op Herse, meer hoeft niet. Dood gaan van jaloezie, van afgunst t.o.v. haar zussie. Zussie stond in de belangstelling van een jonge god, nou ja jong. Van Mercurius in ieder geval. Die was door de lucht aan komen zeilen vanuit Pylus waar hij koeien gebietst had van Apollo en waar hij een arme oude baas in een rotsblok veranderd had, de ploert. Van boven had hij Herse gezien en daar had Mercurius wel trek in (**mali causae**). Nou ja, niet in een hele relatie (**coniugium huwelijk** in v804 was lichtelijk overdreven), nee gewoon in een quickie. En dan daarna weer door naar de volgende klus. Hij wilde Aglaurus, Herse's zus, vragen hem bij haar te introduceren. Dat wilde die bitch wel doen, op voorwaarde dat zij een zak goud kreeg. Dat heet chantage, en Mercurius was als god van de handel met dat soort handeltjes wel bekend. Tuurlijk zei hij ja. Maar in zijn achterhoofd zou hij onthouden dat hij Aglaurus die actie betaald zou zetten. First things first, Herse bevruchten. Of dat ooit wat geworden is, daar zijn de meningen over verdeeld. De CON is een *finalis* (doelaangevend). Weet je dat ook weer. Tegenover elk hitsig aspect van een Ovidius-verhaal staat een nog smeüiger grammaticaal aspect. Evenwicht moet er zijn. Ordnung auch.

⁶³ niet letterlijk. Invidia laat Aglaurus voortdurend aan haar zus denken.

⁶⁴ Ovidius had natuurlijk niet maar één woord voor zuster. Hier treft je er in één versregel twee: **germana** en het wat gebruikelijkere **soror**.

⁶⁵ Invidia zorgt ervoor dat Aglaurus maar aan één ding kan denken: het geluk van Herse. Op dat geluk zal ze jaloers zijn. We weten helaas niet hoe Herse zelf over het fenomeen snelle seks dacht, al dan niet met een god. Ze had die god zelfs nog niet eens ontmoet. Maar daar gaat het verhaaltje ook niet over. In Aglaurus' ogen wordt Mercurius steeds knapper, wordt Herse steeds gelukkiger. Invidia maakt het allemaal groter dan het is, zet het allemaal extra aan. En dat gaat knagen aan Aglaurus, extra knagen aan Aglaurus. Ovidius is niet alleen een rasverteller en een lekkere normen en waardenschopper, maar hij is ook een amateur-psycholoog, die vooral de vrouwelijke psyche vaak angstaanjagend goed weet te analyseren en in te schatten.

⁶⁶ oftewel, ze overdrijft. Dat is ook precies wat jaloezie met iemand kan doen: het uitvergroten van andermans succes om het beter te kunnen laten contrasteren met het eigen gebrek aan succes.

4 2c. Met. 2, 805 – 811

Aglaurus wordt verteerd door jaloezie (p.44) – 2

*Quibus*⁶⁷ inritata doloreCecropis⁶⁸ occulto⁶⁹ mordetur et anxia nocte,anxia luce⁷⁰ gemit⁷¹ lentaque miserrima tabeliquitur⁷², *ut* glacies incerto saucia⁷³ sole⁷⁴,felicisque⁷⁵ bonis non lenius⁷⁶ uritur⁷⁷ Herses810 quam *cum* spinosis ignis supponitur herbis⁷⁸,*quae* neque dant flammas lentoque tepore cremantur.

En hierdoor verbitterd

wordt de Cecropide door een verborgen pijn gekweld en angstig in de nacht, angstig bij licht/overdag zucht ze en ze kwijnt weg zeer ellendig door/in een langzame ontbinding, zoals ijs getroffen door een zwakke zon/zwak zonlicht, en ze wordt door het geluk van de gelukkige Herse niet milder/trager verteerd dan wanneer vuur geplaatst wordt onder doornig gras, dat geen vlammen geeft, maar daarentegen door een langzaam gloeien (tot as) wordt verbrand.

⁶⁷ en dit is nou een relatieve aansluiting in het wild. Je ziet een PRON *relativum*, maar het staat niet aan het begin van een (relatieve/betrekkelijke) BZ, maar aan het begin van een HZ. Het woord verwijst terug en vat vaak meerdere antecedenten samen. *Quibus* is ABL PL N en verwijst terug naar de drie beelden die Aglaurus steeds voor zich ziet: haar fokking irritante zus, de standjes bij, tijdstippen van en verhalen over hun vrijpartijen en natuurlijk die berenknappe blondgelokte, gevleugelde godenzoon (niet te verwarren met die van 020).

⁶⁸ een *PATRONYMICUM*: Aglaurus is een dochter van Cecrops, en dat is weer een broertje van Laptops, Pitstops, Noodstops en Rolmops.

⁶⁹ niemand ziet door welke gevoelens Aglaurus gekweld wordt. Ze lijdt in stilte.

⁷⁰ nou, hebben we hier mooie stijlmiddeltjes of niet? Om aan te geven, dat Aglaurus elk moment van de dag leed. Ik zie een *ANAFOORT*je appelboortje bij *anxia*. Ik zie een *ASYNDETON*, want er staat geen voegwoord tussen *nocte* en *anxia* (ik zie dus iets wat er niet is). Dan ontwaar ik nog een *PARALLELLISME*, want kijk maar: *anxia* (a) *nocte* (b) *anxia* (a) *luce* (b). En alsof het feest nog niet compleet is mogen we *luce* nog een *METONYMIA* noemen. Er zijn vast nog slaapkoppen die een hyperbaton ontdekt menen te hebben. Of een polysyndetisch tricolon. Of een enjambementje. Die eerste twee slaapkoppen doen er verstandig aan wat minder pilletjes te consumeren dan wel ballonnetjes leeg te lurken. Maar die laatste categorie slaapkop, die geef ik wel gelijk. *ENJAMBEMENT*, prima. Je ziet, Latijn blijft een uitdaging.

⁷¹ Aglaurus zucht en steunt, de arme ziel. Ze geeft uiting aan haar ellende. “Hoe gaat het met je Aglaurus,” zei de bakker toen ze brood kwam kopen. “Nou, pffft, zucht. Steun, pffft, klaag, piep, ehm, nee, gaat niet goed. Weet je waarom? Ik ben aan het wegwijnen van jaloezie. Mijn zus, die ken je, die doet het met Mercurius en ze is zoooooo vreselijk gelukkig, dat ik d’r ogen wel uit haar rotkop kan klauwen.” “Jezus!” roept de bakker (anachronisme, altijd leuk) “Je zus? Herse bedoel je? Die was hier net nog met een blonde gozer, fatje, vleugels aan zijn laarzen. Ze heeft net het laatste brood gekocht.” Grrrrrrrrr.

⁷² ik zit me sinds dit verhaal veel meer af te vragen hoe ik me dat wegwijnen moet voorstellen. Het is een soort wegsmelten, zonder dat er hitte bij komt kijken. Het Latijnse woord *liquor* is een DEP en betekent *vloeibaar worden*. Het Engelse woord liquor is gewoon booze. Maar dat terzijde.

⁷³ *saucia gewond* wordt hier *METAFORISCH* gebruikt. IJs kan namelijk niet gewond zijn, hè. IJs kan smelten, ijs kan afbreken van de andere ijsschotsen, ijs kan koelen, maar ijs kan niet gewond zijn. Het is een *METAFOR*, omdat hier in de *VERGELIJKING* alleen het *BEELD* gebruikt wordt, niet het *AFGEBEELDE*.

⁷⁴ sja, een *onzeker (incerto)* zonnetje, dat is wel een erg letterlijke vertaling. *Zwak* zonnetje is beter. Ovidius zit te bedenken hoe hij dat van dat langzaam wegwijnen nou duidelijk gaat maken. Een *VERGELIJKING* is dan handig. Dus vergelijkt hij het *AFGEBEELDE* (iets dat in de tekst voorkomt) met een *BEELD* (dat niet als persoon of voorwerp, gebeurtenis of wat dan ook in de tekst voorkomt). Het langzame wegwijnen doet hem, en daarmee de luisteraar, denken aan het wegsmelten van ijs. Langzaam wegsmelten van ijs. Geen felle zon er op, nee een zwak zonnetje. *PUNT VAN OVEREENKOMST* is het trage proces.

⁷⁵ hoppa! Volgende *VERGELIJKING*. Het *AFGEBEELDE* begint bij *felicis* en eindigt bij *Herses*. Het *BEELD* begint bij *quam cum dan wanneer*. *TERTIUM COMPARATIONIS* is opnieuw het langzame proces van wegwijnen.

⁷⁶ stilistisch een *LITOTES*. Grammaticaal de COMP van het ADV van *lenis zacht, traag*. Een ADV zegt iets van 1) een werkwoord 2) een ADI 3) een ander ADV 4) een hele zin. Hier van *uritur*, een werkwoord.

⁷⁷ niet letterlijk hè! *METAFOR*, dat *uritur*. Verteren is dat wat je maag met eten doet. Verteren kan ook een onovergankelijk werkwoord zijn. Een stuk hout verteert in de open haard van een vakantiehuisje.

⁷⁸ *spinosis* (..) *herbis* verwijst dus naar Aglaurus, want zoals Aglaurus de lul, sorry de sjaak, is door toedoen van Invidia, zo is dat doornige gras het haasje door toedoen van het eronder gehouden vuur.

4 2d. Met. 2, 812 – 816 Aglaurus probeert Mercurius tegen te houden (p.46) – 1	
Saepe mori <u>voluit</u>, ne quidquam tale⁷⁹ <u>videret</u>⁸⁰, saepe⁸¹ velut crimen rigido narrare parenti⁸²; denique in adverso venientem⁸³ limine <u>sedet</u>⁸⁴ 815 exclusura⁸⁵ deum. Cui blandimenta precesque verbaque iactanti⁸⁶ mitissima ‘<u>Desine</u>⁸⁷’, <u>dixit</u>;	Vaak wilde ze sterven, om niet iets dergelijks te zien, vaak (wilde ze) het aan haar strenge vader vertellen alsof het een misdaad was; ten slotte ging zij in de deuropening aan de andere kant zitten om de god die eraan kwam tegen te houden. En tegen hem, die liefkozingen uitte en een smeekbede en zeer vriendelijke woorden, zei ze: ‘Houd op’,
H4 2d. Met. 2, 817 – 821 Aglaurus probeert Mercurius tegen te houden (p.46) – 2	

⁷⁹ ze wilde **quicquam tale** *iets dergelijks* niet van dichtbij aanschouwen. Dat kan alleen over die – nog niet eens tot stand gekomen (Invidia zag er niet uit, maar ze deed haar werk efficiënt) – prille romance tussen Mercurius en Herse gaan. Oplossing? Gewoon niet kijken. Maar, eerlijk is eerlijk, haar idee om dat geluk allemaal niet te hoeven zien, sterven, was ook geen slecht plan.

⁸⁰ we hebben een CON *finalis*, een ontkende *finalis* nog wel, in het wild hier. Het voegwoord **ne** komt globaal in twee situaties voor. 1) de ontkende *finalis* **om te voorkomen dat, om te zorgen dat niet** 2) aan het begin van objectzinnen betekent het na verba timendi gewoon **dat**. Huh? Ken je dat herhalen, superlatijnpipi? Dus wederom, nog een keertje, voor de tweede keer, opnieuw repeteren? Nou, tegen de tijd dat je dit leest is het weer bijna 5 december. Toch, luiwammes? Stel nou dat je nog in de goedgeilgiman gelooft en dat het je dun door de naad loopt omdat je iets verkeers uitgevrotten hebt. Ik zeg stél, ik zeg niet dat het zo is. Dan zeg je tegen je beste vriend: ik ben bang dat hij komt (even voor de duidelijkheid, dat sinterklaas komt. Ehm, voor nog meer duidelijkheid, dat hij aankomt met zijn stoomboot) . Dan kun je in het Latijn zeggen, stel dat je die graag met die afwijking te koop loopt: **timeo ne veniat**. **Timere** is **bang zijn**, **ne veniat** is het lijdend voorwerp, maar in de vorm van een zinnetje (een objectzin dus). **ne** betekent in dat geval **dat** en niet **dat niet**. **ne veniat dat hij komt**. Simpel toch? Wil je nou wél heel graag op schoot bij de oude baas (niet Battus: steen zit zo hard), dan wil je natuurlijk zeggen **ik ben bang dat hij niet komt**. Toch? Ja ja, dat wil je dan zeggen, eikel. Niet zeiken. Nou, in het Latijn is dat: **timeo ne non veniat**. Zo, verder geen uitleg. Zoek het maar op in het wereldwijde web.

⁸¹ **saepe** herhaald aan het begin van een zin(sdeel): **ANAF**oortje kinderkoortje.

⁸² ze twijfelde ook weleens of ze haar ongemak, haar wegwijnen niet aan pappie moest vertellen. Die paps, dat was Cecrops dus, weet je nog? Maar ze zat er een beetje mee dat ze dan het gevoel had dat ze een vergrijp op te biechten had. Afgezien van het feit dat opbiechten een anachronisme is (leuk, zo’n moeilijke term: thuis gebruiken als ze ’s avonds bij de boerenkoolstamp met neevlees vragen of je nog iets geleerd hebt op school. Leer wat van die begrippen uit je hoofd en mompel op het moment suprême zoiets als: ja, bij geschiedenis: apocriefe pseudo-discrepanties. Bij Latijn: intransitieve verba die geen object hebben, reciproke pronomina. Dan heb je in no time geen last meer van dat soort vragen) is het volgens haar ook geen goed idee iets tegen pappie los te laten over haar intens jaloerse neigingen. Of over het doodgemoedereerd goud vragen voor het introduceren van die vage klant Mercurius bij haar bloedeigen zus. Als was die een temeier. Pappie was nogal, ehm, eh, rechtlijnig, nogal strikt, rigide, streng. En toch een heel aardige man! Toen ik Ceec tegenkwam in een niet nader te noemen Dordts etablissement, vertelde hij een mopje*. Ik mag Ceec zeggen, hè. Cecrops lukt niet altijd.

⁸³ PPA van **venire**, geen probleem. Wie komt er dan aan? Mercurius (**deum** v815), want die wil van Aglaurus de contactgegevens van Herse hebben. Dan kan hij op zijn geheel eigen goddelijke wijze kennismaken met Herse. En zo. Dus die Aglaurus denkt serieus een godheid tegen te kunnen houden. Nulla via! No way in het beter te begrijpen Engels. Verkeerde inschatting, die haar het leven kost. Want ja, die straffen van die goden waren geen half werk. Die goden waren allesbehalve softies.

⁸⁴ de eerst waargenomen sit-downstaking uit de geschiedenis. Aglaurus gaat in die deuropening zitten en hoopt zo Mercurius tegen te houden. Een godheid! Dan maakt ze zich schuldig aan overmoed, het gevoel als mens beter te zijn, sterker, slimmer, dan een god. Tja, dat vraagt natuurlijk om bestraffing. Die goden, hier (en in het Battusverhaaltje) Mercurius, straks Juno, kicken nogal op hun macht. De antieke term voor overmoed is *hybris*. Onthouden dat woord.

⁸⁵ PFA van **excludere** *buitensluiten*. Zo’n los PFA heeft wat genuanceerde betekenissen, drie om precies te zijn. 1) **van plan** 2) **op het punt** 3) **voorstemd**. Hier past **van plan** het beste.

⁸⁶ met zowel dit **iactanti** (PPA DAT SG M) als met de relatieve aansluiting **cui** (v815, ook DAT SG M) verwijst de verteller naar Mercurius.

⁸⁷ Aglaurus vertelt Mercurius dat hij op moet houden. Waarmee? Nou, met dat slijmen waartoe hij kennelijk zijn toevlucht genomen heeft, blijktens vv815-816 **blandimenta** ..**mitissima**.

* Een agent op een paard staat bij een rood licht. Naast hem staat een kleine jongen op zijn fietsje. De agent kijkt naar beneden en zegt: "Mooi fietsje heb je daar. Heb je dat van Sinterklaas gekregen?" Het ventje knikt. "Wil je dan de volgende keer aan Sinterklaas vragen of hij er een achterlicht opzet", zegt de agent. Het jongetje kijkt naar het paard en zegt: "Mooi paard, zeker ook van Sinterklaas gekregen?" "Ja, manneke", zegt de agent. "Wilt u dan volgende keer vragen aan de Sint of hij de lul eronder hangt en niet erboven op zet!!!"

‘Hinc⁸⁸ ego me non <u>sum</u> nisi te <u>motura</u>⁸⁹ repulso⁹⁰.’ ‘<u>Stemus</u>⁹¹ ait ‘pacto’ velox Cyllenius⁹² ‘isto’ caelestique fores virga <u>patefecit</u>⁹³; at illi⁹⁴ 820 surgere conanti⁹⁵ partes <i>quascumque</i> sedendo⁹⁶ <u>flectimur</u>⁹⁷, ignava <u>nequeunt</u> gravitate⁹⁸ moveri.	ik ben niet van plan van hier weg te gaan, tenzij nadat jij bent verjaagd.’ ‘Laten we ons’, zei de snelle Cylleniër, ‘houden aan deze afspraak’ en hij opende met zijn goddelijke staf de deur; maar voor haar, die probeert op te staan, kunnen alle delen die wij bij het gaan zitten buigen, zich door een stijve zwaarte/loomheid niet bewegen.
---	--

⁸⁸ uit die deuropening dus: **adverso** (..) **limine** (v814). Als er al een deur was natuurlijk.

⁸⁹ bij een PFA in combinatie met een vórm van **esse** (dus niet de INF **esse**!) heb je dezelfde drie nuances in de toekomstige tijd als bij een los PFA (1) *van plan* 2) *op het punt* 3) *voorbested*). Als er een PFA staat met **esse** hebben we de zogenaamde INF FUT ACT van een werkwoord. Dus aan de hand van dit voorbeeld kunnen we zeggen: **moturus sum** betekent *ik ben van plan te bewegen* (niet helemaal waar trouwens, want dat ben ik helemaal niet van plan. Of het moet gaan om niet bewegen omdat er een foto wordt gemaakt), *ik sta op het punt te bewegen* of *ik ben voorbestemd te bewegen*. Maar **moturus esse** betekent *te zullen bewegen*. Zo’n INF zie je nogal eens in een Acl. Bijvoorbeeld: **dico non me moturum esse** *ik zeg dat ik niet zal bewegen*. Jemig de pemig (heb ik gejat van Van Kooten en De Bie). Dit heb ik weer zo goed uitgelegd dat je het in één keer snapt en zelfs overweegt klassieke talen te gaan studeren. Mwah, laat maar. Ik leg de rest wel wat minder goed uit.

⁹⁰ één van de geinigste en gemakkelijke constructies uit de Latijnse syntaxis. Sprak hij smalend. Met enig gevoel voor sarcasme. De ABL **absolutus**. Niks meer dan een bijwoordelijke bepaling die uit de zin weggelaten kan worden (**absolutus**). Hier met een PPP (**repulso** van **repellere** *verdrijven*) waardoor we voortijdig moeten vertalen: met **nadat** dus. **Te** (..) **repulso** **nadat** *jij verdreven bent* (jij is Mercurius). Ze hoopt dat ze door te blijven zitten Mercurius kan verjagen. Sja, met haar postuur, wegwijnend en al, gaat ‘m dat niet worden. Dus Merco maakt zich weinig zorgen.

⁹¹ klinkt redelijk mild. Joh, Aggie, laten we ons nou houden aan wat we afgesproken (**pacto** (..) **isto** v818) hebben. Die afspraak ging over het arrangeren van een date van Merco met Herse (je weet wel, met maar één doel) waar Aglaurus dan goud voor terugvroeg. Wat een pooier (geen vrouwelijk woord voor, behalve madam) is die trut eigenlijk hè! Nogmaals, klinkt mild, maar was eigenlijk onverbiddelijk: ikke weg gaan? Optiefen, bedoel je? Ik kom juist! Voor Herse, Glaurie. Dat was onze afspraak, weet je nog. Of heb je last van tijdelijke amnesie, schat?

⁹² de **poeta** (oppassen met de uitspraak van dit woord, hè, zeker als je in Spanje op vakantie bent) **doctus** gebruikt liever omschrijvingen (perifrase, moeilijk woord > noteren!) dan eigennamen. De eigennaam Mercurius komt nergens in ons Latijnpensum voor. Grappig, niet? Jupiter ook niet. Juno soms. Maar Cyllenius, dat dus wel. Geboren in het Cyllenegebergte op de Peloponnesus. Zodoende.

⁹³ sja, is dit, zoals een leerlinge gutig opmerkte, een opmerking om aan te geven dat Mercurius een wel heel merkwaardige staf gebruikte om een even merkwaardige deur te openen? Het zou zomaar kunnen bij Ovidius. Merco, op weg naar een coïtus met Herse (al weet die nog van niks), zal in dat geval in een aanval van onvermoede efficiëntie gedacht hebben Aggie er dan maar in een ruk, sorry meteen bij te doen. Ik vermoed dat de god, behalve een staf (en wat dan te denken van zijn goddelijke staf, afijn, laat maar) en vleugeltjes aan zijn helm en laarsjes, ook nog wel enige vorm van smaak had. Dus die pseudo-erotische allusie (onthouden!) zie ik er niet zo in. Overdag dan.

⁹⁴ dat is Aglaurus dus. Die probeert op te staan. Maar helaes pindakaes gaat haar dat niet lukken, omdat haar metamorfose ingezet is. Ze kan niet meer opstaan en verandert in steen. Een stenen beeld, een zittend stenen beeld.

⁹⁵ PPA DAT SG F van **conari** *proberen*, horend bij **illi** (v819).

⁹⁶ een GRD, van **sedere** *zitten*. Een GRD heeft geen object in dezelfde naamval zoals een GRV dat wel heeft/kan hebben.

⁹⁷ ineens 1 PL, waarmee de verteller de luisteraar/lezer sterker bij het verhaal betreft. Alle mensen weten dat we bij het gaan zitten en het opstaan onze knieën buigen. Aglaurus kan dat ineens niet meer. Oei. oei. Had ze niet zo hoog van de toren moeten blazen. Het bewust betrekken van de lezer/luisteraar bij het verhaal noem je **pathos**. **Pathos** betekent eigenlijk het oproepen van welke emotie dan ook bij iemand anders. Medelijden, boosheid, trots, walging, ga zo maar door.

⁹⁸ **ignava** (..) **gravitate** is een ABL *causae*. Die geeft de oorzaak van iets aan. **Ignavus** betekent *traag* en je zou dus met een beetje goede wil een **PERSONIFICATIE** kunnen zien. Een menselijk eigenschap wordt geprojecteerd op een abstract begrip.

4 2e. Met. 2, 822 – 828

De metamorfose (p.48) – 1

Illa quidem⁹⁹ <u>pugnat</u> recto se attollere trunco, sed genuum iunctura <u>riget</u> frigusque per ungues <u>labitur</u>¹⁰⁰ et <u>pallent</u> amisso¹⁰¹ sanguine¹⁰² venae; 825 <u>ut</u>que¹⁰³ malum late <u>solet</u> immedicabile cancer serpere et inlaesas vitiatas addere partes¹⁰⁴, sic letalis hiems paulatim in pectora¹⁰⁵ <u>venit</u> vitalisque vias¹⁰⁶ et respiramina <u>clausit</u>.	Weliswaar vecht zij om zich met rechte romp op te richten, maar het gewricht van haar knieën is verstijfd en een kou dringt (dwars) door haar nagels heen en haar aderen zijn bleek, nadat ze bloed hebben verloren; en zoals een kankergezwel, een ongeneeslijk kwaad/ramp, de gewoonte heeft wijd en zijd voort te woekeren en ongedeerde delen toe te voegen aan aangetaste delen, zo kwam de kou des doods langzamerhand naar haar borst en sloot de luchtwegen en luchtpijp af.
---	---

⁹⁹ zie je **quidem**, dan kun je **sed** verwachten. Want dan wordt het **weliswaar .. maar**.

¹⁰⁰ weer een goed voorbeeld van **ENJAMBEMENT**: de zin loopt grammaticaal door in het volgende vers. Net zoals de kou door Aglaurus' lichaam gaat. En laten we hier in deze tragische scène ook nog een **PARALLELLISME** hebben! Kijk hiervoor, net als bij een chiasme, altijd goed naar vergelijkbare woordgroepen. Hier **iunctura** (a) **riget** (b) **frigus** (a) **labitur** (b). Gevolgd door een chiasme: **frigus** (a) **labitur** (b) **pallent** (b) **venae** (a). Het gaat bij deze twee gevallen steeds om een combinatie van een SUBST en een werkwoord.

¹⁰¹ **amisso sanguine** is een ABL *absolutus*. Aglaurus verliest al haar bloed, wordt bloedeloos en uiteindelijk een stenen beeld. Die Mercurius had het niet best met het meisje voor, de bruid.

¹⁰² de voetnoot staat er niet vanwege het woordje bloed waarvoor een dichter ook nog andere woorden heeft, zoals **crur** en **sanies**, maar om het scanderen van dit woord. Watskeburt Bert? De combinatie **gu** gedraagt zich zoals **qu**. De **u** telt dus helemaal niet mee en kan nooit betrokken worden in dat metrische regeltje een klinker voor een andere klinker is kort. Veel woorden zijn er niet. **Unguis nage!** komt toevallig in het vorige vers voor, maar dat is ook de enige keer in het pensum. **Sanguis bloed** (en verbuigingen daarvan) komt een keer of tien voor en **lingua tong, taal** (+ verbuigingen daarvan) een drietal keer. Valt mee met de ellende dus.

¹⁰³ we zien het voegwoord **ut** alweer opdoemen om een **VERGELIJKING** in te leiden. Zo'n BZ leidt het **BEELD** in van de **VERGELIJKING**, dames en heren. Je begint logisch gezien met wat je wilt verduidelijken, het **AFGEBEELDE**. A=AFGEBEELDE. Vervolgens denk je na over hoe je wilt verduidelijken door een bepaald **BEELD** in je hoofd te nemen. B=BEELD. Dat beeld haal je erbij om duidelijk te maken dat er een overeenkomst is tussen het **AFGEBEELDE** en het door jou bedacht **BEELD**. C=tertium comparationis (**PUNT VAN OVEREENKOMST**). Hier doet het zich langzaam en met noodlottige gevolgen verspreiden van de kilte door Aglaurus' lichaam de verteller denken aan hoe dat met een kankergezwel gaat. Achter **sic** (v827) staat het **AFGEBEELDE**, datgene wat in de tekst voorkomt, omdat Ovidius erover vertelt. Je kunt jezelf weer op twee manieren vragen stellen. Je kunt vanuit het **AFGEBEELDE** (vv827-828) vragen: met wel woord in het **BEELD** correspondeert **letalis**? Dan is je antwoord **immedicabile** (v825). Of je kunt het andersom vragen. Ik doe het één keer voor. Met welk woord in het **AFGEBEELDE** correspondeert **immedicabile**? En dan is je antwoord **letalis** (v827). Nou, die twee vragen kun je ook stellen t.a.v. **cancer** en **hiems** en **serpère** en **paulatim** (..) **venit**. Easy peasy.

¹⁰⁴ dat is wat wij uitzaaiingen noemen, metastasen. Het **BEELD** is confronterend en verbluffend helder.

¹⁰⁵ **DICHTERLIJK PL**. Afijn, we noemen hem nog maar eens.

¹⁰⁶ drie woorden achter elkaar met een v? Kan geen toeval zijn. **ALLITERATIE venit vitalesque vias**.

4 2e. Met. 2, 829 – 835

De metamorfose (p.48) – 2

830	Nec <u>conata</u> loqui <u>est</u> nec, <i>si</i> conata ¹⁰⁷ <u>fuisset</u> ¹⁰⁸ , vocis <u>habebat</u> iter ¹⁰⁹ ; saxum iam colla ¹¹⁰ <u>tenebat</u> , ¹¹¹ oraeque <u>duruerant</u> signumque exsanguē <u>sedebat</u> . Nec lapis albus ¹¹² <u>erat</u> ; sua mens <u>infecerat</u> illam ¹¹³ . Has <i>ubi</i> verborum ¹¹⁴ poenas mentisque profanae ¹¹⁵ <u>cepit</u> Atlantiades, dictas a Pallade terras 835 <u>linquit</u> ¹¹⁶ et <u>ingreditur</u> iactatis aethera pennis ¹¹⁷ .	En niet probeerde zij te spreken en niet, als ze het had geprobeerd, zou ze een weg voor haar stem hebben gehad; steen nam reeds haar hals in beslag/in bezit, en haar mond was hard geworden en ze zat (daar), (als) een levenloos beeld. En niet was de steen wit; haar geest had haar (Aglaurus) vergiftigd. Zodra de kleinzoon van Atlas deze straf voor haar woorden en haar misdadige geest/gedachte heeft voltrokken, verlaat hij het land dat genoemd is naar Pallas en nadat hij zijn vleugels hevig heeft bewogen, betreedt hij de hemel.
-----	--	--

¹⁰⁷ **conata** komt van **conari** *proberen*. Niet te verwarren met canari, kanarie want die tijlt en is geel. Herhalen is effectief in deze context. Als we de voegwoorden **nec** en **si** buiten beschouwing laten staat **conata** tweemaal vooraan in een zinsdeel en mogen we dus spreken van **ANAFOR**. Het herhalen zorgt voor benadrukking van het feit dat Aglaurus niet eens meer een poging doet te spreken. Hoe erg is dát!

¹⁰⁸ een overduidelijke CON *irrealis*. Een *irrealis* geeft een onwerkelijkheid aan en komt in het IMPF (voor het heden) of in het PLQP (voor het verleden) voor. Kenmerk zijn, behalve dus die twee tijden, voegwoorden als **si** *als* en **nisi** *als niet, tenzij*. Voorbeelden in het Nederlands: Als jij oplette/zou opletten (BZ met als) haalde je hogere cijfers. In zowel de HZ als de BZ zou in het Latijn een IMPF staan, net zoals er in het Nederlands tweemaal een ovt staat. Toch gaan die beide zinnen over het nu: Als je (nu) oplette, haalde je (nu) hogere cijfers. Aglaurus beseft dat ze geen lucht meer kan krijgen en dus niet meer kan spreken. De *irrealis* gaat erover dat het ook niet gelukt was te spreken als ze had geprobeerd te spreken. Meestal komt een *irrealis* in een HZ voor, met daaraan gekoppeld een *irrealis* in de BZ. Hier zie je een *irrealis* in de BZ (PLQP, dus over het toen) met een IND (**habebat** v83) in de HZ. Zo zeker is de verteller ervan dat het Aglaurus, als ze het had geprobeerd, zeker weten niet gelukt was.

¹⁰⁹ een dichterlijke versie van **loquebatur**. Veel mooier natuurlijk.

¹¹⁰ net als **ora** in v831 een **DICHTERLIJK PL**. Wáárom doet die man dat nou, hè? Nou, heel vaak is er een metrische reden: dan past het originele SG niet in de dactylische hexameter. Je ziet een **DICHTERLIJK PL** vaak bij N woorden. Daar heeft het PL een *ä*, die bijvoorbeeld in een 5e voet nogal eens gunstig uitkomt. **Collum** in v830 was onmogelijk geweest.

¹¹¹ je ziet aan het IMPF dat de metamorfose in volle gang is. Het IMPF is een goede tijd om een situatie (in het verleden) weer te geven. Bij **sedebat** in v831 zie je hetzelfde.

¹¹² en ook dat is weer een mooie nuance. Aglaurus als beeld is niet wit, maar heeft waarschijnlijk een roestkleurige (weet je nog **ferrugine** in v798?) of misschien wel gifgroene kleur. Groen van jaloezie, dat is een uitdrukking die wij nog wel kennen. Geintje. Zelf verzonnen. Het idee is dat Aglaurus ook na haar dood het bewijs draagt dat ze door Jaloezie doordrenkt is met jaloezie. Hé, dat is leuk gevonden, hè?

¹¹³ dat kan niet over **lapis** gaan. Ten eerste niet omdat dat bullshit is, ten tweede is **lapis** M en **illam** duidelijk F. Dat wordt 'm dus niet.

¹¹⁴ welke woorden moeten dat zijn? **Desine, hinc ego me non sum nisi te motura repulso** (vv816-817) is het enige stuk **DIRECTE REDE** van de kant van Aglaurus. Nou, dat is hooguit bot en beledigend (we weten natuurlijk niet hoe lang Merco's tenen waren, hè) bij **desine** en bij **nisi te repulso**. Je kunt niet tegen een god (en ze wist dat hij er eentje was) zeggen dat hij zijn mond moet houden en ook niet dat hij op moet pleuren. Dan redeneert ie gewoon zoals een standaard Nederlander: dat bepaal ik zelf wel. Oftewel, dat pikt ie dus niet. Van niemand, dus ook niet van Aglaurus. En dus kan hij zijn diep verborgen sadistische zielerorselen tevoorschijn halen en aan het straffen gaan. Beetje ludiek strafje, Herse doen en hoppa!

¹¹⁵ de overmoed, de hybris, die Aglaurus toonde. Dat was tegen Merco. Minerva (let op de naam van het land dat Merco verlaat) had de eerste straf via Invidia aan Aglaurus voltrokken. Ze was impopulair.

¹¹⁶ hûh? En Herse dan? Merco heeft zijn ruzietje met Aglaurus gehad, haar in een niet-witte steen veranderd omdat ze hem, op weg naar Herse, tegen dacht te kunnen houden. En nou? Nou peert ie 'm.

Hoezo, ik wil Herse weleens nader leren kennen?

¹¹⁷ mooi stijlmiddel nog aan het eind van deze passage: een **penna** *veer* is een onderdeel van een vleugel, niet een vleugel. **PARS PRO TOTO, METONYMIA**. En dat na **aethera**: een Grieks woord. Ovidius topper!

5 Semele bedrogen door Juno

5 a. Met. 3, 256 – 261 Juno wil wraak nemen op Semele (p.52) – 1

260	Sola ¹¹⁸ Iovis coniunx non tam <u>culpet</u> ^{ne} <u>probet</u> ^{ne} ¹¹⁹ <u>eloquitur</u> , quam clade domus ¹²⁰ ab Agenore ductae <u>gaudet</u> et a Tyria conlectum paelice ¹²¹ <u>transfert</u> in generis socios ¹²² odium. <u>Subit</u> ecce priori ¹²³ causa recens ¹²⁴ , gravidamque <u>dolet</u> de semine magni esse Iovis Semelen ¹²⁵ ; <u>dum</u> linguam ad iurgia <u>solvit</u> ¹²⁶ ,	Alleen de echtgenote van Jupiter zegt niet zozeer of ze het afkeurt of goedkeurt, maar verheugt zich veel meer over de ramp van het huis afstammend/dat afstamt van Agenor, en brengt haar opgehoopte haat over van de Tyrische minnares naar haar familieleden. Kijk, een nieuwe reden komt in de plaats van de oude reden, en het doet (haar) pijn dat Semele zwanger is van/door het zaad van de grote Jupiter; terwijl ze haar tong ontketent/de vrije loop laat voor scheldpartijen,
-----	--	--

¹¹⁸ mooie inleiding weer op dit verhaaltje, de discussie over het straffen van mensen door goden. Allemaal naar aanleiding van de gewelddadige dood van Actaeon. De arme ziel, kleinzoon van Cadmus, had per ongeluk een godin zien baden, Diana. In haar blootje, natuurlijk! En dan blijken die goden verduiveld inventief te zijn in hun manier van straffen. Diana veranderde Actaeon in een hert en aangezien Actaeon op jacht was toen hij Diana naakt zag had hij jachthonden bij zich. Dat zijn geen schoothondjes, neem dat van me aan. Ze verscheurden het hert en daarmee dus hun baasje Actaeon. Juno laat tijdens de discussie daar op de Olympus als enige (**sola**) niets blijken van haar kijk op het fenomeen straffen: **sola** (..) **non** (..) **culpetne probetne eloquitur**. Gezien het verloop van het Semele-verhaal is dat wel logisch: ze straft zelf ook, en dat doet ze heel ingenieus. Ze heeft geen moeite met het straffen van iemand uit het huis van Cadmus. Aha! Pijnpuntje daar? Nou, Juno had wel een probleem Thebe ja. Cadmus' zus, Europa, was door de oppergod die het uiterlijk van een stier aangenomen had ontvoerd. En dat was niet om te gaan klaverjassen. De vader van Cadmus, en van Europa dus, heette Agenor en was koning in Tyrus, een Phoeniciër dus. Cadmus stichtte, na veel omzwervingen en raadselachtige adviezen van o.a. Apollo en Minerva, na veel strijd ook, de stad Thebe. Hij trouwde met Harmonia, dochter van Venus en Mars, en kreeg de dochters Semele, Ino, Autonoe en Agauë en de zoon Polydorus. Juno had liever gezien dat haar man (en broer: het blijft interessant in die godenfamilie) haar bezwangerd had in plaats van – o.a. – Semele. Maar dat ze dus moeite had met, zeg maar gerust een teringhekel had aan het Thebaanse huis, dat is wel te begrijpen nu.

¹¹⁹ twee keer een (tweeledige) afhankelijke vraag, dus ook twee keer een CON *obliquus*.

¹²⁰ METONYMIA, want **domus** *huis* roept de associatie op met *familie, dynastie*. Het gaat om de familie van de Phoenicische koning Agenor, zelfs tot en met diens achterkleinzoon Actaeon, godinnengluurder. **Domus** zelf is grammaticaal F (zag je aan **ductae**) en een GEN, geen NOM. Het is een GEN *obiectivus*, maar dat wist je natuurlijk al wel. Bij? Nou, GEN *obiectivus* bij? Ehm, Maia? Neu, da's de mams van Merco. Nee, bij? Oké, ik zeg het wel weer: bij **clade**. Alles wat mis ging met de familie van Cadmus, uiteindelijk in Thebe aangekomen dus, was koren op de molen van Juno. Koren op de molen? Ken je niet? Dikke fun? Nou, da's globaal hetzelfde.

¹²¹ die Tyrische minnares, dat was Europa. Minnares. Ja ja. Ovidius gaat voorbij aan het feit dat Jupiter Europa tegen haar wil (ook in de bekendste mythe over de schaking van Europa) meenam en verkrachtte. Juno was vaak boos op Jupiter, niet omdat hij vrouwen overweldigde of sneaky meelokte, nee, hij deed het te weinig met haar. Hoofdpijn of zo. Bij andere vrouwen verwekte de grote baas kinderen bij de vleet, bij haar een enkel kind. Want hoe je het ook wendt of keert (tautologietje in het Nederlands, moet kunnen), Europa was, net als zovele andere door Jupiter overweldigde en bezwangerde onsterfelijke en sterfelijke vrouwen uiteindelijk de moeder van een kind. Europa was de moeder van Minos, koning van Knossos. Met dit soort beschrijvingen van door de goden uitgehaalde fratsen was het niet heel vreemd dat men een paar jaar geleden heel anders tegen een auteur als Ovidius begon aan te kijken. Was het nog wel "van deze tijd" om dergelijke verhalen, door ze te lezen en erom te grinniken, als het ware te accepteren in al hun gruwelijkheid? Moest Ovidius niet geweerd worden uit de canon van antieke auteurs, gecancelled worden? Punt van discussie zal dat altijd blijven.

¹²² de bedoelde verwant is Semele. Juno haatte de familie van Cadmus al vanwege Europa, nu krijgt een nichtje van Europa de volle laag.

¹²³ aan te vullen is **causae** en bedoeld is Europa.

¹²⁴ en de laatste reden tot haat is de zwangerschap van Semele. Als je goed in de smiezen hebt waarnaar respectievelijk **priori** en **recens** verwijzen ontdek je, basaal geformuleerd: Europa – Semele – Europa – Semele, wat niet alleen vrij **PARALLELISTISCH** oogt maar ook **PARALLELISTISCH** is.

¹²⁵ **Semelēn** is een Griekse ACC en staat ver verwijderd van **gravidam** (v260): **HYPERBATON** dus. En wat bevindt zich tussen **gravidam** en **Semelen**? Het zaad van de grote Juup.

¹²⁶ Juno wilde het liefst haar frustratie weer eens uiten tegen Jupiter, over diens seksuele escapades. En bleef het nou nog maar bij escapades. Maar nee, Jupiter was ook nog eens trefzeker: weer een zwangere vrouw. Nota bene ook nog iemand uit het vermaledijde Thebaanse huis. Maar terwijl ze over schelden nadenkt, begrijpt ze dat dat geen verandering van attitude teweeg zal brengen. Straffen dus!

5 a. Met. 3, 262 – 267

Juno wil wraak nemen op Semele (p.52) – 2

‘Profeci quid enim¹²⁷ totiens per iurgia?’ dixit ‘Ipsa petenda¹²⁸ mihi¹²⁹ est; ipsam¹³⁰, si maxima luno rite¹³¹ vocor, perdam, si me gemmantia dextra 265 sceptr¹³² tenere decet¹³³, si sum regina Iovisque et soror et coniunx – certe soror¹³⁴. At, puto, furto¹³⁵ est¹³⁶ contenta et thalami¹³⁷ brevis est iniuria nostri.	zei ze ‘Wat immers heb ik zo vaak bereikt door (middel van) scheldpartijen? Zij moet zelf door mij aangevallen worden; ik zal haar zelf, zo waar als ik terecht de grootste Juno wordt genoemd, te gronde richten, zo waar als het gepast is dat ik in mijn rechterhand de van edelstenen fonkelende scepter vasthoud, zo waar als ik koningin ben en van Jupiter zowel zus als echtgenote – zeker zus. Maar, meen ik, zij is tevreden met het overspel, en het onrecht jegens/voor ons huwelijk is kort.
--	--

¹²⁷ Juno’s woorden worden door onze alwetende verteller aangehaald. Het VERTELTEMPO zakt meteen, want bij DIRECTE REDE geldt VERELTIJD=VERTELDE TIJD. Enim veronderstelt dat Juno’s redenatie was dat schelden tegen manlief geen enkele zin had en dat ze dat daarom dus ook niet deed en een andere methode gebruikte om haar punt te maken. Eigenrichting. Voor eigen rechter spelen door de zwangere Semele te beduvelen en door Jupiter zelf te laten doden. Dat heet “twee vliegen in één klap”: wraak op Jupiter en Semele uit de weg geruimd. Die baby? Daar kwam ook wel een oplossing voor.

¹²⁸ GRV van verplichting. Hûh? Kijk maar op p.12 van dit document: -nd- vorm + (vorm van) esse.

¹²⁹ en dan is dit de beruchte DAT auctoris. De handelende persoon wordt bij een GRV aangegeven in de DAT. De DAT van handelende persoon. Het Latijn voor handelende persoon is auctor. Snappie?

¹³⁰ ipsa herhaald, in een andere naamval. We hebben het door, het is een ANAFOOR! Niet Jupiter wordt haar doelwit (kansloze missie, zou mijn voormalig collega Pieter gezegd hebben), maar Semele! Kan die er iets aan doen? Geen idee. Jupiter werd verliefd op haar, “bezocht” haar in de gedaante van een mens en toen was ze over tijd. Veel meer vind je niet op het www. Juno zet haar plan en haar uitspraak kracht bij. Ze beroept zich op haar (door Jupiter’s overspel aangetaste) waardigheid wanneer ze aangeeft Semele zelf wel te straffen en dat doet ze, zoals het een majesteit past, drieledig. Een TRICOLON dus, dat zal duidelijk zijn. Elke BZ start ze met si zowaar als. We mogen si eigenlijk niet als een ANAFOOR opvatten, maar HERM vindt dat wel oké. Als we nou in dat TRICOLON ook nog een ontwikkeling kunnen ontdekken, dan zijn we helemaal gelukkig. En ja hoor. Ik heb een CLIMAX ontdekt. Net als HERM trouwens. HERM en moi, we zitten vaak op één lijn. Juno geeft ten eerste aan, ja lekker makkelijk, dat ze de grootte is, maxima. Gewoon reputatiegeil. Nou weet ik toevallig dat er nog iemand is die zich maxima laat noemen en ook dat is een koningin. Maar dat terzijde, want die heet gewoon zo. Juun opvoortuun noemt ook op dat ze een scepter (met edelstenen en zo: Juno was en bleef een vrouw) in haar fikken houdt, en zo’n scepter is goed voor de broodnodige autoriteit. Aha, het lijkt dus om gekwetst ego te gaan. Tot slot, mooie climax van haar kwaliteiten, brengt zij te berde dat ze koningin is (sounds familiar, dear) én zuster en de gade van Jupiter. Je zou zeggen dat al die deugden van Juno, al die prachtige kwalificaties haar toch rechten geven! Denkt en vindt zij zelf ook. Zij heeft naar eigen zeggen voldoende statuut, voldoende autoriteit, reputaties, faam en de hele rataplan om Semele zelf te mogen straffen.

¹³¹ Juno doet hier nog even een uitspraak over de geldigheid van haar beweringen: ze vindt dat ze die terecht doet. Ehm ja, ik had niet anders verwacht. Juno doet dat nog een keer, met decet (v265).

¹³² weer een DICHTERLIJK PL, en inderdaad wéér N. Van sceptrum.

¹³³ na rite (v264) naar behoren opnieuw een expliciete rechtvaardiging van haar allure, haar status: decet het is passend. Merk je wel op (tenzij je een feestje gehad hebt) dat de persoonsvormen in de drieledige BZ alle drie IND zijn? Terwijl de BZ alle drie met si beginnen, een voegwoord van voorwaarde zou je toch zeggen. Het geeft aan hoe zeker zij van haar waardigheid is, en dat juist die hier in het geding is. Vocor, decet en sum zijn alle drie IND. Klopt.

¹³⁴ lijkt een beetje op “ik ben Jupiter’s zus en vrouw. Herstel, zijn zus”. Deze opmerking komt er een beetje zuur uit. Normaal gesproken zegt het wel iets en geeft het je wel wat power, als je de zus van de baas bent. Dan zit je dicht bij het vuur. Dat wekt de schijn van een machtige positie. In deze context – Jupiter had Semele zwanger gemaakt, niet haar – was de kwalificatie zuster eerder een pijnlijke constatering. Juno kreeg met / van Jupiter alleen, van de 12 bekende goden althans, Vulcanus en Mars. Plus een paar wat onbekendere godinnetjes.

¹³⁵ furto diefstal. Per saldo heeft Juno gelijk. Semele deed dingen met Jupiter, die Jupiter met Juno zou moeten doen: ze heeft hem wat dat betreft vakkundig ingepikt. Later noemt ze het iniuria onrecht.

¹³⁶ onderwerp is Semele, die van alles voor haar voeten geworpen krijgt. Ze zou “blij” zijn met het rolleballen met Jupiter. Juno wordt door Ovidius neergezet als een vrouw die altijd wel een verwijt vindt.

¹³⁷ thalami, het Griekse woord (th was θ) voor slaapkamer, is dus METONYMIA. CONCRETUM PRO ABSTRACTO als je het per se wilt weten. Het is lijdend voorwerp bij iniuria en dus een GEN obiectivus.

I5 a. Met. 3, 268 – 272 Juno wil wraak nemen op Semele (p.52) – 3	
270	<u>Concipit</u>¹³⁸ (id <u>deerat</u>!¹³⁹) manifestaue crimina¹⁴⁰ pleno <u>fert</u> utero¹⁴¹ et mater, quod vix mihi <u>contigit</u>¹⁴², uno¹⁴³ de love <u>vult</u> fieri¹⁴⁴: tanta <u>est</u> fiducia formae¹⁴⁵. <u>Fallat</u>¹⁴⁶ eam <u>faxo</u>¹⁴⁷, nec <u>sum</u> Saturnia¹⁴⁸ si non ab love mersa suo¹⁴⁹ Stygias¹⁵⁰ <u>penetrabit</u> in undas.’
H5 b. Met. 3, 273 – 278 Juno vermomt zich als Beroë en doet Semele een suggestie (p.54) – 1	

¹³⁸ ja, dat is het echte probleem. Semele krijgt een kind. Van de toverfee? Nee van Jupiter. Laten we voor de toverfee hopen dat Jupiter niet bij haar in de buurt is want dan legt haar toverstokje het af tegen het zijne. Dus Juno zal niet aarzelen behalve Semele ook het kind dat zij in haar buik draagt te doden. We horen later dat dat Bacchus is/wordt en die had nog een heel wijn leven voor zich. Dus die werd niet gedood door Juno. Dat Juno in de vorige verzen **At, puto, furto est contenta et thalami brevis est iniuria nostri** *Maar, meen ik, zij is tevreden met het overspel, en het onrecht voor ons huwelijk is kort* (vv266-267) ironisch bedoelt blijkt uit het directe vervolg hier. Ze is pijnlijk vanwege de zwangerschap van Semele.

¹³⁹ geen *VERTELLERSCOMMENTAAR* natuurlijk. Juno denkt er zo over. Wat de alwetende verteller ervan vindt, weten we niet. Hij vertelt weer een sappig verhaal. Met de nodige rauwe randjes, dat wel.

¹⁴⁰ na **furto diefstal, iniuria onrecht** is **crimina** (DICHTERLIJK PL, en weer N) **misdaad** de derde manier om aan te geven dat Juno de schuld wil leggen bij Semele. Uit haar “framing” van de de gebeurtenissen leid je af dat Jupiter minder blaam treft dan Semele. Jaja, klinkt op de een of andere manier ook angstaanjagend bekend. Jupiter houdt zijn willie niet in zijn harembroek en nou heeft Semele hem uitgedaagd. Daarmee heeft Semele Juno benadeeld en dus is Juno’s wraak op Semele oké. Noodzakelijk zelfs. Of – en nu speel ik zelf de amateur-psycholoog – het is haar manier van omgaan met de werkelijkheid die haar vertelt dat Jupiter als oppergod onaantastbaar is, maar Semele een makkelijk te slachtofferen intrigante in een “goed” huwelijk.

¹⁴¹ **pleno** (..) **utero** mist de PREP **in**. Maar zoals eerder opgemerkt is dat typisch voor poëzie, het weglaten van voorzetsels.

¹⁴² de meeste kinderen verwekte Jupiter (Jupiter doet mij denken aan die oude sergeant majoor*) bij andere vrouwen. Bij Juno een paar. En dat doet pijn. Genegeerd als vrouw, dat hakt er bij Juno stevig in.

¹⁴³ moet je eigenlijk lezen als **solo alleen**.

¹⁴⁴ het zit Juno duidelijk heel hoog, dat Jupiter zijn echtelijke plichten niet bij haar vervuld heeft, maar bij een andere vrouw. Toen waren ze ook niet echtelijk meer. Een andere bitch, een sterveling nota bene, wordt moeder. Mij heeft hij dat onthouden, klootvool.

¹⁴⁵ een GEN *obiectivus*, want **formae schoonheid** heeft de functie van lijdend voorwerp, object, bij een ander SUBST, namelijk **fiducia vertrouwen** (*in*).

¹⁴⁶ beetje lastig om te bepalen wie het onderwerp is van **fallat**. Dat kan Semele’s eigen **zo grote vertrouwen in haar schoonheid** zijn **tanta fiducia formae** (v270) dus. Maar het kan ook Jupiter zijn. En het zou me niets verbazen als dit bewust ambigu (onthouden!)is, met opzet dubbelzinnig.

¹⁴⁷ een oude IND FUT van **facere maken dat, ervoor zorgen dat**. Te lezen als **faciam**.

¹⁴⁸ dezelfde gedachte als in haar eerdere tricolon (vv263-266): dit kán ik, gezien wie ik ben, niet over mijn kant laten gaan. Laat ik dit passeren, dan stel ik niets voor. Semele moet eraan geloven. Met het PATRONYMICUM **Saturnia** geeft ze zichzelf nog meer cachet. Ze bedenkt een vreselijke straf voor Semele, waarmee ze ook Jupiter treft. Sterker nog, hij wordt bewust ingezet, met zijn bliksems.

¹⁴⁹ o, wat een cynische opmerking: haar eigen Jupiter. Jupiter van Semele? No way! Jupiter van Juno!

¹⁵⁰ ja, wonderlijk deze bestemming voor Semele. Ze zal dus verdrinken in de Styx, zo maken we op uit deze tekst. Toch? We zullen later lezen dat de dood van Semele geen spoor meer van de onderwereldsrijver Styx bevatte. In het plan van Juno zal Jupiter de dood van zijn geliefde, sorry zijn tijdelijke geliefde, bewerkstelligen. Ovidius geeft daar verderop een mooie twist aan door Jupiter, bij zijn belofte dat Semele hem echt álles mag vragen (oei, oei, oei), nou juist te laten zweren bij de Styx. Zo krijgt Juno’s dreiging een extra lading. Let maar extra goed op bij dit zielige en toch grappige verhaaltje.

* Een krasse oude sergeant majoor bevond zich op een gala-avond georganiseerd door lokale liberale artsen. Er waren jonge dames in overvloed die de sergeant majoor graag tot een gesprek verleidden. “Excuseer me, sergeant majoor, maar u ziet er wel heel serieus uit. Heeft u misschien problemen?” “Negatief, mevrouw. Ik ben van nature serieus.” De jonge dame keek naar zijn vele onderscheidingen en zei, “U ziet er naar uit alsof u heel wat actie hebt meegemaakt.” “Ja mevrouw, een hoop actie.” De jonge dame, moe van haar pogingen een gesprek te beginnen, zei, “Weet u, u zou de wereld wat vrolijker moeten bekijken. Ontspannen en wat vrolijker zijn.” De sergeant majoor keek haar met een ernstige blik aan. Uiteindelijk zei de jonge vrouw, “Weet u, ik hoop dat u dit niet verkeerd op zult vatten, maar wanneer had u voor het laatst seks?” “1955, mevrouw.” “Nou, zie je wel. Geen wonder dat u zo serieus bent. U moet eens echt uit uw dak gaan! Ik bedoel, geen seks sinds 1955!” Ze nam hem bij de hand en nam hem mee naar een van de slaapkamers, waar ze hem overhaalde diverse malen te “relaxen”. Na afloop, nog na hijgend, leunde ze tegen de naakte borst van de sergeant majoor en zei, “Wow, je bent niets vergeten sinds 1955.” De sergeant majoor zei, nadat hij op zijn horloge had gekeken, “Dat mag ik hopen; het is nu pas 2130.”

<u>Surgit</u> ab his¹⁵¹ solio¹⁵² fulvaque recondita¹⁵³ nube limen¹⁵⁴ <u>adit</u> Semeles nec nubes¹⁵⁵ <u>ante</u> <u>removit</u> 275 <u>quam</u> <u>simulavit</u>¹⁵⁶ anum¹⁵⁷ <u>posuit</u>que ad tempora canos <u>sulcavit</u>que cutem rugis et curva trementi membra <u>tulit</u> passu¹⁵⁸; vocem quoque <u>fecit</u> anilem ipsaque <u>erat</u> Beroe¹⁵⁹, Semeles Epidauria nutrix.	Onmiddellijk na deze woorden staat ze op van haar troon en verborgen in een (bruin)gele wolk gaat ze naar de drempel/het huis van Semele, en ze heeft de wolk(en) niet verwijderd voordat ze de gestalte heeft aangenomen van een oude vrouw, en grijze haren bij haar slapen heeft geplaatst, en haar huid heeft gegroefd/gerimpeld met rimpels, en haar gebogen ledematen met trillende schrede in beweging heeft gebracht; ook haar stem heeft ze eigen aan oude vrouwen gemaakt, en ze was Beroë zelf/sprekend Beroë, Semeles voedster uit Epidaurus.
--	--

¹⁵¹ let op het *VERTELTEMPO*: dat gaat na de *DIRECTE REDE* niet alleen “gewoon” omhoog, nee dat schiet omhoog.

¹⁵² ABL *separativus*. Juno staat op van haar troon. *Separativus* betekenen *scheiding*, *verwijdering* (separate in het Engels) en wordt letterlijk maar ook figuurlijk toegepast. Letterlijk: het zitvlak van Juno verwijderd zich bij het opstaan van de zitting van haar troon. En figuurlijk: ik krijg nog een tientje van jou. Van jou zal ABL zijn.

¹⁵³ geweldig, deze woordplaatsing! Heb je het door? Juno wil niet gespot worden als ze Semele op gaat zoeken en dus (!) verbergt ze zich in een wolk. Een bruingele wolk, zeg maar zo eentje die je bij TataSteel ziet. *recondita* *verborgen* staat ook “verborgen” tussen *fulva bruingeel* en *nube wolk*. Ze zit ook tekstueel in die wolk. Terwijl je oppervlakkig alleen maar een *HYPERBATON*netje *fulva* (..) *nube* zou zien, toch? Ovidius heeft dat soort geniale bedenkels vaker. Ik probeer me dan een striptekening voor te stellen waarin je die wolk ziet bewegen. Vergilius, nou ja Aeneas’ moeder Venus eigenlijk, laat Aeneas met zijn maat Achates ook in een wolk de stad Carthago naderen, zodat ze niet voortijdig ontdekt worden. In deze situatie heeft Juno waarschijnlijk liever niet dat Jupiter weet van haar bezoek aan Semele, want dat zou geen kraamvisite worden!

¹⁵⁴ bekende *METONYMIA* voor *huis*. Terwijl het formeel *drempel* betekent. Bij (vormen van) *METONYMIA* gebruik je een woord dat bij de lezer/luisteraar de associatie oproept met wat je feitelijk wilt aangeven. Die lezer/luisteraar doet dus eigenlijk het denkwerk zelf. Let er maar eens op. Bacchus? Hup, associatie met wijn. Ceres? Graan, dus brood. Koppen tellen? Mensen tellen. En zo zijn er nog wel meer voorbeelden te bedenken. <https://www.superlatijn.nl/metonymia.htm>

¹⁵⁵ net was het nog een wolk, ééntje dus. Nu zijn het er meer. Kan een gevalletje *DICHTERLIJK PL* zijn (F deze keer dan). *Nubem* (SG) zou een probleem opleveren. Zoek nou maar eens lekker zelf uit welk probleem. Ik geef, mild als ik op mijn oude dag aan het worden ben, één hint. Begint met m en eindigt op etri causa. Nou?

¹⁵⁶ Juno heeft die wolk(en) niet verwijderd voordat zij de gestalte van een oude vrouw aangenomen had. Ehm, dus eerst neemt zij die gestalte aan, daarna verwijderd zij de wolk. Hocus pocus pilatus pas, ik wou dat jij verdwenen was.

¹⁵⁷ blijft lachen voor de geestelijk nog niet volgroeide pubertjes onder jullie. Dit woord komt van *anus* (u-declinatie), F *oude vrouw*. De andere variant is *anus* (o-declinatie) M, *ring*, *aars*.

¹⁵⁸ de metamorfose die Juno hier ondergaat is niet de metamorfose die zo kenmerkend personages uit Ovidius’ verhalen treft. Deze is bewust, om iemand op het verkeerde been te zetten, doelbewust te misleiden. Ovidius vertelt ragfijn welke lichamelijke kenmerken Juno bij zichzelf aanbrengt om over te komen als een oude bekende van Semele. Grijze haren bij haar slapen, gerimpelde huid, gebogen lichaam. Ook in haar gedrag wordt Juno de oude voedster van Semele. Haar stem wordt die van een oude vrouw en haar tred wordt onzeker. Stilistisch grijpen de ADI en SUBST om elkaar heen en vormen een klein *HYPERBATON*: *curva* (..) *membra* en *trementi* (..) *passu*.

¹⁵⁹ Juno heeft het helemaal uitgedacht. Ze moet het vertrouwen van Semele winnen en dat kan ze niet in haar eigen gestalte doen. Hoi Semele. Je kent me, ik ben Juno. Jij hebt mijn man verleid en nou ben je zwanger. Dat vind ik niet zo tof van je en ik heb dus besloten je te doden. Maar om alle schijn van partijdigheid te vermijden heb ik uitgedacht dat Jupiter dat klusje klaart en niet ik. Als Semele’s pude voedster Beroë kan Juno wel het vertrouwen winnen van Semele. Waarom is dat nodig? Hoe past dat in Juno’s plan? Semele moet in vertrouwen zelf komen met de onthulling dat ze zwanger is en nog wel van Jupiter ook. Dan zegt Juno/Beroë: “Joh, Jupiter? Weet je dat wel zeker? Er zijn ook gasten die gewoon met een vrouw naar bed willen en om haar te imponeren zéggen dat ze Jupiter zijn. Ik zou als ik jou was zekerheid willen. Laat die vrijer van jou maar bewijzen dat ie Jupiter is. Ehm, even denken. Vraag hem tijdens het vrijen gewoon zijn eretekens, zijn bewijzen dat ie Jupiter is, te laten zien. Strak plan.”

5 b. Met. 3, 279 – 286

Juno vermomt zich als Beroë en doet Semele een suggestie (p.54) – 2

Ergo¹⁶⁰ ubi captato sermone¹⁶¹ diuque loquendo¹⁶² 280 ad nomen <u>venere</u> Iovis¹⁶³, <u>suspirat</u>¹⁶⁴ et ‘<u>opto</u> Iuppiter ut <u>sit</u>’ ait, ‘<u>metuo</u> tamen omnia; multi nomine divorum thalamos <u>inire</u> pudicos¹⁶⁵. Nec tamen esse Iovem satis <u>est</u>¹⁶⁶; det¹⁶⁷ pignus amoris, si modo verus is <u>est</u>¹⁶⁸, quantusque et qualis ab alta 285 Iunone <u>excipitur</u>¹⁶⁹, tantus talisque <u>rogato</u> det tibi complexus suaque ante insignia <u>sumat</u>.’	Dus zodra ze, nadat het gesprek was begonnen/ze een gesprek waren begonnen en door lange tijd te praten, waren gekomen bij de naam van Jupiter, haalt ze diep adem en zegt ‘Ik wens, dat het/hij Jupiter is, toch vrees ik alles; velen zijn onder de naam van/als goden eerbare slaapkamers binnengegaan. En toch het is niet voldoende/volstaat het niet om Jupiter te zijn; laat hij/hij moet een bewijs van zijn liefde geven, als hij tenminste een ware god is, en zo groot en zodanig als hij door de verheven Juno wordt ontvangen, vraag dat hij jou zo groot en zodanig omhelst, en dat hij in jouw aanwezigheid zijn eretekens ter hand neemt.’
---	---

¹⁶⁰ lijkt een bevestiging van wat Juno van plan is. Zo gezegd zo gedaan, dat idee.

¹⁶¹ ABL *absolutus*. Juno heeft in het gesprek met Semele maar één doel. Semele moet ergens beweren dat ze zwanger is van Jupiter. Dus Juno/Beroë zal het gezellige gesprekje listig die kant op sturen.

¹⁶² GRD van **loqui**. ABL *instrumenti* is het meest waarschijnlijk. Het middel om vertrouwen te winnen van Semele is lang kletsen over niks, totdat Semele zich de naam van de vader van haar kind laat ontvallen. Je merkt dat het *VERTELTEMPO* inmiddels gigantisch hoog is. Een lang gesprek (*VERTELDE TIJD*) wordt qua *VERTELTID* teruggebracht tot 10 seconden.

¹⁶³ het Latijn gebruikt in dit soort gevallen de GEN *explicativus*: de naam (van) Jupiter.

¹⁶⁴ Beroë/Juno haalt diep adem: het moment suprême. De naam Jupiter is gevallen in relatie tot de zwangerschap. Juno zou als venijnige feeëks annex bedrogen echtgenote het liefst uitgevaren zijn tegen Semele, maar in haar rol van Beroë doet ze dat maar niet. Ze voert haar plan nauwgezet uit. Semele moet aan het twijfelen gebracht worden.

¹⁶⁵ daarmee zaait Juno voldoende twijfel bij Semele. Beroë (wink wink nudge nudge) “weet” dat er vaker ongeschoten knapen de slaapkamers binnengedrongen zijn. Hoi ik ben Jupiter, mag ik ff? Semele vraagt volgens het verhaal niet door en benadert haar lover. Ze wil bewijs. De **thalamos slaapkamers** zijn natuurlijk niet zelf **pudicos eerbaar, kuis**, maar degenen die in die slaapkamers liggen. Je zou, net als EIS, kunnen aannemen dat hier sprake is van metonymia. Remember? Slaapkamer noemen en de lezer de associatie met huwelijk laten maken. Enallage valt hier af. Je kunt wel met droge ogen beweren dat **pudicos** grammaticaal bij **thalamos** hoort, maar waar het dan inhoudelijk bij hoort (iets dat in de zin zelf terug te vinden is dus), dat wordt een probleem.

¹⁶⁶ zorgvuldig wordt de door Juno bedachte tactiek uitgevoerd. Wat ze uiteindelijk wil is dat Jupiter zich met zijn eretekens (**insignia** v286), zijn bliksems dus, aan Semele vertoont. Dat zal Semele niet overleven. Hoe krijgt ze voor elkaar dat Semele Jupiter zo ver krijgt? Twijfel zaaien. Jij zegt dat Jupiter de vader van je kind is. Ik wil je niet teleurstellen, maar er zijn hitsige ventjes die doen alsof ze Jupiter zijn. Misschien was deze knaap er ook wel zo eentje. Nee? Was het echt Jupiter, denk je? Nou, oké. Als ie het was, vraag hem dat dan te bewijzen. Dan weet je het zeker, toch? Schatje? Als hij zo groot is, zo huge is als ie met, kom hoe heet zijn vrouw ook alweer, ehm, ehm, o ja, met Juno in haar bed ligt te vozen, dan zal hij dat voor jou toch zeker doen!

¹⁶⁷ wordt in v286 herhaald. Daar vormt het met **complexus**, **insignia** en **sumat** een **CHIASME**: **det** (a) **complexus** (b) **insignia** (b) **sumat** (a). De CON PR hier van **dare geven** en later die van **sumat** (v286) zijn *adhortativus*. Juno, sorry Beroë laat Semele een aansporing aan het adres van haar minnaar richten.

¹⁶⁸ leuk, deze IND **est**. Een IND, zo leer ik mijn brave spruitjes altijd, constateert een feit, in het heden, verleden en de toekomst (en een CON doet dat niet). Juno wéét dat Jupiter een ware god is. 100%.

¹⁶⁹ ja, net taalgebruik hoor. Wij zeggen dan toch duidelijker ... mag je zelf invullen. De luisteraar/lezer weet dat dit nou juist niet zo vaak gebeurde, dat ravotten van Juno met Jupiter. De als Beroë opgetuigde Juno vertelt over zichzelf dat zij en Jupiter geregeld sporten. Ze noemt zichzelf ook **alta Juno de verheven Juno**. Hahaha, zal de kritische lezer gedacht hebben. Dat valt wel mee met die verhevenheid. Maar het gaat bij Juno's plan om alle grootsheid (**quantus** en **qualis**) die de oppergod normalerwijze tentoonspreidt. De lezer weet precies dat dit fout af gaat lopen met de arme speelbal Semele. De verteller ook, want ja, die heeft het bij elkaar verzonnen. Alleen Semele, die weet het niet. Dus als zij in v288 Jupiter om een geschenk vraagt realiseert ze zich niet dat ze vraagt om een noodlottig cadeau. Een cadeau met dramatische afloop. Die situatie tovert een meewarige c.q. sardonische grijns op het gezicht van de lezer/luisteraar. Dé ingrediënten voor *DRAMATISCHE IRONIE*.

5 c. Met. 3, 287 – 291

Jupiter belooft alles te doen wat Semele wil (p.56) – 1

Talibus ignaram luno¹⁷⁰ Cadmeida dictis¹⁷¹ <u>formarat</u>¹⁷²; <u>rogat</u> illa¹⁷³ lovem sine nomine¹⁷⁴ munus. Cui¹⁷⁵ deus ‘Elige:’ ait ‘nullam <u>patiere</u>¹⁷⁶ repulsam. 290 Quoque magis <u>credas</u>¹⁷⁷, Stygii¹⁷⁸ quoque conscia <u>sunto</u>¹⁷⁹ numina torrentis; timor et deus ille deorum <u>est</u>.¹⁸⁰	Met dergelijke woorden had Juno de nietsvermoedende dochter van Cadmus geïnstrueerd; zij vraagt Jupiter om een geschenk zonder het te noemen/specificeren. De god zegt tot haar: ‘Kies (maar) uit: je zal geen afwijzing ondergaan. En opdat je des te meer gelooft, laten de goddelijke machten/laat de god van de stroom van de Styx ook getuige(n) zijn; hij is de angst en god van de goden.’
---	--

¹⁷⁰ weer een ingenieuze woordplaatsing. Wat blijft Ovidius toch een fantastische schrijver. Juno staat tussen **ignaram** en **Cadmeida** in. Wat zoveel suggereert als Cadmus’ dochter (**PATRONYMICUM**) Semele is van één detail **niet op de hoogte** (**ignaram**). Dat is dat zij niet weet dat ze te maken heeft met Juno. Niet met Beroë. Zo is een **HYPERBATON** **ignaram** (...) **Cadmeida** pas echt effectief!

¹⁷¹ **HYPERBATON** met **talibus**. De ABL is een ABL *instrumenti/modi*.

¹⁷² het PLQP schetst hier, zoals zo vaak, de achtergrond, het decor waartegen iets gebeurt. De instructies van Juno waren bij Semele geland. Ze weet dat ze de vader van haar ongeboren kind om bewijs moet vragen dat hij is wie hij zegt te zijn. En meteen handelt ze (**VERTELTEMPO** is ziedend hoog). Van **formarat** is Juno nog het onderwerp; van de volgende persoonsvorm **rogat** is Semele het onderwerp.

¹⁷³ om toch maar even duidelijk te maken dat we met een ander onderwerp te maken hebben. **illa die, zij** is natuurlijk Semele. Juno is meteen uit beeld. Ze zal heus weer door zijn gegaan als Juno en de gestalte van Beroë hebben afgeworpen. Kijkt ze vanaf de Olympus toe hoe Jupiter onbedoeld Semele van het leven berooft? Zegt ze daar misschien I love it when a plan comes together, woorden die later door Hannibal Smith van The A-Team van haar overgenomen zijn?

¹⁷⁴ schatje, mag ik jou iets vragen? Mag ik een cadeautje? Semele maakt niet in eerste instantie meteen duidelijk wat ze van Jupiter wil. Die vermoedt ook niks en stemt direct toe. Wie weet wilde Semele wel een cadeautje om hun liefdesleven nieuw leven in te blazen. Je weet het nooit. En Jupiter wil ook niet de lulligste zijn. Goed hoor schatje. Maakt niet uit wat je wil. En als puntje bij paaltje komt (sorry!) is Semele ook niet heel duidelijk in haar wens. Ze zegt iets over de manier van vrijen die ze graag wil en die vergelijkbaar moet zijn met hoe Jupiter met Juno vrijt. In dat opzicht was de term **insignia** (v286) neutraal genoeg. Grappig is dat Jupiter de wens van Semele “invult” (mijn motto nivea, niet invullen voor een ander) als: o, dan wil ze dus dat ik ‘m tevoorschijn haal. Mijn bliksem dan. En dat wordt Semele’s dood. Plan van Juno geslaagd.

¹⁷⁵ de relatieve aansluiting in al haar pracht en praal. Het PRON *relativum* verwijst terug naar Semele. Voor wie het hele Latijnpensum al gescandeerd heeft – die zijn er: ze zitten in mijn klas – zal dit woordje **cui** een probleem gevormd hebben. Lettend op de spelregel klinker voor een andere klinker is kort ga je er hier niet uitkomen. Oplossing is even simpel als doeltreffend: gewoon één lange lettergreep lezen. Tweeklank. Komt niet heel vaak voor, maar net voldoende. Niks u voor i. En dan is de rest, met de elisie bij **elige ait**, een eitje. Over tweeklanken gesproken: we kennen **ae** en **au**. Minder vaak komen **ei**, **eu**, **oe** en **ui** voor. Tweeklanken zijn in principe lang. Leestekens laat ik ff weg. **CŪī dēūs Ēlīgāīt nŭllām pātīērē rēpŭlsām**.

¹⁷⁶ uit te spreken als **patiëre**, taaleigen voor **patiēris**. Bij die derde persoon PL van het PF van werkwoorden wordt de uitgang -ēunt vaak ingekort tot -ēre. Metrisch is dat ook handiger.

¹⁷⁷ deze CON in de BZ is een *finalis*. Hij geeft een doel aan. Jupiter zet zijn woorden – misschien onnodig, maar wel prima voor het verhaaltje – kracht bij door te zweren op de goden van de onderwereldrivier de Styx. Het verhaal gaat dat goden die zweren bij de Styx maar hun belofte niet nakomen zullen sterven.

¹⁷⁸ pijnlijk detail. Wrang zelfs. Jupiter zweert bij precies dezelfde Styx als Juno had uitgekozen als bestemming voor de dode Semele. **Stygii** vormt een **HYPERBATON** met **torrentis stroom, rivier**.

¹⁷⁹ een oude IMP PR van **esse**, in de derde persoon. De IMP zoals wij ze meestal tegenkomen zijn te definiëren als een tweede persoon, omdat een gebod altijd tot één persoon of meerdere personen gericht is. Maar vooral in juridische teksten, die nogal wat Latijn bevatten, zie je vaak IMP van de derde persoon. Hij/zij dient het volgende te doen, dat soort gebabbel.

¹⁸⁰ wonderlijke uitspraak. Jupiter beweert dat de god van de Styx machtiger is dan hijzelf. Alsof hij zijn belofte aan Semele extra kracht bij wil zetten. Semele, je mag kiezen wat je wilt. Ik zweer bij de Styx dat ik na zal komen wat ik nu aan jou beloof. Bovendien schijnt ik in mijn harembroek voor hem, dus reken er maar op dat ik doe wat ik toezeg.

5 c. Met. 3, 292 – 296

Jupiter belooft alles te doen wat Semele wil (p.56) – 2

Laeta¹⁸¹ malo¹⁸² nimiumque potens¹⁸³ perituraque¹⁸⁴ amantis
obsequio¹⁸⁵ Semele ‘*Qualem*¹⁸⁶ Saturnia’ dixit
‘te *solet* amplecti, Veneris *cum* foedus *initis*,
295 *da* mihi te talem.’ *Voluit* deus ora loquentis¹⁸⁷
opprimere¹⁸⁸: *exierat*¹⁸⁹ iam vox properata sub auras.

Blij met het kwaad, en al te zeer machtig, en op het punt staand om te gronde te gaan door de inschikkelijkheid van haar geliefde, zei Semele ‘Zoals de dochter van Saturnus gewend is jou te omarmen, wanneer jullie een liefdesverbond aangaan, toon je/geef je zodanig over aan mij.’ De god wilde de mond van de sprekende/spreker dichtdrukken: haar woord was al overhaast (omhoog) de lucht in naar buiten gekomen.

¹⁸¹ een natuurlijke reactie bij Semele: ze is blij. Blij omdat Jupiter haar wens, wat die ook is, zal inwilligen. Zij is zich niet bewust van de impact van die wens en ook Jupiter heeft niet door wat er te gebeuren staat. Mooie manier om lezer/luisteraar bij de personages te betrekken en emoties bij hen op te roepen (*PATHOS*).

¹⁸² de aap uit de mouw: Semele is blij met iets waarvan de verteller verklapt (*PROSPECTIEF ELEMENT*) dat het haar noodlottig wordt. Zelf is ze zich dat niet bewust.

¹⁸³ Semele is op dit moment te machtig, zelfs voor Jupiter. Haar wens kan door hem niet ongedaan gemaakt worden.

¹⁸⁴ en nog een keer overduidelijk *PROSPECTIEF*. Semele gaat Jupiter een geschenk vragen dat haar dood zal betekenen. *peritura* is het PFA van *perire* *sterven*, *omkomen*. Herinner je je de betekenisnuances van het losse PFA nog? Die hetzelfde waren als van een PFA met een vorm van *esse*? *Van plan, op het punt, voorbestemd*? Ja? Weet je nog? Nou, hier zal het de laatste betekenisnuance zijn. Als we gaan tellen zien we drie geschakelde elementen die *PROSPECTIEF* zijn, een tip van de sluier oplichten. En die drie elementen vormen een *TRICOLON*. Met voegwoorden, dus tesamen een *POLYSYNETISCH TRICOLON*.

¹⁸⁵ de zin loopt grammaticaal door in het volgende vers. *ENJAMBEMENT*, zou ik zeggen.

¹⁸⁶ leidt straks tot *talem*. Maar dat is niet zo interessant. Leuker is het om te zien wat Semele onthouden heeft van Juno's instructies, wat ze precies zegt, hoe ze haar wens formuleert. In de vv284-285 instrueert Juno, dan nog Beroë, Semele – na wat inleidend geschuif, als volgt: *quantusque et qualis ab alta lunone excipitur, tantus talisque rogato det tibi complexus suaque ante insignia sumat*. Semele maakt van *quantusque et qualis ab alta lunone excipitur* in haar eigen woorden *Qualem Saturnia te solet amplecti, Veneris cum foedus initis*. Waar Juno zichzelf nog profileerde als *alta Juno verheven Juno*, houdt Semele het bij *Saturnia* Saturnus' dochter. Jupiter zal neemt zij aan wel weten wie ze bedoelt. Waar *excipitur* een vrij neutrale term was voor seks (zoveel seks was er niet tussen Juno en Jupiter), is Semele wat seks betreft veel meer to the point: *Veneris cum foedus initis*. Oké nog steeds keurig verwoord en niet bot. In het tweede deel van Juno's instructies was Semele wat minder tekstvast. Juno spoort Semele aan Jupiter ertoe aan te zetten haar vergelijkbare omhelzingen (vooruit, vrijwel synoniem met seks) maar ook waar zij bij is zijn eretekens ter hand te nemen. Toch wel cruciaal in Juno's verdorven opzetje. Geen eretekens, geen bliksem, geen dooie Semele. En wat maakt Semele ervan? *da mihi te talem laat je ook op die manier aan mij zien*. Ehm, hóe laten zien tijdens de daad? Bloot? Passievol (nette variant)? Attent? Waar laat ze die *insignia eretekens*? Laten we vaststellen dat het minimaal Semele's verkorte weergave is van Juno's uitdrukkelijke instructies. Grappig is, en wel fijn voor het verhaal ook, dat we aan het vervolg van het verhaal kunnen zien dat Jupiter, ondanks haar summiere verwoording van haar wens, toch exact doorheeft wat ze bedoelt. Het lijkt wel een leraar! Want hij gaat met zijn bliksems aan de slag. Hoe kan ie weten, dat ie zijn bliksems erbij moet pakken? Is dat wat hij met Juno in bed ook altijd doet? Bliksempje spelen? Mmmm, Juno, flatsj. Juno: bliksems! Wazda? Mmm, schatje, komt er weer eentje hoor. Flatssjjjj. Ssst, Juup! Doe dat licht nou eens gewoon uit. Donder op. Je wilt donder, Juun? Krijg je donder. Zullen we samen oppergodje en zijn zusje spelen? Hier, hou maar vast. Heet hoor. Brand je goddelijke handjes niet. Enfin. Voordat het echt ranzig wordt, Semele vat de boodschap van Juno extreem kort samen. Daarop houden?

¹⁸⁷ Een zelfstandig gebruikt PPA, van *loqui* *spreken*. Van degene die spreekt. Dûh, dat is Semele. Die is zo rap met het vragen van een geschenk dat Jupiter erdoor overvallen wordt. Maar hij kan het niet meer terugdraaien. Haar woorden waren al aan de haag harer tanden ontsnapt (PLQP). Dus daar moet ie het mee doen. Hij begrijpt als oppergod onmiddellijk dat de consequentie van het bliksempje laten zien tragisch voor zijn geliefde uitpakt. Juno gniffelt waarschijnlijk, lacht in haar vuistje. Trut.

¹⁸⁸ Semele's mond dichtdrukken? Maar... dat is toch een moordaanslag? Zo van, beter dood door mijn hand dan door mijn bliksemschicht. Of hoort het bij het erotische spel? O! Ik snap hem al. Semele zegt iets en Jupiter is te laat met zeggen dat ze haar mond moet houden. Dat ze wel eerst even moet nadenken voor ze een cadeau van hem vraagt. Oeps.

¹⁸⁹ Om de vorige zin met deze te verbinden moeten we een voegwoord *maar* tussenvoegen. Dat staat er niet, zo'n voegwoord, en dat noemen we *ASYNETON*. Vanwege “maar” een *ADVERSATIEF ASYNETON*.

5 d. Met. 3, 297 – 304

Jupiter doodt Semele (p.58) – 1

<u>Ingemuit</u>¹⁹⁰; neque enim non haec optasse, neque ille non iurasse <u>potest</u>¹⁹¹. Ergo¹⁹² maestissimus¹⁹³ altum aethera¹⁹⁴ <u>conscendit</u> vultuque sequentia¹⁹⁵ <u>traxit</u> 300 nubila, <u>quis</u>¹⁹⁶ nimbos immixtaque fulgura ventis <u>addidit</u> et tonitrus et inevitabile fulmen¹⁹⁷. <u>Qua</u> tamen usque <u>potest</u>, vires¹⁹⁸ sibi demere <u>temptat</u>¹⁹⁹ nec, <u>quo</u> centimanum <u>deiecerat</u> igne²⁰⁰ Typhoea²⁰¹, nunc <u>armatur</u> eo; nimium feritatis²⁰² in illo <u>est</u>.	Hij begon te zuchten; maar/want niet kan zij niet gewenst hebben, en niet kan hij niet gezworen hebben. Dus hij bestijgt/besteeg zeer bedroefd de hoge hemel, en sleepte met/door zijn gezichtsuitdrukking wolken met zich mee, zodat ze volgden, waaraan hij stortregens en bliksems gemengd met winden toevoegde en donderslagen en de onvermijdelijke bliksem. Voor zover hij echter kan, probeert hij zijn krachten aan zich te onttrekken en wapent zich nu niet met dat vuur, waarmee hij de honderdhandige Typhoeus had neergeworpen; daarin is te veel (van) woestheid.
---	---

¹⁹⁰ Ik zou hier in een melige bui van alles over kunnen neerschrijven, over dit steunen en zuchten door Jupiter, daar in bed bij Semele. Maar dat ga ik niet doen. Zo.

¹⁹¹ Ovidius zegt het ingewikkeld, met dubbele ontkenningen en zo. Maar hij bedoelt het simpel. Semele kon haar wens niet ongedaan maken en Jupiter kan zijn toezegging die wens in te willigen niet ongedaan maken. Dubbel k*t dus eigenlijk. Dit moet wel slecht aflopen, dit moet wel naar Juno's wens aflopen. Hetgeen op hetzelfde neerkomt.

¹⁹² de conclusie van het feit dat er niet aan te ontkomen is trekt Jupiter dus zelf. **Dus ergo**. Aan de slag met die hap. Ze wil eretekens? Bewijzen dat ik Jupiter himself ben? Krijgt ze eretekens, bewijzen.

¹⁹³ het stemt Jupiter natuurlijk heel droevig! Ze hebben hem bij zijn ballen! Ze? Zij! Juno! Hij kan geen kant op.

¹⁹⁴ een Griekse ACC. Ovidius beheerst ook de Griekse taal voldoende om hem adequaat in te kunnen zetten.

¹⁹⁵ je noemt dit stijlmiddel PROLEPSIS. En nee, dat hoeft je niet te kennen. Mag wel. Er staat **sequentia** (..) **nubila volgende wolken/wolken die volgden**: die nam hij door zijn gezichtsuitdrukking met zich mee. Zijn gezicht stond op onweer en die uitdrukking komt ergens vandaan. Maar dat die wolken hem volgden kwam doordat hij ze met zich mee trok. Een goed voorbeeld van prolepsis in het Nederlands is een peuk roken. Je rookt geen peuk, je rookt – zeker als je niet zo slim bent – een sigaret. Als je die oprookt houd je een peuk over. Dat is het idee. Dat heet prolepsis (onthouden!). Iemand een blauw oog slaan, die hoeft ik waarschijnlijk niet toe te lichten. Zelfde idee, andere uitwerking. Het gaat over inhoudelijke prolepsis. Grammaticale prolepsis bestaat ook. Dan zet je een zinsdeel los van de rest helemaal vooraan. Die auto, heb je die op Marktplaats gekocht? Altijd handig. Zeggen ze thuis tegen je Dat zakgeld, dat kun je op je buik schrijven. Dan zeg je: Hee! Prolepsisje geleerd vandaag?

¹⁹⁶ sja, **quis** lezen als **quibus**. Je snapt wel waarom, denk ik. Kwam ff niet zo goed uit, **quibus**.

¹⁹⁷ Jupiter echt geportretteerd als de god van donder en bliksem. Takkeweer, zoals Ovidius het beschrijft. Het geheel van omstandigheden wordt met voegwoorden aan elkaar geknoopt. **POLYSYNDETON** dus.

¹⁹⁸ niet verwarren met **vir man**, hè! Daar krijg je echt hele rare vertalingen van.

¹⁹⁹ ja, dat kan natuurlijk helemaal niet. Alsof Jupiter de keuze heeft tussen meerdere soorten bliksem!

²⁰⁰ met **quo** (..) **igne** en met **eo** / **illo** (v304) verwijst de verteller naar de sterkste soort bliksem. Haha! Typisch Ovidius hoor. Twee soorten bliksems! Een blauwe en een rode? Haha! Een dikke en een dunne?

²⁰¹ slim om bij namen het woordenboek te gebruiken voor het controleren van de scansie. Vooral bij Griekse namen lijkt er nogal eens sprake te zijn van een klinker voor een klinker (die dus kort is), terwijl het dan om een oorspronkelijk Griekse tweeklank (dus lang!) blijkt te gaan. Goed voorbeeld is Aeneas, waarbij je geneigd bent lang kort kort aan te nemen. Het is in het Grieks echter Αἰνείας en dus in het Latijn ænēas. Op de laatste lettergreep staat nu geen breve of macron, want we weten niet welk woord er eventueel achter die naam staat. Maar er staat geen Aeneas hier (hij zou verdwaald zijn – was ie ook af en toe – vanuit de Aeneis), er staat **Typhoea**, die iedereen bekende honderdhoofdige (Ovidius hield wel van zijn eigen interpretaties) annex honderdarmige aanvaller van Jupiter. Laten we dit vers eens proberen te scanderen: **nēc, quō cēntīmānūm dējēcērāt ĩgnē Tȳphōēā**. Listig hè, die j in **deiecerat**.

²⁰² Jupiter is op zijn eigen wijze nog wel begripvol, nog wel aardig. Een soort GVR. Maar hij kan het noodlot voor Semele niet keren, zelfs niet met een zwakke bliksem. In de echte zit te veel woestheid.

5 d. Met. 3, 305 – 309

Jupiter doodt Semele (p.58) – 2

05 <u>Est</u>²⁰³ aliud levius fulmen²⁰⁴, <i>cui</i> dextra Cyclopum²⁰⁵ saevitiae flammaeque minus, minus <u>addidit</u> irae²⁰⁶; tela secunda <u>vocant</u> superi²⁰⁷. <u>Capit</u> illa domumque <u>intrat</u> Agenoream²⁰⁸; corpus mortale²⁰⁹ tumultus non <u>tulit</u> aetherios²¹⁰ donisque iugalibus²¹¹ <u>arsit</u>²¹².	Er is/bestaat een andere lichtere bliksem, waaraan de rechterhand van de Cyclopen minder woestheid en vuur, minder woede heeft toegevoegd; de goden noemen ze wapens van de tweede graad. Hij pakt die en gaat het huis van Agenor binnen; het sterfelijke lichaam verdroeg het hemelse geraas/de donder en bliksem uit de hemel niet en is in vlammen opgegaan door de huwelijksgeschenken.
--	---

²⁰³ *er bestaat est*. Zo vaak kom je dat nou ook weer niet tegen. **Esse** is vrijwel altijd een koppelwerkwoord.

²⁰⁴ ja hoor. Echt uit de grote duim van Ovidius, deze versie van een milder soort bliksem. Maar wel grappig. Met **aliud levius fulmen** (v305), **tela secunda** en **illa** (v307) verwijst de verteller naar de tweederangs bliksems. En waarom die minder krachtige bliksems inzetten dan? Semele ging toch wel dood. Maar er was ook nog een ongeboren kind. Aha!

²⁰⁵ die eenogige reuzen werkten voor Vulcanus, wiens smederij /smidse zich onder de Etna bevond. Vulcanus was volgens de verhalen te lelijk voor de woordjes, maar slaagde er toch in Venus aan de haak te slaan. Wel na een beetje chantage. Ach. Die goden toch ook, hè.

²⁰⁶ wie goed heeft opgelet vindt het **CHIASME** meteen. Ik doe het nog even voor ook, dan kan het helemaal niet misgaan. **saevitiae flammae** (a) **minus** (b) **minus** (b) **irae** (a). **Minus** (..) **irae** contrasteert inhoudelijk met **nimum feritatis** (v304): **ANTITHESE** dus. Joh, het is allemaal zo enorm logisch, als je ervoor gestudeerd hebt...

²⁰⁷ de hemelgoden, de bekende bunch. Ja, tot en met dit woord zou je nog kunnen denken dat Semele er misschien nog genadig afkomt: een beetje tweedehands bliksempje. Moet kunnen. Het vervolg laat aan duidelijkheid niets te wensen over.

²⁰⁸ wonderlijk dat Jupiter het huis van Agenor binnenging. Die gast woonde in Tyrus en is lang kassie wijlen. Bedoeld is natuurlijk het huis dat Agenor's zoon Cadmus heeft gebouwd en waar diens dochter Semele nu veilig woont. Ehm, veilig? Mocht ze willen. Voor Jupiter is niemand veilig, man, vrouw. Juno ja, die was veilig voor Jupiter, maar die wilde dat nou juist niet.

²⁰⁹ met het sterfelijke lichaam wordt Semele bedoeld. De arme schat. Ze heeft haar avontuurtje met de oppergod met haar leven moeten betalen.

²¹⁰ **tumultus** (..) **aetherios**, **HYPERBATON**, laat zien hoe Jupiter zich dan uiteindelijk in zijn volle glorie aan Semele toont. Onweer met bliksem, en dat in haar slaapkamer. Het dak van Agenor's huis mag weleens gerepareerd worden eigenlijk.

²¹¹ eerder **sine nomine munus** (v288) genoemd. Haar huwelijkscadeau (sneer, sneer) bestond uit donder en bliksem. Juno komt niet meer bij van het lachen. Iedereen moet weten: nobody fucks with my husband. Figuurlijk dan. Letterlijk wat haar zelf betreft. Wonderlijk type, die Juno. Misschien rijp voor een psychiatrische hulplijn?*

²¹² kijk, je kunt zeggen dat Ovidius liever meteen to the point komt en niet te lang uitweidt, maar dit gaat wel heel erg rap. Jupiter komt haar huis binnen, haar slaapvertrek waarschijnlijk ook en wie weet wat nog meer en anderhalf vers later is ze as. Mooi huwelijkscadeau was dat!

* Het bandje van de psychiatrische hulp telefoon. U spreekt met het automatische antwoordapparaat voor psychiatrische hulpverlening. Voor mensen met een compulsieve dwangneurose... druk één... meerdere malen. Voor mensen met een angststoornis... laat iemand anders de twee indrukken. Voor mensen met een meervoudige persoonlijkheidsstoornis... druk drie... vier... vijf... zes... Voor mensen met paranoïde wanen, wij weten wie u bent en wat u wilt. Dus blijf aan de lijn zodat wij uw nummer kunnen traceren. Voor mensen die schizofreen zijn, luister dan nauwkeurig naar het stemmetje in uw hoofd dat u zal influisteren welk nummer u moet intoetsen. Voor mensen die depressief zijn maakt het niet uit welk nummer u intoetst... er neemt toch niemand op die u werkelijk kan helpen. Tenslotte nog even dit... Wanneer u last hebt van waanideeën, wees er dan van bewust dat het ding dat u tegen de zijkant van u hoofd houdt, in werkelijkheid leeft en op het punt staat om uw oor er af te bijten.

5 e. Met. 3, 310 – 315

De geboorte van Bacchus (p.60) – 1

10	Imperfectus adhuc infans ²¹³ genetricis ab alvo ²¹⁴ <u>eripitur</u> patrioque tener (<i>si</i> credere dignum <u>est</u> ²¹⁵) <u>insuitur</u> ²¹⁶ femori maternaque tempora ²¹⁷ <u>complet</u> . Furtim ²¹⁸ illum primis ²¹⁹ Ino matertera ²²⁰ cunis <u>educat</u> ; inde datum nymphae Nyseides antris	De nog niet voldragen baby wordt uit de baarmoeder van zijn moeder gerukt en teer (als hij is) in de vaderlijke dij genaaid (als het past om dit te geloven) en maakt (zo) de tijd van de zwangerschap vol. Stiekem voedt zijn tante Ino hem op in zijn vroegste jeugd; daarna verborgen de nimfen van de Nysa hem, nadat hij (aan hen) gegeven was, in hun grot(ten) en gaven (hem) voedsel van/bestaande uit melk.
315	<u>occuluere</u> suis lactisque alimenta <u>dedere</u> .	

²¹³ etymologisch is dit woord een PPA van **infari** *niet (kunnen) spreken*. Leuk hè? Klopt. Dit kind zou later Bacchus genoemd worden en de god van de wijn worden. In het Grieks heet dat gozertje Dionysus (niet-gymnasiasten spreken dit vaak uit als Diónyssus; het is Dionýssus) en Ovidius zou geen **poeta doctus** zijn als hij niet meteen een leuk weetje debiteert over Bacchus. Vanuit het Nysa-gebergte (zie **Nyseides** v314) zou Bacchus als ie groot was naar Griekenland terugkeren en zich scharen onder de twaalf olympische goden. Da's nog eens wat anders dan twaalf olympische spelen. Of vijf olympische ringen. Of één olympische vlam.

²¹⁴ **genetricis ab alvo** uit de baarmoeder van zijn moeder (ja, hè hè) staat in contrast (**ANTITHESE**) met **patrio** (...) **femori de dij van zijn vader** (ook nog een **HYPERBATON**). Je ziet hoe vernuftig Ovidius varieert. Eerst staat er een GEN SG van het zelfstandig naamwoord **genetrix** (=mater), vervolgens maakt hij van **patris van de vader** een ADI **patrius**. Zo wordt het nooit eentonig bij de man.

²¹⁵ dit is de mening van Ovidius en we noemen zo'n mening **VERTELLERSCOMMENTAAR**. Grappig je te realiseren dat de verteller eerst van alles en nog wat bij elkaar verzint en dat hij daar vervolgens nog commentaar op geeft ook. Het commentaar geeft de verteller per saldo op **patrio** (...) **femori**. Ik snap wel dat ie daar een beetje moeite mee heeft, maar dan had ie het niet moeten verzinnen, zou je zeggen. Ach, laten we hem niet te hard aanpakken. Kan best zijn dat er in Ovidius' tijd versies in omloop waren van de diverse mythologische toedrachten zoals die tot ons gekomen zijn.

²¹⁶ het tweede **ENJAMBEMENT** op een rij: eerst **eripitur**, nu **insuitur**. Door het voorvoegsel (prefix noem je dat. Onthouden!) **in-** is er geen PREP nodig bij die vaderlijke dij

²¹⁷ de zwangerschap zou eigenlijk door de moeder van Bacchusje volbracht worden. Maar ja, daar kwam iets tussen. Toen is de foetus in het dijbeen van zijn pa genaaid, wat een contrast vormt met die **materna tempora**. Contrasten noemen we lekker **ANTITHESES**, want dat klinkt beter. Ik weet dat ze er zijn, van die lieden onder jullie die in een woordenboek de "vieze" woorden gaan opzoeken. Ik denk dat ze die woorden dan gebruiken in contexten en tegen mensen die ze helemaal niet snappen. Wat dan weer extra geinig is of zo. Nou, voor die stille genietters heb ik een geheimpje te verklappen. **suëre** betekent weliswaar *naaien*, maar het is niet zo dat Jupiter maar raak aan het **suëre** was. Snappie? Het woord dat jij zoekt is **futuëre**. Gratis. Hoef je je woordenboek niet helemaal voor open te doen. Je zou eens moe worden. Krijg je trouwens je woordenboek wel open, met die plastic folie er nog omheen? Of met die kleine tagjes die je helpen bij het zoeken naar de juiste letter in het woordenboek? Want ja, het alfabet is ook wel erg ingewikkeld natuurlijk. Kijk, die plastic of papieren tagjes aan zo'n woordenboek bladzijde, die zijn op het centraal examen niet eens toegestaan. Dus die moeten er toch af. En in het nieuwste woordenboek van professor Harm Pinkster zaliger (de oranje versie) staan de alfabetletters gewoon aangegeven. Als we het toch over het centraal examen hebben – of liever gezegd, nu ik het er toch over heb – die spiekbriefjes die met sellotape vastgemaakt zijn aan een vrijwel lege bladzijde, haal je die er wel tijdig uit? Kost je je woordenboek, maar ja, dat is dan jammer. Marktplaats, altijd te proberen.

²¹⁸ Bacchus moet buiten schot blijven, zeker van Juno. Juno had nogal een gevoelige aard en nu het produkt van Jupiter en Semele was blijven leven stond er voor Juno nog wel iets op het spel.

²¹⁹ weer een **dominant** gebruikt ADI. Het gaat om daarbij om het ADI **primis** en niet om het SUBST **cunis**. Vergelijk **in summo arbore** ≠ *in de hoogste boom*, maar *in de top van de boom*.

²²⁰ tante Ino, altijd een geweldig wijf geweest. Zus van Semele, dochter van Cadmus, kleindochter van Agenor. **Matertera** is de *tante van moederszijde*. **Amita** is de term voor *tante van vaderszijde*. Leuk hoor, die termen voor diverse familieleden. Zo is een **avunculus** een *oom van moederskant* en een **patruus** een *oom van vaderskant*. De rest bespaar ik je. Bespaar ik toch nog ergens op in deze zware tijden.

6 Narcissus en Echo

6 a. Met. 3, 351 – 355

Echo ziet Narcissus (p.62) – 1

Namque ter ad quinos unum Cephisius²²¹ annum²²² <u>addiderat</u>²²³ <u>poterat</u>que puer iuvenisque²²⁴ videri²²⁵. Multi illum iuvenes, multae <u>cupiere</u> puellae²²⁶; sed (<u>luit</u> in tenera tam dura²²⁷ superbia forma)²²⁸ 355 nulli illum iuvenes, nullae <u>tetigere</u>²²⁹ puellae²³⁰.	Want de Cephisiër had een jaar aan driemaal vijf jaren toegevoegd en hij kon een jongen en een jongeman schijnen. Vele jongemannen, vele meisjes begeerden hem; maar (er was in zijn tere gestalte zo'n harde trots/arrogantie) geen jongemannen, geen meisjes maakten indruk op hem.
--	--

²²¹ formeel een **PATRONYMICUM**, want Narcissus' vader was Cephisus. Of Narcissus zijn vader erkend had, daarover ging het nooit in de oudheid.

²²² ook hier is de inleiding op het verhaal weer grappig. Met zo'n ruzie tussen Jupiter en Juno over wie bij de seks het meeste genot ervaart. Ene Teiresias kan, omdat hij ooit vrouw is geweest (hoe actualiserend kan Ovidius ook zijn!), het beste een oordeel vellen. Super link, een uitspraak doen in de ruzie tussen twee goden. Volgens Teiresias was het de vrouw die het meeste genot ervoer, precies wat Jupotenti al had gedacht. Jupiter gelijk, Juno ongelijk. En wat doet Juno als ze geen gelijk krijgt? Nou? Yep, straffen die hap. Teiresias zou blind (niet de verdediger bij 010) door het leven gaan. Jupiter maakte nog wat van die straf goed door Teiresias voorspellende gaven te geven. Zo was Teiresias een blinde ziener. Hoe paradoxaal wilt u het hebben? Nou, aan die Teiresias vroeg de door de riviergod Cephisus verkrachte nimf Liriope – waren het echt allemaal pervers daar bij die Grieken en Romeinen? – hoe lang haar zoon Narcissus (Liriope was dus ook inderdaad zwanger van Cephisus) zou leven. Natuurlijk antwoordt Teiresias niet simpel, want dan hebben we geen leuk en onderhoudend verhaal. Zolang hij zichzelf niet kent, zo luidde het enigszins vage antwoord. Tja. Wie kent zichzelf wel? Ikke niet hoor. Als je inderdaad de Nederlandse vertaling na de Latijnse tekst over Echo lees, weet je dat Teiresias geen lulkoek verkocht had.

Maar even over die leeftijd van Narcissus bij de start van het verhaal. De jongen is 16 (driemaal vijf en dan nog eentje erbij). Ovidius is een rasverteller, die in een paar "pennenstreken" de contouren van zijn verhaal tekent. De leeftijd van Narcissus is zodanig dat je mag verwachten dat hij interesse heeft voor meisjes of jongens van zijn leeftijd.

²²³ je ziet aan het PLQP en aan het IMPF van **poterat** hierna dat er een setting wordt gecreëerd. Achtergrond? Decor? Typisch de werkwoordstijden die daar bij horen, PLQP en IMPF.

²²⁴ Narcissus was 16 dus voor sommigen leek hij nog een jochie, voor anderen al een jonge vent.

²²⁵ één van de meest beruchte werkwoorden in het Latijn, **vidēri** *schijnen, lijken*, kortom het koppelwerkwoord. Tevens DEP dus je kunt je lol op. Het betekent zelden *gezien worden* (PASS van **vidēre**).

²²⁶ stilistische middelen volop hier, net als twee verzen verderop. **ANAFOR**, **ASYNDETON**, **PARALLELISME**, voor mijn part **ELLIPS**. Je kent de definitives, ik zou zeggen, zoek ze zelf eens op. V355 idem. Veel stijlmiddelen in een kort stukje, dat heeft ongetwijfeld een doel. Hier moet benadrukt worden dat de interesse voor Narcissus groot was. Veel relatiemateriaal. Jongens, meisjes, hij kon kiezen.

²²⁷ **ANTITHESE** met **dura**, het zal je niet verbazen. Dat daarmee automatisch een **ANTITHESE** ontstaat tussen Narcissus' **superbia** en zijn **forma** is een mooie bijkomstigheid, want dat toont dat zijn karakter niet past bij zijn fysieke kwaliteiten. Onevenwichtig uitgevoerde knaap, denk ik dan. Zo eentje, die nooit huiswerk doet maar er zo goed uitziet dat ie overal mee wekomt. We kennen ze allemaal.

²²⁸ dat dit stukje tussen haakjes staat wijst erop dat het **VERTELLERSCOMMENTAAR** is. Commentaar is misschien wat veel gezegd, maar Ovidius geeft hier wel zijn eigen verklaring voor het feit dat niemand indruk wist te maken op Narcissus. Dat lag aan zijn aard. Hij was een beetje zo arrogant als de neten. Een blaaskaakje, een ijdel, hoogmoedig etterbakje. Maar wel knap, dat dan weer wel. Een spetter. Maar nou weer even op aarde, even gewoon Latijn. In acht woorden staan er vier die eindigen op een -a. We weten dat alle slot-a's kort zijn (NOM/VOC SG F, NOM/ACC PL N), behalve de ABL SG F. Dus nu wordt het scanderen en combineren. Het blijkt dat **dura** bij **superbia** hoort (allebei korte a) en **tenera** bij **forma** (allebei lange a). **sēd fūit īn tēnērā tām dūrā sūpērbīā fōrmā**. Check!

²²⁹ net als in v353 een 3 PL IND PF op **-ēre**. In v353 van **cupēre** *begeeren, verlangen naar*, hier van **tangēre** *raken, indruk maken op* (het figuurlijke *aanraken*).

²³⁰ de stilistische middelen zijn dezelfde als in v353. Dus hier ga ik ze ook niet uitleggen! Hier benadrukt de verteller dat er wel vele in hem geïnteresseerde jongeren waren, maar dat echt helemaal niemand indruk op hem maakte. Geen een! Er is tussen de vv 353 en 355 sprake van een **ANTITHESE**, tot uitdrukking gebracht in **sed maar** (v354).

6 a. Met. 3, 356 – 361 Echo ziet Narcissus (p.62) – 2	
Aspici²³¹ hunc²³² trepidos²³³ agitantem in retia cervos²³⁴ vocalis nymphe²³⁵, <i>quae</i> nec reticere²³⁶ loquenti²³⁷ nec prior²³⁸ ipsa loqui <u>didicit</u>²³⁹, resonabilis²⁴⁰ Echo²⁴¹. Corpus adhuc²⁴² Echo, non vox <u>erat</u>, et tamen usum 360 garrula²⁴³ non alium <i>quam</i> nunc²⁴⁴ <u>habet</u> oris <u>habebat</u>, reddere de multis²⁴⁵ <i>ut</i> verba novissima <u>posset</u>.	De babbelende nimf ziet hem angstige herten opjagen naar/in netten, (de nimf) die geleerd heeft noch om te zwijgen tegenover iemand die spreekt noch zelf eerder/als eerste te spreken, de weergalmende Echo. Echo was nog een levend wezen, geen klank, en toch had zij, babbelziek, geen ander spraakvermogen dan zij nu heeft, namelijk dat ze van veel woorden de laatste woorden kon weergeven/nagalmen.

- ²³¹ de persoonsvorm helemaal vooraan. Alsof er staat “hij wordt gezien” in plaats van “hem ziet”. Onderwerp **vocalis nymphe** *babbelende nimf* helemaal achteraan en dus twee gevallen van **WOORDPLAATSING**
- ²³² Narcissus. Hij jaagt, net als jongens van zijn leeftijd (en koning Willie). Alleen jaagt hij op herten die hij vangt door ze, samen met zijn makkers, in opgehangen netten te jagen (ja, zo kan ik het ook).
- ²³³ hoort bij **cervos**, waarmee het een **HYPERBATON** vormt.
- ²³⁴ over herten gesproken: Er loopt een jager in het bos, plotseling ziet hij een hert. Hij schiet het hert dood, gooit z'n geweer over z'n linkerschouder en het hert over z'n rechter schouder. Flierefluitend loopt ie het bos uit totdat ie een boswachter tegenkomt. "Zo!", zegt de boswachter, "Wat zijn wij allemaal aan het doen?" "Nou", zegt de jager, "Ik loop het bos uit." "Jaja", zegt de boswachter, "Maar wat heeft u dan wel niet op uw schouder hangen?" "Nou", zegt de jager terwijl hij naar links kijkt, "Da's gewoon een geweer!" "Nee", zegt daarop de boswachter, "Ik bedoel uw rechterschouder." Dus de jager kijkt naar rechts en zegt verschrikt: "WHAAAH EEN BEEST!"
- ²³⁵ zoals eerder gesignaleerd staat het onderwerp achteraan en dat is om de overgang naar de uitleggende BZ wat soepeler te laten verlopen. Luisteraars hoorden niet eerst “babbelende nimf”, dan een tijdje niks en dan wat voor iemand zij was. Nee, dat vertelt Ovidius er op deze manier meteen achteraan.
- ²³⁶ niet **reticēre** maar **reticēre** *zwijgen*. Lange ē, omdat ook het simplex **tacēre** *zwijgen* een ē heeft. Simplex en compositum (samengesteld werkwoord) wijken dus niet van elkaar af.
- ²³⁷ zelfstandig gebruikt / gesubstantiveerd PPA, van **loqui** *spreken*. Zo’n zelfstandig gebruikt PTC kun je vaak het beste vertalen door degene/datgene toe te voegen. Dus **loquenti** DAT SG M *tegen degene die spreekt*. Dat is een willekeurig iemand. Er zit in het verhaal van Echo een heel duidelijk *aetiologisch* element: we kennen allemaal het verschijnsel echo, nagalm. Wie is de burgemeester van Wezel? Ezel, ezel, ezel. Ovidius heeft een smakelijk verhaal hoe die echo zo ontstaan is. Het ingenieuze is weer dat hij het koppelt aan een verhaal over Narcissus, waardoor latere generaties te weten komen waar de term narcisme vandaan komt. En niet te vergeten die gele bloem. Heerlijke verteller!
- ²³⁸ **prior** *eerdere* moet je *predicatief* vertalen, dus met “als”. Omdat er altijd maar sprake is van twee geluiden, eentje en daarna nog eentje, gebruikt het Latijn de COMP en niet de SUPERL. De gebruikswijzen van de COMP even op een rijtje. Nemen we even **longior** COMP van **longus** *lang* als voorbeeld. 1) *langer*; 2) *nogal/best wel/tamelijk/redelijk lang*; 3) *té lang*; 4) *het langst* (van twee dus).
- ²³⁹ klopt hè. Een echo komt altijd na het (stem)geluid dat herhaald wordt. Niet ervoor. Hoor je toch een echo vóórdat je iets gezegd hebt, dan heb je te veel aan de spiritualiën gezeten of paddo’s genuttigd.
- ²⁴⁰ wij kennen in het Nederlands resoneren, resonantie. Dat komt uit het Latijn dus.
- ²⁴¹ omsluit samen met **vocalis nymphe** (v357) de BZ die Echo’s meest kenmerkende eigenschap weergeeft.
- ²⁴² met **adhuc** *nog steeds* suggereert de verteller dat het anders zal aflopen met Echo. Een *PROSPECTIEF* element. En dat aan het begin van een passage waarin de verteller teruggaat in de tijd, dus juist aan *RETROSPECTIE* doet. Het *VERTELTEMPO* komt ineens ongeveer stil te liggen. Waarom, vraag je misschien? Nee? Vraag je niet? Ik vertel het toch. Ovidius wil, door terug te gaan in de tijd, uitleggen hoe Echo aan die spreekhandicap gekomen is dat ze alleen maar herhaalt. Dat heeft – mij verbaast het inmiddels niet meer -te maken metJuno! O ja, en Jupotent. De hele flashback begint bij **corpus** *lichaam* (v359) en eindigt bij v378 **remittat**. Want daarna wordt het verhaal van de jagende Narcissus weer opgepakt en gaat de verhaallijn lopen van Echo die verliefd wordt op Narcissus. Met alle ellende vandien.
- ²⁴³ Echo zwetste altijd al kennelijk. Lulde vijf kwartier in een uur. Die mensen moet je ook hebben, het is niet anders. Van origine Brabantse waarschijnlijk. Het kletsen, met beperking, wordt benadrukt.
- ²⁴⁴ de verleden tijd **erat** (v359) gaf al aan dat Echo ooit gewoon een persoon was, met een lichaam dus. Met **nunc** *nu* geeft de verteller aan dat de rol van Echo/echo in zijn eigen tijd veranderd was.
- ²⁴⁵ **verbis** is weggelaten, wat je van mij **ELLIPS** mag noemen.

6 b. Met. 3, 362 – 369

Juno straft Echo (p.64) – 1

Fecerat²⁴⁶ hoc²⁴⁷ Iuno quia, cum deprendere posset sub love saepe suo²⁴⁸ nymphas in monte iacentes, illa²⁴⁹ deam longo prudens²⁵⁰ sermone tenebat²⁵¹, 365 dum fugerent²⁵² nymphae. Postquam hoc Saturnia sensit, ‘Huius’ ait ‘linguae, qua sum delusa²⁵³, potestas parva tibi dabitur vocisque brevissimus usus²⁵⁴, reque minas firmit; tantum haec in fine loquendi²⁵⁵ ingeminat voces auditaque verba reportat²⁵⁶.	Juno had dit gedaan/veroorzaakt, omdat zij, toen ze nimfen vaak kon betrappen al liggend/wanneer ze lagen op een berg onder haar Jupiter, de godin opzettelijk met een lang gesprek ophield, opdat de nimfen intussen vluchtten/konden vluchten. Nadat de Saturnische dit had bemerkt, zei ze: ‘Er zal aan jou van deze tong, waardoor ik voor de gek gehouden ben, een klein vermogen gegeven worden en een zeer kort gebruik van je stem’, en met een daad bekrachtigt ze haar dreigementen; zij verdubbelt slechts aan het eind van het spreken de woorden en herhaalt de gehoorde woorden.
--	--

- ²⁴⁶ Wie heeft Echo haar spreekhandicap bezorgd? Juno. En wat voor smoesje had ze nu weer om straf te geven? Nou, die reden had weer te maken met Jupiter. Hij was weer eens in een promiscue bui. Nimfen, PL, had hij deze keer op het oog. Juno was op weg om hem te betrappen (**deprendere** v362), heterdaadje. Maar toen kwam ze Echo tegen. Echo was een kletskaus, maar verder kon ze een normaal gesprek voeren. Voor zover haar gesprekspartner de kans kreeg ook iets te zeggen. Maar toen, toen kwam Juno met haar straf. Goden en straf, sjonge jonge. Goden moeten eens vaker belonen!*
- ²⁴⁷ verwijst terug naar het feit dat Echo alleen maar woorden kon herhalen. Dat komt ergens door.
- ²⁴⁸ Juno stond op het punt nimfjes te betrappen die op een of andere berg onder Jupiter aan het genieten waren. Van zijn genitale eretekenen, zullen we maar zeggen. Van háár Jupiter
- ²⁴⁹ dat moet Echo zijn, die Juno aan ziet komen en weet dat verderop Jupotent ligt te krikken. Ze weet dat daar gedonder van komt en ze neemt (niet “maakt”!) de beslissing Jupiter niet te laten betrappen. Ze houdt Juno doelbewust (**prudens** v362) aan en begint te babbelen. Dat is heel irritant. Stel je maar eens voor dat je echt heel nodig naar de wc moet. En dan komt er iemand een verhaal houden en wel op zo’n manier dat je er niet vanaf komt. Kijk, als er Jehovah’s getuigen aan de deur komen met hun verhalen, dan doe je gewoon de deur dicht. Maar staan ze buiten te wachten, jij komt net van de Plus met drie zware boodschappentassen, je mobieltje gaat nogal dringend met de ringtoon van je partner met wie je ’s ochtend een vreselijke ruzie had én je moet zeiken als een reiger dan ben je waarschijnlijk niet heel subtiel. Nou, kennelijk had Echo, zeker tegenover Juno, de gave van het woord. Want toen ze er uiteindelijk door kon waren de nimfjes al gevlucht. Weg bewijs. En dat rekent ze Echo aan.
- ²⁵⁰ met opzet. Althans dat wil de verteller graag. Die verzint de hele mikmak, dus ook dit. Metrisch is het ook nog interessant. Moet je maar eens goed kijken. **Illā dēām lōngō prūdēns sērmōnē tēnēbāt**. Best veel spondeeën, waardoor de toon lang en slepend wordt. Met **VERTELTEMPO** heeft dit verschijnsel, hoe aardig dat ook van toepassing lijkt, niks te maken. Wanneer je langzaam spreekt is dat iets anders dan wanneer je door **VERELTIJD** met **VERTELDE TIJD** af te wisselen invloed hebt op het **VERTELTEMPO**. Al is het heel langzaam spreken natuurlijk wel van invloed op het fenomeen **VERELTIJD**. Nogal wiesde.
- ²⁵¹ **tenebat** is een IMPF. Echo hield Juno de hele tijd aan de praat.
- ²⁵² de CON moet **finalis** zijn, doelaangevend. Echo wilde de nimfen weg laten komen. Jupiter was misschien veel te zwaar voor ze, maar belangrijker was dat Juno manlief niet betrapte.
- ²⁵³ weer die eigendunk van Juno die een knauw gekregen heeft. Ze is aangetast in haar waardigheid en straft dus. En de straf past bij het “vergrijs”. Net als bij Semele lijkt me de straf té zwaar, dat wel.
- ²⁵⁴ ja, wie dit **CHIASME** nou nog niet ziet, of, als hij het gezien heeft, nog verkeerd noteert, die moet zeker maar geen klassieke talen gaan studeren! Ff zien. **potestas** (a) **parva** (b) **brevissimus** (b) **usus** (a).
- ²⁵⁵ GRD. Het thema is steeds hetzelfde: Echo kan, na die straf, alleen het laatste stukje tekst herhalen. Dat werkt toe naar de climax van het verhaal: hoe herhaalt Echo betekenisvol wat Narcissus zegt?
- ²⁵⁶ nog eentje voordoen dan? Een **CHIASME**, een kruisstelling. Gaat ie. **ingeminat** (a) **voces** (b) **verba** (b) **reportat** (a). Ik kan het nog. Nu jij nog.
- *God zijn is niet makkelijk. Een man wandelde op het strand en was in diep gebed verzonken. Plots zei hij luidop: "God, laat me één wens doen." De lucht brak open boven zijn hoofd en de luide stem van God riep: "Omdat jij mij altijd trouw bent geweest zal ik je één wens toestaan." De man zei: "Heer, bouw voor mij een brug naar Hawaii, zodanig dat ik daarnaartoe kan rijden telkens als ik dat wil". God antwoordde: "Jouw wens is erg materialistisch. Denk eens aan de enorme uitdagingen die nodig zijn om die brug te bouwen. De steunpijlers zouden tot op de bodem van de oceaan moeten reiken, om dan nog niet te spreken van de afstand. Heb je enig idee hoeveel ijzer en beton ik daarvoor zou nodig hebben? Natuurlijk kan ik je wens wel inwilligen, maar toch zou ik liever hebben dat je iets minder aards wenst. Denk even diep na en doe een andere wens." De man dacht lang na en zei uiteindelijk: "Ik zou willen dat ik de vrouwen begreep, ik wil weten wat ze voelen, wat ze denken, wanneer ze niet willen spreken, wat het wil zeggen als ze zeggen 'niets' en hoe ik ze werkelijk gelukkig kan maken". Waarop God antwoordde: "Die brug, moet die met twee of met vier rijbanen zijn?"

6 c. Met. 3, 370 – 378

Echo wordt verliefd op Narcissus (p.66) – 1

70 Ergo²⁵⁷ **ubi** Narcissum per devia rura vagantem
vidit²⁵⁸ et **incaluit**²⁵⁹, **sequitur** vestigia furtim
quoque magis **sequitur**²⁶⁰, flamma propiore²⁶¹ **calescit**,
non aliter²⁶² quam **cum** summis circumlita taedis
admotas **rapiunt** vivacia sulphura flammis.
375 O quotiens **voluit** blandis accedere dictis
et molles adhibere preces²⁶³! Natura²⁶⁴ **repugnat**
nec **sinit** **incipiat**; sed, **quod** **sinit**, illa²⁶⁵ **parata est**
expectare sonos, ad **quos** sua verba **remittat**.

Welnu dan, zodra zij Narcissus over de afgelegen velden heeft zien zwerven/heeft gezien dat Narcissus . . . zwierf en (zodra zij) is begonnen te gloeien (van liefde), volgt zij stilletjes zijn voetsporen en hoe meer zij (hem) volgt, door een des te dichterbij komende vlam ontvlamt zij, niet anders dan/net zoals wanneer de licht ontvlambare zwavel, gesmeerd op de uiteinden van fakkels, de erbij gebrachte vlammen (snel) grijpt. O hoe vaak heeft zij (hem) willen naderen met lieve woorden en een vriendelijke smeekbede willen aanheffen! Haar aard verzet zich (hiertegen) en staat niet toe dat zij begint; maar wat zij (= natura) (wel) toestaat, zij is gereed/staat klaar om de klanken af te wachten, waarop zij haar woorden kan laten weerklinken/om haar woorden hierop te laten weerklinken.

²⁵⁷ waar was ik ook alweer gebleven? O ja, nou goed, dus (**ergo**)... Na de **FLASHBACK** wordt het verhaal weer opgepikt. Tempoversnelling is het gevolg.

²⁵⁸ hier met een AcP, zoals vaker bij werkwoorden van zintuiglijke waarneming. De ACC is **Narcissum**, het PTC is **vagantem**.

²⁵⁹ **incaluit** zet een **METAFOR** in die uitmondt in een knappe, Homerische, **VERGELIJKING**. In de vergelijking zijn dus meer metaforen te vinden van vergelijkbare strekking: warmte, gloed, hitte als **BEELDSPRAAK** voor liefde, verliefdheid: **flamma**, **calescit**, **taedis**, **vivacia sulphura**.

²⁶⁰ het verliefd worden gaat razendsnel. Bij elke stap die Echo zet, wordt ze verliefder. Dat is handig voor een kort en smakelijk verhaal. Italiaanse lichtontvlambaarheid mag dan Ovidius' referentiekader zijn, we kunnen ons er hopelijk van alles bij voorstellen. Echo smacht naar Narcissus. Hoe kansloos kan ze zijn! Toch? Luisteraar weet meer dan Echo.

²⁶¹ we kunnen hieruit opmaken dat Echo harder loopt dan Narcissus: het vlammetje komt steeds **dichterbij propiore**. Je zou ook kunnen zeggen dat er nu door Echo op de jager gejaagd wordt.

²⁶² het **AFGEBEELDE** hebben we net gezien, Echo, nu komt het **BEELD**. Ovidius moet rekening houden met twee personages, waardoor er eigenlijk ook een dubbele **VERGELIJKING** ontstaat. Echo ontvlamt zoals licht ontvlambare zwavel (**BEELD**) in de fik schiet als er een vlam bij gehouden wordt. Strijk maar eens een lucifer af (je weet wat dat is?), houdt er ook eentje, ook aangestoken in je andere hand, blaas de lucifer die je eerst aangestoken hebt uit en houd dan die andere bij het kopje van de uitgeblazen lucifer. Dan schiet die lucifer weer aan. Alleen thuis proberen als het van paps en mams mag en als je huis goed verzekerd is. Nou goed, zo ontbrandt Echo door de dichterbij gekomen Narcissus. Zij kwam dichterbij hem, bewust, waardoor hij ook dichterbij haar was. Het **PUNT VAN OVEREENKOMST**, tertium comparationis, is de snelle manier van ontvlammen: dat hebben Echo's verliefdheid en zwavel gemeen. Het is logisch de vergelijking omtrent Echo te centreren, omdat de verteller het expliciet over haar heeft. Toch kun je ook over Narcissus iets analyseren, qua **VERGELIJKING**. Narcissus is in dat geval het **AFGEBEELDE**, het **BEELD** is de dichtbij de met zwavel ingesmeerde fakkels gehouden vlam. Het **PUNT VAN OVEREENKOMST** is dan het snelle **doen** ontbranden. Leuk hoor. Tenzij je het zelf moet doen. Analyseren van een **VERGELIJKING** (**AFGEBEELDE**, **BEELD**, **PUNT VAN OVEREENKOMST** benoemen) moet je kunnen bij het CE.

²⁶³ tja, Echo krijgt natuurlijk qua contact zoeken niets voor elkaar. Ze had desnoods op haar knieën (laat maar!). Ze had Narcissus willen smeken! Als ze dat gekund had. De straf van Juno strekt zich nog wel iets verder uit dan alleen laatste woorden kunnen herhalen. Ze wordt verliefd op een xenofobe hork die niets van haar moet hebben en haar wordt dus ook nog eens de liefde van haar leven ontnomen door haar splaakgeblek. Het leven is hard. Stijfiguurtje doen? **PARALLELLISMETJE**? Ik zeg van wel, en HERM ook, want een ander is er niet. **blandis** (a) **accedēre** (b) **dictis** (c) **molles** (a) **adhibēre** (b) **preces** (c).

²⁶⁴ het ontbrekende voegwoord is....maar! En je noemt dit een **ADVERSATIEF ASYNETON**. Nog eentje? **natura** is **PERSONIFICATIE**: alleen mensen kunnen iets toestaan (**sinit** v377 2x). Je hebt een prijs gewonnen als je dit allebei wist! Welke weet ik nog niet, maar je krijgt er in ieder geval geen puntje bij op je toets of je examen. Ik denk dat ik je een complimentje toeblaas. Kijk maar onder de Latijnse tekst bovenaan.

²⁶⁵ Echo kan nog laatste woorden herhalen. Die mogelijkheid benut Ovidius op geniale wijze. Ovidius dichtte maar een paar verzen per dag. Hier moet hij een topdag hebben gehad. Toch wat gesnoven?

6 d. Met. 3, 379 – 384

Echo wil Narcissus omhelzen (p.68) – 1

380 Forte²⁶⁶ puer comitum seductus ab agmine fido²⁶⁷
dixerat ‘Ecquis adest?’ et ‘Adest’ responderat²⁶⁸ Echo²⁶⁹.
Hic²⁷⁰ stupet, utque aciem²⁷¹ partes dimittit in omnes²⁷²,
voce ‘Veni’ magna²⁷³ clamat; vocat illa vocantem²⁷⁴.
Respicit²⁷⁵ et rursus nullo veniente²⁷⁶ ‘Quid’ inquit
‘me fugis?’ et totidem²⁷⁷ quot dixit verba recepit.

Toevallig had de jongen, afgezonderd van de trouwe stoet van metgezellen, gezegd:
‘Is er soms iemand aanwezig?’ en Echo had ‘Is aanwezig’ geantwoord. Hij blijft
stokstijf staan, en zodra hij zijn blik naar alle kanten laat gaan, roept hij met luide
stem: ‘Kom’; zij roept hem die roept.
Hij kijkt om en terwijl/omdat er weer niemand komt/zonder dat iemand weer komt,
zegt hij: ‘Waarom vlucht je voor me?’ en net zoveel woorden als hij zei, kreeg hij
terug.

²⁶⁶ er moet verhaaltechnisch wel een situatie gecreëerd worden waarin er een soort van conversatie kan plaatsvinden. Dat lukt doordat Narcissus afdwaalt en dus alleen is. Echo ziet haar kans schoon. En we leiden uit het feit dat Narcissus iets zegt af dat hij wellicht geluid uit de bosjes gehoord heeft waar Echo zich aan hem zit te verlekken.

²⁶⁷ wat dacht je van een **ENALLAGE** vandaag? Hier? Tof toch? Zullen we zeggen dat **fido** grammaticaal bij **agmine** hoort en inhoudelijk bij **puer**? Nou, dan hebben we dus **ENALLAGE**. Of **HYPALLAGE**, wat jij wil.

²⁶⁸ gaaf, dit **CHIASME**. Hûh, **CHIASME**? Ja! **dixerat** (a) **adest** (b) **adest** (b) **responderat** (a). Waarom zo gaaf? Omdat het de nagalm als het ware laat horen. Echo herhaalt alleen laatste woorden. Naar geloven laat Ovidius haar één of meer woorden herhalen. Hier eentje. Dat klopt beter. Maar Als Ovidius elke keer hetzelfde trucje toepast wordt zelfs dat saai. Dus hij varieert het fenomeen “herhalen”. De twee PLQP **dixerat** en **responderat** geven een beginsituatie aan. Daarna ontwikkelt zich een, zij het heel beperkt, gesprekje.

²⁶⁹ de **puer** (v379) Narcissus en Echo staan nogal ver uit elkaar. Geen hyperbaton, want het gaat niet om congruerende woorden. Maar het benadrukt wel de grote afstand die er nog is.

²⁷⁰ Narcissus krijgt een reactie op zijn vraag en dat verbaast hem. Hij weet niet of hij het wel goed gehoord heeft en blijft stil staan. Ter controle zegt hij nog een keer iets. Ook dat woord **veni kom** herhaalt Echo (natuurlijk! ze kan niet anders). Maar dan weet Narcissus nog steeds niet hoe de ander eruitziet. Want die zegt zoiets als “kom zelf”.

²⁷¹ **acies** eigenlijk **scherpte**, hier van zien. Ik hoor dus een woord scherpte en leg zelf het verband met zien, met een scherpe blik. Wat was dat ook alweer? **METONYMIA**? Yep!

²⁷² Narcissus is niet blind want die herten zag ie wel. Maar de ander ziet hij niet. Daarom kijkt ie even heel goed rond, om zeker te weten dat ie niks mist.

²⁷³ het Latijn gebruikt **magna voce met luide stem** (niet met grote stem, want dat slaat nergens op).

²⁷⁴ afgezien van de **ALLITERATIES** **voce yeni** (...) **yocat** (...) **yocantem** horen we hier het herhaalde woord al staat het er niet letterlijk toch.

²⁷⁵ we gaan niet paranoïde worden, hè Narci? Je weet gewoon niet precies waar het stemgeluid vandaan komt.

²⁷⁶ ABL **absolutus**. Het Latijn gebruikt voor **niemand** niet alleen **nemo** (niet te verwarren met die clownvis uit Finding Nemo), maar ook **nullus**. Het rijtje van **nullus** is wat apart, vandaar dat ik het hier geef. Voor nop. M-F-N **nullus-nulla-nullum**, **nullius**, **nulli**, **nullum-nullam-nullum**, **nullo-nulla-nullo** // **nulli-nullae-nulla**, **nullorum-nullarum-nullorum**, **nullis**, **nullos-nullas-nulla**, **nullis**. GEN, DAT SG en DAT, ABL PL zijn voor alle drie de geslachten gelijk. De verbuiging doet denken aan **is**, **eius**, **ei**, **eum**, **eo** etc. Andere ADI die gaan zoals **nullus** zijn **unus één**, **solus alleen**, **enig**, **totus geheel**, **alius ander(e)** (van **meer dan twee**), **alter ander(e)** (van **twee**), **tweede**, **uter? wie** (van **twee**)?, **uterque allebei** en **neuter** : **geen** (van **twee**). Met dank aan Kox voor het overzicht..

²⁷⁷ kijk, hier spreekt Narcissus, inmiddels misschien een beetje aan het twifelen aan zijn gehoor, drie woorden en Echo herhaalt die drie woorden. In de context van een “gesprek” kan dat. Zij kan gewoon dezelfde vraag die hij stelde terug stellen. Narcissus: Waarom mijd jij mij? Hup Echo: Waarom mijd jij mij? Zij is nog niks opgeschoten met haar verlangen naar Narcissus. Hij nog niks met identificeren wie de ander nou eigenlijk is.

6 d. Met. 3, 385 – 389

Echo wil Narcissus omhelzen (p.68) – 2

85 Perstat²⁷⁸ et alternae deceptus²⁷⁹ imagine vocis²⁸⁰
‘Huc coeamus²⁸¹ ait, nullique libentius²⁸² umquam
responsura²⁸³ sono²⁸⁴ ‘Coeamus²⁸⁵ rettulit²⁸⁶ Echo
et verbis favet²⁸⁷ ipsa suis²⁸⁸ egressaque²⁸⁹ silva
ibat ut iniceret²⁹⁰ sperato brachia collo²⁹¹.

Hij volhardt en bedrogen door de echo van de antwoordende stem, zegt hij: ‘Laten we hier(heen) samenkomen’ en Echo die van plan was om geen enkel geluid ooit liever te (be)antwoorden, weerkaatste/herhaalde: ‘Laten we samenkomen’, en zij schept zelf behagen in/zij geeft zelf gevolg aan haar eigen woorden en nadat ze uit het bos is weggegaan, ging ze naar hem toe om haar armen rondom de hals, waarop ze gehoopt had, te slaan.

²⁷⁸ oftewel, Narcis laat het er niet bij zitten. Hij wil meeten, afspreken. Bijeenkomen met die andere persoon. Niet omdat ook zijn hart ontvlamd is, nee, hij wil gewoon weten wie die eikel is. Ik zocht een vrouwelijk equivalent van eikel, maar kwam niet verder dan eikel. Alleen wordt het woord dat hij gebruikt voor *bijeenkomen* door Echo anders opgevat.

²⁷⁹ hij voelt zich voor de gek gehouden. Je kent dat wel, mensen die alles wat jij zegt nazeggen. Kan een leuk spelletje zijn, maar ook rete irritant. Nou, zo voelt Narcissus zich nu. Uitgedaagd. Kan hij een uitspraak doen waarvan hij zeker weet dat de ander wel af móet wijken van het herhalen? Hij denkt iets gevonden te hebben.

²⁸⁰ klein *HYPERBATON*neke van *alternae* (..) *vocis*. Heeft weinig te betekenen, afgezien van het feit dat er nog steeds een “hoorbaar” effect van de galm lijkt te zijn.

²⁸¹ hij heeft iets gevonden hoor! Hé, vreemde. *Zullen we hier bijeenkomen huc coeamus*? De CON is een *adhortativus*, en die zie je vaak in het PR en 1 SG of 1 PL. CON *adhortativus* is typisch een CON die in een HZ voorkomt, hier ook. Narcissus heeft niet de erotische betekenis van *coire* (*coïtus*!) *seks hebben* in zijn hoofd: hij wil de ander alleen ontmoeten, zien. Seks? Bleee, niks voor mij. Aldus Narcissus dan. Maar Echo, die zo enorm verliefd op de mooie jongeman geworden is, denkt dat de jongeman in kwestie van gedachte veranderd is en graag wil vrijen met haar. Dus als zij *coeamus* herhaalt (in v387 zonder *huc*, want dat komt niet goed uit hier), spoort ze zichzelf en haar vlam aan te versmelten in liefde. O, o, o, wat zeg ik dat weer mooi.

²⁸² ook deze vorm hebben we al een keer eerder gezien, met die uitgang *-ius*. Het is de COMP van het ADV, dus de vergrotende trap van het bijwoord. *Libens graag* geeft niet voldoende aan hoe graag Echo op de “uitnodiging” van Narcissus in wil gaan.

²⁸³ het losse PFA van *respondēre antwoorden*. Echo wil juist op deze invitatie van Narcissus heel graag ingaan. Liever dan ooit tevoren! Hoe lang kent ze hem nu al? Toch zeker een half uur of zo.

²⁸⁴ *nulli* (..) *sono* is een *HYPERBATON*, lijkt me duidelijk.

²⁸⁵ sja, Echo herhaalt. Maar deze komt haar eigenlijk erg goed uit. Ze kan Narcissus’ *coeamus* herhalen en in het midden laten hoe ze dat coire opvat. Wil ie ketsen, mooi, wil ie niet ketsen, jammer. Het is een uitdaging in het Nederlands een zodanige vertaling te vinden van coire dat de dubbelzinnigheid blijft. Kijk, met termen als bedvogelen schieten we niks op. Bonken, figuurzagen, kieren, rampetampen, het levert allemaal niks op. Bijslapen, daar hebben jullie een heel eigen idee bij, alsof je van zo’n beetje Latijn constant moe wordt. Bijeenkomen of samenkomen dan toch maar. Wie een mooie vertaling heeft, die goed beide betekenisnuances dekt, hij/zij maile (CON *adhortativus* in het Nederlands) mij.

²⁸⁶ voor wie het niet wist, en ook voor wie het wel wist: *rettulit* is PF van *referre terugbrengen, herhalen*.

²⁸⁷ beetje vreemd woord hier, zo op het eerste oog: *favēre* + DAT *begunstigen, koesteren*. Wat er gebeurt is dat Echo meteen gehoor geeft aan de uitnodiging van Narcissus om samen te zijn. Ja!! Nu wil hij ook! Nope dus hè, maar dat weet zij niet.

²⁸⁸ *verbis* (..) *suis* is dus DAT, vanwege object bij *favēre*.

²⁸⁹ zie je? Echo zat in de bosjes. Daar komt ze nu uit want ze wil meteen zaken doen. Daar staat de knaap die ze wil en die net volgens haar zei dat hij haar ook wilde. Soms hoor je dingen té graag. Zij ook.

²⁹⁰ deze CON na *ut* zal niet moeilijk voor je zijn. *Finalis*, geeft een doel aan. Vanuit de bosjes haar armen om hem heen slaan wordt een beetje ingewikkeld, dus ze moet eerst dicht bij hem komen.

²⁹¹ mmm, ik sla mijn armen om je hals. Dan ben je dicht bij mij. Dicht genoeg om te kunnen zoenen! Hoezo, Echo biedt zich wel heel nadrukkelijk aan? Maar ja, misverstand hè. Hij wil niks. Kus? Jakkiebah.

6 d. Met. 3, 390 – 394

Narcissus vlucht en Echo kwijnt weg van verdriet (p.70) – 1

90 Ille fugit²⁹² fugiensque²⁹³ ‘Manus’²⁹⁴ complexibus²⁹⁵ aufer²⁹⁶;
ante’ ait ‘emoriar, quam sit²⁹⁷ tibi²⁹⁸ copia nostri²⁹⁹.’
Rettulit illa nihil nisi ‘Sit tibi copia nostri.³⁰⁰
Spreta³⁰¹ latet silvis³⁰² pudibundaque frondibus³⁰³ ora
protegit³⁰⁴ et solis ex illo vivit in antris³⁰⁵.

Hij vlucht en terwijl hij vlucht, zegt hij ‘Neem de handen weg van/uit de omhelzing; ik zal eerder sterven/moge ik eerder sterven/ik zou eerder sterven, dan dat jij macht over mij zou hebben.’ Zij weerkaatste/herhaalde niets behalve ‘Moge jij macht over mij hebben.’ Afgewezen verbergt ze zich/houdt ze zich verborgen in de bossen en in haar schaamte bedekt ze haar gezicht met bladeren en leeft sindsdien in eenzame grotten.

²⁹² hè gadver! Een meisje wil me aanraken! Zo’n ervaring moet Narcissus gehad hebben toen Echo haar armen om zijn hals wilde slaan. Hij gaat meteen op de loop. **ANAFOR** **fugit fugiens**. En **ALLITERATIE**.

²⁹³ hij slaagt er, tijdens het op de loop gaan, nog in iets te zeggen ook. Dat moeten dan wel gevleugelde woorden zijn want het zal het laatste zijn wat hij zegt en waar zij vanzelfsprekend op reageert.

²⁹⁴ ACC PL want object bij **aufer**. u-declinatie blijft een lastige voor jullie. Rijtje? Maar weer doen dan? **manus, manus, manui, manum, manu // manus, manuum, manibus, manus, manibus**. 4 x **manus** dus.

²⁹⁵ en dit is een goed voorbeeld van hoe compact poëzie kan zijn bij die Romeinen. Geen PREP die ons helpt bij het begrijpen van deze ABL. Geen **ab** of **ex** of **de**. Het is ABL *separativus*. Verwijdering.

²⁹⁶ Echo moet van Narcissus stoppen met hem omhelzen. Je zou bijna denken dat Narcissus een beetje wereldvreemd was, zomaar een meisje dat hem ongeveer beklimt wegsturen. Nou, laat dat “beetje” maar zitten. Maar wij weten dat Narcissus heel andere beweegredenen had om haar af te wijzen. Eh, bleek ze een snor te hebben of zo? Meurde ze uit haar spraak-/eet-/tongorgaan? Transpireerde ze overmatig op Narcissus’ mooie kleertjes? Ik persoonlijk kan me nog tantes van vroeger herinneren, die minimaal één van de drie net genoemde bezwaren vormde. Maar die waren niet uit op samenkomen met mij. Dus da’s toch anders. Nee, die andere redenen om Echo af te wijzen, die hadden te maken met zijn hooghartige aard.

²⁹⁷ ja, deze CON gaat zo dadelijk herhaald worden door Echo, dat weten we nou wel. Maar Narcissus spreekt nu, het is al eerder gemeld, in een volzin en deze CON staat in een BZ. EIS noemt de gebruikswijze *finalis*, HERM zegt er maar niks over in het tekstboek. In de docentenhandleiding noemt HERM **sit** een *potentialis*. Die laatste optie lijkt mij ook iets beter. Hoe dan ook, Echo alleen een BZ laten herhalen, dat gaat niet handig zijn i.v.m. de genialiteit van de verteller.

²⁹⁸ het Latijnse idioom zegt dat er bij een bezitsrelatie niet met **habēre** gewerkt wordt maar met **esse** in combinatie met een DAT *possessivus*. **Ik heb een boek** wordt **mihi est liber**. Deze constructie komt Ovidius goed uit, omdat **copia** **macht over** daardoor in de NOM komt te staan.

²⁹⁹ zo, die Narcissus zeg! Wat een spraakwaterval, zeg! Liefst tien woorden! Beetje drama ook. Ik zal nog eerder sterven dan dat jij macht over mij hebt. Ja ja. Het is goed hoor, Narci. Dát ie gaat sterven, dat had ie ff niet in de peiling. Ironisch hè? Zijn de sleutelwoorden je ontgaan? Ik zei net drama (kijk hier maar boven) en daarna nam ik de term ironie in de mond. Doe ik ook niet zomaar! Lees het verhaal in de Nederlandse vertaling wel goed door. En af. Enne... **nostri** is een GEN *obiectivus*. Lijdend voorwerp bij **copia** **macht over**.

³⁰⁰ nu komt het goed uit dat Echo maar liefst vier woorden herhaalt. Natuurlijk de laatste vier van Narci’s woorden. En die CON dan? Nou, die blijft gewoon staan, alleen gebruikt zij hem in een HZ. Daar staat dan een CON *desiderativus*/van wens. Wat die wens is kun je tegenwoordig niet vrijuit meer zeggen: ze hoopt dat hij macht over haar krijgt. Sja. Beetje sado of zo? Ben je gek! Ze wil gewoon onder hem liggen, een beetje zoals die nimfjes onder Jupotent lagen, daar boven op die berg. Weet je nog, van het begin van het verhaal?

³⁰¹ Echo is versmaad door Narcissus, de eikel (hier wel), desastreus afgewezen, compleet gedumpte. Dat zorgt er bij haar voor – en zo kloppen het verhaal en de *aetiologie* tenminste ook weer – dat ze zich terugtrekt. Daarnaast schaamt (**pudibunda**) ze zich voor haar toenaderingspoging. Die is op minder dan niets uitgelopen. Sindsdien (**ex illo** v394) heeft dus te maken met haar afwijzing door Narci.

³⁰² ABL *loci*. Geen PREP, weet je nog? Twee verzen verderop in **solis** (..) **antris** heb je wel een PREP, namelijk **in**. Dat doet niets af aan het feit dat **solis** (..) **antris** een ABL *loci* is.

³⁰³ ABL *instrumenti*. Ze bedekt haar gezicht met gebladerte. Voordat iemand denkt dat ze toe is getreden tot het leger en dat ze bezig is aan een camouflage-actie (niet te verwarren met kamikaze-actie, want die hebben een heel andere uitkomst), nee, ze wil gewoon niet gezien worden. Alleen niet om strategische dan wel tactische redenen. Gêne.

³⁰⁴ **ENJAMBEMENT**. Maar in deze fase van het verhaal is het vinden van een stijlmiddel totaal niet interessant, zelfs niet als het een **ENJAMBEMENT** is. We gaan horen hoe het met Echo afliep! Spannend!

³⁰⁵ hoezo eenzame grotten? Zij is eenzaam, fungeert solo (zo kun je het ook zeggen), die grotten niet. **ENALLAGE**? Yep. Doen we. Je weet hoe je het noteert.

6 d. Met. 3, 395 – 401

Narcissus vlucht en Echo kwijnt weg van verdriet (p.70) – 2

95 Sed tamen haeret³⁰⁶ amor crescitque dolore³⁰⁷ repulsae³⁰⁸;
attenuant³⁰⁹ vigiles³¹⁰ corpus miserabile curae
adducitque cutem macies et in aera³¹¹ sucus³¹²
corporis omnis abit³¹³. Vox tantum atque ossa supersunt:
vox manet; ossa ferunt lapidis traxisse figuram.

400 [Inde latet silvis nulloque in monte videtur,
omnibus³¹⁴ auditur; sonus est **qui** vivit in illa.]³¹⁵

Maar toch zet de liefde zich vast/blijft (bestaan) en groeit door het verdriet over de afwijzing; de zorgen, die haar wakker houden, verzwakken haar beklagenswaardige lichaam en magere verschrompelt haar huid en al het lichaamssap gaat in de lucht op. Slechts haar stem en botten blijven over: de stem blijft in stand; men zegt dat de botten de vorm van een steen hebben gekregen.

[Sindsdien verbergt zij zich/houdt ze zich verborgen in de bossen en wordt op geen enkele berg gezien, (maar) op alle bergen gehoord/door allen gehoord; het is (de) klank, die in haar leeft.]

³⁰⁶ **METAF**oortje omnivoortje. De liefde voor Narcissus blijft niet letterlijk steken. Nee, de liefde blijft haar beheersen. That's all. Nou ja, all? Haar liefde voor Narci neemt alleen maar toe, juist door de afwijziging wordt haar verlangen groter. Paradoxe situatie op het eerste gezicht. Vandaar ook het voorstel van EIS om hier een **PARADOX** in te zien. Doen wij dus ook, want ja, we zijn op zijn tijd best wel volgzzaam. Goh, afgewezen zijn en toch nog verliefder worden! Enfin, kijk eens naar jezelf als je weer eens gedumt bent. Toch? Alleen moet je niet flippen, want dan loopt het verkeerd af.

³⁰⁷ ABL *causae*. Het verdriet om het gedumt zijn is er de oorzaak van dat haar verliefdheid alleen maar groter wordt.

³⁰⁸ opnieuw een statement van Ovidius die de afwijzing van Echo door Narcissus benadrukken wil.

³⁰⁹ de metamorfose begint. Echo kwijnt weg, er blijft niet veel van haar over. Hee, hadden we niet al eens zo'n zelfde soort slachtoffer gezien? Echo laat botten over die steen worden, en natuurlijk blijft haar stem bestaan. Tuurlijk! Anders hebben we geen *aetiologie*, vrienden en vriendinnen!

³¹⁰ **vigiles** *wakker houdend*, *wakend* hoort bij **curae** *zorgen*.

³¹¹ geniepig dit woord. Waarom? Omdat er in onze tekst geen trema staat op de e. **Aer** is een Grieks woord en betekent *lucht*, *hemel*. Het zijn twee lettergrepen en **ae** in **aera** is dus geen Latijnse tweeklank. We doen het vers ff voor qua scanderen. *āddūcītquē cūtēm mēcīēs ēt īn āērā sūcūs*

³¹² alle lichaamssappen verdampen. Ze verdroogt en er blijven van haar botten over. En die botten verstenen, dat zeggen sommigen tenminste (v399).

³¹³ in deze zin staat in drie klappen (**TRICOLON** ja ja) aangegeven welke veranderingen Echo's lichaam doormaakt. In de volgende zin staat dan nog wat er van haar overblijft. Niet zo veel.

³¹⁴ geen PREP. Wij zouden zeggen, hup mik er **ab** bij en dan hebben we een PREP bij dat **auditur**. We vatten **omnibus** zonder PREP even op als DAT. Dat kan ook nog. Dan is het een DAT *auctoris*. Die geeft toch de handelende persoon aan bij de GRV-constructie? Ja, klopt. Incidenteel kan hij ook de handelende persoon aangeven bij een gewoon passieve persoonsvorm. Opgelost. Of je moet vinden dat bij **omnibus** het woordje **silvis** weg is gelaten. Dan heb je een **ELLIPS** en dan hoeft er niet per se een PREP bij. Joh, je kunt alle kanten op met mij, zelfs de goede.

³¹⁵ ja, en dan nog tekst tussen vierkante haken. Wat moeten we daar nou weer mee? Leren? Nou ja, leren, je moet wel weten waarom deze tekst in het pensum opgenomen is. Namelijk omdat de uitgever redenen heeft om te veronderstellen dat ze er niet bij horen.

7 Pyramus en Thisbe

7 a. Met. 4, 55 – 58

Pyramus en Thisbe verliefd (p.80) – 1

5	‘Pyramus et Thisbe ³¹⁶ , iuvenum ³¹⁷ pulcherrimus alter ³¹⁸ , altera, quas ³¹⁹ Oriens ³²⁰ <u>habuit</u> , praelata ³²¹ puellis, contiguas ³²² <u>tenuere</u> ³²³ domos ³²⁴ , ubi <u>dicitur</u> ³²⁵ altam ³²⁶ coctilibus muris ³²⁷ cinxisse Semiramis urbem ³²⁸ .	‘Pyramus en Thisbe, de een de mooiste van de jongemannen, de andere gesteld boven de meisjes, die het Oosten bezat, bewoonden aangrenzende huizen, waar men zegt dat Semiramis de hoge stad heeft omringd met bakstenen muren.
---	---	---

³¹⁶ het verhaal van Pyramus en Thisbe wordt door een **SUBVERTELLER** verteld. Die is niet, zoals de alwetende verteller Ovidius, van alles op de hoogte. De dochters van koning Minyas doen niet mee aan Bacchusfeesten (oei, oei, oei: Bacchus verandert hen als straf in vleermuizen), maar vertellen elkaar verhalen. Drie verhalen. Pyramus en Thisbe is het eerste. Het verhaal speelt zich af in het huidige Irak, in de memorabele plaats Babylon. De namen zijn Grieks, want het Perzisch was niet Ovidius’ sterkste kant. Hoe ik weet dat het Griekse namen zijn? Ik zie in Pyramus een i-grec (y) en in Thisbe een th (θ). De uitleg bij **Pyramus (iuvenum pulcherrimus alter)** en die bij **Thisbe (altera t/m puellis)** is keurig **PARALLELISTISCH**: naam jongetje (a) – uitleg jongetje (b) – naam meisje (a) – toelichting meisje (b).

³¹⁷ geen ACC PL hè! Dit is een GEN PL van **iuvenis jongeman**.

³¹⁸ **alter** komt in combinatie met **alter de een de ander**. Hier is sprake van een **CHIASTISCHE** opstelling. Zien? **iuvenum** (a) **alter** (b) **altera** (b) **puellis** (a). Je ziet dat naamvallen er niet zo veel toe doen, de woordsoorten des te meer.

³¹⁹ komt bij Ovidius wel vaker voor, een betrekkelijke BZ voor het antecedent. **quas** is het PRON *relativum* en congrueert met het antecedent **puellis** in getal (PL) en geslacht (F). Congruentie is er niet, althans niet noodzakelijk, qua naamval. Naamvallen zijn afhankelijk van de grammaticale functie van het woord in de (eigen) zin. **Quas** is ACC omdat het lijdend voorwerp is van **habuit**. Puellis is DAT vanwege de naamval die het werkwoord **praeferre** (hier **praelata**) vereist.

³²⁰ de Oriënt die iets heeft? De Oriënt, dat is het oosten. Da’s een windrichting. Die heeft niets. Mensen, die kunnen in bezit hebben. Oké, doen we **PERSONIFICATIE**.

³²¹ anders aangeduid dan bij Pyramus, maar ook Thisbe was een knapperd. **Puellis** is DAT vanwege het feit dat **praefero** twee aanvullingen heeft, een ACC voor het lijdend voorwerp, en dus een DAT.

³²² hoewel een Minyade vertelt zit Ovidius natuurlijk wel “achter het stuur”. Het verhaal staat dus in een oogwenk in de “steigers”: Pyramus en Thisbe zijn aantrekkelijk, jong en ze zijn burens. In Babylon.

³²³ kort voor **tenuerunt**, de 3 PL IND PF ACT. Taaleigen/idioom bij Ovidius, en in een aantal gevallen ook metrisch gewoon handig.

³²⁴ **domus huis** zit grammaticaal in verschillende rijtjes. Zoals je hier kunt zien is het de ACC PL van een woord uit de o-declinatief, maar **domus** verbogen volgens de u-declinatief kom je ook nog weleens tegen. Het is F: kijk naar **contiguas**, dat overduidelijk F is.

³²⁵ aha, de altijd interessante en zeker uitdagende Ncl in aantocht. De N (NOM) is **Semiramis**, de I (INF) is **cinxisse**. **Dicitur** leidt de Ncl in. Klopt allemaal precies. Ovidius laat de vertelster wel aan een vaag soort van bronvermelding doen. Ze zeggen het. Tja, zo kan ik ook bronnen vermelden. Hoe dan ook, via deze **PERIPHRASE**, via deze extra geleerde omschrijving (**poeta doctus**, weet je nog?), maakt de vertelster (Ovidius, hè! Het is niet logisch dat die vertelster zo veel weet) duidelijk waar het verhaal zich afspeelt. Semiramis was er koningin en zij heeft gebied ommuurd. Haar man was de Assyriër Ninus. Hem, of liever zijn naam en zijn grafmonument, komen we later nog tegen. Een ander gevolg van het noemen (oké, via een omweg noemen) van de lokatie is dat de luisteraar bij op het eerste gezicht misschien wonderlijke gebeurtenissen niet het idee heeft dat hij dat niet kon weten. Huh? Men wist daar als Ovidius-addict dat in die regio van de wereld wilde dieren voorkwamen. Leeuwen bijvoorbeeld. Als er dan later in het verhaal een leeuw opduikt denk je als luisteraar niet meteen ja, ja, een leeuw. Ha, ha, waar komt die nou weer vandaan? Zo gebeurt dat ook met andere voor het verhaal wezenlijke items.

³²⁶ we zeggen dan weleens: **altam** hoort grammaticaal bij **urbem** (v58), maar inhoudelijk zegt het iets van **muris**. Hoppa! **ENALLAGE**. Babylon had hoge muren. Eén van de antieke zeven wereldwonderen bevond zich in Babylon: de hangende tuinen. De piramide van Cheops, de tempel van Artemis in Efeze, het beeld van Zeus te Olympia, het mausoleum van Halicarnassus, de kolossus van Rhodos en de Pharos van Alexandrië zijn de andere zes.

³²⁷ **ABL instrumenti**. Het middel waarmee die Semiramis die muur van Babylon gebouwd heeft: met bakstenen.

³²⁸ **HYPERBATONNIE** met **altam** in v57.

7 a. Met. 4, 59 – 64

Pyramus en Thisbe verliefd (p.80) – 2

60 Notitiam primosque gradus vicinia³²⁹ <u>fecit</u>; tempore <u>crevit</u> amor³³⁰. Taedae³³¹ quoque iure <u>coissent</u>³³², sed <u>vetuere</u>³³³ patres; <i>quod</i>³³⁴ non <u>potuere</u> vetare, ex aequo³³⁵ captis <u>ardebant</u> mentibus³³⁶ ambo³³⁷. Conscius omnis³³⁸ <u>abest</u>; nutu signisque <u>loquuntur</u>, <i>quo</i>que magis <u>tegitur</u>, tectus magis <u>aestuat</u> ignis³³⁹.	Het feit dat ze buren waren veroorzaakte de kennismaking en de eerste stappen /toenaderingen van de liefde; met de tijd groeide hun liefde. Ze zouden ook met/in een officieel huwelijk verbonden zijn geweest, maar hun vaders verboden het: wat ze niet konden verbieden, beiden brandden in gelijke mate van verliefdheid in hun door liefde gegrepen geest/nadat hun geest door liefde was gegrepen. Iedere medewetende/iedere getuige ontbreekt/niemand weet ervan; met (een) hoofdknik en gebaren spreken ze, en hoe meer het liefdesvuur verborgen wordt gehouden, des te meer brandt het verborgen gehouden liefdesvuur.
---	---

³²⁹ kleine PERSONIFICATIE: aan **vicinia** *het feit dat ze buren waren* wordt hier een eigenschap toegedicht die alleen aan mensen voorbehouden is.

³³⁰ drie stadia in de prille relatie van Pyramus en Thisbe: kennismaking, eerste contacten en daarna de verliefdheid. Is een vrij gebruikelijke volgorde, zou ik zeggen. Ovidius loopt ze in ijltempo door en zet daarmee opnieuw in een paar regels het uitgangspunt van het verhaal neer. Het gaat niet alleen om de simpele outlines die je wel moet kennen omdat je anders het verhaaltje niet kunt volgen. Nee, hij verweeft, zoals eerder opgemerkt, vast een paar elementen in de inleiding, zodat bij gebeurtenissen later in het verhaal deze elementen niet uit de lucht komen vallen.

³³¹ METONYMIA. Een **taeda** *fakkel*. Het **ius taedae** wordt dus *het recht van de fakkel*. Bij de Romeinen vond op de dag van het huwelijk 's avonds een optocht plaats waarin de bruid, onder veel belangstelling, naar het huis van haar net binnengeharkte echtgenoot ging. Avond. Donker. Niet struikelen, dus een fakkel. Voilà. En zo is de fakkel symbolisch verbonden geraakt met het huwelijk. Fakkel laat zich dus associëren met huwelijk. Ik struin het internet ook weleens af, hè. Zo zocht ik laatst een goede reden om een antwoord METONYMIA af te keuren en METAFOOR goed. Of andersom, dat is me ontschoten. Wat ik vond op dbnl.org was, mede gezien de kwaliteit van deze bron, interessant genoeg voor mij. De METAFOOR en de METONYMIA zijn beiden hoofdvormen van het begrip BEELDSPRAAK. Dat is niet een heel moeilijke. En dan verder: bij een METAFOOR zijn twee begrippen betrokken waartussen een zekere overeenkomst of gelijkenis bestaat; METONYMIA is het verschijnsel waarbij de naam van iets gebruikt wordt voor iets anders dat ermee in betrekking staat, anders dan door overeenkomst. Ik zeg vaak tegen mijn leerlingen: bij (vormen van) METONYMIA gebruikt een schrijver een woord dat bij de lezer/luisteraar de associatie oproept met wat die schrijver feitelijk wil aangeven. Die lezer/luisteraar doet dus eigenlijk het denkwerk zelf. Fakkel? Huppakee, trouwen! In onze tijd is de associatie met hooligans, duistere kelders, anders dus. Of ze in Babylon dezelfde gewoonte hadden bij een bruiloft is mij, maar was heel waarschijnlijk ook Ovidius niet bekend. Maar Romeinse gebruiken situeren in andere werelddelen, dat is psychologisch in ieder geval te verdedigen.

³³² deze CON PLQP is een *irrealis*. Hij geeft een niet-werkelijkheid aan. Pyramus en Thisbe zouden waarschijnlijk wel ooit in het huwelijksbootje gestapt zijn (bootje varen op de Euphraat, het moet heerlijk zijn), maar er was een groot probleem, waardoor dat trouwen er nooit van zou komen. De papa's vonden het niet goed. En het grappige, taalkundig gezien (want inhoudelijk was hier niks grappigs aan, zeker niet voor de twee jongeren) is dat de persoonsvorm in de tweede helft van de HZ in de IND staat. **Vetuere** is 3 PL IND PF ACT. Geen *irrealis* dus in deze opmerking. Zo geef je aan dat er iets plaatsvindt waarvan je zeker bent. 100% zeker. De **modus wijs** voor een vaststelling van een feit in heden, verleden en toekomst is de IND, niet de CON.

³³³ de pappies van de twee jongeren zien een huwelijk niet zitten. No way. Verderop in het verhaal komt het personage pappies/ouders terug in **custodes bewakers** (v85) en **parentes ouders** (v164).

³³⁴ de vaders kunnen hun veto wel uitspreken over een huwelijk tussen Pyramus en Thisbe, maar hun verliefdheid kunnen ze natuurlijk niet stoppen. Pfft. Gelukkig maar. Anders hadden we geen drama.

³³⁵ die uitdrukking gebruiken wij ook weleens. Als twee mensen met evenveel punten of dezelfde score geëindigd zijn, zijn ze **ex aequo** geëindigd. Leuk, hè. Latijn in het Nederlands.

³³⁶ vormt met **captis** een ABL *absolutus*. En ja, een **mens geest** die gegrepen is is dat vaak door verliefdheid. Ken je het gevoel? Je kunt nergens anders meer aan denken. Je eet slecht, slaapt slecht, bent chagrijnig of juist het zonnetje in huis. Enfin, punt is duidelijk. De vertelster legt uit dat de een niet verliefder was dan de ander.

³³⁷ moet je eens scanderen, dit vers. Dan zie je veel spondeeën. Die trage klanken ondersteunen het idee dat de gevoelens van liefde tussen de twee blijvend van aard en zeer intens zijn. Voor wie het niet gelooft: **Ēx æqūō cāptīs ārdēbānt mēntībūs āmbō**. Vier keer spondee, de gebruikelijke dactylus en de slotspondee. Geen vertraging van het **VERTELTEMPO**, wel trage klanken.

³³⁸ wonderlijke manier van formuleren misschien. Maar het punt is dat niemand verder op de hoogte is van hun prille liefde. Niemand. Ja, behalve die pappies dan. Want die wisten alles!

³³⁹ goed voorbeeld van een **PARADOX** hoor. Leuk gevonden. Vuur dooft als het bedekt wordt. Liefdesvuur niet. Dat laait juist op als het "bedekt" wordt. Verborgen wordt gehouden dus. **Ignis** is METONYMIA.

7 b. Met. 4, 65 – 73

De scheur in de tussenmuur (p.82) – 1

5 Fissus erat tenui rima³⁴⁰, **quam** duxerat olim,
cum fieret, paries domui communis utrique.
 Id vitium³⁴¹ nulli³⁴² per saecula longa³⁴³ notatum
 (quid non sentit amor?³⁴⁴) primi vidistis, amantes³⁴⁵,
 et vocis fecistis iter, tutaeque³⁴⁶ per illud
 70 murmure³⁴⁷ blanditiae minimo transire solebant.
 Saepe, **ubi** constiterant hinc Thisbe, Pyramus illinc³⁴⁸,
 inque vices fuerat captatus anhelitus³⁴⁹ oris,
 “Invide”³⁵⁰, dicebant³⁵¹, “paries, quid amantibus obstas³⁵²?”

De muur, gemeenschappelijk aan beide huizen, was gespleten met/in een smalle
 scheur, die hij eens had opgelopen, toen hij werd gemaakt/gebouwd. Deze fout, die
 door niemand gedurende lange tijd was opgemerkt, (wat merkt de liefde niet?)
 hebben jullie als eerste gezien, geliefden, en die fout hebben jullie tot weg van/voor
 jullie stem gemaakt en daarlangs waren lieve woordjes gewoon veilig naar de
 andere kant te gaan met heel zacht gefluister. Dikwijls, zo vaak als Thisbe aan de ene
 kant, (en) Pyramus aan de andere kant was gaan staan, en om beurten de adem van
 de mond was opgevangen, zeiden ze “Afgunstige muur, waarom sta je geliefden in
 de weg?”

³⁴⁰ de scheur in de muur tussen beide huizen was maar dun. Er konden geen lichaamsdelen doorheen. Althans niet zonder permanente beschadigingen. Vingers? Nope. Neuzen? Nee. Tongen? Njet. Oren? Niet interessant. Tenen? Leverde niks op. En verder kan ik echt helemaal niks verzinnen, nee! Dus het was al behelpen en het bleef ook behelpen. Aan de andere kant was er wel een beperkte vorm van communicatie mogelijk. Sms'en, app'en, het was er allemaal nog niet hè.

³⁴¹ een foutje in de constructie, die spleet in de tussenmuur. En wie hebben weer door dat zo'n spleet mogelijkheden biedt? Juist! Pyramus en Thisbe.

³⁴² soms staat de “handelende persoon” bij PASS werkwoordsvormen in de DAT. Dat is bij het GRV van verplichting zo en daar wordt die DAT de DAT *auctoris* genoemd. Handig dat hier ook te doen.

³⁴³ eeuwenlang, ja het zou kunnen. Het is wat er letterlijk staat. In die zin is het een hyperbool. Het is hoe dan ook een heel oud huis. Er zit een scheur in de muur, en toch stond het niet in Groningen.

³⁴⁴ natuurlijk een **RETORISCHE VRAAG**, dat ziet een kleuter nog. Mededeling in de vorm van een vraag. Wat is dan die eigenlijke mededeling? Ik zou zeggen: liefde heeft alles door. Een verliefd iemand ontgaat niets. Maar de retorische vraag is ook **VERTELLERSCOMMENTAAR**: de vertelster, en daarachter Ovidius, vindt er wel iets van dat Pyramus en Thisbe die gleuf in de muur in de smiezen hebben. De liefde overwint alles. Ik word er bijna romantisch van.

³⁴⁵ de verteller richt zich hier direct tot een personage, twee stuks zelfs, in het verhaal. Dat komt een beetje pathetisch over en dat is lekker. Het aanspreken van een personage of voorwerp in je eigen verhaal noemen we **APOSTROFE**. Wist je al, maar ik vertel het gewoon graag drie, vier keer.

³⁴⁶ Pyramus en Thisbe doen bij die scheur in de muur wat ze kunnen: lieve woordjes fluisteren. Ik neem even aan dat het daarbij blijft, bij lieve woordjes, maar heel zeker zou ik het niet weten. Het waren ook maar gewoon pubers, hè. Niemand mag die lieve woordjes horen want anders wordt die spleet meteen dichtgesmeerd door een paar ZZP-ers.

³⁴⁷ **murmure (minimo) onder (heel zacht) gefluister/gemurmel** maakt bijna hoorbaar wat de twee gelieven murmelen. Zo'n stilistisch middel kom je niet vaak tegen, een klanknabootsing. **ONOMATOPEE**.

³⁴⁸ wat een schitterend voorbeeld van een **CHIASME**, waardoor de inhoud van de mededeling extra benadrukt wordt. Dóór het **CHIASME** zie je Thisbe links van de muur staan en Pyramus rechts. De komma is de muur, om het zo te zeggen. Wauw! Zie je ze voor je, die twee arme verliefde pubers? **hinc** (a) **Thisbe** (b) **Pyramus** (b) **illinc** (a).

³⁴⁹ ehm, de adem van de mond was opgevangen (geweest). Zitten ze een beetje naar elkaar te hijgen, die twee? Of smachten ze gewoon zo naar elkaar dat geluiden daarbij niet te voorkomen zijn?

³⁵⁰ toe maar! Ook nog de muur toespreken (hoe hitsig ben je dan?) en die jaloers noemen. Een **PERSONIFICATIE**: een mens kan jaloers zijn, een muur, meen ik te weten, niet. **VERTELTEMPO** daalt bij **DIRECTE REDE**.

³⁵¹ let op het tijdsgebruik. Dit IMPF laat zien dat ze de muur geregeld verwijten maakten. Niet dat die hielpen, maar zo konden ze zich wel afreageren. De situatie lijkt uitzichtloos. En dan maken ze een plan.

³⁵² Pyramus en Thisbe verwijten de muur dat hij nader fysiek contact tussen hen in de weg staat, blokkeert. De muur zou het niet fijn vinden als zij wel elkaar konden aanraken terwijl hij dat niet kan. Zoiets.

7 b. Met. 4, 74 – 80

De scheur in de tussenmuur (p.82) – 2

75	Quantum <u>erat</u> ³⁵³ , ut sineres ³⁵⁴ toto nos corpore iungi ³⁵⁵ ? Aut, hoc si nimium <u>est</u> , vel ad oscula danda ³⁵⁶ pateres ! Nec <u>sumus</u> ingrati ³⁵⁷ ; tibi nos debere <u>fatemur</u> , quod <u>datus est</u> verbis ad amicas transitus aures.” Talía ³⁵⁸ diversa nequiquam ³⁵⁹ sede ³⁶⁰ locuti sub noctem <u>dixere</u> ³⁶¹ “Vale” partique <u>dedere</u> 80 oscula quisque suae ³⁶² non pervenientia contra ³⁶³ .	Hoe weinig (moeite) zou het zijn, dat jij toeliet dat wij ons met ons hele lichaam verbinden? Of, als dit te veel (moeite) is, dat jij ten minste openstond om kussen te geven! En/maar wij zijn niet ondankbaar/heel dankbaar; wij bekennen dat wij het aan jou te danken hebben, dat aan onze woorden een doortocht is gegeven naar bevriende oren/oren van vrienden.” Nadat ze dergelijke dingen tevergeefs hadden gezegd vanaf hun verschillende plaats, zeiden ze tegen het vallen van de nacht “Vaarwel”/“Gegroet” en zij gaven ieder aan hun kant (van de muur) kussen die de andere kant niet bereikten.
----	--	--

³⁵³ ja ja ja. Hoe weinig moeite zou het zijn? Nou, een muur kan geen afweging maken of iets veel of weinig moeite kost. Een muur kan niet denken. Dûh! Maar het fenomeen van klagen tegen iets of iemand die er zogenaamd iets mee zou kunnen, dát is wel bekend. Moet je naar “de voetbal”, of naar “de hockey” en dan regent het pijpestelen. Ik zeg dan zelf ook weleens “nare regen, houd op. Gun je het mij niet droog over te komen?” Alleen ga ik niet naar voetballen of hockeyen. En ik zeg het ook niet zo netjes.

³⁵⁴ de CON IMPF (kijk maar, hele werkwoord **sinère** zit erin!) staat na **ut**, het onderschikkende voegwoord dat hier een *subjectszin*, een onderwerpszin inleidt. Voor **pateres** in v75 geldt hetzelfde.

³⁵⁵ ook Pyramus en Thisbe verpakken hun innige wens in keurige taal. Ze willen gewoon wat elk smoorverliefd stel wil. De daad bij het woord voegen, en dan ook dé daad. Bedvogelen, beminnen, bibberen, bijslapen, bonken, bonzen, cohabiteren, coïteren, de geslachtsdaad verrichten, het doen, dreutelen, emmeren, figuurzagen, flensen, fleppen, flikflooiën, fokken, geslachtsgemeenschap hebben, ketsen, kezen, kieren, knuffelen, kroelen, liefhebben, liefkozen, minnekozen, minnen, naaien, nemen, pakken, palen, pezen, poepen (voor de Vlamingen onder u), pompen, rammen, rampetampen, rollebollen, samensmelten, seks hebben, seksen, soppen, tortelen, van bil gaan, vogelen, vazen, vrijen, wippen. Vergeet ik er nog eentje? Vast. Hoe dan ook, wat ze willen is een tikkie lastig met die muur ertussen.

³⁵⁶ *dominant* GRV heb je hier. Het is een GRV, zeker weten, want na de kenmerkende **-nd-** staat een a als uitgang. Dat is niet bij een GRD. Er staat geen vorm van **esse** bij **danda** dus is er ook geen sprake van een GRV van verplichting. Voilà, dan hebben we een *dominant* GRV, dat qua vertaling sterk lijkt op de vertaling van een GRD (immers een verbogen INF). Latijn heeft sterke voorkeur voor GRV-constructies.

³⁵⁷ de vijandige toon jegens de arme muur – wat kan die eraan doen? – wordt diplomatiek door het stel in spe gecorrigeerd. We lijken wel boos, muur, maar we vinden je toch ook tof. Door jouw spleet, jouw scheur, jouw naad (o jee, Pyramus, nou niet opgewonden worden van een gat in de muur hè. Het is geen gloryhole, lieve schat) kunnen we in ieder geval communiceren: **quod datus est verbis ad amicas transitus aures** (v77) is lijdend voorwerp bij **debēre** (v76). Ze willen geen ruzie met die muur, want ja, als die in de contramine gaat, hebben ze echt een probleem. Vandaar de aardige toon ineens. We zijn niet ontevreden. Ziet eruit als een **litotes**, klinkt als een **litotes**, is dus waarschijnlijk een **litotes**. Vrij naar “If it looks like a duck, swims like a duck, and quacks like a duck, then it probably is a duck.”

³⁵⁸ verwijst terug naar de geciteerde voorbeeldwoorden, zoals Pyramus en Thisbe die dag in, dag uit, avond in, avond uit uitspreken. Lieve schat van me, als die klotenmuur er niet was hè, nou dan zou ik je allang plat op je bek gepakt hebben, ehm op serene, edoch ernstige fysieke wijze mijn innigste gevoelens kenbaar hebben gemaakt. En de andere variaties mag je zelf invullen.

³⁵⁹ redelijk kansloos, deze tirade tegen die arme muur, volgens de verteller. *VERTELLERSCOMMENTAAR* dus ook. Ze komen met hun beschuldigingen tegen de muur geen millimeter verder c.q. dicht bij elkaar.

³⁶⁰ in de laatste drie verzen van deze passage wordt het feit dat ze elkaar niet kunnen aanraken extra benadrukt. De tekstelementen **diversa** (..) **sede** (ABL *separativus*, ook dat nog), **nequiquam** **helaas** **pindakaas** en het dramatisch klinkende **non pervenientia contra** onderstrepen hun redelijk uitzichtloze (bij het voortdurend tegen een muur aankijken heb je helemaal geen uitzicht zelfs) situatie.

³⁶¹ is **dixerunt**, verandering van werkwoordstijd. Alsof er een fase van klagen afgesloten wordt, waarna er concrete plannen gesmeed gaan worden om elkaar eens beter en van dichterbij te bekijken, en zo.

³⁶² het **HYPERBATON** accentueert dat ze hemelsbreed misschien wel op één decimeter van elkaar staan, maar effectief wel heel erg ver uiteen.

³⁶³ ach gossie. Het is toch erg ook! Twee pubers vinden elkaar leuk, grappig, knap, interessant, gaaf (dank je, Mark R.) en dan kunnen ze niks met elkaar! Hun zoenen bereikten de ander niet. Droge boel blijft het zo. Hun tong in die spleet duwen levert een verrekking van dat lichaamsdeel op. Kussen door die scheur heen blazen zorgt ervoor dat de ander stukjes kalk in het gezicht krijgt. Nee, het was geen feest zo. Er moest echt een masterplan komen. Nou! Dat kwam er. Met de nodige misverstanden vandien. Alleen maar leuk.

7 c. Met. 4, 81 – 86

Het afspraakje (p.84) – 1

Postera nocturnos Aurora ³⁶⁴ <u>removerat</u> ³⁶⁵ ignes ³⁶⁶ , solque pruinosas radiis <u>siccaverat</u> herbas: ad solitum ³⁶⁷ <u>coiere</u> locum. Tum murmure ³⁶⁸ parvo multa prius questi ³⁶⁹ <u>statuunt</u> ³⁷⁰ , <i>ut</i> nocte silenti ³⁷¹ 85 fallere custodes ³⁷² foribusque excedere ³⁷³ <u>temptent</u> , <i>cum</i> que domo <u>exierint</u> ³⁷⁴ , urbis quoque tecta ³⁷⁵ <u>relinquant</u> .	De volgende Dageraad had de nachtelijke vuren/sterren verwijderd, en de zon had met zijn stralen het berijpte gras drooggemaakt: ze kwamen bijeen op de gebruikelijke plaats. Dan, toen ze eerst met zacht gefluister veel hebben geklaagd, besluiten ze, om in de zwijgende nacht te proberen voor de wachters ongemerkt te blijven en uit de deur weg te gaan, en (om), wanneer ze hun huis hebben verlaten, ook de huizen van de stad te verlaten.
--	---

³⁶⁴ de Dageraad, Aurora (in het verhaal van Cephalus en Procris is Aurora op iets minder prettige wijze aanwezig), heeft de ochtend laten aanbreken. Of, zoals dat zo mooi verwoord wordt hier: ze had de nachtelijke vuren, de sterren dus, van het firmament verwijderd. Het gras, voor zover aanwezig daar in de woestijn bij Babylon, was door de nachtelijke kou vochtig geworden, met rijp bedekt. Zodra de zon dan opkomt is dat gras weer heel snel droog en dor. Dus de zon maakt dat gras droog. We zijn aangekomen op een belangrijk moment in het leven van Pyramus en Thisbe. Ze besluiten de toestand niet langer te laten voortduren en nemen het heft in eigen hand. Zullen we het daar maar op houden, ja? Het heft? Oké. Stelletje bronstige Latinistjes. Ze gaan een goed plan maken om uit de impasse te komen.

³⁶⁵ goed voorbeeld van waar een PLQP een achtergrond aanduidt. Nou, na al dat geklaag de avond ervoor waren ze naar hun eigen bedje gegaan (snif) en nu was het de volgende dag geworden. Ineens! Hoog *VERTELTEMPO*. Wat geldt voor **removerat** geldt dus ook voor **siccaverat** in het volgende vers.

³⁶⁶ de nachtelijke vuren staan *METONYMISCH* voor de hemellichamen, de sterren en de maan. Die waren er nog wel, maar ze waren niet meer te zien. Oké, verwijderd door de Dageraad.

³⁶⁷ de gebruikelijke plek was de klagmuur, zeg maar. De muur die er ook niks aan kon doen dat Pyramus en Thisbe boos waren, snotterden, weer boos waren, opnieuw snotterden, hete woordjes naar elkaar bliezen, weer boos waren, weer snotterden of anderszins de muur bevochtigden. Daar kwamen ze 's ochtends bijeen. Boodschapjes gedaan, tandjes gepoetst, hoppa, klagen met die hap.

³⁶⁸ de ABL geeft de manier aan waarop Pyramus en Thisbe klagen. Ze murmelen dingen. Alsof iemand ook maar geïnteresseerd is in hun klachten! We hebben hier de ABL *modi*. En je zou murmure een *ONOMATOPEE* kunnen noemen. Een klanknabootsing. Je denkt nu: hé, dit heb ik eerder gelezen. Klopt. In v70 ging het over **murmure minimo**. Toen waren het geen klachten, maar lieve schattige poezelige woordjes. Het was ook daar een *ONOMATOPEE* (onthouden voor thuis), maar de "scene" was anders. Lieve woordjes. Tja, beertje? Schatje? Krullebolletje? Poekie? Snuizebuisje? Skattie? Poppedeintje?

³⁶⁹ natuurlijk klagen zij eerst nog een tijdje lang, want stoppen met klagen is nog moeilijker dan stoppen met roken. Praktisch probleem was dat het net dag was geworden en dat ontsnappen waarschijnlijk een grotere kans van slagen zou hebben in het donker. Dus dat betekende dat ze opnieuw een hele dag aan het mekkeren waren. Dat die muur het weer moest ontgelden. Etc. Gezeik.

³⁷⁰ Pyramus en Thisbe gaan met elkaar een afspraak maken die uit vier onderdelen bestaat. Alle vier de onderdelen hebben als kern een persoonsvorm, en die persoonsvorm staat steeds in de CON PR. Achtereenvolgens zijn dat **temptent** (v85), dat als hulpwerkwoord twee INF mee sleept, **relinquant** (v86), **convenient** en **lateant** (allebei v88). Oftewel weg komen, de stad verlaten, afspreken op een eenduidige plaats en zich verstoppen onder een boom. Lijkt simpel, bleek ook simpel, alleen waren er wat beren op de weg. Of andere dieren...

³⁷¹ wanneer de nacht zwijgt kunnen ze er van tussen. Ja, de nacht moet dus eerst zijn harses houden, stil zijn, zwijgen. *PERSONIFICATIE* lijkt me. Mensen kunnen zwijgen. Tja, of niet natuurlijk. Ik maak ze elke dag weer mee, mensen die niet kunnen zwijgen. Maar een nacht kan in principe niet zwijgen. *METAFOR* kun je ook nog noemen als stilistisch middel. Waarom? Nou a) omdat EIS het zegt en b) omdat ik het ook zeg. Da's twee. En dan is het waar.

³⁷² ik schat zo in dat er door de pappies geen *wachtposten* neergezet waren om de hitsige pubers het weggaan te belemmeren. Die **custodes**, dat zijn die pappies. En mammies misschien ook wel.

³⁷³ bij stilistische middelen kun je meestal een onderverdeling in drieën maken. Middelen die te maken hebben met de plaats in de zin, middelen die te maken hebben met klank en middelen die te maken hebben met betekenis. Globaal hè. Hier gaat het over de plaats van de INF (die bij **temptent** hoorden, **fallëre** en **excedëre**) en de **nomina** die een grammaticale aanvulling bij die INF vormen (**custodes** en **foribus**). Anders gezegd: **fallëre** (a) **custodes** (b) **foribus** (b) en **excedëre** (a). *CHI.....ASME!* Yeah, jippie!

³⁷⁴ ehm, logisch ja. Je kunt pas de stad verlaten wanneer je je eigen huis verlaten hebt. **exierint** is natuurlijk CON PF, geen IND FUT EX.

³⁷⁵ **tectum** betekent eigenlijk *dak*. Maar hier is bij **tecta** sprake van *METONYMIA*, en wel *PARS PRO TOTO*, omdat daken een essentieel onderdeel van een huis zijn, maar verwijzen naar de huizen zelf.

7 c. Met. 4, 87 – 90

Het afspraakje (p.84) – 2

Ne <u>sit errandum</u>³⁷⁶ lato spatiantibus³⁷⁷ arvo³⁷⁸, convenient ad busta³⁷⁹ Nini lateantque sub umbra³⁸⁰ arboris; arbor ibi niveis³⁸¹ uberrima³⁸² pomis, 90 ardua morus, <u>erat</u>, gelido contermina³⁸³ fonti.	En, om te voorkomen dat zij moeten/zullen verdwalen, wanneer ze over het wijde veld rondwandelen, om samen te komen bij het graf van Ninus, en om zich schuil te houden onder de schaduw van een boom; daar was een boom zeer rijk beladen met sneeuwwitte vruchten, een hoge moerbeiboom, grenzend aan een (ijs)koude bron.
---	---

³⁷⁶ alleszins een GRV, want er staat een vorm van **esse** bij. Dat is bij een GRD nooit. Maar ja, je moet bij **sit** wel je grammatica op orde hebben en de vorm herkennen als CON PR van **esse**. GRV met (vorm van) **esse** levert in de vertaling een GRV van verplichting op. Je zou nog **eis** als DAT *auctoris* bij dat GRV aan kunnen vullen. Moet jij weten. Die DAT zit al in **spatiantibus**, dus **eis** aanvullen is niet echt nodig. Het GRV is hier onpersoonlijk, vandaar dat het in het N staat en dat er geen naamwoord in de buurt staat waarmee het kan congrueren. De CON **sit** is er eentje van de ontkende *finalis*, een ontkende BZ van doel dus. Een goede vertaling voor **ne** (in **neve**) + CON in zo'n geval is **om te voorkomen dat**.

³⁷⁷ PPA van het DEP **spatiari** **rondlopen**. Pyramus en Thisbe zijn wel smoorverliefd, maar niet gek. Ze willen buiten de stad afspreken en dus moet er een voor beiden duidelijk herkenbare plaats afgesproken worden. Want anders verdwalen ze! Tja, en als ze verdwalen is de kans daaro in de woestijn heel veel kleiner geworden dat ze lekker knus bij elkaar kunnen zijn. Waarschijnlijk zijn ze, of is Pyramus, al eens buiten de stad geweest, bijvoorbeeld om vers water te halen. Nou, zo'n plaats is er. Kan echt niet missen! Drie dingen zijn daar aanwezig en anders is het de goede plaats niet. Een grafmonument (aha, daar is Ninus gebleven, de partner van Semiramis!), een boom en een waterbron. Met name de moerbeiboom en de bron met ijskoud water (lekker in de hitte van overdag) dienen nog een ander doel in het verhaal van Ovidius.

³⁷⁸ **lato** (..) **arvo** **de wijde vlakte**. Pyramus en Thisbe begeven zich buiten Babylon, de woestijn in. Daar raak je snel gedesoriënteerd. Gelukkig kennen ze een soort van oase waar ze kunnen afspreken.

³⁷⁹ een **DICHTERLIJK PL**. We hebben het hier over een grafmonument voor wijlen de man van Semiramis. Makkelijk herkenningspunt, gelukkig. Daar kan niet veel mis gaan. Zou je zeggen.

³⁸⁰ heel slinks wordt hier bevestigd dat het dus donker is (maar dat wisten we al), en dat de maan schijnt. Anders is er namelijk geen schaduw. Dan is alles gewoon pikkedonker. Ze spreken af onder de boom omdat ze dan niet betrappt kunnen worden. Later in het verhaal vindt Pyramus de sluier van Thisbe. Die ligt daar en zit onder het bloed. Van die leeuwin haar muil en dus eigenlijk zelfs van het slachtoffer van de leeuwin, die runderen. Dat ziet Pyramus meteen, en dus is er in ieder geval iets van licht daar buiten. De maan schijnt, ja ja.

³⁸¹ Huh? Sneeuwwitte vruchten? Moerbeien, voor wie ze weleens gezien en geproefd heeft, zijn donkerrood, niet wit. Nou, Ovidius gaat zijn publiek (via de **SUBVERTELSTER** nog steeds) uit de doeken doen, hoe het nou mogelijk is dat die vruchten donkerrood zijn. *Aetiologie*, weet je nog? Ze waren ooit wit, lieve kijkbuiskindertjes, sneeuwwit. En nu zijn ze rood, hè, schattepoesjes? Zal ik jullie eens een mooi verhaaltje vertellen over hoe dat zo gekomen is? Nou, let op hoor. Lang geleden waren er eens een jongetje en een meisje en ze woonden hééél ver weg. Nou ja, voor het idee.

³⁸² **uber** (niet te verwarren met de taxiservice, hè) betekent al **rijk beladen**. Dan betekent **uberrima** **super rijk beladen met**. Dat zou ik een **HYPERBOOL** noemen: **uberrima** is overdreven.

³⁸³ dit wonderlijke ADI gaat kennelijk met de DAT. Regeert de DAT, zouden ze in grammaticaboekjes zeggen. **gelido** (..) **fonti** is namelijk DAT, vandaar. Die ijskoude bron is later in het verhaaltje nog van belang, omdat er een groot uitgevallen poes uit komt drinken.

7 d. Met. 4, 91 – 98

Het afspraakje (p.86) – 1

Pacta³⁸⁴ <u>placent</u>³⁸⁵; et lux³⁸⁶ tarde discedere visa <u>praecipitatur</u> aquis, et aquis nox <u>exit</u> ab isdem³⁸⁷. Callida³⁸⁸ per tenebras³⁸⁹ versato cardine Thisbe <u>egreditur</u> <u>fallitque</u> suos³⁹⁰, adopertaque³⁹¹ vultum 95 <u>pervenit</u> ad tumulum dictaque sub arbore³⁹² <u>sedit</u>; audacem <u>faciebat</u> amor³⁹³. <u>Venit</u>³⁹⁴ ecce³⁹⁵ recenti caede³⁹⁶ leaena boum spumantes oblita rictus depositura³⁹⁷ sitim vicini fontis in unda;	Hun afspraak/afspraken bevallen aan hen/vallen bij hen in de smaak; en de zon, die traag scheen weg te gaan, zinkt in het water, en uit hetzelfde water komt de nacht op. Nadat de (slimme) Thisbe in de duisternis de deur heeft geopend, gaat zij bedreven naar buiten en blijft ongemerkt voor haar huisgenoten en met gesluierd gezicht komt ze bij het graf en ging zitten onder de afgesproken boom; de liefde maakte haar moedig. Kijk, (daar) komt een leeuwin, (wat betreft) haar schuimende bek besmeurd met vers bloed van runderen, om haar dorst te lessen in het water van de naburige bron;
--	---

³⁸⁴ PL van **pactum** *afpraak*. Hoeveel afspraken hadden meneertje koekepeertje en mevrouwtje koekepauwtje nou eigenlijk? Wie goed leest, merkt op dat die ene grote afspraak uiteenvalt in een viertal kleine afspraakjes. Zo waren ze gemakkelijker te onthouden zeker. Kern van de vier afspraken zijn de CON (**temptant**, **relinquant**, **convenient** en **lateant**) in vv85 t/m 88. Check dan! Dát ging nog goed.

³⁸⁵ de gebruikelijke DAT bij **placēre** *bevallen, in de smaak vallen bij* is weggelaten. Je kunt dat **ELLIPS** noemen. Tuurlijk! Maar zo'n DAT als **eis** is ook weer niet strikt noodzakelijk hier. Je hebt hier ook nog eens – het kan niet op! – twee woorden die met dezelfde medeklinker beginnen, de p. En dat noemen wij, in Romeinenland, nou? Hoe heet dat stijlmiddel? O ja, **ALLITERATIE**.

³⁸⁶ daglicht, de zon ging natuurlijk in zijn gewone tempo onder. Het kon de twee gelieven alleen niet snel genoeg gaan. Want als het donker was, dán zouden ze erop uit gaan. Maar ja, het wérd maar niet donker! Alsof de natuur hen tegenwerkte. Aan het eind van het verhaal kunnen we zeggen: sja, jullie wilden zo graag nader kennismaken. Als jullie nou niet gegaan waren, hè, dan hadden jullie nog geleefd.

³⁸⁷ even voor je beeld: vanaf vers 81 tot en met dit vers is er welgeteld één dag voorbijgegaan. Nou goed. Stilistisch nog wat te verhapstukken hier? **CHIASME** of zo? **praecipitatur** (a) **aquis** (b) **aquis** (b) **exit** (a), dus de a'tjes zijn de persoonsvormen en de b'tjes de bij die persoonsvormen behorende woorden, allebei **aquis**. Dat bovendien nog een **DICHTERLIJK PL** is ook. Het moet niet veel mooier worden, zeg!

³⁸⁸ **callida** *slim, handig* kan mooi *predicatief* opgevat worden. *Predicatief* betekent dubbelverbonden en dat klopt hier precies. Ten eerste zegt **callida** iets van **Thisbe**, die kennelijk superslim was. Ten tweede zegt het iets van de persoonsvorm **egreditur**: *ze peert hem* slim. Zeker moet je daar slim voor zijn, want pappie zal ongetwijfeld goed op zijn dochter passen en die moet ze dus belazeren.

³⁸⁹ **plurale tantum** *alleen meervoud*. Daar zijn er in het Latijn een paar van: **castra** *legerkamp*, **tenebrae** *duisternis*, **divitiae** *rijkdom*, **insidiae** *hinderlaag*, **liberi** *kinderen*, **res novae** *revolutie* en nog wat meer. In het Nederlands barst het van de woorden die alleen in het meervoud bestaan. Inkomsten, hersenen, onkosten, lauweren, perikelen, fratsen en nog veel meer.

³⁹⁰ **suos** verwijst naar Thisbes huisgenoten, met name haar oplettende pappie. Eerste gedeelte van het plan is gelukt. **foribus excedere** (v85), **fallere custodes** (v85) en **lateant sub umbra arboris** (vv88-89), allemaal uitgedacht en uitgevoerd. Nou Pyramus nog. Van die droetel horen we verderop in het verhaal dat hij later vertrok van huis. Doet me denken aan Floris die ook altijd later van huis lijkt te gaan.

Alleen heeft die dan een afspraak voor een les van zijn leraar Latijn, terwijl Pyramus een date heeft met een buurmeisje dat hij kent van achter de muur. Nou ja, altijd nog beter dan van achter de ramen.

³⁹¹ lijkt gewoon een klein detail, maar dit is een detail met grote gevolgen. Thisbe vertrekt gesluiert van huis. Ze is op die manier niet te herkennen voor bekenden en familieleden. Maar die sluier o,o,o!

³⁹² oké, navigatie niet nodig gehad en aangekomen bij Ninus' graf en de bijzondere boom, de moerbeiboom. Ze gaat onder de boom zitten en waant zich daar veilig. Ik mis de bron, maar die komt nog.

³⁹³ de vorige zin vraagt een beetje om een verklaring. Was ze dan niet bang daar? Ja, maar de liefde maakte haar dapper. Omdat ze vol spanning uitzag naar haar afspraakje wilde ze wel risico nemen.

³⁹⁴ leuk dat **venit** vooraan staat. Het lijkt alsof het helemaal geen spannend verhaaltje wordt en dat Pyramus eraan komt. Groot is de verrassing als het een leeuwin is die met bebloede muil komt drinken.

³⁹⁵ de verteller doet met zo'n **ecce** *zie, kijk* een beroep op een ander zintuig dan de oortjes. Hij maakt het ook als het ware zichtbaar. Je moet het voor je zien. Hij visualiseert. Onthouden dat woord!

³⁹⁶ bekende **METONYMIA**. **Caedes** betekent *moord*, door **METONYMIA** vertaal je het hier met *bloed*. Associëren, weet je nog? Moord is niet hetzelfde als bloed en dus hebben we geen metafoor hier. Dûh!

³⁹⁷ PFA van **deponēre**, dat hier in combinatie met **sitim** *dorst* de betekenis *lessen* heeft. Dorst les je. De leraar had een leuk lesje betekent iets anders. Hèhè, de bron. De leeuwin drinkt daar.

7 d. Met. 4, 99 – 104

Het afspraakje (p.86) – 2

100 **quam**³⁹⁸ procul ad lunae³⁹⁹ radios Babylonia Thisbe
vidit et obscurum timido⁴⁰⁰ pede fugit in antrum,
dumque fugit, tergo velamina⁴⁰¹ lapsa⁴⁰² reliquit.
Ut lea⁴⁰³ saeva sitim⁴⁰⁴ multa compescuit unda⁴⁰⁵,
dum redit in silvas, inventos⁴⁰⁶ forte sine ipsa
ore cruentato⁴⁰⁷ tenues laniavit amictus⁴⁰⁸.

en haar zag van verre bij de stralen van de maan de Babylonische Thisbe en met angstige voet vluchtte ze naar een duistere grot, en terwijl ze vlucht, liet ze haar sluier achter die van haar rug was afgegleden. Zodra de woeste leeuw haar dorst had geleest met veel water, terwijl ze terugkeert naar de bossen, verscheurde ze met haar met bloed bevlekte bek de dunne sluier, toevallig gevonden zonder haar/Thisbe zelf.

³⁹⁸ **quam** is een PRON *relativum* en het antecedent staat in de vorige zin. Sounds familiar. Lijkt op de definitie van een relatieve aansluiting. Wát? Het is een relatieve aansluiting! Antecedent is **leaena**.

³⁹⁹ nogmaals het element van de schijnende maan in het verhaal vervlochten. Thisbe heeft de leeuw aan zien komen, en in het pikkedonker was dat never nooit gelukt.

⁴⁰⁰ twee dingen: dit **timido** *angstig* contrasteert met **audacem** *dapper* v96. Toen werd Thisbe nog dapper genoemd. Nu is ze minimaal zenuwachtig door dat grote wilde beest met bloed om haar muil. En twee: we hebben een **ENALLAGE** hier. De kenners zoals Sterre hadden deze al lang gespot natuurlijk. **timido** hoort grammaticaal bij **pede**, maar inhoudelijk bij **Thisbe**. Ik snap dat wel, dat Thisbe wat nerveus wordt bij het verschijnen van dat beest. Denk je een leuke tijd met je vriendje in spe te gaan beleven, komt er in één keer een geelbruin monster aan. Niet zo'n aaibaar poezenbeest, nee een katachtige die gevaarlijk is voor mensen. Maakt het die leeuw wat uit dat Thisbe gesluierd is! Huh, wie is dat nou weer bij mijn water, mijn boom en mijn grafmonument? Ik ken haar niet. Wat komt die nou hier weer doen? Nee joh, die leeuw heeft Thisbe niet eens gezien.

⁴⁰¹ dat is vervelend, dat Thisbe die sluier verliest. Haar kledingstuk, dat C&A'tje zoals Kees Stip meldt, blijkt een vrij cruciale plaats in te nemen in alle ontwikkelingen. Ze had een sluier bij vertrek, nou ja, dat kan. Dan verliest ze dat ding als ze vlucht voor "Elsa", de leeuw. Elsa vindt dat ding ook daadwerkelijk. Als Thisbe met haar sluier achter een tak was blijven hangen, had die leeuw dat kledingstuk misschien never nooit gevonden. Vervolgens gebruikt Elsa die sluier als servetje, waardoor het ding onder het bloed komt te zitten. Tot overmaat van ramp ziet Pyramus de bebloede sluier liggen (tja, de maan scheen, weet je nog?) en trekt daar verkeerde conclusies uit. En om het helemaal bont te maken gaat hij er ook nog mee knuffelen, met die sluier. Kleine Dracula.

⁴⁰² PPP van **labi** *glijden, vallen*. En **tergo** *van haar rug* (ABL *separativus* zeggen we dan) geeft dan kennelijk de plaats aan waar zich die sluier bevond. Oké, oké, hij bedekte haar gezicht, maar toen ze naar de grot rende waaide dat ding natuurlijk naar achteren en belandde zo op haar rug, waar hij vervolgens van af viel. Nou je, geen tijd om het ding op te rapen natuurlijk, want ja, Elsa achter je aan. Meneer, meneer, is **lapsa** F? Nee, **lapsa** is niet F, **lapsa** is N. Waarom? Omdat **velamina** *DICHTERLUK PL* voor *sluier, gezichtbedeksel* (**velare** is *bedekken*) dat ook is.

⁴⁰³ beetje variatie. Eerst heeft Ovidius **leaena** (v97) gebruikt, nu eens een keertje **lea**. Gewoon voor de leuk. En misschien een klein beetje vanwege het metrum. En om te laten zien dat hij een groot vocabulaire heeft. Hij blijft een **poeta doctus**, nietwaar?

⁴⁰⁴ de **ALLITERATIE** springt je tegemoet. Toch? Bij wijze van spreken, hè. **saeva sitim**. Dus als Elsa behalve in stukjes gebroken koeien ook nog een paar liter water in haar buik heeft, is ze wel verzadigd. Die kan geen pap meer zeggen. Maar ja, dat weet Thisbe niet, dus die is 'm terecht gepeerd. Die zit te bibberen in haar grotje. En te wachten tot haar vrijer eens op komt dagen. Suffie.

⁴⁰⁵ veel water voor een enorme dorst. Van jagen word je dorstig. Heb ikzelf ook altijd. Maar dan drink ik braaf melk. Zouden jullie ook eens meer moeten doen, kroegtijgers. **unda golf** is hier **METONYMISCH** voor water. Het is ook niet zo dat in die bron het water golft door hevige windvlagen of zo.

⁴⁰⁶ die leeuw heeft ook ogen in haar kop en de maan schijnt: dus ze ziet die sluier die nog ruikt naar mens. Heel toevallig (**forte**) kan dat niet geweest zijn. Opeten wordt een probleem, maar haar bebloede muil eens lekker langs die sluier halen, dát kon geen kwaad. En ja, als Elsa dan scherpe tandjes heeft, dan blijft het kleedje van Thisbe niet heel.

⁴⁰⁷ dat wisten we al, dat van die bebloede muil. O ja? Waar stond dat dan? Wat dacht je van 97? Huh, 97? Euro? Hebzuchtig type! Centimeter? Mocht je willen. Kilo? mwah. Nee! Vers! Stond in vers 97: **caede boum oblita rictus** *besmeurd met het bloed van runderen*. Arme koeien. Eerst worden ze gejat door Mercurius omdat Apollo niet goed oplet en Battus gewoon omkoopbaar is. En nu dit weer. Hé opletten! Ander verhaaltje!

⁴⁰⁸ hier eens een ander woord voor sluier. Het is een goed stofje, wat Thisbe daar droeg. Ragfijn spul.

7 e. Met. 4, 105 – 110

Pyramus trekt verkeerde conclusies (p.88) – 1

105	Serius egressus vestigia <u>vidit</u> in alto pulvere ⁴⁰⁹ certa ⁴¹⁰ ferae totoque <u>expalluit</u> ore ⁴¹¹ Pyramus ⁴¹² ; ut vero vestem ⁴¹³ quoque sanguine tinctam <u>repperit</u> ⁴¹⁴ , “Una duos ⁴¹⁵ ”, <u>inquit</u> ⁴¹⁶ , “nox <u>perdet</u> amantes, e quibus illa <u>fuit</u> longa dignissima vita ⁴¹⁷ , 110 nostra nocens anima <u>est</u> ⁴¹⁸ .	Pyramus, later/iets te laat weggegaan, zag in het hoge/diepe zand de zekere voetsporen van een wild dier en verbleekte over zijn hele gezicht; zodra hij echter ook een kleet, besmeurd met bloed, gevonden had, zei hij: “Eén nacht zal twee geliefden te gronde richten, van wie zij het meest een lang leven waard was, mijn ziel schuldig is/ik schuldig ben.
-----	--	---

⁴⁰⁹ zand, want dat ligt daar volop. Woestijn, hè, zand. En enge beesten.

⁴¹⁰ aan de sporen in het rulle zand kan Pyramus zien dat er een wild dier rondgesjouwd heeft daar. Da's op zich al knap. Ik zou het niet kunnen. Is het een held, onze Pyramus? Nou, hij verbleekt bij het zien van die sporen. En dat is niet omdat het hem zelf dun door de naad loopt, maar omdat hij zich de combinatie Thisbe wild dier niet kan voorstellen met Thisbe als winnares. Dat zou wel een korte date betekenen, en weinig efficiënt qua foezelen.

⁴¹¹ de arme jongen trok witjes weg. Dat komt ook voor als je iets verkeerd gegeten hebt.

⁴¹² en ja hoor. Helemaal achteraan, **Pyramus**. In het vers vooraan, dus een **ENJAMBEMENT**, oké. Maar de volgorde benadrukt het laat komen van Pyramus. Helemaal vooraan v105 staat **serius egressus**, waarbij **egressus** als M NOM SG iets zegt van het onderwerp. En pipo staat helemaal achteraan. Lekker figuur zo. Laat je een jong meisje in haar uppie in de stille nacht naar een afspraakje komen. Alle afspraken zijn goed gemaakt. Thisbe heeft goed geluisterd. Normaal gesproken ben je daar dan zelf al, maar nee hoor. Meneer moest nog even “iets afmaken: ik kom zo”. Of hij had zijn klok nog op wintertijd.

⁴¹³ en hier heet de sluier weer **vestem**. Het wordt nooit saai met Ovidius.

⁴¹⁴ hèhè. Hij vond het bebloede kledingstuk doordat de maan scheen. Het is in het verhaal ook wel nodig dat hij die sluier vindt. Stel dat hij, al vloekend dat “ze er nog niet is”, die sluier niet ziet, dan loopt het verhaal anders af. Dan vindt ie haar in die grot, of niet, en dan hebben ze het daar gezelligjes samen. In dit verhaal eindigen ze ook wel in één ruimte, maar een urn is nou niet echt comfortabel of zo.

⁴¹⁵ tegenstelling, **ANTITHESE** maar ook een schoon voorbeeld van **IUXTAPOSITIE**. Zeg nou zelf, dit is toch fraai taalgebruik. Ik weet niet of ik, met de ideeën die Pyromaantje in zijn hoofd heeft, op dezelfde manier zou kunnen oreren. Eén nacht zal twee mensen te gronde richten. **PERSONIFICATIE**? Een nacht is geen persoon, niet bij mijn weten althans. En toch richt hij mensen te gronde. Maar liefst twee. Oké, inclusief hemzelf. Dus nog maar één ander persoon naar de kloten. Ehm, wie dan? Thisbe is toch niet kassiewijlen? Nee, maar dat denkt Papyromaantje wel. Als hij even gezocht had, had hij het geklapper van Thisbes tandjes kunnen horen. Maar nee hoor. Meteen fatalistisch denken. Ik zie geen Thisbe, ik zie wel sporen van een vervaarlijk beest, hup, ergo conclusio, die ie er geweest! En nou maken dat ik wegkom! O nee. Drama, da's waar ook. Ik ga mezelf doden, want dat is wel zo solidair. Is er nog iets met **una nox** in combinatie met **duos amantes** soms? Nou ja. **PARALLELLISME** zou kunnen: **una** (a) **nox** (b) **duos** (a) **amantes** (b). Kan. Dat **PARALLELLISME** leidt dan ook min of meer tot die **IUXTAPOSITIE**: het bewust naast elkaar plaatsen van tegengestelde woorden, **una** en **duos**. Die Pyramus moet op toneel gaan, zeg. Hij bevindt zich midden in een traumatische ervaring en wat doet ie? Gevleugelde woorden spreken, met veel misbaar zichzelf schuldig verklaren aan de dood van zijn vriendinnetje to-be, maar niet eerst effe controleren óf ze wel de geest gegeven heeft! Iedereen melodramatisch aanspreken, zelfs de leeuwen in het gebied, de kleren van Thisbe, die hij zelf kapot had willen scheuren, onderjanken en aflebben. En dan zichzelf lek steken, waardoor hij a) de boomvruchten van kleur doet veranderen en b) zichzelf bij zijn geliefde wil voegen. Terwijl die een eindje verderop staat te bekomen van de schrik.

⁴¹⁶ ja, hij sprak. Oké. Maar tegen wie? Niet tegen Thisbe, ook niet tegen die leeuwin. Die sluier? Die bron? Die boom misschien? Bomen tegen een boom? Nee joh, hij lult gewoon in zichzelf. Tja, als je angstig bent ga je gekke dingen doen. Tegenwoordig kun je aan iemand die op straat hardop loopt te praten niet zien of ie “koekkoek” is of tegen iemand die hij aan de telefoon heeft aankletst. Maar hoe dan ook, hij praat dan in zichzelf, maar wel met stilistische middelen en zo.

⁴¹⁷ leuk ff a-stoeien? Ik bedoel, zullen we door snel scanderen even achterhalen welke woorden op een -a bij elkaar horen? Gaat ie: **ē quībūs tīlā fūit lōngā dīgnīssīmā vītā**. Aha, **longa** en **vita** ABL SG F (vanwege **dignissima** > **dignus** + ABL **waard(ig)**) en dan **illa** en **dignissima** NOM SG F. Zo klopt ie weer helemaal. Thisbe verdiende het heel lang te leven. Hijzelf dus niet.

⁴¹⁸ Pyramipo heeft eigenlijk Thisbes dood op zijn geweten, vindt hij. Meneer liet 'r naar een gevaarlijke plaats komen en was daar zelf niet om op haar te wachten. Toch hebben ze wel sámen afgesproken.

7 e. Met. 4, 110 – 115

Pyramus trekt verkeerde conclusies (p.88) – 2

nostra nocens anima <u>est</u>. Ego te⁴¹⁹, miseranda⁴²⁰, <u>peremi</u>, in loca⁴²¹ plena metus⁴²² qui <u>iussi</u>⁴²³ nocte <u>venires</u>⁴²⁴ nec prior huc <u>veni</u>⁴²⁵. Nostrum⁴²⁶ <u>divellite</u> corpus et scelerata⁴²⁷ fero <u>consumite</u>⁴²⁸ viscera morsu, o quicumque sub hac <u>habitationis</u> rupe⁴²⁹, leones⁴³⁰! 115 Sed timidi⁴³¹ <u>est</u> optare⁴³² necem.”	Ik heb jou, beklagenswaardige, gedood, (ik) die (jou) heb bevolen 's nachts naar een plek vol gevaar te komen en (ik) die niet eerder/als eerste hierheen ben gekomen. Verscheurt mijn lichaam en eet de ingewanden van een misdadiger met woeste beet op, o al jullie leeuwen die (ook maar) onder deze rots wonen! Maar het is de eigenschap van een lafaard de dood (slechts) te wensen.”
---	--

- ⁴¹⁹ een **ANTITHESE** én ook weer een **IUXTAPOSITIE**. Juist om het dramatisch gehalte te verhogen zet Ovidius tegengestelde woorden vaker meteen naast elkaar. Met **te** richt Pyro zich tot Thissie, van wie hij vermoedt dat ze opgevroten is, en waarschijnlijk dood bovendien. Dus hij richt zich met zijn woorden eerst tot zichzelf, dan tot Thisbe en later ook nog tot de leeuwen die daar wonen. En als je dan denkt dat het al erg genoeg mis is met de arme jongen, hij praat aan het eind van zijn leven ook nog tegen een sluier. Beetje in de war. Minimaal.
- ⁴²⁰ een GRV, dat hier zelfstandig gebruikt is. **miseranda** betekent iets als zij, met wie men medelijden moet hebben. Nou, dat Pyrampie haar op dit moment zo aanspreekt is begrijpelijk. Haar levenseinde is nogal naar verlopen, denkt hij. Wel spectaculair: je wordt niet elke dag opgepeuzeld door een leeuw.
- ⁴²¹ bij dichters zie je dit N PL van **locus** (huh, **locus**? **Locum** dan zeker?) vaker. Alleen metrisch al is er verschil tussen **locōs plenōs** en **locă plenă**. Gezien? **Muta cum liquida**? ă gevolgd door **pl** en toch ă!
- ⁴²² GEN SG (**plenus** + GEN) van dit woord uit de u-declinatie. Dat blijft een lastige declinatie. FF het rijtje (ander woord, want **metus** in het PL werkt niet echt): **fructus, fructus, fructui, fructum, fructu // fructus, fructuum, fructibus, fructus, fructibus**. Viermaal liefst de uitgang **-us**.
- ⁴²³ ja, kan zo zijn dat hij zijn buurmeisje nogal nadrukkelijk gevraagd heeft midden in de nacht ergens heen te komen, maar de afspraak hebben ze wel samen gemaakt. Zoals eerder gememoreerd.
- ⁴²⁴ de CON wordt gebruikt omdat er sprake is van een aanvulling (zonder **ut** hier) bij **iussi**. Een objectszin als het ware. Een soort finale BZ. Met **venires** is nog steeds sprake van een 2 SG. Wat grammaticaal weggelaten is is **te** (als object bij **iussi**) en **ut**. Nou, als dat alles is!
- ⁴²⁵ beide persoonsvormen zijn 1 SG IND PF. Ze staan allebei in een relatieve BZ, ingeleid door **qui** (v111). En waar staat dan het antecedent van **qui**? Dat is **Ego** in het vers daarvoor, v110 dus.
- ⁴²⁶ **nostrum** **ons** is niet wat Pyramus bedoelt. Hij bedoelt zijn eigen lichaam, niet dat van Thisbe én hemzelf. Dat van Thisbe zit in een leeuw, denkt hij. Dus we vatten dit op als **DICHTERLIJK PL** en vertalen **mijn**.
- ⁴²⁷ **scelerata** hoort grammaticaal bij **viscera**, maar inhoudelijk bij Pyri, als verantwoordelijk persoon. **ENALLAGE** dus. Hij acht zichzelf echt schuldig aan de dood van een ander. Zijn liefde in spe, Thisbe.
- ⁴²⁸ net als **divellite** de IMP PL: een verzoek, gericht tot de leeuwen uit de buurt. Twee IMP worden keurig geschakeld door het nevenschikkende voegwoord **et** (v113). Bij het vertalen wordt het effect van nevenschikkende en onderschikkende voegwoorden onderschat. Het begrijpen van het gebruik daarvan is reuze handig.
- ⁴²⁹ Pyramus weet natuurlijk niet of er nou juist daar, onder die rots, leeuwen leven. Maar als die grot waar Thissie zich verstopt heeft zich onder die rots bevindt – wat we niet weten – dan was hij vlakbij zijn innig geliefde Thisbe. Hadden ze alsnog kunnen afspreken, in de grot. Dido en Aeneas hadden een gezellige tijd in een grot. Ander werk, zelfde idee.
- ⁴³⁰ een **APOSTROFE**. Pyramussie spreekt tot de leeuwen in het gebied. Ik denk dat ze niet zullen antwoorden. Zijn wens komt erop neer dat de leeuwen ook hem (vanuit zijn perspectief) aan flarden zullen scheuren en uiteindelijk, met mes en vork, zullen consumeren. Maar hij realiseert zich onmiddellijk dat hij dan wel erg makkelijk boet voor zijn misdaad. Iemand anders het vuile werk op laten knappen, mwah. Niet echt heldhaftig. Zelf een fout gemaakt, is zijn idee blijkbaar, dan ook zelf de consequenties dragen en tot stand brengen. Voor de tere ziel niet goed te begrijpen, voor het verhaaltje essentieel. Want bij een leeuw moet je altijd maar afwachten of hij je zo zwaar verwondt dat het spuitende bloed hele trossen boomvruchten van kleur doet veranderen. Met een zwaard heb je dat deels in eigen hand. Het is maar wat je belangrijk vindt. Voor Pyramus is zelfdoding een daad van moed.
- ⁴³¹ de beroemde GEN **possessivus**, die hier de eigenschap van een persoon aangeeft. Pyramus vindt zichzelf een lafaard, een angsthaas als hij leeuwen moet vragen hem te liquideren.
- ⁴³² willen sterven, ook al is het een **gewelddadige dood** (**necem**) vindt Pyramus bij een bangerik horen. Het zal bij een dapper persoon horen die dood zelf tot stand te brengen, is de impliciete boodschap.

7 f. Met. 4, 115 – 120

Een fatale beslissing (p.90) – 1

115	Sed timidi <u>est</u> optare necem.” Velamina ⁴³³ Thisbes ⁴³⁴ <u>tollit</u> et ad pactae ⁴³⁵ secum ⁴³⁶ <u>fert</u> ⁴³⁷ arboris umbram, <u>ut</u> que <u>dedit</u> notae lacrimas, <u>dedit</u> oscula ⁴³⁸ vesti ⁴³⁹ , “Accipe ⁴⁴⁰ nunc”, <u>inquit</u> , “nostri ⁴⁴¹ quoque sanguinis ⁴⁴² haustus ⁴⁴³ !” <u>Quo</u> que <u>erat</u> accinctus ⁴⁴⁴ , <u>demisit</u> in ilia ⁴⁴⁵ ferrum ⁴⁴⁶ ; 120 nec mora ^{erat} , ferventi moriens e vulnere <u>trahit</u> ⁴⁴⁷ .	Hij pakt de sluier van Thisbe op en neemt hem met zich mee naar de schaduw van de afgesproken boom, en zodra hij tranen had gestort op het bekende kledingstuk, het had gekust, zei hij “Drink nu ook mijn bloed op!” En het zwaard waarmee hij was omgord, stak hij in zijn buik; en direct trok hij het zwaard stervend uit zijn nog warme wond.
-----	---	---

⁴³³ deze aanduiding voor Thissie’s sluier hebben we eerder gezien, ook met andere woorden: we hebben **tenues** (..) **amictus** gezien in v104 en **vestem** in v107.

⁴³⁴ Griekse GEN. Goeie kerel, Ovidius. Hij kent ook Grieks.

⁴³⁵ in **HYPERBATON** met **arboris**, maar ook de betekenis is wel wat wonderlijk: de afgesproken boom. Bedoeld is de boom waar ze afgesproken hebben. De moerbeiboom, weet je nog?

⁴³⁶ **secum** niet gaan zitten opzoeken in je woordenboek, hoor. De PREP **cum** staat voor het SUBST waarmee hij verbonden wordt, behalve bij de PRON *personalia*. Daar krijgt de ABL van dat PRON *personale* het woordje **cum** aan zich vastgeklonken. Zo heb je **mecum met mij**, **tecum met jou**, **secum met zich** (SG en PL), **nobiscum met ons** en **vobiscum met jullie**.

⁴³⁷ dus die sluier lag niet dicht bij de boom, want Pyro pakt ‘m op en neemt ‘m daar mee naar toe. Er is nog steeds schaduw, dus de maan schijnt nog steeds. Gezellig decortje voor een bloederig festijn.

⁴³⁸ letterlijk **mondjes**, het verkleinwoord (**deminutivum**) van **os mond**. Hier gaat het, voor het geval je nu de weg echt kwijt bent, om kusjes. Die geven mensen met hun mond. En zo.

⁴³⁹ en op het dramatische hoogtepunt, of nou ja dieptepunt, een prachtige zin vol stilistische middelen, precies wanneer Pyramus de sluier vol kwijlt en jankt. We zien, nou ja, ik in ieder geval, een **PARALLELLISME** **dedit** (a) **lacrimas** (b) **dedit** (a) **oscula** (b). Dan nog een **ANAFORTJE** appelboortje van **dedit**, lekker luchtig afgesloten met een **HYPERBATON**neke van **notae** en **vesti**. Het is me wat. En dan noem ik het **ASYNDETON** nog niet eens: geen voegwoord tussen **lacrimas** en **dedit** (terwijl daar wel **et** had kunnen staan).

⁴⁴⁰ zoals gezegd spreekt Pyramus tot iedereen en alles. Nu spreekt hij de sluier (**APOSTROFE**) aan. Doe ik ook weleens, als ik een middagje heb doorgehaald, sluiers aanspreken. En dan bedoel ik dit niet metonymisch, hè beste lieden! Waarschijnlijk moeten we ons voorstellen dat Pyramus dat kleedje weer neerlegt als hij het volgeweend- en gekust heeft of zo. Misschien doet hij die sluier wel even om. Kan toch? Hij mag toch best een kledingstuk van zijn beoogd vriendinnetje aantrekken? Dat ding is kletsnat van het bloed van Elsa’s slachtoffers, van Pyramus’ tranen en zodadelijk van zijn bloed.

⁴⁴¹ ook weer niet letterlijk “ons” bloed. Hij bedoelt dat zijn bloed bij dat van Thissie komt. Alleen is zij nog springlevend en zit ze in een grot in de buurt te wachten tot die leeuwin weg is. Of totdat haar held op sokken haar komt bevrijden, en berijden. Zij heeft duidelijk nagedacht over de plannen en kinken in kabels. Hij heeft meteen conclusies getrokken en niet eerst verder onderzoek gedaan.

⁴⁴² houd je het ff in de gaten als je aan het scanderen bent? **sanguinis** is drie lettergrepen, niet vier. De combinatie **-gu-** gedraagt zich hetzelfde als **-qu-**. **sānguīnīs** dus.

⁴⁴³ wel beeldend gebracht, een slok bloed. Alsof een sluier, een kledingstuk, een teug van iets kan nemen. Zullen we **haustus** een **METAFOR** noemen? Mij best in ieder geval. Maar het idee is duidelijk. Hij gaat zichzelf een stevige wond toebrengen, niet een krasje op zijn hand.

⁴⁴⁴ de relatieve BZ staat vooraan, en dus staat het antecedent in dit geval achter (en niet vóór) het PRON *relativum* **quo**. Logischer lees je **et ferrum, quo erat accinctus**.

⁴⁴⁵ **ilia** een vrij ongebruikelijk, niet klassiek woord voor **onderbuik, ingewanden**. N PL en metrisch in de vijfde voet heel handig.

⁴⁴⁶ goed voorbeeld van **METONYMIA**, materiaal in plaats van voorwerp zelf. Pyramus kwam op een date met Thisbe dus hij nam een zwaard mee. Nee joh, hij was liever voorbereid op mogelijke gevaren. Nou, hoe dan ook, het zwaard gebruikt hij nu – efficiënt, dat dient gezegd – voor het ombrengen van zichzelf. Niet voor het onderzoeken van de omgeving. Niet voor het achterhalen welke Elsa zijn vriendinnetje gedood had.

⁴⁴⁷ dat Pyramus valt, meldt de verteller niet. Waarschijnlijk omdat het logisch is. Pyramus trekt het zwaard meteen uit de wond, anders komt er geen bloedfontein. Medisch kloppend? Geen idee. Maar in het verhaal is het wel een noodzakelijke actie. De stop eruit als het ware.

7 f. Met. 4, 121 – 127

Een fatale beslissing (p.90) – 2

Ut <u>iacuit</u> resupinus humo⁴⁴⁸, cruor <u>emicat</u> alte, non aliter quam cum⁴⁴⁹ vitiato fistula plumbo⁴⁵⁰ <u>scinditur</u>⁴⁵¹ et <u>tenues</u>⁴⁵² stridente foramine⁴⁵³ longe <u>eiaculatur</u> aquas atque ictibus aera⁴⁵⁴ <u>rumpit</u>. 125 Arborei fetus adspergine caedis in atram <u>vertuntur</u> faciem, madefactaque sanguine radix purpureo <u>tingit</u> pendentia mora colore⁴⁵⁵.	Zodra hij achterover op de grond lag, spuit het bloed hoog omhoog, niet anders dan/net zoals wanneer een waterleidingbuis (open)springt, wanneer het lood beschadigd is, en door een sissend scheurtje dunne waterstralen ver uitstoot en met (water)stoten de lucht doorbreekt. De boomvruchten veranderen door het spatten van het bloed in een donkere gedaante, en de wortel, natgemaakt door het bloed, kleurt de hangende moerbeivruchten met een donkerrode kleur.
---	---

⁴⁴⁸ zie je wel? Hij was gevallen en lag nu achterover op de grond. Dat zwaard zit niet meer in de wond en daardoor is er gelegenheid voor een mooi spektakel, dat de verteller in een epische vergelijking giet.

⁴⁴⁹ de typische inleiding van een vergelijking: **niet anders dan wanneer**. En een vergelijking moet je kunnen analyseren. **AFGEBEELDE**, **BEELD** en **PUNT VAN OVEREENKOMST**. Soms wat lastig te zien, maar hier heel gemakkelijk. Het lichaam van Pyramus is het **AFGEBEELDE**, de **fistula waterleidingbuis** is het **BEELD**. Het omhoogspuitende bloed van Pyramus is een ander **AFGEBEELDE**, waarbij dan het **BEELD** hoort van de (**tenues**) **aquas de dunne waterstralen**. Het **PUNT VAN OVEREENKOMST**, het tertium comparationis, betreft de het in stoten omhoogschieten van waterstralen en het in stoten omhoogschieten van Pyramus' bloed. Nou, een heldere vergelijking. Maar qua sfeer niet helemaal passend bij de situatie. We komen in dit voortijlende en op zichzelf niet ingewikkelde verhaal bij een dramatisch moment, namelijk de dood van de arme jongeman. Echt romantisch is het dan niet echt om het pulserende bloed, dat bij zijn geslaagde poging zichzelf van het leven te beroven omhoogschiet, te vergelijken met een lekgeraakte waterleidingbuis. Dat is wel erg plat geformuleerd. Het is niet vreemd dat commentatoren zich bij dit soort langere (Homerische) vergelijkingen wel vaker afvragen of ze wel matchen met de tekstuele omgeving. Anderzijds moeten we ons realiseren dat dit verhaal verteld wordt door een **SUBVERTELLER**, een dochter van koning Minyas. Ovidius, die te allen tijde aan het "roer" van de vertelling staat, zou op deze manier door een ander persoon een grappig bedoelde vergelijking kunnen laten maken.

⁴⁵⁰ waterleidingen bevatten in oude tijden nog lood. Doen ze hier en daar nog steeds, trouwens. Hier staat de beschadiging van de waterleiding aangegeven via een ABL *absolutus*.

⁴⁵¹ we hebben "gewone" werkwoorden, we hebben DEP en we hebben PASS van gewone werkwoorden die zich gedragen als DEP. Huh? Kunde jij da ff in gewoan Brabants uitleggen, kulleke? Okido. We hebben een overgankelijk (werkwoorden met een lijdend voorwerp>PASS mogelijk) werkwoord als **scindēre iets splijten**. Niks aan de hand, consonantconjugatie. Kan in ACT **iets splijten** en PASS **gespleten worden**. Dan hebben we een echt DEP als **loqui zeggen**. Daar zijn voornamelijk PASS vormen van (behalve PPA en PFA) die je ACT vertaalt. **Loquēris jij zegt**. En dan hebben we nog het onovergankelijke werkwoord **scindi**, wat een DEP lijkt en wat zich ook als een DEP gedraagt: (**zelf**) **splijten**. Natuurlijk is er betekenisverwantschap tussen iets splijten en zelf splijten. Lesje taalkunde, gratis en voor niks.

⁴⁵² bij het opvallende PL **aquas** in v124.

⁴⁵³ de details kloppen wel weer. We kunnen **stridente foramine** als een ABL *absolutus* zie, of gewoon als een ABL *separativus*. Als er grote druk staat op een leiding en er ontstaat een kleine opening, dan kan het zo zijn dat het water er bijna sissend doorheen spuit.

⁴⁵⁴ oppassen geblazen met het scanderen van dit woord, zoals eerder gemeld. Geen tweeklank **ae**, maar twee losse klinkers **a** en **e**.

⁴⁵⁵ de metamorfose in drie verzen. De metamorfose is alleen niet tot stand gebracht door (straf van) een godheid (en dus geen mythe, zoals bij Battus, Aglaurus, Echo) en ook is er geen mens in iets veranderd (wel bij Battus, Aglaurus, Echo, Narcissus). Hier hebben we een boom die in plaats van witte vruchten rode vruchten gaat dragen, zelfs als beloning van de goden. Kern van de gedaanteverandering is **arborei fetus (...) in atram vertuntur faciem de boomvruchten veranderen in een donkere kleur**. Daarnaast wordt het bloed ook opgenomen door de wortel van de boom, en wordt op die manier de rode kleur ook nog eens verspreid over de witte vruchten: **radix purpureo tingit pendentia mora colore**. Twee manieren dus. De eerste voor het meteen veranderen, de tweede voor de blijvende verandering van de kleur. Al is dit biologisch niet uit te leggen, zo heb ik mij door collega's van dat vak laten uitleggen. Zijn er nog stilistische foefjes gebruikt om de metamorfose te accentueren? De vraag stellen is hem beantwoorden: tuurlijk! **ENJAMBEMENT** van **vertuntur** en **radix (...) tingit**. En ook nog een **HYPERBATON** van **purpureo (...) colore**. De metamorfose is één groot *aetiologisch* element: mooi verhaal om duidelijk te maken dat die moerbeien, die iedereen natuurlijk kent, dat die eerst spierwit waren. Maar dat ze door een tragische edoch zwaar romantische gebeurtenis rood zijn geworden.

7 g. Met. 4, 128 – 132

Thisbes confrontatie met Pyramus (p.92) – 1

130	Ecce metu nondum posito ⁴⁵⁶ , ne fallat ⁴⁵⁷ amantem, illa redit iuvenemque oculis animoque requirit ⁴⁵⁸ , quanta que vitare ⁴⁵⁹ , narrare pericula gestit ⁴⁶⁰ . Ut que locum et visa ⁴⁶¹ cognoscit in arbore formam ⁴⁶² , sic facit incertam ^{eam} pomi color; haeret , an haec ⁴⁶³ sit ⁴⁶⁴ .	Kijk, hoewel ze haar vrees nog niet heeft laten varen, keert zij, om haar geliefde niet teleur te stellen, terug en ze zoekt de jongeman met haar ogen en hart, en ze popelt te vertellen hoe grote gevaren ze heeft vermeden. En ook al herkent ze de plek en de vorm in/van de boom die ze (al) heeft gezien, toch maakt de kleur van de vrucht haar onzeker; ze twijfelt, of het deze wel is.
-----	--	---

⁴⁵⁶ dappere dodo, die Thisbe. Ze weet niet waar dat ondier gebleven is en dus is ze nog bang. Maar toch gaat ze terug naar die boom. Ze wil, ach gossie wat lief!, haar vrijer niet teleurstellen. **metu** (...) **posito** is natuurlijk ABL *absolutus*.

⁴⁵⁷ simpele CON, deze. Ontkende *finalis*. Huh? Wazda? **Om te voorkomen dat** vertalen, dat gaat vrijwel altijd goed. Met **ne** + CON kun je twee dingen doen. 1) ontkende *finalis* en 2) objectzin na verba timendi > **ne** vertalen met **dat**. Werkwoorden die synoniem zijn met bang zijn, maar dan in het Latijn: **metuēre**, **timēre**, **pavēre**, **verēri**. Klein stukje grammatica, vooruit. Omdat jullie daar zo naar smachten!

timeo **hostem** **ik vrees de vijand**. **Hostem** is ACC want lijdend voorwerp/object. Mee eens? Alles wat achter **timeo** komt is dus lijdend voorwerp, ja? **Timeo matrem**. **Ik ben bang voor mijn moeder**. **Matrem** object. **Timeo magistrum**. **Ik ben bang voor een leraar**. **Magistrum** object. **Timeo ne aeger sim**. **Ik ben bang dat ik ziek ben**. **ne aeger sim** object. Dûh, object? objectzin. En als ik dat objectzinnetje nou wil ontkennen, hoe doe ik dat dan? Gewoon, **non** (de ontkenning, niet de religieuze vrouw) er tussen pleuren. **Timeo ne non id intellegas**. **Ik ben bang dat je dat niet begrijpt**. **ne non id intellegas** object. Klaar.

⁴⁵⁸ wauw! Dit is mooi geformuleerd! Je noemt dit stilistisch middel ZEUGMA. Komt van het Griekse woord voor verbinding. Thisbe komt uit haar grot tevoorschijn en zoekt waar Pyramus is. Zoeken doe je met je ogen **oculis**, en zij dus ook. Dat is dus letterlijk zoeken. Maar ze wil hem eigenlijk ook met heel haar hart **animo** vinden. Dus het zoeken wordt met twee ABL, met twee middelen, verbonden. Voilà.

ZEUGMA. Je moet wel taalkundig uitgerust zijn om dit soort grapjes te kunnen begrijpen. Hij stak de straat over en een sigaret op, dat is er eentje in het Nederlands.

⁴⁵⁹ de vorm moet gelezen worden als **vitaverit**. Deze werkwoordsvorm is altijd dubieus, omdat hij zowel IND FUT EX kan zijn als CON PF. Hier is sprake van afhankelijke vraag en dus een CON. Net als de **ne fallat** BZ (v128) is ook deze BZ voor de HZ gezet. Meestal staat zo'n BZ achter de HZ. En dan staat er ook nog een stukje BZ in die HZ, **pericula gevaren**.

⁴⁶⁰ Thisbe popelt gewoon om te vertellen wat er allemaal is gebeurd sinds zij op hun afspraakje aankwam. Per saldo is dat vluchten voor een leeuwin die haar niet eens gezien heeft, maar goed. In hun jonge leventje gebeurde nou ook weer niet zoveel, dus dit was wel spannend. Maar **pericula gevaren** PL is misschien een beetje overdreven.

⁴⁶¹ beetje wonderlijk geformuleerd: de geziene boom. Maar we snappen wat er bedoeld wordt. **visa** heeft, omdat het ABL SG F is, een **ā**.

⁴⁶² Thisbe is in verwarring. De vorm van de boom herkent ze en ook de plaats waar de boom staat. Er is, door Pyramus' bloedbad, nu even een andere kleur ontstaan van de vruchten. Dus ze is niet zeker.

⁴⁶³ deze boom. **Arbor** is F, dus het verwijzwoord is ook F. Zo gaat het meestal.

⁴⁶⁴ opnieuw afhankelijke vraag, CON *obliquus*. De directe vraag zou ook al een CON hebben gehad: CON *dubitativus*.

Er komt een man bij het uitzendbureau en vraagt of er werk voor hem is. "Toevallig heb ik een prima baantje voor u. Er is werk voor u in Artis." De man gaat naar Artis en krijgt de directeur te spreken. De directeur zegt: "Ik zou graag willen dat u een apenpak aan trekt. Er is momenteel een tekort aan apen. Als u nou in dat hok gaat zitten... U hoeft alleen maar een beetje bekken te trekken, te schreeuwen en aan de lianen te slingeren. Dan betalen wij u 4000 euro per maand." "Dat is een prima salaris," zegt de man, "ik doe het." De man gaat in het apenpak de kooi in, gooit met pinda's, trekt bekken, springt rond, slingert aan de lianen. Opeens breekt er een lian af en de man belandt met een boog in de leeuwenkuil. Een leeuw springt op en rent op hem af. De man zinkt op de knieën, doet z'n ogen dicht en bidt: "Alsblijft, alsjeblift." En er gebeurt niets. De man doet zijn ogen weer open. Zegt die leeuw: "He, ben jij ook van het uitzendbureau?"

7 g. Met. 4, 133 – 142

Thisbes confrontatie met Pyramus (p.92) – 2

	<i>Dum</i> <u>dubitat</u>⁴⁶⁵, tremebunda <u>videt</u> pulsare cruentum membra solum retroque pedem <u>tulit</u>⁴⁶⁶ oraue buxo⁴⁶⁷	Terwijl ze aarzelt/twijfelt, ziet ze trillende ledematen tegen de bebloede grond slaan en liep ze achteruit en
135	pallidiora gerens⁴⁶⁸ <u>exhorruit</u>⁴⁶⁹ aequoris instar, <i>quod</i> <u>tremat</u>, exigua <i>cum</i> summum <u>stringitur</u> aura. Sed <i>postquam</i> remorata⁴⁷⁰ suos <u>cognovit</u> amores⁴⁷¹, <u>percutit</u> indignos claro plangore lacertos et laniata comas⁴⁷² amplexaque corpus amatum	hebbend/met een gezicht bleker dan buxushout huiverde ze gelijk aan de zee, die trilt, wanneer de oppervlakte ervan door een licht briesje wordt beroerd. Maar nadat ze haar geliefde heeft herkend, waarbij ze zich op een afstand heeft gehouden, slaat ze op haar armen die de luide klappen niet verdienen en terwijl ze zich de haren uitrukte en het lichaam, dat (door haar) bemind was, omarmde, vulde zij de wonden met haar tranen en mengde haar tranen met het
140	vulnera <u>supplevit</u> lacrimis fletumque cruori <u>miscuit</u>⁴⁷³, et gelidis⁴⁷⁴ in vultibus oscula figens “Pyrame”, <u>clamavit</u>, “quis te mihi casus <u>ademit</u>⁴⁷⁵?”	bloed, en kussen drukkend op het koude gezicht, riep ze “Pyramus, welk ongeval heeft je van mij weggenomen?”

⁴⁶⁵ Thisbe aarzelde over de boom: was ie het nou of was ie het niet? Aarzelen doe je met je geest, niet met je ogen. Ook bij Thisbe blijkt dat zo te zitten, want terwijl haar geest aarzelt nemen haar ogen iets waar. Misschien maakte de stuiptrekkende persoon – ze weet aanvankelijk nog niet dat het Pyramus is – ook nog wel geluid, maar Thisbe ziet hem in elk geval schokkende bewegingen maken en met zijn ledematen tegen de grond slaan. Dat is niet omdat hij een opgelegde kans voor een lege goal heeft gemist. Nee, door zijn grote wond is hij aan het einde van zijn leven gekomen.

⁴⁶⁶ Thisbe trekt haar voet terug. Jakkie bah, bloed!

⁴⁶⁷ ABL *comparationis*. Deze ABL drukt het vergeleken uit bij een COMP. *Pallidiora* is een COMP, van *pallidus* *bleek*. Thisbe trekt wit weg bij het zien van de stervende man. Het moet logisch geredeneerd Pyramus zijn. Dat die op enig moment zou gaan liggen, dát was ingecalculeerd. Je weet nooit waar een date toe leidt. Maar niet op deze manier. Om te beschrijven hoe bleek Thisbe wordt, gebruikt de verteller het *BEELD* van buxushout. Ik moet eerlijk toegeven dat ik nooit de behoefte heb gehad om een buxus open te splijten om te zien welke kleur het hout heeft. Maar nu wel. In de vakantie.

⁴⁶⁸ Het PPA van werkwoorden als *habere*, *gerere*, *tenere*, *ferre* kun je vaak goed weergeven door in de vertaling *met* te gebruiken.

⁴⁶⁹ de andere *VERGELUKING* hier is die over het huiveren van Thisbe, zodra ze het allerm minst lieflijke tafereeltje aanschouwt. Dat wordt vergeleken met een zeeoppervlak dat bij een zuchtje wind gaat rimpelen. Beide vergelijkingen komen op een dramatisch punt in het verhaal: Thisbe realiseert zich dat het stervende lichaam dat van Pyramus is. De vertelster (Minyas' dochter) begrijpt Thisbes verdriet.

⁴⁷⁰ maar uiteindelijk herkent Thisbe haar geliefde Pyramusje. Al met al zal er niet veel tijd verstreken zijn voordat herkenning plaatsvindt.

⁴⁷¹ bekende vorm van *METONYMIA*, *ABSTRACTUM PRO CONCRETO*. En dat *amores* PL is maakt het alleen maar mooier. Iets verderop is *fletum* (v140) ook *ABSTRACTUM PRO CONCRETO*.

⁴⁷² het is bekend van, zelfs voor dat doel in te huren, klaagvrouwen uit de oudheid dat ze bij rouwklachten drie dingen doen. Zich de haren uittrekken (daar komt op enig moment een eind aan de mogelijkheden op dat vlak, weet ik zelf heel goed), zich de kleren kapot scheuren (met een H&M in de buurt, of een Zeeman of zo, kun je het nog wel even rekken) en zich op de borst en armen slaan (sommige mensen vinden dat juist lekker, maar die bedoel ik niet). Je ziet Thisbe hier twee van de drie acties uitvoeren. Ze is verdrietig. Met *indignos* hebben we een klein stukje *VERTELLERSCOMMENTAAR*.

⁴⁷³ *HYPERBOOL*, maar ook een wonderlijke passage. Tranen zijn zout. Zout in een wond doet pijn, en hier hebben we een verdrietige jonge vrouw die de wonden van haar geliefde vol giet met zout. Sja.

⁴⁷⁴ Pyramus' gelaat is al koud, maar hij is nog niet dood. *Gelidis* is dus wat voorbarig. Je ziet hoe Ovidius alle details vermeldt, de meeste vrij nauwkeurig. Een collega in den lande vermeldt dat Ovidius bijvoorbeeld symptomen van shock adequaat beschrijft. De gapende wond hier, de kou die door een lichaam trekt (verhaal van Aglaurus en Mercurius) zijn hier ook een goed voorbeeld van.

⁴⁷⁵ Thisbe spreekt Pyramus bij naam aan. Zo dadelijk nog een keer. Kennelijk reageert hij haar niet snel genoeg. Zij vraagt waardoor hij nu stervende is. Het zwaard moet in de buurt liggen. Eén en één?

7 g. Met. 4, 143 – 146

Thisbes confrontatie met Pyramus (p.92) – 3

	Pyrame ⁴⁷⁶ , <u>responde</u> ⁴⁷⁷ ! Tua ⁴⁷⁸ te ⁴⁷⁹ , carissime ⁴⁸⁰ , Thisbe <u>nominat</u> ; <u>exaudi</u> ⁴⁸¹ vultusque <u>attolle</u> iacentes.”	Pyramus, antwoord! Jouw Thisbe, (aller)liefste, roept je; luister en til je neergeslagen gelaat op!”
145	Ad nomen Thisbes ⁴⁸² oculos iam morte gravatos ⁴⁸³ Pyramus <u>erexit</u> visaque <u>recondidit</u> illa ⁴⁸⁴ .’	Bij de naam (van) Thisbe tilde/sloeg Pyramus zijn al door de dood zwaar gemaakte ogen op en na haar te hebben gezien, sloot hij ze weer.’

⁴⁷⁶ de naam Pyramus aan het begin van de zin herhaald. **ANAFORTJE** kinderkoortje. De dramatiek, het pathetische karakter van de tekst wordt zo verhoogd. Thisbes woorden zijn te verdelen in drie gedeelten. Ze richt zich eerst tot haar mannetje Pyramus (vv148-153). Dan richt ze zich in vv154-157 tot hun vaders en ten slotte spreekt ze in vv158-161 tegen de moerbeiboom. Pyramus sprak tot de sluier, tot de leeuwen dus ze heeft het van geen vreemde.

⁴⁷⁷ zo, nou. Daar kan Pyramus het mee doen. Pyramus, geef antwoord! Ik snap het wel. Paniek! En wie weet had hij wel een mooi sieraad voor haar meegebracht op hun eerste date. Tja, dan wil je toch weten waar ie dat gelaten heeft. Waar ze in die bloederige massa moet zoeken.

⁴⁷⁸ alsof hier een verklarend voegwoord weggelaten is, **want**, **immers**. Wat ik dan maar **EXPLICATIEF ASYNDETON** noem. Pyramus, antwoorden jij, want jouw lieve schattige Thisbe spreekt tot jou, spreekt jou aan met je naam. Ja, dūh!

⁴⁷⁹ lekker een kleine **ALLITERATIE** in je woorden verstoppen. Kijken of ie het doorheeft. Komt er soms nog een woord met een T? Nou ja, de dame heet Thisbe, dus dan hebben we zeker **ALLITERATIE**. Klinkt dan bijna als tut tut tut. Joh, doe ’s niet zo gek jij, boefje van me. Maar nee, arme Thisbe. Het is allemaal heel serieus mis hier met vriendjelief. Hij ligt daar lek te zijn en te stuiptrekken, tegen de bebloede grond te slaan. Waarschijnlijk op zijn rug, want anders kan hij niet naar haar kijken, als ze dat eist. Zoals hier **tua** en **te** naast elkaar geplaatst zijn was dat ook in v142 al zo met de PRON *personalia te* en **mihi**.

⁴⁸⁰ de VOC van de SUPERL van **carus dierbaar, geliefd**. Thisbe noemt Pyramus zo omdat ze heel veel van hem houdt. Het is het laatste lieve dat ze tegen hem kan zeggen. In andere handschriften van dezelfde passage staat niet **carissime** maar **carissima**. Als jij het huiswerk van Marietje overschrijft bouw je ook wat fouten in, omdat het anders wel erg weinig lijkt op jouw eigen werk, toch? Nou, dat was vroeger, niet met exact dezelfde bedoeling, ook zo: fouten worden gemaakt. Waar (over)geschreven wordt, worden fouten gemaakt. Natuurlijk is **carissima** geen fout hè. Dan betekent de zin gewoon **Jouw zeer geliefde Thisbe noemt jou bij naam**. Niks mis mee. Niet een willekeurige trut roept je, nee, je goedoe roept je. Kan gewoon. Je zou hooguit kunnen aanvoeren dat **carissima** Thisbe een beetje op zichzelf gericht maakt, terwijl ze met **carissime** puur op Pyramus gefocust is.

⁴⁸¹ de bevelen van Thisbe gaan maar door. Luisteren jij. En kijk me aan als ik tegen je praat. Hee! Waar heb ik die opmerking eerder gehoord, 50 jaar geleden?

⁴⁸² uitleggende GEN, oftewel de GEN *explicativus*. En een Griekse GEN bovendien. Het kan niet op. Sint is net weg, maar de cadeautjes blijven komen.

⁴⁸³ de ogen van Pyramus zijn gesloten. Zijn oogleden zijn zwaar gemaakt door de aanstaande dood. **Morte** is dus ABL *causae*. Maar toch slaagt hij erin zijn ogen te openen.

⁴⁸⁴ het verhaal is triest, zeker. Maar het blijft ook Ovidius. Ook deze scène kan ik me zo voorstellen. Thisbe eist dat hij zijn ogen opendoet. Zij spreekt tegen hem en vindt het niet meer dan netjes als hij haar dan ook aankijkt. De arme jongen is op een haar na dood, maar slaat toch zijn ogen open, zodra hij het woord Thisbe hoort. En meteen doet ie ze weer dicht. Mijn god, heb je haar weer. Jezus! Trut! Je bent helemaal niet dood! Lig ik hier voor de kat zijn viool op apengapen. Nou doe! schat. De dood of de gladiolen, doe mij de dood maar. **Ille** is samen met **visa** (het PPP van **vidēre zien** deze keer) een ABL *absolutus*. **Ille** is Thisbe, het laatste dat Pyramus ziet. Snif.

7 h. Met. 4, 147 – 153

Thisbe volgt Pyramus' voorbeeld (p.94) – 1

*Quae*⁴⁸⁵ *postquam* vestemque suam cognovit et ense
vidit ebur⁴⁸⁶ vacuum, “Tua te⁴⁸⁷ manus”, inquit, “amorque
perdidit, infelix. Est et mihi⁴⁸⁸ fortis in unum
150 hoc⁴⁸⁹ manus, est et amor⁴⁹⁰; dabit hic⁴⁹¹ in vulnera vires⁴⁹².
Persequar⁴⁹³ extinctum^{te} letique miserrima⁴⁹⁴ dicar
causa comesque tui, *quique* a me morte revelli
heu⁴⁹⁵ sola⁴⁹⁶ poteras, poteris nec morte revelli⁴⁹⁷.”

En nadat zij zowel haar kledingstuk had herkend als de ivoren schede zonder zwaard had gezien, zei ze “Jouw (eigen) hand en liefde hebben je te gronde gericht, ongelukkige. Ook ik heb een hand dapper/krachtig voor deze ene daad, ook ik heb liefde; deze zal krachten geven voor wonden/om wonden toe te brengen. Ik zal jou in de dood volgen en ik zal de zeer ongelukkige oorzaak/en ik, zeer ongelukkige, zal de oorzaak en metgezel van je dood genoemd worden, en jij, die van mij ach door alleen de dood kon worden losgerukt, zult zelfs/ook niet door de dood kunnen worden losgerukt.

⁴⁸⁵ relatieve aansluiting. Bedoeld is Thisbe. Zij weet niet wat er gebeurd is, maar kan door een paar aanknopingspunten haar conclusies trekken. Haar bebloede sluier (*vestem suam*) ligt bij Pyramus in de buurt en zijn zwaard zit niet meer in de schede. Waar is dan dat zwaard gebleven? Ligt ie daar bovenop? Is hij in zijn eigen zwaard gevallen? Maar hoe dan? Nou ja, dat is met dit soort zaken wel een beetje sadistisch om precies te willen weten.

⁴⁸⁶ alleen het materiaal in plaats van het voorwerp. Dat is toch een voorbeeld van *METONYMIA*? Zeker. Zoals *ferrum ijer* geregeld gebruikt wordt voor *zwaard* hebben we hier een keer *ebur ivoor* (zo! Dure spullen had die jongen!) in plaats van de schede. Haha, bij mij lachen ze nog om het woord schede. Hee meneer, dat is toch gewoon *vagina*? Gniffel gniffel. Dan zeg ik meestal tegen zo’n Luc: *vagina*, Luc? Met de klemtoon op de eerste a? Grijs, gniffel, ja meneer. En dan ga ik lachen. Het is niet *vagina*, Luc, maar *vagina*. Klemtoon op de i. Klar met gniffelen. Het is behoorlijk kut als je voor lul gezet wordt.

⁴⁸⁷ het naast elkaar plaatsen van *tua* en *te* verhoogt het *PATHOS*.

⁴⁸⁸ de bekende DAT *possessivus*: de Romein geeft de voorkeur aan een constructie met *esse* en een DAT *possessivus* boven een constructie met *habere* met een lijdend voorwerp. Liever *mihi est liber* dan *habeo librum* *ik heb een boek*.

⁴⁸⁹ *EUFEMISME* voor zelfdoding. Ook Thisbe wil nu niet langer leven. Haar vrijer is dood, nu wil zij ook. Veel nadruk op dit plan van Thisbe, niet alleen door het *EUFEMISME*, maar ook door het *ENJAMBEMENT*.

⁴⁹⁰ twee onderdelen spelen een rol, de hand die de zelfmoord tot stand brengt en de liefde die er de oorzaak van is. In vv148-149 is de volgorde *manus* (a) *amor* (b), en in vv149-150 is dat *manus* (a) *amor* (b). Dat lijkt verdacht veel op een parallelle opbouw. Een *PARALLELLISME* in het wild dus eigenlijk.

⁴⁹¹ verwijst naar de *liefde*, *amor*.

⁴⁹² valt iets als *ALLITERATIE* je nu eigenlijk weleens op? Hier bijvoorbeeld? Nee? Suffie.

⁴⁹³ echt IND FUT EX, geen CON PR. Zij weet zeker dat ze gaat doen wat ze gaat doen. Ehm, dat lijkt op een politicus die in staat is iets te melden als “Ik heb daarover gezegd wat ik daarover gezegd heb.” Sja, dan ben je ausgeloid. Hoe dan ook, Thisbe zal zichzelf het leven benemen, haar vriendje in de dood volgen.

⁴⁹⁴ kan, en ook grammaticaal dus, zowel horen bij *causa* (v152) als bij het onderwerp van *dicar*, te weten Thisbe. Het is maar wat je lekkerder vindt. Ik zou zelf een bepaling bij het onderwerp logischer vinden, maar een zeer ongelukkige oorzaak van iemands dood klinkt ook wel typisch Latijns.

⁴⁹⁵ kijk, hier heb je nou een zeldzame situatie waarin *eu* een tweeklank is. De standaard tweeklanken zijn *au*, *ae* en *oe*. Maar in een heel enkel geval is *eu* er ook eentje. Geen twee klinkers dus, qua scansie.

⁴⁹⁶ *sola* bij *morte* natuurlijk, niet bij het onderwerp van *poteras* (dat is namelijk M).

⁴⁹⁷ listig en mooi gecomponeerd, dit laatste anderhalve vers. De mededeling is een *PARADOX*, omdat er sprake is van een schijnbare tegenstelling. Het lijkt onmogelijk dat iets wat alleen door de dood kon plaatsvinden zelfs niet door de dood zelf mogelijk is. Oftewel: Pyramus is dood en daarmee van Thisbe weggerukt, maar door zelf te sterven zijn ze toch weer samen en is die scheiding ongedaan gemaakt. Verder hebben we hier een zeldzaam gevaltje *EPIFOOR*: zinsdelen die niet met hetzelfde woord beginnen, maar met dezelfde woorden eindigen (*morte revelli*). En heb je het *CHIASME* al?

7 h. Met. 4, 154 – 161

Thisbe volgt Pyramus' voorbeeld (p.94) – 2

Hoc⁴⁹⁸ tamen⁴⁹⁹ amborum⁵⁰⁰ verbis estote rogati⁵⁰¹,
155 o multum miseri⁵⁰² meus⁵⁰³ illiusque parentes,
ut, quos certus amor, *quos* hora novissima iunxit⁵⁰⁴,
componi tumulo non invidetis⁵⁰⁵ eodem⁵⁰⁶.
At tu⁵⁰⁷, *quae* ramis arbor miserabile corpus
nunc tegis unius⁵⁰⁸, mox es tectura duorum⁵⁰⁹,
160 signa tene caedis pullosque et luctibus aptos
semper habe fetus, gemini monimenta cruoris.”

Laat echter het volgende verzoek u bereiken met de woorden/uit naam van (ons) beiden, o zeer ongelukkige vaders/ouders van mij en van hem, dat jullie van harte gunnen dat wij, die een trouwe liefde, die het laatste uur heeft verbonden, in hetzelfde graf worden bijgezet. Maar jij, boom, die met je takken nu het beklagenswaardige lichaam van één bedekt, (en die) spoedig de lichamen van twee zult bedekken, behoud de tekenen van de dood/het bloedvergieten en heb altijd donkere vruchten en geschikt voor rouw, een herinnering aan het bloed/dood van ons beiden.”

⁴⁹⁸ Waar Thisbe om bidt staat opzettelijk vooraan geplaatst (*hoc*) en dat wordt later uitgewerkt/ingevuld door *ut* t/m *eodem* (vv156-157).

⁴⁹⁹ de tegenstelling zit ‘m erin dat Thisbe aangeeft dat zij zelfs niet door de dood van Pyramus gescheiden kan worden, *maar* dat ze toch nog wel een paar wensen heeft. Pyramus gemist, de leeuwin gemist en nu Sinterklaas ook nog gemist, ach arme.

⁵⁰⁰ zowel van Pyramus als van Thisbe. Pyramus zegt op dit moment, en daarna, niet veel meer, dus Thisbe spreekt namens Pyramus.

⁵⁰¹ Thisbe formuleert haar verzoek op plechtige toon. Dat zien we aan de oude, zelden voorkomende, IMP-vorm *estote*. Ze formuleert zo plechtig om meer indruk te maken. Ze vraagt de vader van Pyramus en die van haarzelf om aan hun wens gehoor te geven, en ze doet een beroep op de boom.

⁵⁰² beide vaders zijn volgens Thise super ongelukkig. Lijkt een logische veronderstelling. Ze mochten het niet eens zijn met een relatie tussen hun kinderen, maar ze verloren nu ook beiden hun kind.

⁵⁰³ wou je nog een *ALLITERATIE* spoedoperatie? Hier heb je d’r eentje: *multum miseri meus. Parentes* zelf is *APOSTROFE*. Wist je al natuurlijk.

⁵⁰⁴ ze was goed van de tongriem gesneden, onze Thissie. Vlak voor ze Pyramus zou gaan volgen in de dood gooit ze er nog wat gevleugelde woorden uit. *PARALLELLISME*? Check. *quos* (a) *certus amor* (b) *quos* (a) *hora novissima* (b). *CHIASME*? Check. *certus* (a) *amor* (b) *hora* (b) *novissima* (a). Kwestie van volgorde ADI en SUBST. *ANAFOORTJE* Puk en Muk en Moortje? Hebbes. *quos, quos. ASYNDETON*? Okidoki: geen voegwoord tussen *amor* en *quos*. En je zou nog aan kunnen komen met een *PERSONIFICATIE*. Omdat je, zeg maar, vindt dat *liefde* (*amor*) en *uren* (*hora*) geen typisch menselijke handelingen als *verbinden* (*iunxit*) uit kunnen voeren. *Certus amor* is wat overdreven misschien, maar samen in hun laatste uur, dat klopt als een zwerende vinger.

⁵⁰⁵ niet misgunnen ≈ niet gunnen wordt best gunnen. *LITOTES* je gele hesje.

⁵⁰⁶ juist omdat de pappies een relatie tussen Pyramus en Thisbe niet goed vonden vraagt Thisbe hen (hoe kwam die boodschap over? Schreef ze een briefje? Appte ze ff? Bad ze zo luid dat de hele stad Babylon het kon horen? Geeft die boom de message door?) of ze samen in een graf terecht mogen komen. Die bede komt uit, als we het laatste vers gelezen hebben: ze zitten, na hun crematie gelukkig, in één urn. Misschien wel achter de geraniums, weet jij veel.

⁵⁰⁷ Thisbe richt zich ook tot de boom (*APOSTROFE*) en spreekt de wens uit dat de vruchten altijd rood blijven. Zo blijft hij mensen altijd aan de tragische dood van twee jonge mensen herinneren. De goden verhoren, volgens vv164-165, haar/hun wens en laten de moerbeien rood zijn in plaats van wit. Zo is er toch nog een beetje bemoeienis van de goden. Zij zorgen voor een permanent andere kleur vruchten, terwijl je uit de vv 125-127 zou kunnen opmaken dat de kleurverandering door Pyramus’ opspattende bloed incidenteel tot stand was gekomen, niet structureel. Dat ook de wortels bloed opzuigen verklaart hoe de vruchten voor altijd hun donkerrode kleur behouden. Al dient gezegd en opgemerkt en aangetekend dat dat bloed van Pyramus niet blijft stromen en door wortels opgezogen blijft worden. Toch gek.

⁵⁰⁸ het lichaam van Pyramus namelijk. Weldra zullen er daar twee lichamen liggen, ook dat van haar. En zoals Kees Stip (zie gedicht na dit verhaal) fijntjes opmerkt: dan hebben het nog niet eens over Ninus.

⁵⁰⁹ opnieuw zo’n mooie uitspraak. Het *PARALLELLISME* zal niemand ontgaan *nunc* (a) *tegis* (b) *unius* (c) *mox* (a) *es tectura* (b) *duorum* (c). *ANTITHESE* erbij *nunc* versus *mox*. Hoppa! En geen voegwoord!

7 h. Met. 4, 162 – 166

Thisbe volgt Pyramus' voorbeeld (p.94) – 3

<u>Dixit</u>⁵¹⁰ et aptato pectus mucrone⁵¹¹ sub imum⁵¹² <u>incubuit</u>⁵¹³ ferro⁵¹⁴, quod adhuc a caede⁵¹⁵ <u>tepebat</u>. Vota tamen <u>tetigere</u> deos, <u>tetigere</u> parentes⁵¹⁶; 165 nam⁵¹⁷ color in pomo <u>est</u>, ubi <u>permaturo</u>, ater⁵¹⁸, quodque rogis <u>superest</u>, una <u>requiescit</u> in urna⁵¹⁹.'	(Zo) sprak zij en nadat zij de punt onder tegen haar borst had geplaatst, stortte ze zich op het zwaard, dat nog lauw was van het bloed. Haar wensen maakten echter indruk op de goden, (zij) maakten indruk op hun vaders; want de kleur in de vrucht is, zodra hij geheel rijp is geworden, donker, en (dat) wat er over blijft van de brandstapels, rust in één en dezelfde urn.'
--	---

⁵¹⁰ De slotwoorden van Thisbe, die wat meer “podium” lijkt te krijgen voor haar dramatische woorden (vv142-144 en vv148-161) dan Pyramus (vv108-115 en v118). Dat zou verklaard kunnen worden doordat dit verhaal ook door een vrouw verteld wordt (de dochter van Minyas). Die kan als vrouw beter aanvoelen wat een andere vrouw doormaakt. Psychologie, maar Ovidius is een kenner van de vrouwelijke psyche, zo wordt weleens beweerd.

De bekende Oiviusvertaalster Marietje d'Hane-Scheltema vertaalde ook deze passage. Van de tekst t/m v166 maakt zij: *Met deze woorden richtte zij de zwaardpunt op haar borst en stortte zich in 't ijzer dat nog warm was van zijn sterven. De goden hebben haar gesmeek gehoord, hun vaders ook, want als de moeder rijp is, is zij zwart; en wat de vlammen van hen tot as hebben verbrand, rust samen in één urn.* Hier en daar heeft de vertaalster de Latijnse tekst wat opgeknapt, aangepast of begrijpelijker gemaakt. **Dixit** vertaalt zij als *met deze woorden*, wat iets natuurlijker klinkt. Maar **imum** laat ze dan weer weg. Moet jij eens proberen op een proefvertaling. Gaat er een streep door, of een grote V. Enne..*richtte zij de zwaardpunt*, waar komt dat nou weer vandaan? Je zou zeggen van **aptato** (...) **mucrone**. Weet je wat? Dat zég ik dus ook. En dan nog eens iets. Die grammatica, begrijpt die mevrouw de Latijnse grammatica wel? Ik bedoel niet zoals jullie hem begrijpen, want dat is evident. Nee, gewoon. In het algemeen. Kijk nou eens naar **deos**, in v164 staat dat. Da's toch een ACC? Hoera! Goed geraden! Dat is een ACC. PL zelfs. Nou én? O, mevrouw vertaalt geen lijdend voorwerp bedoel je, maar een onderwerp? Ze ziet een ACC voor een NOM aan, zoiets? En dat doet ze ook met **parentes**? Het moet niet veel gekker worden met Marietje! Nee hoor. Dolletje. Een officieel vertaler mag dat. Als jullie dat doen wordt er bedenkelijk gekeken en iets gemompeld van “blauwe broer”. Huh? Smurf bedoelen ze? Die zijn blauw. Ja, jij ook na een avondje genieten van veel te zware spiritualia in de winterse kou. Nee, blauwe broer behelst een rapport van een verkenningcommissie uit de hoek van de klassieke talen. Eén van de opmerkelijke conclusies was dat het mogelijk bleek te zijn dat een leerling een kolon (in de Latijnse/Griekse tekst, niet die zooi in je darmen) goed begreep, maar formeel fout vertaalde. Nou daar doet dit aan denken. Mevrouw vertaalt niet volgens onze grammaticale standaarden (KLG en dat soort ellende), maar wat vrijer. Gevolg? Beter te lezen én te begrijpen. Ach, niets is de classicus vreemd. Nou, nog eentje dan. Om het af te leren. Wat doet Marietje met **quodque rogis superest** (letterlijk: *en wat er over is van de brandstapels*)? Heel fraai wat Marietje vertaalt: *en wat de vlammen van hen tot as hebben verbrand*. Wauw! Echt keiduidelijk.

⁵¹¹ ABL *absolutus* dat **aptato** (...) **mucrone**.

⁵¹² hoort grammaticaal bij **pectus** (N) en is een voorbeeld van een *dominant* ADI. Niet haar onderste borst vertalen? Wordt dat fout gerekend? Ja, wordt beoordeeld als niet in overeenstemming met het correctiemodel. Maar, *onderste borst* is toch letterlijk genomen correct? Ik ga geen uitspraken doen over de vrouwelijke anatomie. Maar ik geef toe **in summo arbore** *in de top van de boom* (met maar één boom dus) in plaats van *in de hoogste boom* is een beter voorbeeld om mijn punt van dominantie uit te leggen. Oei oei, wat zeg ik nou allemaal weer, vrouwelijke anatomie, dominantie, borst. Aanklacht. K*! O nee, laat maar.

⁵¹³ ze pakt dus Pyramus' zwaard, want dat is nog lauw van zijn bloed. Dan is het een kwestie van die zwaardpunt goed positioneren en dan voorover vallen. Thuis niet testen.

⁵¹⁴ het bekende al vele malen eerder genoemde voorbeeld van **METONYMIA**.

⁵¹⁵ en nog een **METONI**mpje, **ABSTRACTUM PRO CONCRETO**. Een moord kan niet lauw zijn, niet in de zin van halfwarm bedoel ik. Je krijgt echt heel veel materiaal bij dit soort teksten.

⁵¹⁶ weer wat stilistisch vertoon. **ALLITERATIE** (**tamen tetigēre .. tetigēre**), **PARALLELLISME** **tetigēre** (a) **deos** (b) **tetigēre** (a) **parentes** (b), voorzien van een heerlijk **ASYNDETON**netje.

⁵¹⁷ **nam want** leidt een verklaring in. Vraag je altijd af of er daadwerkelijk een verklaring komt! Hier wordt verklaard waarom goden en vaders door Thisbes smeekbeden getroffen zijn.

⁵¹⁸ nou, zwart is overdreven. Past qua kleur wel bij rouw, ook nu nog, maar de moederbeien zijn donkerrood.

⁵¹⁹ vergelijken we v164 met vv165-166, dan ontwaren we een **PARALLELLISME** dat te maken heeft met 1) wie er geroerd zijn door Thisbes gebeden en 2) wat die gebeden door juist die personen opgeleverd hebben. Snappez-vous? **vota tetigēre deos** (a) **tetigēre parentes** (b) **color** t/m **ater** (a) **quodque** t/m **urna** (b).

ees Stip (1913 – 2001) schreef een uiterst vermakelijk gedicht over Pyramus en Thisbe.

Dit is het bloedig moordverhaal van Pyramus en Thisbe
De een, een schone jongeling, wiens ouwe heer in vis dee
De andere, miss Babylon, de dochter van de buurman,
bij wie hij op beperkte schaal des avonds door de muur kwam.

Die muur had namelijk een spleet (het ding zat er al jaren),
maar in die tijd had Babylon gebrek aan metselaren.
De ‘Aziatische idee’, zo heette het, ging voor—en
men bouwde tegen wil en dank aan de mislukte toren.

De huisbaas schreef in spijkerschrift, hetgeen een hele toer was,
een lang request waarin stond dat bij hem de muur ajour was.
Maar toen het aankwam op de plaats waar zo'n request moest wezen,
toen brak de spraakverwarring uit en niemand kon het lezen.

Door deze spleet nu wurmde Thisbe 's avonds hare lippen
en Pyramus placht dan daaraan een poze lang te nippen.
Dat was misschien wel aardig, doch hoezeer zij ook genoten,
toch waren beiden er op uit hun afzet te vergroten.

Dus Thisbe op een goede dag sprak in het Babylonisch,
die muur is toch maar niks gedaan, hij maakt mijn hele koon vies.
Je hebt gelijk sprak Pyramus, die muur dat is een vieze,
vanmiddag bij het eten, zat de kalk nog in mijn kiezen.

Ik heb een plan, we gaan eruit, we doen het clandestien zus
achter het Wilhelminapark, daar ligt het graf van Ninus.
Dat is een plekje waar geeneen ons kan bespioneren,
ik wil nu weleens weten wat wij zonder muur presteren.

En zo begaven beiden zich met uitgedachte smoezen
apart naar wijlen Ninus toe om daar te rendez-vousen.
Doch Thisbe die het eerst kwam werd bleek gelijk een lelie
toen zij een leeuw trof, juist ontsnapt uit Barnum en Bailey.

Die leeuw zat daar op Ninus' graf en at wat eens een ree was
en keek precies of in zijn maag nog plenty plaats voor twee was.
Het arme kind wist weliswaar het ondiep te ontkomen
maar het kostte haar d'r mantel, die ze pas had laten stomen.

Toen nu de leeuw verdwenen was kwam Pyramus haar vrijer
en las op het verscheurde flard de naam van Brenninkmeijer.
Hij wist dat dit de firma was, waar Thisbe vaste klant was
en snapte dus direct wat of er met haar aan de hand was.

Zijn haren rezen overeind, z'n wangen werden sneeuwwit,
hij dacht, het heeft er alle schijn van dat Thisbe in een leeuw zit.
Ach waren we nu nog maar thuis, zelfs met de muur er tussen
want iemand binnen in een leeuw, die laat zich lastig kussen.

Vaarwel mijn ouders, nimmermeer keert Pyramus uw zoon thuis,
ik sla nu mijn penaten op in huize Aïdoneus.
Hij trok daarop een slagersmes, hij stak het in zijn baadje
en zonk toen rochelend ineen op Thisbes C&A-tje.

Toen Thisbe hem daar liggen vond,—gij raadt het reeds, eilacie
een mens is van nature toch geneigd tot imitatie!—
trok zij het mes uit Pyramus en stak het in haar sinus.
Toen lagen twee kadavers daar, nog afgezien van Ninus.

Moraal

Dit drama leert ons iets omtrent de ouderlijke plichten.
Men dient de gaten in zijn huis terstond te laten dichten.
Wie dit niet doet die brengt zichzelf in vele ongemakken,
Dus hebt gij jonge dochters thuis; laat er dan behang op plakken!

En wil je niet meer bijkomen (iets minder definitief dan het illustere duo Pyramus en Thisbe althans), dan heb je hier nog een link naar een Vlaamse gezongen versie:

<https://youtu.be/UlnG6Pz1EKg>

8 Cephalus en Procris

8 1b. Met. 7, 690 – 693

Cephalus vertelt dat de speer een bron van ongeluk is (p.100) – 1

90 ⁵²⁰ Hoc ⁵²¹ me, nate dea ⁵²², (quis possit ⁵²³ credere? ⁵²⁴) telum
flere facit facietque ⁵²⁵ diu, si vivere nobis ⁵²⁶
fata diu ⁵²⁷ dederint ⁵²⁸; hoc me cum coniuge cara ⁵²⁹
perdidit ⁵³⁰; hoc utinam ⁵³¹ caruissem ⁵³² munere ⁵³³ semper ⁵³⁴!

‘Deze speer, zoon van een godin, (wie zou het kunnen geloven?) zorgt ervoor dat ik ween en zal daar (nog) lange tijd voor zorgen, als het lot mij zal hebben vergund om (nog) lange tijd te leven; deze heeft mij samen met mijn dierbare echtgenote te gronde gericht; (ach) had ik dit geschenk (maar) altijd gemist!

⁵²⁰ ook hier een *SUBVERTELLER*, vandaar de aanhalingstekens. Cephalus is aan het woord. Hij heeft wat uit te leggen. Het is een droevig verhaal, ook dat nog.

⁵²¹ in *HYPERBATON* met **telum speer** en herhaald aan het begin van een tekstelement: *ANAFOR*. De eerste twee keer dat **hoc** voorkomt is het NOM, de laatste keer in v693 ABL. Die variatie, die smaak hebben we dus ook nog. Dat Cephalus zich bedient van het PRON *demonstrativum hic* duidt erop dat hij de speer ziet. Of laat zien.

⁵²² Cephalus spreekt tegen de zoon van een Nereïde. Een watte? Een Nereïde is een dochter van de zeegod Nereus en in die hoedanigheid dus een soort van godin. En Phocus is haar zoon. Die wil alles weten van de speer. Omtrent het verkrijgen van de speer zijn verhaalversies in omloop. De speer die zo tragisch Cephalus’ echtgenote Procris gedood heeft. Procris was een dochter van Erectheus, koning van Athene, en ene Praxithea. Een van haar zussen was Orithyia.

⁵²³ *CON potentialis* in de HZ: geeft een mogelijkheid aan.

⁵²⁴ *RETORISCHE VRAAG*, met als antwoord “Niemand”. Door de vraag wil de lezer snel meer weten. Het is ook *VERTELLERSCOMMENTAAR*. Natuurlijk niet op **nate dea** (hoewel ik dat wel grappig zou vinden: jaja, een zoon van een godin. Hou iemand anders voor de gek), maar op het verdriet dat Cephalus vanwege die speer heeft. **Dea** is ABL hē. Kun je ook achter komen als je goed scandeert. ABL *originis* noem je die.

⁵²⁵ de *ALLITERATIE* **fiēre facit facietque** maakt het sniften bijna hoorbaar. Andere *ALLITERATIES* zie je in v692: **diu dederint** en **cum coniuge cara**. Spannend, maar niet moeilijk. De IND FUT van **facit** geeft aan dat het voor de spreker een 100% zekerheid is dat de speer hem nog heel lang verdriet zal blijven doen.

⁵²⁶ gezien de afloop van het verhaal bedoelt Cephalus alleen zichzelf. Zijn echtgenote is al overleden.

⁵²⁷ **diu** wordt herhaald. Laten we dit nou eens een keertje *REPETITIO* noemen, ja? We mogen van de VCN de term nog gebruiken dus dan doen we het lekker ook.

⁵²⁸ en deze vorm lijkt wel CON, maar hij is het niet. Hij is lekker IND FUT EX, lekker puh. En hij is PL, 3 PL. Waarom dan? Omdat het onderwerp, het subject, **fata** PL is. Het **lot**, het **noodlot**, de **noodlotsbeschikkingen**. Voilà! PL.

⁵²⁹ Cephalus’ geliefde echtgenote Procris. Diezelfde geliefde echtgenote die hij zo nodig wilde betrappen op overspel, de eikel.

⁵³⁰ dubbele betekenis bij **perdidit**. Enerzijds heeft de speer Procris **gedood**, maar mede daardoor heeft hij, die speer, Cephalus zelf **te gronde gericht**. De man was na de dood van zijn vrouw van ’t padje.

⁵³¹ **utinam** is niet altijd goed te vertalen, behalve als je in een melodramatische bui bent. Maar het is in ieder geval een signaalwoord bij een CON van de *onvervulbare wens*, ook wel *irreële wens* genoemd, omdat ik graag moeilijke woorden gebruik.

⁵³² CON van de *irreële wens*. Ha ha, zie je wel. Je moet wel ff doorhebben dat de wens bij een CON IMPF betrekking heeft op het nu, het heden, en bij een CON PLQP op het verleden. Datzelfde zie je bij een CON *irrealis*. Check het overzicht van de CON in HZ en BZ nog maar eens op pp. 4-7 van dit document. Met dank aan Kees-Jan Rademaker.

⁵³³ deze ABL van **munus geschenk** wordt veroorzaakt doordat het object is bij **caruissem**. **carēre** + ABL **missen, niet hebben**. En **munere** hoort bij **hoc**, dus we vierten alweer de geboorte van een *HYPERBATON*. Het grappige van dit vers is dat er verteltechnisch sprake is van een *PROSPECTIEF ELEMENT*, *PROSPECTIE*, *FLASH FORWARD*, whatever you want (niet echt whatever, hē!). Die Cephalus laat hier al doorschemeren dat het met vrouwlief berenslecht afgelopen is, en dan moet hij zijn eigenlijke verhaal over die speer nog beginnen. De verteller licht als het ware een tipje van de sluier op. Niet die van Thisbe, hē. Ander verhaal. Ongepast bovendien.

⁵³⁴ je komt in de verleiding de negatieve betekenis van **caruissem** “op te heffen” met het positieve **semper**. Had ik dit geschenk maar altijd niet gehad > had ik het maar nooit gekregen. Mag hoor. Jij wel.

8 1b. Met. 7, 694 – 699

Cephalus vertelt dat de speer een bron van ongeluk is (p.100) – 2

Procris erat, **si** forte magis pervenit ad aures⁵³⁵
695 Orithyia tuas⁵³⁶, raptae soror⁵³⁷ Orithyiae⁵³⁸;
si faciem moresque velis⁵³⁹ conferre⁵⁴⁰ duarum,
dignior ipsa rapi⁵⁴¹. Pater hanc mihi iunxit Erectheus⁵⁴²,
hanc mihi iunxit⁵⁴³ Amor⁵⁴⁴; felix dicebar eramque.
(Non ita⁵⁴⁵ dis visum est⁵⁴⁶, aut nunc quoque forsitan^{felix} essem⁵⁴⁷.)

Procris was de zus van de geroofde Orithyia, als toevallig (de naam van) Orithyia eerder jouw oren heeft bereikt; als men het gezicht/outerlijk en het karakter van de twee/beiden zou willen vergelijken, was zij zelf waardiger om geroofd te worden. Haar vader Erechtheus heeft haar aan mij verbonden, Amor heeft haar aan mij verbonden; ik werd gelukkig genoemd en was (het ook). (Zo scheen het niet goed toe aan de goden, of anders zou ik misschien nu ook gelukkig zijn.)

⁵³⁵ **auris** is **oor**. Je moet het woord niet verwarren met woorden die er een beetje op lijken. Zoals **aura briesje** en **aurum goud**. Daar krijg je hele rare vertalingen van. Nou ben ik wel iets gewend, maar ik bedoel dan écht raar. Zo kennen wij onze pappenheimers wel een beetje, en ook hun foutjes. Praktijkvoorbeeldje. De CON van het PF PASS en dan 1 PL bevat het woord **simus**. Logisch, de CON van **esse**. Maar we komen elk jaar weer “platte neus” tegen, gewoon omdat er meteen in een woordenboek gezocht wordt als een vorm onbekend is.

⁵³⁶ met jouw oren wordt dus verwezen naar de oren van de jongeman die Cephalus gevraagd heeft naar diens speer, Phocus.

⁵³⁷ Procris was de dochter van Erectheus, zoals we gezien hebben. En Orithyia was een zus van haar. Deze Orithyia was erg knap en daarom geliefd bij o.a. Boreas, de Noordenwind. Die roofde haar. De suggestie is dat Orithyia knapper was dan Procris en dat daarom Orithyia geschaakt werd, niet Procris. Procris bleef over voor Cephalus, zeg maar.

⁵³⁸ het zoeken in het woordenboek naar de scansie van **Orithyia** levert een verrassing op in de vijfde voet. Het woordenboek geeft aan dat de naam uit maar vier lettergrepen bestaat omdat yi van een boog erboven voorzien wordt, wat betekent dat ze één klank vormen. Je noemt dat synaeresis, maar dat hoeft je niet actief te weten. Gewoon een Rutte'tje: daar moet je geen actieve herinnering aan hebben. Punt is dat er daardoor in de vijfde voet geen dactylus komt te staan, maar een spondee. Je noemt zo'n vers een versus spondiacus. Ze zijn uiterst zeldzaam, maar ze komen voor.

⁵³⁹ de CON PR van **velle willen**. Gebruikswijze is *potentialis*. Weet je dat ook weer, voor het geval we ernaar vragen op een toets.

⁵⁴⁰ **conferre vergelijken** kom je als afkorting in vakliteratuur vaak tegen. Er wordt dan iets beweerd waarna met cf (=confer **vergelijk**) naar ondersteuning van de bewering verwezen wordt.

⁵⁴¹ Ovidius, weliswaar geen verteller hier, maar eigenlijk wel natuurlijk, blijft een grapjas. Hij laat Cephalus zeggen dat zijn Procris eigenlijk knapper en prettiger van karakter was dan haar zus Orithyia en dat zij eigenlijk geroofd had moeten worden. Dat roven was kennelijk usance in de oudheid. Helena door Paris, Ganymedes door Jupiter, Sabijnse maagden door Romeinen en hier Orithyia door Boreas en straks Cephalus door Aurora.

⁵⁴² Cephalus wil duidelijk maken dat zijn huwelijk met Procris geen gearrangeerd huwelijk was, dat er sprake was van echte liefde. Des te erger is het wat hij Procris aandoet.

⁵⁴³ **iungēre** in twee betekenissen gebruikt. In v697 heeft papa Erectheus Procris en Cephalus in de echt verbonden, in het volgende vers wordt duidelijk dat het de enige echte liefde is die hen bindt.

⁵⁴⁴ natuurlijk zijn er weer volop stilistische middelen te vinden in deze twee verzen. **PARALLELLISME** is het duidelijkste: moet je zien. **hanc** (a) **mihi** (b) **iunxit** (c) **Erectheus** (d), **hanc** (a) **mihi** (b) **iunxit** (c) **Amor** (d). Maar ook **ASYNDETON**. Als je goed husselt komt er ook een **CHIASME** uitrollen: **pater** (a) **iunxit** (b) **iunxit** (b) **Amor** (a). **HYPERBATON** **pater Erectheus**, vooruit. Rekenen we ook goed.

⁵⁴⁵ in Cephalus' **VERTELLERSCOMMENTAAR** beweert hij dat de goden het niet goed vonden dat hij gelukkig genoemd werd en het ook was. **ANTITHESE** dus met **felix dicebar eramque**.

⁵⁴⁶ de IND PF van **vidēri schijnen, toeschijnen**.

⁵⁴⁷ deze COM IMPF van **esse** is een **irrealis** in de HZ. Hij zou gelukkig zijn, als de goden dat goed hadden gevonden. Maar ze keken er om de een of andere reden anders tegenaan. Ze vonden het niet goed.

8 1c. Met. 7, 700 – 707

Cephalus wijst Aurora's avances af, waarna zij hem waarschuwt (p.102) – 1

.00 Alter agebatur⁵⁴⁸ post sacra iugalia mensis
cum⁵⁴⁹ me⁵⁵⁰ cornigeris tendentem⁵⁵¹ retia cervis
vertice de summo semper florentis Hymetti
lutea mane videt pulsus Aurora⁵⁵² tenebris⁵⁵³
invitumque⁵⁵⁴ rapit. Liceat⁵⁵⁵ mihi vera referre
705 pace deae⁵⁵⁶: quod sit roseo spectabilis ore,
quod teneat lucis, teneat⁵⁵⁷ confinia noctis,
nectareis quod⁵⁵⁸ alatur aquis⁵⁵⁹, ego Procrin amabam.

Een tweede maand werd doorgebracht na ons huwelijksfeest, wanneer de saffraangele Aurora mij ziet, terwijl ik netten span voor gehoornde herten/mij netten ziet spannen voor gehoornde herten, vanaf de hoogste top van de altijd bloeiende Hymettus vroeg in de morgen nadat de duisternis verdreven is/nadat zij de duisternis heeft verdreven en mij tegen mijn wil rooft. Moge het mij toegestaan zijn de waarheid te vertellen met toestemming van/zonder de godin te kwetsen: hoewel zij opmerkelijk is door haar roze gelaat, hoewel zij heerst over de ochtendschemer, (hoewel) zij heerst over de avondschemer, hoewel zij zich voedt met water met nectar, ik hield van Procris.

- ⁵⁴⁸ de persoonsvorm van de korte HZ staat in het IMPF, wat erop duidt dat er een achtergrondschets gegeven wordt. Klopt, de gebeurtenis waarover Cephalus gaat vertellen, vond vlak na de bruiloft plaats.
- ⁵⁴⁹ het wonderlijke verschijnsel dat de BZ (met cum) de hoofdinformatie bevat en de HZ de achtergrondinformatie. Je noemt dit gebruikt van cum het zogenaamde cum inversum, het omgekeerde cum.
- ⁵⁵⁰ in deze cum inversum BZ staat het object helemaal vooraan. Oké, dat is nog niet verontrustend. Maar wat de verteller over zichzelf in negatieve zin vertelt wordt opgespaard tot het eind: retardatie heet dat. Kun je vergeten, als je dat al niet doet. Bewust opsparen van cruciale informatie om de spanning op te bouwen. Vooraan staat om wie het gaat. Dat is ie zelf, me dus. Achteraan invitum rapit rooft mij tegen mijn zin. Tussendoor een bijna idyllische beschrijving van waar een en ander gebeurt. Realiseer je voortdurend dat de verteller de in beperkte mate alwetende Cephalus is, hè. Wat vertelt ie wel, wat niet? Hoe vertelt ie passages waarin op hem misschien het nodige aan te merken is? Geniaal van Ovidius, dit verhaal te laten vertellen door een betrokkene.
- ⁵⁵¹ hoort grammaticaal bij me, en voor degenen die zo graag overal een ENALLAGE in zien, inhoudelijk ook. Haha. Niks enallage! Baasje is gewoon aan het jagen. Op herten. Efficiënt, met netten.
- ⁵⁵² het onderwerp! Aurora, de godin van de dageraad. Ze wordt hier, bijna op zijn Homerisch, saffraangeel lutea genoemd. Dit soort bepalingen (epitheton ornans genoemd), komt bij Homerus vaak voor. Aurora / Eos krijgt bij Homerus het epitheton ornans κροκόπτεπλος met saffraankleurig gewaad. Elders ροδόδάκτυλος rozevingerig. Dat kan geen toeval zijn. Ovidius kende zijn literatuur.
- ⁵⁵³ pulsis (..) tenebris: dat is Aurora's taak ja, de duisternis verdrijven en zorgen dat het dag kan worden. De grammaticale constructie, waar toch niemand in geïnteresseerd is, is een ABL absolutus.
- ⁵⁵⁴ Cephalus vertelt, maar steeds in retrospectief dus, dat hij "not amused" was dat Aurora hem kaapte. Hij legt in het directe vervolg uit dat hij van Procris hield, echt hield (iunxit Amor, weet je nog?), dus geen trek had in een andere vrouw. Of ze nou een godin was of niet.
- ⁵⁵⁵ weer eens gewoon een CON van wens, desiderativus.
- ⁵⁵⁶ Cephalus doet even een boekje open over een godin, tegelijkertijd wil hij Aurora dus niet voor het hoofd stoten. Vandaar dat hij een soort van disclaimer inbouwt: mocht ik nare dingen zoals de waarheid vertellen, u hebt ook kwaliteiten. Dat wil ik even gezegd hebben.
- ⁵⁵⁷ in het tweede lid/onderdeel van het TRICOLON hebben we nog een ANAFOORTje tussendoortje: teneat wordt, beetje onnodig, herhaald.
- ⁵⁵⁸ retorisch sterk, dit ASYNETISCHE TRICOLON met ANAFOOR. Geloof je me niet? Geen voegwoorden: ASYNETON. Drie onderdelen: TRICOLON. Herhaling van quod: ANAFOOR. De klapper in de HZ: ego Procrin amabam ik hield (steeds, de hele tijd, IMPF) van Procris. En dát is de waarheid vera (v704).
- ⁵⁵⁹ Cephalus zou niet geloofd worden als hij nu tegenover Phocus zou beweren dat Aurora echt helemaal niks voorstelde en dat hij totaal niet geïmponeerd was door de godin. Vandaar een kleine opsomming van eigenschappen die, laten we het neutraal formuleren, in haar voordeel waren. Ze was mooi, met haar rozerood gelaat (sja, wat je mooi vindt). Ze had macht, autoriteit, want ochtend- en avondschemer vielen onder haar. En ze is natuurlijk een godheid, van de vrouwelijke soort. Beetje armoedig gedefinieerd als godin. Ja, ze dronk nectar dus is het een godin. Ja, en ze at ambrozijn, oké?

8 1c. Met. 7, 708 – 713

Cephalus wijst Aurora's avances af, waarna zij hem waarschuwt (p.102) – 2

Pectore Procris <u>erat</u>, Procris mihi semper in ore⁵⁶⁰. Sacra tori coitusque novos⁵⁶¹ thalamosque recentes 710 primaque⁵⁶² deserti⁵⁶³ <u>referebam</u>⁵⁶⁴ foedera lecti⁵⁶⁵; <u>mota</u> dea <u>est</u>⁵⁶⁶ et “Siste tuas, ingrate⁵⁶⁷, querellas⁵⁶⁸; Procrin <u>habe!</u>” dixit “<i>Quod si</i> mea provida mens <u>est</u>, non habuisse <u>voles</u>⁵⁶⁹” meque illi⁵⁷⁰ irata <u>remisit</u>.	Procris was in mijn borst/hart, Procris was altijd voor mij op mijn lippen. Ik vertelde over onze bruiloft en (nog) nieuwe geslachtsgemeenschap en het huwelijk van pas geleden en de overeenkomst van het verlaten bed waar de voorkeur ligt; de godin werd geprikkeld en zei “Beëindig jouw jammerklachten, ondankbare; heb/houd je Procris! Maar als mijn geest vooruitziend is, zul je willen haar niet gehad te hebben!” en zij stuurde mij boos naar haar terug.
---	---

⁵⁶⁰ de waarheid moet natuurlijk flink geaccentueerd worden, dus gaat Cephalus nog even door met het roemen van Procris. Hoe meer hij haar prijst des te harder komt straks de informatie in zijn verhaal dat hij zelf verantwoordelijk was voor haar dood. We zien nog steeds het IMPF **erat** en we ontwaren een **CHIASME**: **pectore** (a) **Procris** (b) **Procris** (b) **ore** (a). **ALLITERATIE**? Vooruit maar. Al gaat het snel als een naam al twee keer in één vers valt. **pectore Procris Procris** wordt het dan. EIS noemt ook nog binnenrijm, grappig hè. Staat nergens bij de stijlmiddelen, maar wel bij de antwoorden op vragen.

pectore-ore.

⁵⁶¹ tja, ik weet niet of ik dit gespreksonderwerp zou verkiezen wanneer ik geroofd was door een aantrekkelijke godengelijke chick. Kan me bij Aurora wel voorstellen dat ze afhaakte als Cephalus uitgebreid over zijn seksleven met Procris wilde uitweiden. Tot en met zijn favoriete standje aan toe. Aan de andere kant lijkt het me een vrij degelijke methode een opdringerige vrijster af te wimpelen: gewoon alles uitgebreid vertellen, gevoelens, bedenkelijke settings en hulpmiddelen en ga zo maar door. Ach, ik weet het niet. Nooit getest. Ook nooit geschaakt geweest. Heb wel geschaakt, maar bèn niet geschaakt.

⁵⁶² het bed waar zijn voorkeur ligt. Ehm, het zachte bed, met spijltjes waar je nog eens iemand aan kunt vastbinden? Het warme bed met donsdekbedjes? Nee, waar hij met Procris sliep, dát bed.

⁵⁶³ **deserti** (...) **lecti** is formeel juist. Cephalus slaapt na zijn jachtpartij 's ochtends (hee schat, ik ben weg. FF jagen, ben bij de lunch thuis. Doe maar gebakken eitje) enige tijd niet in zijn eigen bed, naast Procris. Hoe lang de roof, zijn afwezigheid dus, geduurd heeft wordt niet duidelijk uit zijn verhaal.

⁵⁶⁴ Cephalus bleef Aurora maar voorhouden hoe goed zijn huwelijk met Procris was (lees: jij maakt geen enkele kans, roze tuthola) en hoe fijn de echtelijke intimiteit was.

⁵⁶⁵ de vv709-710 staan bol van de stijlmiddelen. Waar EIS er een paar mist vult HERM aan. We herkennen **POLYSYNETON** (het herhaalde **-que**), **TRICOLON** (maar dan alleen in v709), **CLIMAX**, **HYPERBATON** (**prima** .. **foedera** en **deserti** .. **lecti**), **TAUTOLOGIE** (de verteller zegt inhoudelijk een paar keer hetzelfde), **PARALLELLISME** (**coitus** (a) **novos** (b) **thalamos** (a) **recentes** (b), **METONYMIA** (**tori** en **thalamos**). En waarom zoveel stilistisch geweld? Omdat Cephalus koste wat kost duidelijk wil maken dat hij tegenover Aurora duidelijk heeft gemaakt dat hij van Procris hield en van niemand anders. Ook niet van Aurora dus. Ondanks haar kwaliteiten. Geen wonder dat Aurora, volgens Cephalus dan, hem vervolgens duidelijk maakte dat ie op kon tiefen. Hell hath no fury like a woman scorned, zeggen de Engelsen heel raak.

⁵⁶⁶ de godin, Aurora, is ook maar een vrouw en ze heeft het wel gehad met de erotische mijmeringen van de door haar geroofde Cephalus. Jezus (anachronisme moet kunnen)! Wat een zaffel heb ik geschaakt! Wat een fatsoensrakker! Nou, die hoeft ik niet meer hoor. Snel uitgekeken, die Aurora, op Cephalus! Weinig geïnvesteerd in de diepgang van hun nog prille relatie. Van een verliefde rozerode godin wordt zij een getergde vrouw annex godin. Nou, dan moet je oppassen. Stephen King, de bekende auteur, heeft een boekje geschreven “Rosie (hoe toepasselijk) de wraak van een getergde vrouw.” Cephalus haalt de volgende woorden van Aurora letterlijk aan, waardoor die woorden meer gewicht krijgen vanwege het vertraagde **VERTELTEMPO** in **DIRECTE REDE**. De godin, zo kun je tussen de regels door begrijpen, heeft alles uit de kast gehaald om Cephalus zo hard mogelijk te treffen voor zijn afwijzing van haar. Hem treft eigenlijk nauwelijks enige blaam. Mwah, lees maar eens goed wat Cephalus doet.

⁵⁶⁷ Aurora noemt Cephalus hier een ondankbaar mannetje. Ehm, hoezo? Heeft zij hem iets gegeven dan, iets dat hij afslaat? Voor zover we weten uit zijn eigen verhaal heeft zij hem geroofd en ging het initiatief niet van hem uit. Geen idee hoe hij de dageraad zou moeten versieren, maar dat is weer een andere kwestie.

⁵⁶⁸ geklaag. Zo noemt Aurora Cephalus' verhalen over de huwelijks trouw tussen Cephalus en Procris, over hun nog pas ontdekte fysieke mogelijkheden, over hun huwelijksbed en wat niet meer. In haar ogen is het klagen, omdat hij naar haar idee best weleens met haar zou willen coïteren, maar daar de ballen niet voor heeft. Figuurlijk, die ballen dan. Je hebt tegenwoordig ook kerstballen. Vandaar.

⁵⁶⁹ een dreigement? Zeker een dreigement! Aurora haalt hard uit naar Cephalus: je zult willen (IND FUT > 100% zeker...) dat je haar niet gehad hebt. De verteller Cephalus kent de afloop, de lezer ook. Het personage Cephalus niet. Doet denken aan **DRAMATISCHE IRONIE**.

⁵⁷⁰ **illi** is Procris. Aurora is **mota geprikkeld**, zelfs **irata boos**. Jij wil mij niet en komt aan met geile verhaaltjes over je huwelijk en je sekspoes thuis. Nou, ga dan daar halen wat je hier ook kon krijgen. Oeps!

8 1d. Met. 7, 714 – 722 Cephalus twijfelt aan Procris' trouw (p.104) – 1

Dum redeo mecumque deae⁵⁷¹ memorata retracto⁵⁷² , 715 esse metus coepit ne iura iugalia coniunx non bene servasset⁵⁷³ . Facies aetasque⁵⁷⁴ iubebat credere adulterium⁵⁷⁵ , prohibebant credere mores⁵⁷⁶ ; sed tamen afueram, sed⁵⁷⁷ et⁵⁷⁸ haec erat, unde redibam, criminis exemplum, sed cuncta timemus amantes. 720 Quaerere⁵⁷⁹ quod doleam⁵⁸⁰ statuo donisque pudicam sollicitare fidem⁵⁸¹ ; favet huic Aurora timori⁵⁸² immutatque meam (videor sensisse⁵⁸³) figuram⁵⁸⁴ .	Terwijl ik terugkeer en met/bij mij(zelf) de dingen die door de godin zijn vermeld overdenk, begon er vrees voor mij te zijn dat mijn echtgenote de huwelijkstrouw niet goed in acht had genomen. Haar gezicht/uiterlijk en leeftijd beval te geloven in ontrouw, (maar) haar karakter verhinderde (erin) te geloven; maar toch was ik afwezig geweest, maar ook zij, van wie ik terugkeerde, was een voorbeeld van echtbreuk, maar wij minnaars/geliefden vreesden alle dingen/alles. Ik besluit dat te onderzoeken, waarover ik (zou) treur(en), en met geschenken haar kuise trouw te verleiden; Aurora steunt deze angst en verandert mijn uiterlijk (ik meen het te hebben gemerkt).
---	--

⁵⁷¹ DAT *auctoris*, de DAT die de handelende persoon aangeeft. Meestal bij GRV, maar ook wel bij PTC, zoals hier **memorata**.

⁵⁷² Cephalus vertelt, nog steeds aan Phocus dus, hoe hij op de weg terug naar Procris begint te twijfelen door wat Aurora gezegd heeft. Hij suggereert dat hij door Aurora's woorden (dan moet hij **non habuisse voles** bedoelen) het idee krijgt dat Procris geprofitteerd heeft van de afwezigheid van haar man, Cephalus zelf dus. Dat ze ten volle van haar plotselinge, niet onwelkome vrijheid genoten heeft.

⁵⁷³ de CON PLQP (**servasset** = **servavisset**) wordt veroorzaakt door het objectszinnetje dat na **metus** **angst** ingeleid wordt door **ne**. **ne** + CON komt voor na verba timendi. **Ne** betekent in zo'n geval **dat**.

⁵⁷⁴ Cephalus meent dat Procris' schoonheid en haar leeftijd voor een andere man wel reden kunnen zijn geweest haar over te halen tot lol in bed, maar dat haar karakter dat uitsloot. Lees je nu v696 terug, dan zie je dat **facies** en **mores** (**faciem moresque**) toen nog samen een aanbeveling waren voor Procris, die haar in de positieve zin kwalificeerden. Haar schoonheid dus ook.

⁵⁷⁵ vat in één woord samen wat hij eerder voorzichtigjes met **iura iugalia** (...) **non bene servasset** had bedacht.

⁵⁷⁶ kijken we naar Cephalus' afweging over Procris dan zien we een **CHIASME**. **facies aetas** (a) **iubebat** (b) **prohibebant** (b) **mores** (a).

⁵⁷⁷ het voegwoord **sed** wordt herhaald: **ANAFOR**. Cephalus heeft twee redenen in zijn hoofd om te legitimeren dat hij twijfelt aan Procris' huwelijkse trouw. Die worden allebei ingeleid door **sed**. Zijn ene reden is dat hij wel een tijdje weg is geweest en zijn andere reden dat Aurora nou ook weer niet het toonbeeld van trouw was. In wezen krijg je hier een mooi inkijkje in Cephalus' redeneren. Met de twee tegenargumenten weerlegt hij zijn gedachte dat overspel niet bij de aard van Procris past. Dat zijn niet de redeneringen waar Procris, als ze die zou kennen, blij van zou worden. Dat weet Cephalus ook. Daarom praat hij al zijn gedachten en vermoedens goed door zichzelf aan te praten dat mensen die van elkaar houden maar heel weinig signalen nodig hebben om onraad te ruiken: **cuncta timemus amantes**, een **SENTENTIA**/cliché uitspraak. Joh, ik moet me geen zorgen maken over de trouw van mijn vrouw. Ik moet zorgen dat ik geen spoken ga zien.

⁵⁷⁸ ook? Hoezo ook? Cephalus beweert over Aurora dat ook zij bij wijze van spreken onverzadigbaar was. Wie nog meer dan? Vrouwen in het algemeen? Oei oei! Procris? Het zal toch niet!

⁵⁷⁹ het verteltempo gaat omhoog. Eerst werden de afwegingen van Cephalus nog redelijk gedetailleerd beschreven. Nu bedenkt hij een plan en voert het ook meteen uit.

⁵⁸⁰ weer een vooruitwijzing naar de afloop van het verhaal. **PROSPECTIEF ELEMENT**, **FLASH FORWARD**.

⁵⁸¹ in retrospectief heeft Cephalus meer kennis over de afloop van het verhaal. Achteraf weet hij dat Procris trouw aan hem was.

⁵⁸² deze angst had Cephalus al eerder verwoord: **ne iura iugalia coniunx non bene servasset**. Aurora springt daar op in en is kennelijk niet boos meer op Cephalus. Of ze ziet nog steeds kansen met Cephalus.

⁵⁸³ de verandering van Cephalus' gestalte door Aurora is niet onopgemerkt gegaan. Cephalus wist wat er met hem gebeurde. Dat vertelt hij er tegen Phocus maar bij. Des te pijnlijker wordt het voor hem.

⁵⁸⁴ het zou niet in de **Metamorphoses** staan, dit verhaal, als er geen metamorfose was. Aurora zorgt – en godinnen kunnen dat als geen ander – dat Cephalus er anders uitziet dan als Procris' man.

8 1e. Met. 7, 723 – 729 Vermomd ‘bewijst’ Cephalus dat Procris ontrouw is (p.106) – 1

725	Palladias <u>ineo</u> non cognoscendus ⁵⁸⁵ Athenas ⁵⁸⁶ <u>ingrediorque</u> domum; culpa ⁵⁸⁷ domus ⁵⁸⁸ ipsa <u>carebat</u> castaque signa ⁵⁸⁹ <u>dabat</u> dominoque <u>erat</u> anxia ⁵⁹⁰ rapto ⁵⁹¹ . Vix aditus per mille dolos ⁵⁹² ad Erecthida ⁵⁹³ <u>factus</u> : <u>ut</u> ⁵⁹⁴ eam <u>vidi</u> , <u>obstipui</u> meditataque paene <u>reliqui</u> ⁵⁹⁵ temptamenta fide; male me <u>quin</u> vera ⁵⁹⁶ <u>faterer</u> <u>continui</u> , male <u>quin</u> ⁵⁹⁷ , <u>ut</u> <u>oportuit</u> ⁵⁹⁸ , oscula <u>ferrem</u> .	Onherkenbaar ga ik het aan Pallas gewijde Athene binnen en betreedt het huis; het huis zelf had geen schuld, en gaf tekens van kuisheid en was bezorgd vanwege de roof van de meester. Door duizend listen is er nauwelijks toegang verkregen tot de dochter van Erechtheus: zodra ik haar had gezien, stond ik verstomd en bijna gaf ik de voorbereide proef van haar trouw op; ik kon me nauwelijks bedwingen om de waarheid toe te geven, nauwelijks om, zoals behoord had, kussen te brengen/geven.
-----	--	---

⁵⁸⁵ GRV van **cognoscere** *kennen, herkennen*. Een gevolg van Aurora's vermommingsactie: Cephalus kan niet herkend worden. Dus ook niet door de mensen uit zijn eigen paleis. En dan wordt hij als "vreemdeling" niet zomaar toegelaten tot Procris. Dat zegt wel iets over haar opvattingen omtrent de huwelijkse trouw: je kwam er niet zo maar binnen. Ehm, sorry. In dat paleis dus.

⁵⁸⁶ de stad Athene is gewijd aan de godin Athene, Pallas Athene dus. **HYPERBATON** want de twee bijeenhorende woorden staan uit elkaar.

⁵⁸⁷ ABL want het is object bij **carebat**. Weet je nog, **carere** + ABL *missen, niet hebben*?

⁵⁸⁸ het huis kan geen handelingen uitvoeren of zich gedragen als een mens: schuld hebben, tekens van kuisheid vertonen en bezorgd zijn, dat kunnen huizen niet. Dat noemen we **PERSONIFICATIE**.

⁵⁸⁹ **casta signa** letterlijk *kuise tekens*. Bedoeld is natuurlijk dat het hele paleis uitstraalde dat er geen vreemde mannen op zoek naar Procris gesnapt konden worden.

⁵⁹⁰ **anxia** is F, want het grammaticale geslacht van het onderwerp, **domus** in v724, is F.

⁵⁹¹ **domino** (..) **rapto**. Klein **HYPERBATON** neke moet kunnen, toch? De meester, dat is Cephalus zelf. In de grammaticale constructie is weer sprake van een *dominant* PTC. Het gaat om de roof van de meester, niet om de meester zelf.

⁵⁹² Cephalus moet heel veel listen bedenken om in de buurt te komen van Procris. Maar duizend is overdreven. **HYPERBOOL**je. Het kostte hem dus ontzettend veel moeite zijn eigen huis binnen te komen en zijn eigen vrouw te bezoeken. Die was kennelijk niet geïnteresseerd in andere mannen, anders kon iemand daar wel gemakkelijker binnenkomen. Nu lukt hem dat *met grote moeite* **vix**.

⁵⁹³ weer eens een **PATRONYMICUM** in het wild. De dochter van Erechtheus, dat is Procris.

⁵⁹⁴ je hebt de neiging "maar" te lezen voor **ut** *zodra*. Maar zodra ik haar zag... was ik weer om.

⁵⁹⁵ Cephalus vertelt dat de aanblik van Procris, die hem dus niet herkent als haar man, er bij hem voor zorgt dat hij zijn plan bijna opgegeven had. Een vorm van schaamte bekoop hem.

⁵⁹⁶ de waarheid is subjectief, zeggen sommige mensen. Hier bedoelt Cephalus met de waarheid – het zelfstandig gebruikte ADI **verus** in ACC PL N – dat hij Procris uit de tent wil lokken, dat hij eigenlijk haar eigen echtgenoot is die twijfelt aan haar trouw aan hem, na een tijdje afwezig te zijn geweest en in het gezelschap te hebben verkeerd van ene Aurora. Cephalus, of kunnen we hem beter Cephalul noemen?

⁵⁹⁷ **male quin** wordt herhaald en vormt dus een **ANAFOR**. De grammaticale constructie is lastig. **Male continere quin** + CON (klopt hè, **faterer** en **ferrem** zijn CON) betekent zich *met moeite (kunnen) bedwingen om*. En daarna komt dan die CON. Cephalus vertelt dat hij zich, bij het zien van de volstrekt kuise Procris, met moeite kon inhouden om haar de waarheid op te biechten, om haar te kussen. Hij vermoedt dat zij ontrouw kan zijn. En dan? Heeft ie dan gewonnen? Iets bewezen? Of is het een psychologisch dingetje? Als haar ontrouw aan het licht gekomen is, kan hij dan wat openlijker spreken over zijn roof door Aurora?

⁵⁹⁸ Cephalus vindt, in retrospectief weer, dat zijn handelen de schoonheidsprijs voor moreel juist handelen niet verdient. Hij had de waarheid op moeten biechten, maar dat heeft hij nagelaten. Hij had Procris moeten kussen, maar dat heeft hij nagelaten. Hij velt met **ut oportuit** een oordeel over zijn eigen handelen. **VERTELLERSCOMMENTAAR**. Het staat niet altijd tussen haakjes, beste mensen,

8 1e. Met. 7, 730 – 736 Vermomd ‘bewijst’ Cephalus dat Procris ontrouw is (p.106) – 2

30 Tristis <u>erat</u>⁵⁹⁹ (sed nulla tamen formosior illa⁶⁰⁰ esse <u>potest</u> tristi) desiderioque <u>dolebat</u>⁶⁰¹ coniugis abrepti⁶⁰². Tu <u>collige</u>⁶⁰³ <i>qualis</i> in illa, Phoce, decor⁶⁰⁴ <u>fuerit</u>⁶⁰⁵, <i>quam</i> sic dolor⁶⁰⁶ ipse <u>decebat</u>! Quid <u>referam</u>⁶⁰⁷ <i>quotiens</i> temptamina nostra pudici 735 <u>reppulerint</u> mores⁶⁰⁸, <i>quotiens</i>⁶⁰⁹ “Ego” <u>dixerit</u> “uni <u>servor</u>⁶¹⁰; <i>ubicumque</i> <u>est</u>⁶¹¹, uni⁶¹² mea gaudia⁶¹³ <u>servo</u>”?	Ze was droevig (maar toch kan geen enkele (vrouw)/niemand mooier zijn dan zij, (ook) wanneer ze droevig is) en ze treurde door/uit verlangen naar haar ontvoerde echtgenoot. Jij moet je voorstellen, Phocus, wat (voor) een schoonheid in haar is geweest/was, die/bij wie het leed zelf/zelfs het leed zo paste! Waarom moet ik vertellen hoe vaak haar kuise karakter onze proeven heeft afgeweerd, hoe vaak ze heeft gezegd “Ik bewaar mij voor één; waar ook (maar) hij is, ik bewaar mijn genot/genietingen voor één”?
---	---

⁵⁹⁹ teken van haar echtelijke trouw: haar man is pleite en ze weet niet waar hij is. Dus dat ze bedroefd is, klopt met haar **mores**.

⁶⁰⁰ de ABL *comparationis*. Met **illa** en **tristi** verwijst Cephalus naar Procris, wanneer hij Phocus duidelijk maakt dat Procris zelfs met uitgelopen mascara de mooiste vrouw ter wereld was.

⁶⁰¹ **desiderio dolebat** is een kleine **ALLITERATIE**. Speciaal voor jullie!

⁶⁰² grammaticaal is dit gewoon een GEN *obiectivus*. De GEN die het voorzetselvoorwerp aangeeft, zeg maar. Cephalus vertelt over **coniugis abrepti** met zijn eigen kennis van de gebeurtenissen. Het is niet aan te nemen dat Procris op het moment dat haar man door een godin ontvoerd werd van diezelfde man een noodtelefoontje kreeg waarin hij vertelde over de pech die hem getroffen had. Ja schat. Weet je wat me nou gebeurt? Ik lig te jagen, de netten hangen om die schichtige herten te kunnen vangen, komt er ineens een saffraankleurige, o nee rozerode vrouw uit de lucht zeilen! Die heeft een karretje of zo en daar lig ik nu met mijn handjes vastgebonden in. O nee, mijn handjes zijn vrij want anders kan ik niet bellen, hè schatje. We zijn aan het opstijgen en die vrouw kijkt nogal verlekkerd naar mij. Help, wat moet ik doen? Alles maar laten gebeuren denk ik hè?

⁶⁰³ IMP SG. Cephalus spreekt Phocus direct aan en vraagt hem zich voor te stellen hoe hij, Cephalus, zijn vrouw aantrof.

⁶⁰⁴ Phocus moet wel begrijpen dat Procris erg knap was. Over die schoonheid had Cephalus het hier vlak voor ook al gehad met **formosior**.

⁶⁰⁵ in de afhankelijke vraagzin staat een CON *obliquus*. Weet je vast nog wel. Je ziet dezelfde CON *obliquus* in v735, tweemaal zelfs: **reppulerint** (CON PF van **repellēre**) en **dixerit** (CON PF van **dicēre**).

⁶⁰⁶ en dat Procris verdrietig was, dat moet Phocus ook ingepeperd worden. En ook dat had Cephalus al voorbereid met de woorden **tristis**, **tristi** en **dolebat**.

⁶⁰⁷ Een CON in de HZ, een CON *dubitativus*. Maar het stijlmiddel is veel interessanter. Als Cephalus zich afvraagt waarom hij bepaalde uitspraken en gedragingen van Procris niet hoeft te vertellen en ze daarna toch vertelt hebben we een gevalletje “ik ga helemaal niks zeggen over die grote neus van jou. Het is niet gepast om het over een gok zo groot als een winkelhaak te hebben waar de eigenaar van die snotkoker zelf bij is”. We noemen dat stijlmiddel een **PRAETERITIO**.

⁶⁰⁸ weer de verwijzing naar Procris’ karakter. **pudici** (..) **mores** vormen een tegenstelling/**ANTITHESE** met **temptamina nostra** (=mea). Door de tegenstelling wordt de trouw van Procris t.o.v. haar man naar voren gebracht, benadrukt.

⁶⁰⁹ ook in de woorden van Cephalus een **ANAFOR** **quotiens**. De **ANAFOR** accentueert dat Procris, wát hij haar ook voorstelde, elke keer weigerde in te gaan op vuige voorstellen.

⁶¹⁰ reflexief gebruikt werkwoord. **Servare** betekent **bewaren**. Het PASS **servari** kan op zichzelf bestaan en **zich bewaren** betekenen. Dat noem je een wederkerend werkwoord, met dat woordje “zich”. “Zich wassen is er ook eentje. “Zich” is een wederkerend voornaamwoord, een PRON *reflexivum* dus.

⁶¹¹ Procris zou volgens Cephalus’ eigen verhaal gezegd hebben dat ze geen idee had waar hij was. Dat lijkt me op zich geen vreemd uitgangspunt.

⁶¹² In de **DIRECTE REDE**, waarin Cephalus de woorden van zijn Procris nog maar eens aanhaalt, heeft zij benadrukt dat er voor haar maar één man is. Vandaar de anafor **uni voor één**.

⁶¹³ deze **METONYMIA** is waarschijnlijk een **ABSTRACTUM PRO CONCRETO**. **Gaudia** verwijzen dan nogal cryptisch naar haar kwaliteiten als minnares.

8 1e. Met. 7, 737 – 742 Vermomd ‘bewijst’ Cephalus dat Procris ontrouw is (p.106) – 3

Cui non ista fide satis experientia⁶¹⁴ sano⁶¹⁵ magna foret?⁶¹⁶ Non⁶¹⁷ <u>sum</u> contentus et in mea <u>pugno</u> vulnera⁶¹⁸, dum census dare me pro nocte <u>paciscor</u>⁶¹⁹, 740 muneraque⁶²⁰ augendo⁶²¹ tandem dubitare <u>coegi</u>⁶²². <u>Exclamo</u> male⁶²³ victor⁶²⁴: “Ego en, ego fictus⁶²⁵ adulter⁶²⁶ verus <u>eram</u> coniunx; me perfida⁶²⁷ teste <u>teneris</u>.”	Voor wie die bij zijn verstand is zou die proef van haar trouw niet voldoende overtuigend zijn? Ik ben niet tevreden en vecht om mijzelf te verwonden, (zolang) totdat ik een afspraak maak dat ik mijn vermogen geef voor een nacht, en door de geschenken te vergroten dwong ik haar uiteindelijk om te twijfelen. Ik roep uit als overwinnaar tot mijn ongeluk: “Kijk, ik, ik de vermomde minnaar was jouw ware echtgenoot; je bent betrapt, trouweloze, terwijl ik ooggetuige ben.
---	---

⁶¹⁴ als ie terugkijkt, Cephalus, dan zou hij andere keuzes gemaakt hebben. Nu vervloekt hij die pogingen van hem om de trouw van Procris in diskrediet te brengen. Vandaar **ista** (meestal negatiever dan **illa**).

⁶¹⁵ hoort als **METAFOR** **gezond** (in plaats van jofel in de bovenkamer, verstandig) bij het PRON *interrogativum* **cui**. **HYPERBATON** dus ook nog eens

⁶¹⁶ Hatsikidee, een **RETORISCHE VRAAG**, een mededeling in de vorm van een vraag. Wat is de mededeling dan? Iedereen die over ook maar een milligram verstand, een greintje sociaal inzicht, beschikt zou met Procris’ woorden blij zijn. U voelt hem al aankomen, Cephalus niet. En wat zou het niet uitgesproken “antwoord” zijn op de retorische vraag? Ik weet het, nou jij nog. Niemand!

⁶¹⁷ om de overgang van de vorige zin naar deze te duiden kun je het voegwoordje **maar** aanvullen voor **non**. Dat maakt de combi tot een **ADVERSATIEF ASYNDETON**.

⁶¹⁸ Cephalus heeft, vertelt hij later, niet door dat hij met zijn eigen ondergang bezig is, de klojo. Die **RETORISCHE VRAAG** die hij in vv737-738 stelde, en die Phocus dus niet moet beantwoorden (nee, nee Phocusje, niet antwoorden, hoor. Dit is een retorische vraag!), wees ook al op verminderde toerekeningsvatbaarheid aan de kant van Cephalus. Hij is zichzelf niet fysiek aan het verwonden, eerder in zijn geest. Hij was ver heen. Je eigen vrouw proberen over te halen een nachtje met je door te brengen, alleen maar om te kijken of ze voor een vorstelijk aanbod met een vreemde wil “sporten”. Eigenlijk ben je dan bezig je huwelijk naar de kloten te helpen en ziek in je hoofd. Maar ziek in het hoofd, dáár wist Ovidius altijd wel een mooi verhaaltje van te maken.

⁶¹⁹ van **paciscor** is een Acl afhankelijk. Kijk ff mee naar de termen die daarbij horen. **Me** is de *subjectsACC* omdat dit woord inhoudelijk het onderwerp is van **dare geven**. Met **dare** hebben we meteen de INF gevonden van de Acl. Dan is er nog één ACC over, namelijk **census**, ACC PL. Dit census **vermogen** blijft lijdend voorwerp bij **dare**. Daarom noemen we het objectsACC.

⁶²⁰ **munera geschenken** heeft hier ongeveer dezelfde lading als **census vermogen** in het vorige vers. Cephalus vertelt, hopelijk met het schaamrood op de kaken, hoe hij Procris probeerde te verleiden een groot geschenk of veel geld of iets anders van waarde aan te nemen in ruil voor een nachtje met die “stranger”.

⁶²¹ geen GRV, want er staat geen SUBST bij in dezelfde naamval, getal en geslacht. Het is dus een GRD, met **munera** als object.

⁶²² Cephalus vertelt niet bij welk bedrag zij net even te lang moet nadenken. Want zoals hij het vertelt is er niet veel meer aan de hand. Het **VERTELTEMPO** is hoog, omdat de verteller heel snel tot zijn conclusie komt.

⁶²³ zijn overwinning zal hem slecht bevallen. Ook dat is in retrospectief. Als neutrale verhalenverteller kon hij nog niet weten hoe het af zou lopen. Maar ja, verteller en personage in je eigen verhaal, die twee rollen zijn moeilijk te scheiden. **Male** verwijst vooruit naar het ongeluk dat Cephalus en Procris zal treffen. **FLASH FORWARD, PROSPECTIEF ELEMENT**.

⁶²⁴ dit woord moet wel *predicatief* gebruikt zijn. **Victor overwinnaar** kan wel onderwerp zijn, maar niet van een werkwoord in 1 SG. Dan moet het 3 SG zijn. Hoe los je dat op? *Predicatief* vertalen.

⁶²⁵ **fictus** hier vertalen met **vermomd** doet geen recht aan de tekst. **Zogenaamd** is een betere vertaling omdat Cephalus de man was van Procris, alleen zag hij er anders uit. Hij was geen echtbreker. Met **fictus vermomd** raakt de verteller weer wel aan het grote thema in de **Metamorphoses**, de gedaanteverandering.

⁶²⁶ vreemd woord in deze context, ook al vertelt Cephalus dit zelf. Hij was op het moment van verleiden natuurlijk geen echtbreker.

⁶²⁷ Cephalus, hoe durft ie, noemt Procris hier **verraadster perfida**. Het woord staat klem tussen **me** en **teste**. geen toeval, bewuste plaatsing: zij is door zijn getuigenis klemgezet. De oetlul.

8 1f. Met. 7, 743 – 746Cephalus erkent zijn fout (p.108) – 1

745 Illa⁶²⁸ nihil^{dixit}; tacito tantummodo⁶²⁹ victa pudore⁶³⁰ insidiosa⁶³¹ malo⁶³² cum coniuge⁶³³ limina⁶³⁴ <u>fugit</u>⁶³⁵ offensa⁶³⁶que mei⁶³⁶ genus omne perosa⁶³⁷ virorum montibus <u>errabat</u>, studiis⁶³⁸ operata Dianae⁶³⁹.	Zij zei niets; overwonnen door zwijgende schaamte, heeft zij slechts het huis waarin (voor haar) een hinderlaag was gelegd net als haar slechte echtgenoot ontvlucht en uit/vanwege haat voor mij vol haat tegen het gehele geslacht der mannen zwierf ze over de bergen, terwijl ze zich wijdde aan de bezigheden van Diana.
--	--

⁶²⁸ verwijst naar Procris. Cephalus vertelt wat hij zijn vrouw aangedaan heeft en welke triomfantelijke woorden hij daarbij gesproken heeft. Woorden die Procris braken: ze voelde zich misleid door haar eigen man en ze was het ook.

⁶²⁹ dit ADV is geen bepaling bij **victa** natuurlijk maar bij de persoonsvorm **fugit**.

⁶³⁰ **pudore** bij **tacito**, wat het tot een **HYPERBATON** maakt én tot een **PERSONIFICATIE**. Schaamte kan niet spreken. Schaamte is de reden voor Procris om te vertrekken van haar veilige huis.

⁶³¹ Cephalus heeft Procris erin laten tuinen. Zij wist niet dat de persoon die voor haar stond haar echtgenoot was die haar op de proef wilde stellen.

⁶³² achteraf kan Cephalus in zijn verhaal aan Phocus vaststellen dat hij zich een slecht echtgenoot heeft getoond door Procris zo in de val te laten lopen. Twee keer **VERTELLERSCOMMENTAAR** aldus EIS.

⁶³³ dat is Cephalus zelf dus.

⁶³⁴ bekende vorm van **METONYMIA**, ja? **PARS PRO TOTO**. Een **limen** is een **drempel**, **limina** is PL dus **drempels**. Drempel(s) associeer je met huis.

⁶³⁵ **fugere vluchten**, **ontvluchten** kan zonder een lijdend voorwerp voorkomen, maar ook met, zoals hier.... **limina**.

⁶³⁶ de GEN **obiectivus** als voorzetselvoorwerp bij **offensa haat**. Cephalus laat Procris dus uit schaamte hun paleis verlaten. Uit haat jegens hemzelf en het fenomeen man laat ze alles achter en begint een nieuw leven in de bergen. Maar hóe dan? Waarom zou zij zich moeten schamen? Te lang aarzelen als iemand haar een miljoen aanbood?

⁶³⁷ Cephalus is aan het invullen voor Procris. Dat is makkelijk, want zij leeft niet meer en kan dus nooit zeggen dat hij onwaarheid staat te verkondigen. Maar zij moet in ieder geval een schurfthekel aan haar man hebben ontwikkeld. Cephalus vult daarbij aan dat ze vanaf dat moment mannen sowieso haat.

⁶³⁸ Procris laat Cephalus voor wat hij is en houdt zich daarna, net als Diana, verre van contact met mannen (die willen toch maar één ding), en ze gaat jagen.

⁶³⁹ de kuise, wat zeg ik, de hyperkuise godin van de jacht.

8 1f. Met. 7, 747 – 752Cephalus erkent zijn fout (p.108) – 2

750 Tum mihi deserto⁶⁴⁰ violentior ignis⁶⁴¹ ad ossa <u>pervenit</u>; <u>orabam</u> veniam et peccasse <u>fatebar</u> et potuisse datis⁶⁴² simili succumbere culpae⁶⁴³ me quoque muneribus, <u>si</u> munera tanta <u>darentur</u>⁶⁴⁴. Haec⁶⁴⁵ mihi confesso, laesum⁶⁴⁶ prius ulta⁶⁴⁷ pudorem, <u>redditur</u> et dulces concorditer <u>exigit</u> annos.	Toen bereikte voor mij, verlaten/omdat ik verlaten was, een heftiger vuur mijn botten; ik smeekte om vergiffenis en bekende me te hebben vergist en dat ook ik had kunnen toegeven aan een gelijke misstap wanneer er geschenken gegeven waren/door geschenken die waren gegeven, als zo grote geschenken werden/zouden worden gegeven. Nadat zij wraak heeft genomen voor het eerder krenken/de eerdere krenking van haar kuisheid, keert zij terug naar mij, nadat ik die dingen heb bekend, en brengt in harmonie zoete jaren door (met mij).
--	---

⁶⁴⁰ ach gossie. Kijk hoe hij het verhaal inkleurt: hij is verlaten. Arme ziel. Die Procris toch ook hè. Maar nu kan hij wel een beetje aan introspectie gaan doen. Zelfkennis ontwikkelen. Waar is het nou eigenlijk fout gegaan? Nou, dat heeft ie snel begrepen.

⁶⁴¹ een bekende **METAFOOR** voor liefde. Pas doordat Procris haar mannetje in zijn sopje liet gaarkoken beseft hij wat hij zijn vrouw voor onrecht aangedaan heeft. Het besef doordringt hem tot in zijn botten.

⁶⁴² samen met **muneribus** in v750 een ABL *absolutus*.

⁶⁴³ met **simili culpae** bedoelt Cephalus bezwijken voor een riant aanbod om met iemand anders dan de echtgenote/echtgenoot de nacht door te brengen. De **iura iugalia coniunx non bene servare** dus. Wat is dat toch een draaikont, die Cephalus. Zou Phocus dat nou ook doorgehad hebben? Cephalus ziet in dat hij fout gehandeld heeft. Hij vraagt om vergiffenis en gaat zelfs zover dat hij beweert dat hij ook in de val getrapt zou zijn, als iemand hem flink wat voor een nachtje samen had geboden. En dan toch weer dat beschuldigende woordje **culpae schuld**. Toch weer de zwarte piet toespelen aan Procris. Bah. Ik vind het een raar mannetje, een jankerd, die Cephalus.

⁶⁴⁴ de CON *irrealis* in de BZ. Deze CON geeft een niet-werkelijkheid aan.

⁶⁴⁵ **haec** verwijst in deze context. Maar waar precies naar dan? Dat begint bij **peccasse** (= **peccavisse**) in v748. Dat geeft Cephalus toe ja. **Fatebar** hoort er dan weer niet bij, en vervolgens het hele stukje **potuisse** t/m **darentur**. Allemaal zaken waarbij hij de hand in eigen boezem steekt.

⁶⁴⁶ opnieuw een voorbeeld van een combinatie van PPP en SUBST waar de nadruk ligt op het PTC en niet op het SUBST. *Dominant* PTC noemden we dat eerder en waarom zouden we het nu anders noemen? Het gaat niet om de kuisheid, maar om het krenken ervan. Het toebrengen van schade eraan. Die **laesum** (..) **pudorem** (**HYPERBATON**) kun je inhoudelijk gelijk zetten met **simili** (..) **culpae** (v749).

⁶⁴⁷ ja, dat is wel grappig, maar Ovidius maakt er geen melding van hoe Procris dan wraak heeft genomen op Cephalus. Er gaan wel verhalen. Procris zou zonder dat Cephalus dat dan weer doorhad als een jongen naar Cephalus teruggekeerd zijn. Die “jongen” zou dan een hond en een speer aan Cephalus geven op voorwaarde dat die jongen zich op seksueel gebied mag uitleven met Cephalus. Homoseksuele liefde dus. Cephalus is akkoord. Voor een speer en een hond wil je wel met de billen bloot. Als puntje bij paaltje komt, misschien niet de beste uitdrukking nu, maakt Procris zich bekend aan Cephalus. Op dat moment maken ze het goed en dan leven ze nog lang en gelukkig. Nou ja, de een wat langer en gelukkiger dan de ander. Procris gaat dit verhaaltje niet overleven.

8 1i. Met. 7, 794 – 803 Cephalus vertelt over zijn gelukzalige huwelijk met Procris (p.113) – 1

	Hactenus ^{locutus est} , et <u>tacuit</u> ⁶⁴⁸ . 'Iaculo quod crimen ⁶⁴⁹ in ipso <u>est</u> ?' 795 Phocus <u>ait</u> ; iaculi sic crimina <u>reddidit</u> ille ⁶⁵⁰ : 'Gaudia ⁶⁵¹ principium nostri ⁶⁵² <u>sunt</u> ⁶⁵³ , Phoce, doloris; illa ⁶⁵⁴ prius <u>referam</u> . <u>luvat</u> o meminisse ⁶⁵⁵ beati temporis, Aeacida ⁶⁵⁶ , quo primos rite per annos coniuge <u>eram</u> ⁶⁵⁷ felix, felix <u>erat</u> illa marito ⁶⁵⁸ ! 800 Mutua cura duos et amor socialis <u>habebat</u> , nec Iovis illa meo thalamos <u>praeferret</u> amori, nec me quae <u>caperet</u> , non si Venus ⁶⁵⁹ ipsa <u>veniret</u> ⁶⁶⁰ , ulla erat; aequales <u>urebant</u> pectora flammae.	Tot aan dit punt/zover sprak hij, en hij zweeg. 'Welke misdaad is er in de speer zelf?', zei Phocus; zo/als volgt heeft hij over de misdaad van de speer verteld: 'Mijn vreugde is de oorsprong van mijn/ons leed, Phocus; over die/daarover zal ik eerst vertellen. O het bevalt om te denken aan de gelukkige tijd, zoon van Aeacus, waarin gedurende de eerste jaren zoals gepast was ik gelukkig was met mijn echtgenote, (en) zij gelukkig was met haar echtgenoot! Een wederzijdse zorg en huwelijksliefde had/beheerste ons beiden, en zij zou een huwelijk met Jupiter niet verkiezen boven mijn liefde, en er was geen enkele (vrouw)/niemand, die mij zou/kon verleiden, (zelfs) niet als Venus zelf/in hoogsteigen persoon zou komen; gelijke vlammen verteerden onze borst/harten.
--	--	--

⁶⁴⁸ Cephalus heeft net verteld hoe Procris hem als teken van verzoening een hond, Lelaps, gaf en een speer. Dát is de speer die altijd het doel raakt en daarna vanzelf terugkomt. Een boemerangspeer, zeg maar. Die Lelaps zat achter een vos aan die hij net niet te pakken kreeg. Op het moment suprême werd zowel de hond als de vos veranderd in steen. Populaire metamorfose, veranderen in steen.

⁶⁴⁹ natuurlijk is het verhaal hiermee niet voorbij. Phocus heeft onthouden dat de speer Cephalus verdrietig maakt en wil nu het naadje van de kous ook weten over die speer. Cephalus vertelde Phocus dat die speer zowel Procris als hemzelf te gronde gericht had. Dat is niet netjes van zo'n speer, die met het doden van Procris een misdaad gepleegd heeft. Het is maar hoe je het verhaal brengt.

⁶⁵⁰ Cephalus vertelt verder. Het **VERTELTEMPO** was aan de hoge kant, maar zakt in bij de **DIRECTE REDE**.

⁶⁵¹ hoe vreemd ook, vertelt Cephalus, maar de blijdschap van de herstelde relatie was tevens de oorzaak van hun ongeluk. **ANTITHESE / PARADOX** **gaudia doloris**. **Gaudia** ver van **doloris**, qua plaats in de zin.

⁶⁵² **nostri** is bewust dubbelzinnig, oftewel ambigu. Het kan namelijk prima verwijzen naar Cephalus én Procris, maar ook als een **DICHTERLIJK PL** naar Cephalus alleen.

⁶⁵³ je ziet, ff grammaticaal gesproken, dat het onderwerp van dit koppelwerkwoord keurig PL is, maar het predikaatsnomen, het naamwoordelijk gedeelte van het gezegde, SG. Dat kan.

⁶⁵⁴ verwijzend gebruikt dus getal en geslacht moeten overeenkomen met die van **gaudia** waarnaar het verwijst. En dat is zo. Allebei N PL.

⁶⁵⁵ **memini** is een zogenaamd verbum defectivum. Het komt alleen in de voltooide tijden voor. Er is geen PR van. Je vertaalt het PF als PR. Het object bij werkwoorden van vergeten en zich herinneren (**memini** dus ook) staat altijd in de GEN. Die GEN is hier **beati temporis**.

⁶⁵⁶ Phocus door Cephalus aangesproken bij de naam van zijn vader Aeacus. Een **PATRONYMICUM**, dat lijkt me helder.

⁶⁵⁷ als Cephalus aan Phocus gaat vertellen hoe het aanvankelijk allemaal ging met hem en Procris gebruikt hij als werkwoordstijden het IMPF: achtergrondschets. **eram, erat, habebat, urebant**. IMPF

⁶⁵⁸ de stilistische middelen stulpen je weer tegemoet. Een **CHIASME** **coniuge** (a) **felix** (b) **felix** (b) **marito** (a). **ASYNDETON** vanwege het ontbreken van een voegwoord na het eerste **felix**.

⁶⁵⁹ Cephalus noemt hier als voorbeeld bij uitstek de naam Venus, de godin van de liefde. Als die hem kwam halen (**irrealis**), dacht hij er nog niet over bij Procris weg te gaan. Het voorbeeld roept wel de naam van Aurora in herinnering. Die kwam hem namelijk wel halen, weet de lezer.

⁶⁶⁰ de manier waarop Cephalus vertelt hoe goed hun relatie was, dus met verwijzing naar goden, doet mij denken aan een carmen van Catullus (70) waarin hij over zijn geliefde beweert **Nulli se dicit mulier mea nubere malle quam mihi, non si se Iuppiter ipse petat**. **Mijn vrouw beweert dat ze met niemand liever een relatie heeft dan met mij, zelfs niet als Jupiter zelf haar zou vragen**. Mooi hè, Latijn?

8 1j. Met. 7, 804 – 810Cephalus was gewoon na de jacht de wind aan te roepen voor verkoeling (p.114) – 1

805	Sole ⁶⁶¹ fere radiis feriente ⁶⁶² cacumina primis venatum ⁶⁶³ in silvas iuvenaliter ⁶⁶⁴ ire <u>solebam</u> , nec mecum famuli nec equi nec naribus acres ire canes nec lina sequi nodosa <u>solebant</u> ⁶⁶⁵ ; tutus <u>eram</u> iaculo ⁶⁶⁶ . Sed <u>cum</u> satiata ferinae dextera caedis ⁶⁶⁷ <u>erat</u> , <u>repetebam</u> frigus et umbras	Wanneer de zon ongeveer met de eerste stralen de toppen trof was ik gewoon om naar de bossen te gaan om te jagen, zoals jongemannen doen, en niet waren dienaren gewoon om met mij mee te gaan noch paarden noch honden scherp door/met hun neuzen noch (waren) (jacht)netten vol knopen (gewoon) te volgen; ik was veilig door mijn speer. Maar telkens wanneer mijn rechterhand genoeg gekregen had van de slachting van wilde dieren, zocht ik de koelte en schaduw opnieuw op en de wind/bries, die kwam uit (de) frisse dalen.
810	et <u>quae</u> de gelidis <u>exibat</u> vallibus auram ⁶⁶⁸ .	

⁶⁶¹ Cephalus heeft Phocus iets uit te leggen. Hoe is Procris nou door die, nota bene door haarzelf aan Cephalus gegeven, speer omgekomen? Hoe gaat ie dat uitleggen? Het moet een goed verhaal zijn, dat is een ding dat zeker is. Nou, hij heeft echt een mooi verhaal hoor. Ik zou het niet bedacht hebben. De zon scheen, essentieel in zijn uitleg omtrent de tragische dood van de arme Procris. Het was heet.

⁶⁶² een ABL *absolutus* met als belangrijkste bestanddelen het naamwoord **sole** en als PPA **feriente**. Zodra de ABL SG van een PPA op een -e eindigt kun je er redelijkerwijze van uitgaan dat je te maken hebt met een *predicatief* gebruikt PTC, met een ABL *absolutus*. Zodra het PPA in die naamval eindigt op een -i heb je te maken met een *attributief* (bijvoeglijk gebruikt) PTC en niet met een *predicatief* PTC. De ABL *absolutus* zet hier de achtergrond neer waartegen zich een dramatische gebeurtenis af gaat spelen. Een vergelijkbare achtergrond hadden we al eerder (vv701-703) gezien toen Cephalus vertelde hoe hij, tijdens zijn jacht op herten (weet je nog, die netten die hij gespannen had om die herten te “vangen”), door Aurora geroofd werd. Dezelfde elementen worden weer listig door de verteller, net even anders verwoord, in het verhaal verweven. De bergtoppen, de ochtend, het jagen zelf, ze vormen een decor. En in dat decor zal er dus wel weer iets ergs voorvallen. Want zeg nou zelf, geroofd worden door een godin, dat is balen. Decor, zei u? Achtergrondschems? Dan ook veel IMPF zeker? Het barst van de IMPF: **solebam**, **solebant**, **eram**, **erat**, **repetebam**, **exibat**, daarna nog: **petebatur**, **expectabam** en **erat**.

⁶⁶³ van **venari** **jagen** het zogenaamde SUP1. Komt geregeld voor na werkwoorden die een beweging aanduiden. Nou, Cephalus hier was naar de bossen toe gegaan om daar te jagen. Hij had alles bij zich. Speer, broodtrommeltje met bammetjes, blikje Red Bull en zijn navigatie-app. En zijn speer. Ja, maar dat had je toch al gezegd? Zeker, maar van die speer is het verhaal dat ie steeds terugkomt. Zodoende. Netten? Had ie die bij zich? Of lagen die – bij wijze van “gemaakt” huiswerk – nog thuis op de keukentafel? Nee, dames en heren. De netten had meneer thuis gelaten. Hoefden niet. Hij had een speer. Dé speer! De speer die altijd doel trof en ook als de wiedeweerga terugzeilde als hij zijn doel geraakt had. Huh? Speer? Maar dat had je ... o laat maar. Het verhaal van de speer: komt steeds terug. Got it.

⁶⁶⁴ grammaticaal een ADV, dat snapt iedereen. Dat zie je aan -iter en zo. Grappig is dat EIS en HERM een eigen invulling geven aan dit woord. EIS houdt het bij het neutrale **zoals jongemannen doen** (waarbij je je dan af kunt vragen of Cephalus nog een jongeman was in dit stadium van het verhaal, en als ie dat niet meer echt was, of hij zich dan niet bezondigde aan een lichte dosis overmoed: als oudere man dingen doen die jongens doen). En wat zegt HERM? HERM neemt inderdaad de positie in dat Cephalus een beetje te veel overmoed toonde: ze geven als vertaalsuggestie **met een en al jeugdige overmoed**.

⁶⁶⁵ Let op dit bewust achteraan plaatsen (EPIFOOR) van **solebam** (ook in v807 **solebant** en in v813 **solebam**): zo deed hij dat altijd. Hij week niet af van zijn gewoonte. Cephalus haast zich te melden dat hij in zijn uppie op jacht was gegaan. Normaal gesproken had iemand als Cephalus dienaren bij zich (wie moest anders de buitgemaakte dieren sjouwen? Wie de flesjes water aanreiken als bossie weer eens moe was? De tot dienaar gemaakten! Zo gaat het in het leven: de een wordt koning – ook Willempie houdt van jagen, wist je dat al? –, een ander wordt hert en weer een ander wordt leraar). Er waren in een normale situatie (maar dat zou dit niet gaan worden, dat voel je aan je water) paarden bij (hoe kwam je anders thuis?), honden (wie joeg anders die arme herten richting de gespannen netten?). Nou ja, er waren geen netten, dus die honden waren ook niet nodig. Het **POLYSYNDETON** onderstreept de veelheid van ontbrekende items/personen/dieren.

⁶⁶⁶ Cephalus legt voor de zekerheid uit waarom hij helemaal in zijn eentje was: hij was veilig genoeg met alleen een speer. Speer? Ja, die had ik al genoemd, weet ik. Let nou eens op!

⁶⁶⁷ als hij dan weer een hoop dieren afgeslacht had, uitgemoord had, omgelegd had, nodeloos gemold had - enfin, je begrijpt dat ik geen fan van het jagen ben – dan was hij moe en zocht hij even de aangename rust en verkwikking op van een briesje wind, een beetje schaduw. Zodat hij daar kon lunchen, wat water uit een beekje kon drinken (want zijn Red bull was al op: Red Bull geeft je vleugels!) en daarna opnieuw aan het moorden kon gaan. De bruut. Je zou bijna willen dat hem iets ergs overkwam. En dan niet dat ie door een hitsige godin gemolesteerd wordt vanwege zijn/haar primitieve driftten.

⁶⁶⁸ bijna terloops genoemd. Let op, dit woord komt vlak hierna nog een paar keer terug. Het is belangrijk in het verhaal, de apologie bijna, van Cephalus.

8 1j. Met. 7, 811 – 820 Cephalus was gewoon na de jacht de wind aan te roepen voor verkoeling (p.114) – 2

Aura⁶⁶⁹ petebatur medio⁶⁷⁰ mihi lenis in aestu,
auram expectabam, requies erat illa labori⁶⁷¹.

“Aura” (recordor⁶⁷² enim), “venias⁶⁷³” cantare solebam,
“meque iuves intresque sinus, gratissima, nostros⁶⁷⁴,

815 utque facis, relevare velis, quibus urimur, aestus⁶⁷⁵.”

Forsitan addiderim⁶⁷⁶ (sic me mea fata trahebant)

blanditias plures et “Tu mihi magna voluptas⁶⁷⁷”

dicere sim solitus, “Tu me reficisque fovesque,

tu⁶⁷⁸ facis ut silvas, ut amem loca sola, meoque

820 spiritus iste tuus semper captatur ab ore.”

De milde bries werd door mij opgezocht in/gedurende het midden van de hitte, ik wachtte op de bries, zij was rust voor de inspanning.

“Bries” (ik herinner het me immers), “kom” was ik gewoon te zingen,

en help me en kom mijn borst in, meest welkome,

en zoals je (dat) doet, moge jij willen verlichten/verlicht de hitte waardoor wij worden verzengd.” Misschien heb ik toegevoegd (zo sleepte mijn lot mij voort) meer

liefkozingen en was ik gewoon te zeggen “Jij bent voor mij een groot genot, jij verkwikt en verzorgt mij,

jij zorgt ervoor dat ik van de bossen houd, dat ik van eenzame plaatsen houd, en op die bries van jou wordt altijd gejaagd door mijn mond.”

⁶⁶⁹ voilà, de eerste herhaling van **aura bries**. Er volgen er nog twee, helemaal vooraan in de vzz 812 en 813. **ANAFOOR** van het zuiverste water.

⁶⁷⁰ we vertalen, een enkele uitzondering daargelaten, hier natuurlijk niet in de middelste hitte. Nee, dat zou nergens op slaan. Als een tang op een varken, als een knots op een kangoeroe, als een lul op een slagroomtaart. Wie nog meer varianten heeft, hij/zij mailt ze. Het woordje **medio** is belangrijker dan **aestu** en toch is het maar een ADI. Nou, we noemen dit een **dominant** gebruikt ADI. Al eerder gezien en besproken, maar ja, we doen het graag 88 keer voor.

⁶⁷¹ een briesje gaf hem rust voor zijn inspanning. Welke inspanning? Die van het jagen. Maar hoe is dat genoemd, dat jagen? Ecce verzen 808, 809 **ferinae** (...) **caedis**.

⁶⁷² je ziet hem bijna het bekende gebaar maken van de handpalm tegen het voorhoofd slaan! Ships! Nou je het zegt, ik herinner me ineens iets!

⁶⁷³ CON, net als **iuves** en **intres** (v814) en **velis** (v815), een CON PR zelfs. Een vriendelijke aansporing (**adhortativus**). Gericht tot iemand. Vind je het gek dat degene die Cephalus hoort daar iets van denkt?

⁶⁷⁴ Cephalus beweert met droge ogen dat hij in die verzengende hitte ook wel eens frisse lucht in wilde ademen. Een koel briesje inhaleren. **Auram** inlurken. Weet je? Ik zou er ook iets van denken, van zo'n verhaal. Met **nostros** bedoelt ie gewoon **meos**, hè.

⁶⁷⁵ net als in v811 bewust achteraan geplaatst (**EPIFOOR**): Cephalus benadrukt dat het moordend heet was. Wie zoekt er dan geen koel briesje op? Sja, wie praat er tegen windvlaagjes? Als het nou toch over retorische vragen gaat, dan kan ik er nog wel een paar opnoemen.

⁶⁷⁶ kan zijn dat ik me toen wat vleierig, wat verliefd heb uitgelaten. Dat ik wat pseudo-geilig overkwam. Maar daar bedoelde ik niks mee. Het stelde niks voor, dat briesje. Echt niet! Tja, mijn lot, hè.

⁶⁷⁷ zeg ik ook altijd, als ik 's zomers badend in het zweet wakker word: schat, lieve lekkere ventilator van me, wil je nog eens even lekker ronddraaien voor me. En dan? Dan krijg ik een por van mijn vrouw.

Even serieus. Ovidius laat Cephalus ook super dubbelzinnige woorden uitspreken, hè. Ga mijn borst binnen. Of mijn hart? Zeer welkome bries? Of zeer bekoorlijke bries? **Uri** in **urimur** wordt geregeld gebruikt als **METAFOR** voor verliefd zijn. En is **aestus** nou alleen hitte? Of ook hartstocht? **Voluptas** dan? Genot van verkoeling in de hitte? Of toch ook fysiek genot in de zin van een hoogtepunt, climax, een orgasme (niet verwarren met chiasme)? Jouw **spiritus** opvangen met mijn mond? ja ja, Cephalul. De adem van je geliefde vangen met je mond: haar de adem benemen = haar kussen. Het blijft Ovidius!

⁶⁷⁸ alweer een **ANAFOOR**, nu van het PRON **personale tu**. Strikt genomen is **tu** niet nodig omdat we aan de persoonsvormen kunnen zien dat het 2 SG is. Door de herhaling (**ANAFOORTJE** kinderkoortje) lijkt het logischer, voor een buitenstaander dan, dat hij zich tot iemand persoonlijk richtte. Een vrouw misschien wel. Iemand die hem zo zou horen spreken zou, met wat gore fantasietjes, menen dat hij vol verlangens lispelt en een andere vrouw aanspreekt. In plaats van Procris. Goorlappie.

8 1k. Met. 7, 821 – 825 Cephalus' woorden bereiken Procris, die ontrouw vermoedt (p.116) – 1

Vocibus ambiguis⁶⁷⁹ deceptam⁶⁸⁰ <u>prae</u>buit⁶⁸¹ aurem nescioquis⁶⁸² nomenque aurae tam saepe vocatum⁶⁸³ esse <u>putat</u>⁶⁸⁴ nymphae⁶⁸⁵, nympham me <u>credit</u> amare. Criminis extemplo ficti⁶⁸⁶ temerarius⁶⁸⁷ index⁶⁸⁸ 825 Procrin⁶⁸⁹ <u>adit</u> linguaue <u>refert</u> audita susurra⁶⁹⁰.	Een zeker iemand heeft zijn bedrogen oor aangeboden aan de dubbelzinnige woorden en meent dat de zo vaak geroepen naam van de bries aan een nimf toebehoort, (en) gelooft dat ik de nimf bemin. De vermete aangever van de verzonnen aanklacht/misdaad gaat onmiddellijk naar Procris en vertelt met fluisterende tong de dingen die gehoord zijn.
---	---

⁶⁷⁹ ook Cephalus zelf heeft door dat hij wel dubbelzinnige termen gebezigd heeft. Dat pleit voor hem.

⁶⁸⁰ **deceptam** klinkt een beetje maf bij **aurem**. Een oor kan niet misleid zijn, de persoon van wie dat oor is, die wel. Klinkt als **ENALLAGE**. Is ook **ENALLAGE**. Maar ik zou **PROLEPSIS** ook goed rekenen, stel dat je op dat antwoord zou komen: iemand bood zijn oor aan die dubbelzinnige praat waardoor het (oor) misleid werd. Onthouden, dit mooie stijlmiddel. En gebruiken op een gepast moment. Stel, iemand zegt: ik ga een keteltje heet water opzetten, daarna een zacht eitje koken en dan lekker een peuk roken, dan zeg jij: Prolepsis! Zegt ie daarna: hee lullo, gaan we katten? Pas maar op dat ik je geen blauw oog sla! Dan repliceer jij, adrem als je bent of over wilt komen: ja hoor, weer een prolepsis. Goe gedaan jochie. Jij snapt hem! Had ik niet verwacht. Le!

⁶⁸¹ de tijd is PF. Dat beschrijft dus een afgesloten gebeurtenis uit het verleden. Met deze gebeurtenis komt eindelijk het verhaal op gang. Dat soort dingen moet je echt weten op het examen. Later schakelt Cephalus om naar het PR (**putat**, **credit**, **adit** en **refert**). We zien dat het PR daar de dramatiek verhoogt. Of het een PR *historicum* is of een PR *dramaticum* is niet zo relevant. Ovidius kunnen we er niet meer over app'en. Zou mooi zijn als dat kon. Hey Puub! Alles chill, man? Zeg, bedoelde jij nou eigenlijk een verleden tijd maar schreef je per ongeluk een tegenwoordige tijd neer, of wat? Ketamine? O! Mazzel!

⁶⁸² niet los in het woordenboek te vinden, alleen onder het lemma **nescio** *ik weet niet*. **Nescioquis** betekent dan ook letterlijk *ik weet niet wie*. Handiger als je dat met het PRON *indefinitum* (onbepaalde voornaamwoord) **iemand** vertaalt.

⁶⁸³ je kunt wel beweren dat we een **HYPERBATON** hebben hier, en dat is ook wel zo. Maar **nomen** vooraan en **vocatum** achteraan omsluiten met zijn tweetjes de bepaling die ook alleen bij die twee woorden hoort: **aurae tam saepe**. Dit soort "tang-constructies" zie je vaker in proza dan in poëzie, omdat poëzie zich niet heel veel laat leiden door woordvolgorde. Minder althans dan proza.

⁶⁸⁴ typisch een werkwoord dat een Acl inleidt. Hier ook. De *subjectsACC* is **nomen** (...) **vocatum** en de INF is **esse behoren tot, zijn van**. Het volgende zinsdeel bevat ook een Acl. Die is afhankelijk van **credit** zij gelooft (in mij!! Nee, ik ben geen fan van André Hazes) en heeft als *subjectsACC* **me**, als *objectsACC* **nympham** en als INF natuurlijk **amare houden van**. Als je één ACC hebt in een Acl-constructie zal die de rol van onderwerp (subject) van de INF uitdrukken. Maar heb je er twee, dan zal de ene de rol van onderwerp uitdrukken bij de INF en de ander de rol van lijdend voorwerp (object). Vandaar de naamgeving.

⁶⁸⁵ tussen de twee Acl's staat geen voegwoord. Ik zou zeggen: lekker houden zo. Maar het heet **ASYNDETON**. Wist je best.

⁶⁸⁶ Cephalus maakt Phocus duidelijk dat wat hem betreft de beschuldiging van overspel onterecht was. In v829 doet hij dat met **crimine** (..) **vano** nogmaals.

⁶⁸⁷ ik zou me kunnen voorstellen dat Cephalus met de kwalificatie van de verklikker als roekeloos eigenlijk zegt wat ie van de actie van die pipo vindt. Dat vindt ie riskant. Zeg maar te vergelijken met een lul die zo dronken als een Maleier, een tor, een kartouw, een kanon, een tempelier, zo stoned als een garnaal en seksend achter het stuur van een auto kruipt, en er dus ook nog eens mee gaat rijden. Met die auto. Da's best linke soep. En dan is het een **VERTELLERSCOMMENTAAR**.

⁶⁸⁸ in v822 nog **nescioquis** genoemd. Als het nou gaat om het vinden van stijlmiddelen, en dan zonder dat de dichter ze misschien bedoeld heeft, dan moet je eens letten op de volgorde SUBST – ADI – ADI – SUBST van **criminis** (a) **ficti** (b) **temerarius** (b) **index** (a). Nou, dan heb je je **CHIASME**. Lekker voor je, hoor.

⁶⁸⁹ een Griekse ACC. Ovidius is, zoals gezegd, van alle markten thuis.

⁶⁹⁰ de klikspaan wordt wel in diskrediet gebracht. Hij – we nemen tenminste aan dat het een hij was – fluistert de nare boodschap in Procris' oor: niemand lijkt dat te mogen horen. Ja, Procris, dñh.

8 1k. Met. 7, 826 – 834 Cephalus' woorden bereiken Procris, die ontrouw vermoedt (p.116) – 2

Credula⁶⁹¹ res amor <u>est</u>⁶⁹²; subito⁶⁹³ conlapsa⁶⁹⁴ dolore (<u>ut</u> mihi <u>narratur</u>⁶⁹⁵) <u>cecidit</u> longoque refecta tempore se miseram^{esse}, se fati <u>dixit</u>⁶⁹⁶ iniqui^{esse} deque fide <u>questa est</u> et crimine concita vano 830 <u>quod</u> nihil <u>est</u> <u>metuit</u>, <u>metuit</u> sine corpore nomen⁶⁹⁷. [et <u>dolet</u> infelix veluti⁶⁹⁸ de paelice vera]⁶⁹⁹ Saepe tamen⁷⁰⁰ <u>dubitat</u> <u>speratque</u> miserrima falli indicioque fidem <u>negat</u> et, nisi <u>viderit</u> ipsa, <u>damnatura</u> sui non <u>est</u>⁷⁰¹ delicta mariti.	De liefde is een lichtgelovige zaak/iets; plotseling ineenstortend/ineengestort door/van pijn (zoals aan mij wordt verteld) viel ze (neer) en nadat ze na lange tijd op krachten was gekomen zei ze dat ze ongelukkig was, dat ze van/met een ongunstig lot was/een ongelukskind was, en ze heeft zich beklaagd over mijn ontrouw en kwaad gemaakt door de onware aanklacht vreest/vreesde zij dat, wat niets is/betekent, (en) vreest/vreesde zij een naam zonder lichaam. [en treurt ze, de ongelukkige, alsof over een ware/bestaande minnares] Toch twijfelt ze vaak en hoopt de zeer ongelukkig(e) dat ze het mis heeft en ze ontzegt geloofwaardigheid aan de aangifte en, als ze (deze) niet zelf gezien zal hebben, is ze niet van plan de misstap van haar (eigen) man te veroordelen.
---	--

⁶⁹¹ **credula** *lichtgelovig* is F en kan dus niet bij **amor** *liefde* (M) horen. Het hoort bij **res** *zaak, ding, iets* dus. Cephalus merkt op dat hij het begrijpelijk vindt dat Procris geschokt reageert. Als het over wel of geen broodje kaas gaat, ligt het allemaal niet zo gevoelig als bij wel of geen overspel. In de eerste fase heerst, volgens Cephalus, bij Procris de shock. De **SENTENTIA** (het cliché, de wijsneuzenwijsheid) van het kaliber **credula res amor est** zagen we eerder in v719 met **cuncta timemus amantes** *wij verliefden zijn ook voor alles bang*. Toen waren het ook Cephalus' woorden die dacht dat Procris tijdens zijn lange ontvoering door Aurora misschien toch wel eens overspelig kon zijn geworden. Je haalt je van alles in je hoofd, in zo'n geval. In de tweede fase (vanaf v832) twijfelt Procris aan het verhaal van de klikspaan.

⁶⁹² tussen deze twee zinnen staat geen voegwoord. Dat is niet zo moeilijk te zien. Maar als er eentje zou mogen worden gelezen, dan is het **want!** Je mag dat een **EXPLICATIEF ASYNDETON** noemen. Of je kunt, als je dat te moeilijke woorden vindt, gewoon zeggen dat het woordje **want** daar weggelaten is. De tweede zin geeft een toelichting op de **SENTENTIA**. Hoezo is liefde iets lichtgelovigs? Nou kijk maar naar het gedrag dat Procris onmiddellijk vertoont. Ze stort in, valt in zwijm, ze beklagt haar lot, ze is verdrietig. En waarom? Omdat ze niet zeker weet dat het niet zo is. Wauw! Wat dramatisch!

⁶⁹³ kan zowel als ADV opgevat worden als als ADI bij **dolore**. Het verhaal over Cephalus overvalt Procris.

⁶⁹⁴ het eerste van drie PPP's (de andere twee die ik bedoel zijn **refecta** in v827 en **concita** in v829) die omgeven zijn door een tekstelement dat bestaat uit een ADI links en een SUBST rechts van het PPP. Je hebt echt leerlingen als Anouk nodig die dat in één tel zien. En hoe noem je dat stilistische fenomeen? **PARALLELISME**. **PARALLELIE** mag ook.

⁶⁹⁵ deze opmerking zet de tekstuitgever tussen haakjes. **VERTELLERSCOMMENTAAR** wordt vaak tussen dit soort haakjes gezet. Nou, **VERTELLERSCOMMENTAAR** of niet, Cephalus was er niet bij toen zijn vrouw dat nare bericht van die minstens even nare pipo in haar oor gespetterd kreeg. Hij heeft haar reactie dus niet uit eigen waarneming, maar van horen zeggen. Hij is **SUBVERTELLER**, geen **ALWETENDE VERTELLER**.

⁶⁹⁶ met tweemaal een Acl: **se** (verwijst altijd terug naar het onderwerp van de zin op dat moment) **miseram** (**esse**) en **se fati iniqui** (**esse**). **Fati iniqui** is dan formeel een GEN *qualitatis*. Het lot bepaalt dingen. Cephalus had dat in v816 met **sic me mea fata trahebant** *zo sleepten mij mijn lotsbeschikkingen mee/voort* ook al gesuggereerd.

⁶⁹⁷ stilistisch niet heel ingewikkeld, juist ook door dat herhaalde (**REPETITIO!**) **metuit**. Maar ook een **CHIASME** is zeker te verdedigen: **quod nihil est** (a) **metuit** (b) **metuit** (b) **sine corpore nomen** (a). Klaar.

⁶⁹⁸ er is geen ware minnares! Hoe vaak moet ie dat nou zeggen? Procris vreesde iets wat er niet was, ze vreesde een naam (**aura**) zonder lichaam. Hûh? Een naam zonder lichaam? **Aura** is geen persoon!

⁶⁹⁹ en dit vers staat maar liefst tussen vierkante haken. Aanduiding dat de uitgever niet gelooft dat Ovidius dit zelf geschreven heeft. Waarom? Omdat het Procris' misère nogmaals benadrukt. Dat was nou wel een keer duidelijk. Aan de andere kant kan Procris' ongeluk niet genoeg benadrukt worden! We vertalen het vers gewoon en beschouwen het als een gratis vers. Hmmm! Gratis!!

⁷⁰⁰ Procris in tweede instantie. Twijfelend aan wat haar ingefluisterd is. Eigenlijk geen geloof hechten aan de aanklacht (**indicio fidem negat** v833). Eerst zelf zien en dan pas een oordeel vellen over manlief.

⁷⁰¹ het PFA **damnatura** voorzien van een vorm van **esse** levert een perifrastisch FUT op. Van plan zijn, voorbestemd zijn, op het punt staan, die drie betekenissen moet je onthouden.

H8 1l. Met. 7, 835 – 839Cephalus doodt Procris per ongeluk (p.118) – 1

35 'Postera <u>depulerant</u> ⁷⁰² Aurorae ⁷⁰³ lumina noctem. <u>Egredior</u> ⁷⁰⁴ silvasque <u>peto</u> victorque ⁷⁰⁵ per herbas ^(iacens) "Aura, <u>veni</u> " dixi ⁷⁰⁶ , "nostroque ⁷⁰⁷ <u>medere</u> ⁷⁰⁸ labori!" Et subito gemitus inter mea verba ⁷⁰⁹ <u>videbar</u> ⁷¹⁰ nescioquos ⁷¹¹ audisse; " <u>Veni</u> " tamen, "optima" dixi.	De lichten van de volgende dag van Aurora hadden de nacht verdreven. Ik ga naar buiten en ik ga naar de bossen en terwijl ik als overwinnaar in het gras lag, zei ik "Bries, kom, en verlicht mijn inspanning!" En plotseling meende ik een of ander gekerm tussen/tijdens mijn woorden te hebben gehoord; toch zei ik "Kom, (aller)beste".
--	---

H8 1l. Met. 7, 840 – 844Cephalus doodt Procris per ongeluk (p.118) – 2

⁷⁰² het PLQP schetst zoals vaker een achtergrond. Maar het zorgt ook voor een *TEMPOVERSNELLING*: het *VERTELTEMPO* is, mede door dit PLQP, gigantisch. Het wordt dag, Cephalus gaat jagen, jaagt ook daadwerkelijk, schiet een hoop dieren aan gruzelementen (waant zich *victor overwinnaar*) en rust van de diverse bloedbaden uit in het gras. In v837 hebben we vertraging, omdat Cephalus daar, na het enorm hoge *VERTELTEMPO* ervoor, gedetailleerd vertelt over het ongeluk van Procris. Over dat ongeluk wordt dus tegen de achtergrond, het decor, verteld. De werkwoordstijden passen zich ook aan: we zien voornamelijk PR en PF.

⁷⁰³ de rol van Aurora is hier een andere dan die ze had toen ze Cephalus roofde. Hier is *Aurora* gewoon *dageraad*. Het begin van de dag, zonder dat de zon al hevig schijnt. Toch werkt het noemen van de naam Aurora min of meer als een *PROSPECTIEF ELEMENT*. Toen Cephalus Aurora dumpte en terugging naar Procris ontstond daar ruzie, doordat Cephalus zijn vrouw tot overspel verleidt, zij hem verlaat en zij zich met de jacht vermaakt, zich dus bij Diana voegt. Bij terugkomst, na verzoening, geeft zij haar man een cadeau, een speer. Een bijzondere speer, wat zeg ik? Dé speer! Die speer wordt haar nu fataal. Stilistisch is er nog sprake van *ENALLAGE*, omdat *postera* grammaticaal bij *lumina* hoort, maar inhoudelijk bij *Aurorae*. *Postera* en *lumina* (hier geen metonymia) staan betrekkelijk ver uit elkaar: *HYPERBATON*.

⁷⁰⁴ PR, net als *peto*. Wat Cephalus niet vertelt is dat Procris hem gevolgd is. Kon hij ook niet weten, maar hij had er wel voor kunnen kiezen om dat gewoon te vertellen, maar vanuit zijn kennis achteraf.

⁷⁰⁵ *victor* moet *predicatief* vertaald worden *als overwinnaar*. Cephalus gaat in noodvaart op zijn doel af, het vertellen over het ongeluk met de speer. En Procris, niet te vergeten. De rest doet er even niet toe. Dat hij weggaat van huis, ja dūh! Dat hij naar de bossen gaat, weten we ook wel en dat hij daar een slachting aanricht onder de herten, dat weten we ook wel.

⁷⁰⁶ een specifieke, afgesloten gebeurtenis in het verleden, vandaar het PF. Cephalus realiseert zich dat hij inschattingsfouten heeft gemaakt. Ook in wat hij zoal gezegd heeft. De woorden die hij hier herhaalt (*DIRECTE REDE* > *VERTELTID* = *VERTELDE TID*, weet je nog?) zijn niet anders dan anders. We weten uit zijn eigen verslag tot nu toe dat hij dit soort, multi-interpretabele, dingen zei tegen de bries. Maar op het moment dat hij iets hoort in de bosjes, heeft hij daar een verkeerde inschatting gemaakt en heeft hij zijn woordkeus om eens lekker te chillen niet aangepast.

⁷⁰⁷ *nostro* moet natuurlijk geïnterpreteerd worden als *meo*. De inspanning die hij bij het jagen op onschuldige dieren verricht heeft is zijn inspanning, niet die van hemzelf en die herten. Laat staan die van hemzelf en van Procris.

⁷⁰⁸ de IMP van een DEP ziet eruit als een INF van een normaal werkwoord. Je kunt beredeneren dat ook *medere* een IMP moet zijn door te kijken naar het nevenschikkend voegwoord *-que* (hier achter *nostro*). Bij een nevenschikkend voegwoord als *en*, *maar*, *want*, *dus*, of zie je vaak links en rechts van dat voegwoord dezelfde grammaticale structuur. Links een IMP *veni*, dan ook rechts een IMP *medere*.

⁷⁰⁹ we weten niet hoe snel Cephalus toen sprak, maar het zijn maar vijf woorden die hij richt tot zijn lekkere briesje. Dus het is op zich al knap dat hij tijdens die vijf woorden geluidjes hoort. Of hij zingt zijn verzoek aan *aura briesje* weer! Dan duurt het misschien langer. Nou lag Procris daar in de bosjes te luisteren. Ze zag hem vermoedelijk niet, anders had ze wel gezien dat er niemand bij mannie lief was. Misschien was het wel gras dat "twee kontjes hoog was" (ik baseer mij op een carnavalskraker annex -Schlager uit 1975). Dat houdt dan in dat er theoretisch een mogelijkheid was dat er wel een nimfje, Aura geheten, bij Cephalus was, maar dat zij onder of boven op Cephalus lag, al dan niet op haar rug. En dan was zij voor niemand te zien, ook niet voor Procris. Ja, voor Cephalus wel ja. De aansporing *aura, veni* krijgt dan ineens een zwaar erotische lading. Zeker als Cephalus het *veni*-gedeelte nog eens herhaalt. Even voor de duidelijkheid: ik wil Cephalus niet in een verkeerd daglicht stellen, hè. De arme man.

⁷¹⁰ de Ncl die afhangt van het DEP *vidēri* bestaat, vanzelfsprekend, uit een NOM en een INF. Nou, die NOM zit vaak in de persoonsvorm verstopt, en dat is hier ook het geval. *Videbar* is 1 SG. De INF is snel gevonden: we zien in v839 *audisse*, wat een korte vorm is van *audivisse* (dat een lettergreep meer heeft, wink wink, nudge nudge). *Vidēri* hier vertalen met *denken*, *geloven*, *menen* is handiger dan werken met *lijken*, *schijnen*.

⁷¹¹ staat in *HYPERBATON* met *gemitus gezucht* in v838. Het *HYPERBATON* is hier functioneel. Van een afstandje hoort hij, terwijl hij daar lekker in het gras ligt, een of ander geluidje uit de bosjes.

Ik deed laatst vakantiewerk met twee vrienden van me: ramen inzetten in een wolkenkrabber. We hangen op de 28e etage in zo'n bakkie, lazert me collega ineens naar beneden. "Da's niet zo mooi," zegt mijn vriend, "hij was getrouwd en al. Wie gaat het aan zijn vrouw vertellen. Ik durf dat niet." "Nou," zeg ik met mijn grote mond, "dan ga ik wel." Even later kom ik terug met een kratje pils. "Wat is dat nou?" zegt mijn vriend: "Kom je nou aanzetten met een kratje pils? Je moest die vrouw het slechte nieuws gaan vertellen!" "Dat heb ik ook gedaan," zeg ik. "Wat is er dan gebeurd?" vraagt mijn vriend. "Nou," zeg ik, "ik bel dus aan bij dat huis. Zijn vrouw schuift een raam open en vraagt wat er is. Ik zeg: 'Bent u de weduwe Jansen?' Zij zegt: 'Ik heet wel Jansen, maar ik ben geen weduwe.' Zeg ik: 'Zullen we wedden om een kratje bier?'"

40	Fronde levem rursus strepitum faciente⁷¹² caduca⁷¹³ sum ratus⁷¹⁴ esse feram⁷¹⁵ telumque volatile misi;⁷¹⁶ Procris erat medioque tenens in pectore⁷¹⁷ vulnus “Ei⁷¹⁸ mihi!” conclamat. Vox est ubi cognita⁷¹⁹ fidae⁷²⁰ coniugis⁷²¹, ad vocem praeceps amensque cucurri⁷²²;	Terwijl het (neer)gevalen loof weer een zacht lawaai/geluid maakte, meende ik dat het een wild dier was en ik zond/gooide mijn snelle speer; (maar) het was Procris en terwijl zij de wond midden in haar borst vasthoudt schreeuwt ze luid “Wee mij!”. Zodra de stem van mijn trouwe echtgenote herkend was, rende ik snel en buiten zinnen naar de stem;
----	--	---

⁷¹² herinner je je nog mijn eerdere opmerking over hoe je een ABL *absolutus* met een PPA erin kunt herkennen? Nou? Nou? Als de ABL eindigt op een -e. Hier is dat weer het geval. De kern van de ABL *absolutus* bestaat uit een naamwoord (eigenaam, SUBST, ADI, PRON) en een PTC. Het naamwoord vervult inhoudelijk de rol van onderwerp bij het PTC. Hier is **fronde** (...) **caduca** de ABL (maar liefst twee naamwoorden!) en **faciente** het PTC, het PPA dus in dit geval. Is **fronde caduca** *het vallende gebladerte* het onderwerp van **faciente**? Zeker!

⁷¹³ **fronde** en **caduca** staan ver uit elkaar. Zou dit soms een **HYPERBATON** zijn? Jippie! Het is er eentje, zeker weten!

⁷¹⁴ komt van het beruchte DEP van de e-conjugatie **rēri**, **ratus sum menen**. Ik vind het niet zo berucht hoor. Maar degenen die ineens met de vertaling **vlot** op de proppen komen, kennen het woord dus niet en zijn meteen als een blind everzwijn in het woordenboek gaan zoeken. **Ratis vlot**, **rata** PPP van **rēri**, ach detail.

⁷¹⁵ Cephalus erkent achteraf twee, nou ja minimaal twee misverstanden, foute inschattingen. Hij hoort het geluid uit de bosjes en zegt gewoon weer tegen **aura** dat ze/het moet komen. Getuigt van zijn eerlijkheid, want als hij daadwerkelijk de bloemetjes buiten aan het zetten was, was hij meteen bij het minste geluidje gestopt met zijn activiteiten. En ten tweede heeft hij het vallen van blaadjes aangezien voor de aanwezigheid van een wild dier. **Feram wild dier** vormt hier een contrast, **ANTITHESE** met Procris: het was geen wild dier in de bosjes, maar Procris. Maar misschien was Procris wel een “wild dier” thuis. Grrrrr.

⁷¹⁶ Cephalus dacht dat er een wild dier in het struikgewas zat, maar het bleek Procris te zijn. Het tegenstellend voegwoord **maar** ontbreekt in de gedachtengang. Uitkomst? **ADVERSATIEF ASYNDETON**. Alleen had hij zijn speer al geworpen, toen hij erachter kwam dat Procris het geluid van vallende blaadjes maakte. **Mittēre** is hier **gooien** en niet sturen.

⁷¹⁷ wonderlijke formulering. Procris houdt de wond vast, nog wel midden in (*dominant* ADI **medius**) haar borst. Hartstikke raak dus, zou je zo zeggen. Maar ja, het was geen wild dier! Het was Procris. Goed voorbeeld van op het verkeerd moment op de verkeerde plaats. Tragisch. En die speer? Waar is die? Alweer op terugweg naar baasje? Nou, als ik alvast v846 probeer te vertalen, dan staat daar toch dat ze die speer uit haar wond probeert te trekken. Dat wil zeggen dat dat ding nog in haar borst gestoken zit.

⁷¹⁸ geen tweeklank, dames en heren. Dit is één woord dat bestaat uit één lettergreep. Een lange lettergreep.

⁷¹⁹ **cognoscēre**, **cognovi**, **cognitus**, het zijn de stamtijden van het werkwoord **cognoscēre** dat hier **herkennen** betekent. Beetje aan de late kant, maar meneer herkent zijn vrouw, aan haar stem. En zoveel kon Procris nou ook weer niet uitbrengen met dat stuk hout (Essenhout? Kornoeljehout? Nee, geen knoesten!) in haar borst.

⁷²⁰ je zou dit bijna vergelijken met witte sneeuw! Hûh? Wat bedoel je nou weer, Van Hoon? Nou, zoals het logisch is dat sneeuw wit is, is het ook logisch dat een echtgenote/echtgenoot trouw is. Per definitie of zo. Nou, dan kun je dit, net als witte sneeuw, een **PLEONASME** noemen. Ik vind dat leuk, dus ik doe dat lekker. Het is een extra aanduiding dat Procris een trouwe, een super trouwe vrouw was.

⁷²¹ de woordgroep, het tekstelement **fidae coniugis van mijn trouwe echtgenote** loopt van v843 over naar v844. Dat klinkt als een **ENJAMBEMENTJE**. Wat het ook is, trouwens.

⁷²² niet alleen mijn hoogleraar Piet Schrijvers heeft de **Metamorphoses** vertaald, maar ook, zoals eerder gemeld, mevrouw d’Hane-Scheltema. Ik noem haar Marietje, maar dat kan ik natuurlijk niet tegen haar zeggen. Dûh. Ze is al heel oud dus het noemen van haar naam heeft niet zo veel zin. Ik geef je nu van beiden de vertaling van **Vox est ubi cognita fidae coniugis, ad vocem praeceps amensque cucurri**; (vv843-844). Mevrouw Marietje: *Als ik die stem van mijn zo trouwe Procris herken, ren ik op het geluid af, bijna gek van angst*. Emeritus professor Piet doet het zo: *Zodra ik de stem van mijn trouwe echtgenote herkend had, rende ik op haar af, halsoverkop en waanzinnig*. Hier is veel over op te merken, beste figuren. Beide vertalers handhaven de zinsstructuur van BZ gevolgd door HZ. En grammaticaal veranderen ze in elk geval de PASS formulering **cognita est** in een ACT. Mevrouw Marietje goochelt meer met het Latijn dan Prof Piet. Zij vertaalt tweemaal een PR, waar PP gewoon de twee PF laat staan. MM voegt er een woordje **zo** aan toe, dat er in het Latijn niet staat, ook niet als je gezopen hebt. En ze frommelt de eigenaam Procris in de vertaling waar die in het Latijn niet te vinden is. Wat MM weglaat is een vertaling van **praeceps**, terwijl ze met **geluid** als vertaling van **vocem** weer wel dicht bij het Latijn blijft dan PP. Die vertaalt **vocem** met **haar**. Kan allemaal hoor. Ik bedoel, hij is hoogleraar, ikke niet.

8 1l. Met. 7, 845 – 850Cephalus doodt Procris per ongeluk (p.118) – 3

45 semianimem et sparsas⁷²³ foedantem sanguine vestes et sua⁷²⁴ (me miserum⁷²⁵!) de vulnere dona⁷²⁶ trahentem <u>invenio</u>^{eam}, corpusque meo⁷²⁷ mihi carius ulnis mollibus⁷²⁸ <u>attollo</u> scissaque a pectore veste⁷²⁹ vulnera saeva⁷³⁰ <u>ligo conorque</u> inhibere cruorem⁷³¹, 850 neu me morte sua sceleratum⁷³² deserat oro.	ik vind haar halfdood en terwijl ze haar kleren met bloed bevlekt, zodat ze bespat zijn, en terwijl ze haar eigen (ongelukkige ik!) geschenk uit de wond probeert te trekken, en ik til haar lichaam, mij liever dan het mijne/mijn lichaam, met mijn zachte armen op en ik verbind de wrede wond met mijn kleed, nadat het van mijn borst is gescheurd/nadat ik het van mijn borst heb gescheurd en ik probeer het bloed te stelpen, en ik smeed, dat zij mij, bezoedeld door haar dood, niet verlaat.
---	--

⁷²³ en dit stilistische middel heet nou PROLEPSIS. Weet je nog? Van de blauwe ogen, en de peuk en zo? De kleren van Procris zijn aanvankelijk niet bespat door het bloed, maar het resultaat van het rondsproeien van haar bloed (niet 's ochtends lezen, deze passage, als je nog niet ontbeten hebt) is wel dat haar kleren bespat zijn.

⁷²⁴ **sua** verwijst naar Procris, hè! Zij had die speer cadeau gegeven aan mannie. Mijn ouders zeiden vroeger altijd dat je geen scherpe voorwerpen cadeau moest geven aan iemand. Dat kon verkeerd uitpakken en de ontvanger zou gewond raken. Of kunnen raken, dat weet ik niet meer. En als je nou een hekel aan iemand hebt, zei ik ad rem (verbaal was ik toen al begaafder dan goed voor me was), mag het dan wel? Ja, dat was even buiten hun comfortzone. Dat moesten ze even opzoeken in het grote boek van alle Bergse uitdrukkingen en zegswijzen. Nooit meer iets over gehoord.

⁷²⁵ je ziet hem vrij weinig in het wild, maar dit is er eentje hoor: een ACC *exclamationis*. Een ACC van uitroep. Veel plezier ermee! Cephalus commentarieert even op zijn eigen situatie. **ALLITEREND** zelfs.

⁷²⁶ ja, dat geschenk (**dona** is **DICHTERLIJK PL**) is natuurlijk die werpspies, die Procris aan Cephalus gegeven had. Maar eh, die speer zou toch terugkeren, als een boemerang? Toch? Was Ovidius deze magische kracht van dat ding ff vergeten? Of vergat Cephi het? Of is dit een verspreking tegenover "rechercheur" Phocus? Aha! Nou heb ik je, mannetje! Nee hoor. Kan gewoon gebeuren. Overal keerde dat ding bebloed van terug, behalve van de gever van het geschenk zelf.

⁷²⁷ een PRON *possessivum* (voor stervelingen een bezittelijk voornaamwoord), dat zelfstandig gebruikt is. Volledig zou het **meo corpore** moeten zijn. En het moet in de ABL staan, omdat het in een vergelijking het vergeleken uitdrukt. Dat is de zogenaamde ABL *comparationis*. Maar staat er dan ook een COMP? Sure, babe. **Carius** is de COMP van het ADI **carus geliefd, dierbaar**.

⁷²⁸ net als in het vorige vers weer een **ENJAMBEMENT**. In het vorige vers ging het over het doorlopen van **trahentem** in **invenio**, nu om het doorlopen van **ulnis armen** in **mollibus zacht**.

⁷²⁹ **scissa** (...) **veste** is ABL *absolutus*. Dat is niet zo moeilijk. Cephalus heeft een kleed aan, dat ie nu pas – toen hij het warm had van het jagen kwam ie niet op het lumineuze idee wat kleren uit te trekken – aan stukken scheurt om de wond bij Procris te verbinden. Suffe EHBO-er. Wel lief. Wat doet ie, Cepho? Haalt ie nou eerst die speer eruit en gaat ie dan de gapende wond verbinden? Of laat ie die speer zitten, onder het motto: die komt vanzelf wel een keertje thuis. En gaat ie dat kleed van hem op de een of andere ingewikkelde manier gebruiken om Procris eerste hulp te bieden?

⁷³⁰ het was één wond, hè. Die speer maakte één, weliswaar gapend, gat. Dan moet het PL **vulnera** een **DICHTERLIJK PL** zijn. Oké, kan. Dramatische situatie, dan gebruik je nou eenmaal wat meer stijlmiddelen. Maar om nou die arme wond wrede te noemen, dat is niet helemaal eerlijk. Kan die wond er iets aan doen? Een **ENALLAGE** ligt op de loer. Zou het? **saeva** dat grammaticaal bij **vulnera** hoort (weet ik, hadden we al lang gezien) en inhoudelijk bij... ehm... bij wie hoort **saeva** inhoudelijk dan? Is er iemand wrede of zo? O, wacht 's ff. Ik zie wel iemand die zichzelf wrede vindt. Die loopt daar met amateurpleisters te hannesen. Begint met **Ce-** en eindigt op **-phalus**. Nou, opgelost. Toch een **ENALLAGE**. Goh, nu ik dit zo schrijf merk ik dat ik een grapje had kunnen maken, maar niet gemaakt heb toen het kon. Cephalul, weet je nog? Nou, dan was Cephalus een leuke variant geweest. Moet je wel weten wat phallus/fallus betekent, maar ik gok dat een stel hitsige pubers als jullie dat wel in je basisvocabulaire hebben.

⁷³¹ vanaf v847 zien we een paar zinsdelen die gekoppeld worden door voegwoorden. Steeds door voegwoorden, dat bedoel ik. **POLYSYNETON** doen dan maar? Yep. Be my guest. FF checken? **corpusque**, **scissaque** en **conorque**. Gecheckt. Klopt hoor. Steeds **-que**, steeds **en**.

⁷³² Cephalus beschouwt zichzelf als schuldig aan Procris' aanstaande dood. Hij zal alleen achterblijven en zich voor de rest van zijn leven verantwoordelijk voelen voor de dood van iemand. En niet zo maar iemand! Voor de dood van zijn lieve Procris. Snif. Het **PATHOS** in deze passage wordt vergroot door de klanktrucs van de verteller. Ik denk dat Cephalus in een dermate deplorabele staat verkeerde dat hij niet helemaal actief op zoek was naar stijlmiddelen om zijn verdriet en de tragiek in het algemeen nou eens lekker te accentueren, te onderstrepen, te benadrukken, te highlighten en dergelijke. De **HOOFDVERTELLER** Ovidius doet dat. Een goede lezer heeft ook zelf al wat **ALLITERATIES** ontdekt, na die door mij in v846 genoemde). Komen ze: v847 **me mihi**; v850 **me morte** en ook in v850 dus, **sua sceleratum**.

8 1m. Met. 7, 851 – 856 Procris' laatste woorden onthullen haar vergissing (p.120) – 1

Viribus⁷³³ illa⁷³⁴ carens et iam moribunda⁷³⁵ <u>coegit</u> haec⁷³⁶ se pauca⁷³⁷ loqui: “Per⁷³⁸ nostri foedera⁷³⁹ lecti perque deos supplex <u>oro</u> superosque meosque⁷⁴⁰, per <u>si</u> quid <u>merui</u> de te bene⁷⁴¹ perque manentem 855 nunc quoque <u>cum</u> <u>pereo</u>, causam mihi mortis, amorem: <u>ne</u> thalamis Auram⁷⁴² <u>patiare</u> innubere nostris⁷⁴³.”	Hoewel ze krachten mist en al op sterven ligt dwong ze zich(zelf) deze/de volgende weinig woorden te spreken: “Bij het verbond/de overeenkomst van ons bed en bij de goden, zowel de hemelse als de mijne, verzoek ik (je) smekend, bij alles waarin ik mij verdienstelijk heb gemaakt tegenover jou en bij de liefde, die ook nu blijft (bestaan) terwijl ik sterf, voor mij de oorzaak van mijn dood: sta niet toe dat Aura als echtgenote onze slaapkamer binnengaat.”
---	---

⁷³³ de notoire ABL PL van **vis** *kracht*. ABL? Ja, omdat **carēre**, en dus het PPA **carens**, het lijdend voorwerp standaard in de ABL heeft staan. Moet je weten, ja. Luie donder, tuurlijk moet je dat weten!

⁷³⁴ **illa** verwijst naar Procris en is dus F. Je ziet dat het PPA ook **carens** luidt. Dat klopt. In de verbuiging van het PPA hebben M en F exact hetzelfde rijtje.

⁷³⁵ een alternatief PFA van het DEP **mori** *sterven*. We kennen natuurlijk het PFA **moriturus** van de uitdrukking **morituri te salutant** *zij die zullen sterven groeten u*.

⁷³⁶ wanneer het PRON *demonstrativum* **hic** *deze, dit* verwijzend gebruikt wordt, bijvoorbeeld naar tekst, dan verwijst het in de praktijk vooruit. Met **haec** worden dus de hierna door de stervende Procris gesproken woorden bedoeld.

⁷³⁷ voor iemand die aan het uitdoven is steekt Procris best nog een heel verhaal af.

⁷³⁸ smeken en zweren doe je **bij** iets of iemand, iets of iemand waaraan je grote waarde toekent. De PREP die daarvoor in het Latijn gebruikt wordt is **per**. De stervende Procris smeekt haar man bij vier zaken om haar trouw te blijven, om geen andere vrouw in hun echtelijke sponde toe te laten. Ze smeekt bij hun huwelijk, bij de goden van bovenwereld en onderwereld, bij wat zij voor Procris betekend heeft en bij haar voortdurende liefde. Ook al sterft ze. In haar in de **DIRECTE REDE** weergegeven woorden zitten, dramatisch als ze zijn, natuurlijk meer stilistische middelen. **ANAFOR** (**per**), **POLYSYNDETON**, **CLIMAX**, **HYPERBATON** en **ENJAMBEMENT**. Zelf zoeken, lui boefje...

⁷³⁹ **DICHTERLIJK PL**, om het meer gewicht te geven bijvoorbeeld. Met de **nostri foedera lecti** *overeenkomst van ons* (terecht **nostri**!) *bed* bedoelt Procris dat zij en Cephalus gehuwd zijn en dus het bed delen.

⁷⁴⁰ **deos** is hier weggelaten. **ELLIPSIS** inderdaad. Maar daar gaat het me niet om hier. Welke goden bedoelt Procris met **meos de mijne**? Ze bedoelt de goden van de onderwereld, waar ze nu naar toe gaat.

⁷⁴¹ deze woorden van de stervende Procris doen de geoefende lezer die jij bent natuurlijk meteen denken aan wat Dido tegen Aeneas zegt (als die besluit bij haar weg te gaan) in Vergilius' Aeneis IV, 317. Dido zegt daar letterlijk: **si bene quid de te merui**. Iets andere woordvolgorde, dat wel. Hoe dan ook, de overeenkomst nodigt uit de twee passages te vergelijken. Dido heeft Aeneas gastvrij ontvangen en zij is verliefd op hem geworden. Aeneas wordt te intiem met Dido om zijn goddelijke missie nog te kunnen uitvoeren en krijgt van de hoogste baas himself de opdracht zijn reis naar een nieuw Troje voort te zetten. Dido wil Aeneas bij zich houden en wijst hem erop dat hij zich aan haar verplicht zou moeten voelen. Voor dat soort argumenten blijkt Aeneas uiteindelijk, hoe moeilijk hij het ook vindt, niet gevoelig. En hij zet node zijn reis voort. Later zal Dido Aeneas en zijn nageslacht vervloeken en zichzelf doden. In deze passage bij Ovidius sterft Procris door toedoen van haar man Cephalus. Ze beroept zich ook op haar verdiensten jegens hem met de bedoeling hem ertoe te brengen na haar dood alleen te blijven. In ieder geval **aura** niet te zullen beminnen. Ik zie te weinig aanknopingspunten om opzet van Ovidius bij het min of meer herhalen van deze woorden te vermoeden. Leuk is het wel, zo'n overeenkomst. Al was het alleen maar om je algemene kennis te vergroten.

⁷⁴² om het idee te voeden dat Procris al die tijd gedacht heeft dat **aura** *bries* een persoon was, een rivaliserende vrouw nog wel, wordt **Aura** in deze tekstuitgave met een hoofdletter gespeld. Hoe vertalers, behalve zeer taalvaardig, extra ingenieus kunnen zijn bewijst PP (weet je nog? Professor Piet Schrijvers): hij vertaalt in zijn monumentale vertaling van de **Metamorphoses** **Auram** met **Briseis**. Geweldige vondst! Briseis, wie kent haar niet? Haar naam lijkt toch heerlijk veel op bries(je). Ehm, wie is Briseis dan? Kom op, zeg. Beetje kennis van de Ilias mogen we toch wel verwachten? Ilias? Homerus? Trojaanse oorlog? Ehm ... gymnasium? Klassieke talen? Briseis, kijkbuiskindertjes van me, was geroofd door Achilles. Zo ging dat toen. En toen een collega, Agamemnon, zijn slavin (oei, oei) moest opgeven omdat hij een stomme fout had gemaakt en nou een heel leger liet wachten, wilde hij als goedmakertje deze Briseis van Achilles hebben. Zo geschiedde. Achilles ging mokken en het dreigde even heel anders te lopen

dan we in de schoolboekjes geleerd hebben. Maar alles kwam toch nog “goed”. Troje viel, de Trojanen werden uitgemoord en onder andere Aeneas ontkwam. Die reisde wat en stichtte Rome's voorloper.

⁷⁴³ terecht een **CLIMAX**, dames en heren. Wat zij van Cephalus verlangt staat helemaal aan het eind: geen relatie voor hem. Al steekt ie hem in een boom, maar geen andere vrouw! En zeker **aura** niet.

8 1m. Met. 7, 857 – 863 Procris' laatste woorden onthullen haar vergissing (p.120) – 2

	<u>Dixit</u>, et errorem tum denique nominis⁷⁴⁴ esse et <u>sensi</u>⁷⁴⁵ et <u>docui</u>⁷⁴⁶. Sed quid docuisse <u>iuvabat</u>⁷⁴⁷? <u>Labitur</u>, et parvae <u>fugiunt</u> cum sanguine⁷⁴⁸ vires.	Zo sprak ze, en toen eindelijk én bemerkte ik dat er een vergissing van/in de naam was én ik stelde haar (ervan) op de hoogte. Maar wat hielp het om (haar) op de hoogte gesteld te hebben? Ze glijdt weg, en haar verzwakte/weinige krachten vluchten (weg) samen met haar bloed. En zolang (als) ze naar iets kan kijken, kijkt ze naar mij en ze ademt haar ongelukkige ziel uit op mij en wel op mijn mond/lippen; maar men ziet door haar betere blik/gelaat dat zij gerustgesteld sterft.
860	Dumque aliquid spectare <u>potest</u>, me <u>spectat</u> et in me infelicem animam⁷⁴⁹ nostroque <u>exhalat</u> in ore⁷⁵⁰; sed vultu meliore⁷⁵¹ mori segura⁷⁵² <u>videtur</u>. Flentibus⁷⁵³ haec lacrimans heros <u>memorabat</u>.	Deze dingen vertelde de huilende held aan hen, die weenden.

⁷⁴⁴ pas nu Procris de naam **aura bries** heeft laten vallen beseft Cephalus dat er sprake is van een misverstand. Procris heeft gedacht dat **aura** een vrouw was, maar dat was het niet. Het was een zuchtje wind. Tragisch misverstand, dat wel. Niet meer te repareren of uit te praten.

⁷⁴⁵ het PF geeft hier goed aan dat hij zich in één keer realiseerde wat er fout was gegaan. Specifieke afgesloten gebeurtenis in het verleden, ja, daar past alleen maar een PF.

⁷⁴⁶ ik leid hier maar uit af dat Cephalus het nog nodig vindt zijn vrouw op apegapen te informeren dat ze het allemaal niet goed begrepen heeft. Sorry schatje. Ik zie dat je het een beetje moeilijk hebt om adem te blijven halen, maar ik wil toch nog even kwijt dat mij geen schuld treft, volgens mij. Je hebt de naam die ik gebruikte niet goed begrepen. Als je eens een keer goed geluisterd had met die flappers van je, dan had je geweten dat ik altijd tegen zuchtjes wind praat. Dan lag je nou niet te rochelen in je laatste momenten. Misschien niet netjes dit nu zo aan jou te melden, maar als je niet was doodgegaan had ik het uitgemaakt. Kom op zeg. Ikke? Jou bedriegen? Nee, nee, dan ken je me uiteindelijk toch niet zo goed. Sorry. Ben je al dood? o nee. Ik zie je nog ademen. Voorbeeldje hè...

⁷⁴⁷ dit zegt ie weer tegen Phocus. Een **RETORISCHE VRAAG**, dat is het in ieder geval. Het leverde hem niets op, het hielp niets.

⁷⁴⁸ pas op, bloed! Grapje. Ik bedoel, pas op voor **sanguine**, bij het scanderen namelijk. De combinatie **-gu-** gedraagt zich metrisch hetzelfde als **-qu-**: de **u** moet je als klinker negeren. Niet begrepen? Moet ik het weer voordoen? Vooruit maar weer. Stap 1: elisie checken > geen elisie. Stap 2: voet 6 spondee. Stap 3: voet 5 dactylus. Stap 4: op zoek naar vaste punten in de eerste vier voeten. Een klinker die gevolgd wordt door een andere klinker: kort. En zo door. Dan krijg je uiteindelijk dit: **Lābītŭr, ēt pārvæ fŭgīŭnt cŭm sānguīnē vīrēs**.

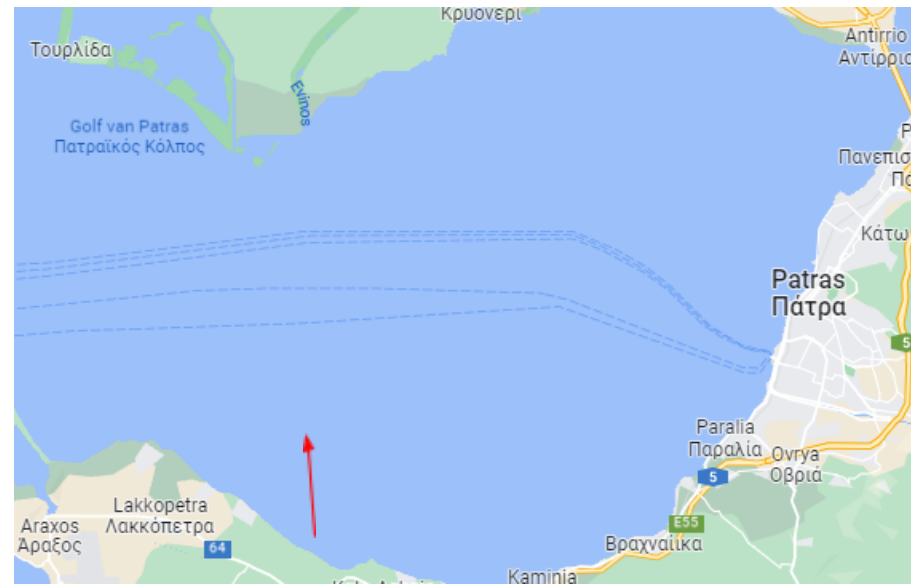
⁷⁴⁹ Cephalus noemt de ziel van Procris ongelukkig, triest. En dat klopt ook wel. Ze is door een misverstand tegen een speer aangelopen. Of eigenlijk vloog die speer tegen haar aan. Irritant ding. En terugkeren, ho maar. Dat dieptrieste ongeluk had niet hoeven te gebeuren.

⁷⁵⁰ kennelijk is er nog zoiets als een laatste kus. Daarmee vangt Cephalus eigenlijk, hoe aandoenlijk, Procris' laatste adem op. Of zij nou haar lippen nog in een laatste krachtsinspanning tuitte "kusje?" of dat hij zijn lippen nog op de hare drukte, dat wordt uit het verdrietige verhaal van Cephalus niet duidelijk.

⁷⁵¹ Cephalus is nog niet helemaal klaar met zijn dramastory. Om aan te geven dat Procris zijn verhaal geloofde dat hij helemaal geen andere vrouw beminde vertelt hij dat zij vredig stierf. Met een gerustgestelde gelaatsuitdrukking ging zijn lieve vrouw heen. De COMP **melior**e heeft betrekking op de situatie daarvoor, toen Procris er nog van overtuigd was dat Cephalus een scheve schaats reed.

⁷⁵² Procris kan met een gerust hart sterven, want mannie lief had helemaal geen andere vrouw. Hij geilde op een briesje, maar meer ook niet.

⁷⁵³ staan er een paar te huilen daar. Eentje is Phocusje. Die houdt het na zo'n drama echt niet meer droog. De anderen (**flentibus** is PL) zijn de zonen van Pallas. Zijn zij de enige jankers? nee, Cephalus zelf snottert zich ook helemaal het leplazarus. De arme weduwnaar. En held. Dat is wat Ovidius vindt. Qua compositie een bijzonder verhaal. Eerst verdacht Cephalus zijn vrouw van overspel, in het laatste stuk is dat net andersom. Aurora heeft min of meer gelijk gekregen met haar omineuze voorspelling. Je zou beide personages, Cephalus en Procris kunnen beschouwen als slachtoffer. Van hun liefde. Dat is pas echt wreed. Goed. Een mooi verhaal is het ook, dat Ovidius al in een eerder werk, de Ars Amatoria, vertelde. Die versie is toch wel behoorlijk anders. Daar vertelt Ovidius het verhaal, en niet eens dat over Aurora die Cephalus roofde. De speer heeft in de AA geen bijzondere krachten. Procris gelooft te snel dat Cephalus buiten de pot piest en Cephalus denkt te snel dat er een wild dier in de bosjes zit. Sja. En zo zijn er nog wel meer, kleine en wat grotere, verschillen te vinden. Mooi blijven beide verhalen.

de pijl wijst naar de Euenosrivier

9 Hercules

9 2a. Met. 9, 101 – 106

Hercules en Deianira komen aan bij de rivier de Euenus (p.132) – 1

At⁷⁵⁴ te⁷⁵⁵, Nesse ferox, eiusdem virginis⁷⁵⁶ ardor <u>perdiderat</u>⁷⁵⁷ volucris traiecit⁷⁵⁸ terga⁷⁵⁹ sagitta. Namque⁷⁶⁰ nova repetens patrios cum coniuge⁷⁶¹ muros⁷⁶² <u>venerat</u>⁷⁶³ Eueni rapidas love⁷⁶⁴ natus ad undas. 105 Uberior solito nimbus hiemalibus⁷⁶⁵ auctus verticibusque frequens <u>erat</u>⁷⁶⁶ atque impervius amnis⁷⁶⁷.	Maar jou, woeste Nessus, had een liefde voor hetzelfde meisje te gronde gericht, nadat je was doorboord wat betreft je rug door een zeer snelle pijl. Want terwijl hij opnieuw zijn vaderlijke muren opzocht met zijn nieuwe echtgenote, was de zoon van Jupiter gekomen naar/bij de snel (stromende) golven van de Euenus. De rivier was gezwollener dan het gebruikelijke/dan gewoonlijk, doordat hij vermeerderd was door/met winterse stortbuien, en vol met draaikolken en niet te passeren.
--	--

- ⁷⁵⁴ als de *SUBVERTELLER*, de riviergod Acheloüs, klaar is met zijn vele verhalen neemt de hoofdverteller Ovidius het weer over. Acheloüs heeft o.a. verteld over zijn gevecht tegen Hercules. Dat gevecht om de beeldschone Deianira, waarin Acheloüs talrijke gedaanteveranderingen onderging, werd toch door Hercules gewonnen. Deianira was de dochter van de Calydonische koning Oeneus. Calydon lag op het Aetolische vasteland, tegenover de Peloponnesos, aan de golf van Patras. Weet je ook weer. Gebruik consequent de Latijnse naam Hercules, niet de Griekse variant Herakles (klemtoon eerste lettergreep).
- ⁷⁵⁵ de verteller spreekt direct tot de centaur Nessos. Een *APOSTROFE*, weet je nog? Een centaur is half man, half paard. De bedoeling van de *APOSTROFE* is Nessus centraal in het verhaal stellen. Nessus is de zoon van ene Ixion, ook al geen brave borst. Hij wilde Juno beminnen. Jupiter verving haar door een wolk (Nephele) die eruitzag als Juno. Ixion hing hem “in the cloud” en het resultaat was de centaur.
- ⁷⁵⁶ eerder ging het al over Deianira, waar Acheloüs wel iets mee wilde. Nu wordt dit verhaal door de indirecte verwijzing *eiusdem dezelfde* gekoppeld aan het vorige verhaal. *eiusdem virginis* is een GEN *obiectivus*. Die geeft zoals bekend het voorzetselvoorwerp aan bij *ardor* (zelf *METONYMIA*) *gloed, hitte, liefde*. Deianira moet de mannen echt van zich afslaan. Behalve Hercules dan, dat was te link.
- ⁷⁵⁷ het PLQP zorgt voor een versneld tijdsverloop: Hercules heeft eerst een potje geworsteld met Acheloüs, namelijk om Deianira als vrouw. Daarna doodde hij Nessus, die uit was op dezelfde deerne.
- ⁷⁵⁸ PPP van *traicio doorboren*; is congruent met *te* in v101.
- ⁷⁵⁹ de eerder waargenomen (geattesteerde) ACC *respectus wat betreft de/zijn rug (terga rug is DICHTERLIJK PL)*. We zagen zo’n ACC *respectus* bijvoorbeeld bij de leeuw (Pyramus en Thisbe): *spumantes oblita rictus wat betreft haar schuimende bek besmeurd* in Met.4, 97.
- ⁷⁶⁰ het verhaal dat nu volgt vertelt hoe Nessus dan aan zijn einde gekomen is. Dat einde was in het vorige vers aangekondigd: hij was geraakt door een pijl. Van Hercules
- ⁷⁶¹ de nieuwste echtgenote van Hercules heette Deianira. Daarvoor was hij getrouwd geweest met ene Megara, die hem drie kinderen schonk. Daarna huwde hij ene Omphale. Zij schafte Hercules aan, als een gigolo. En ook zij schonk Hercules drie kinderen. Deianira was populair, want Acheloüs had haar man willen zijn, maar ook de woeste centaur Nessus. Uiteindelijk trouwt Hercules haar dus.
- ⁷⁶² verwijst naar de burcht van Tiryns, waar Alcmena en haar man Amphitryon vandaan kwamen. Jupiter had Alcmena in de gedaante van Amphitryon bezwangerd en dat leverde Hercules op.
- ⁷⁶³ ook dit PLQP laat ons een sprong in de tijd maken. Tegelijkertijd duidt het zo een achtergrondsituatie aan die ontstaan is voordat Nessus en Hercules elkaar hier bij de Euenus ontmoeten.
- ⁷⁶⁴ deze ABL in deze context (*natus zoon van, geboren uit*) noem je ABL *originis*. Hercules is die zoon van Jupiter.
- ⁷⁶⁵ ABL *causae* bij het PPP *auctus*. Het water van de rivier was vermeerderd door die winterse stortbuien. Stel je maar eens een wildwaterbaan voor, met de nodige obstakels. Leuk voor sommigen.
- ⁷⁶⁶ dit IMPF geeft een achtergrondsituatie aan. En tegen dat decor, tegen die achtergrond speelt het verhaal zich af dat meteen hierna door Ovidius verteld wordt. Dat gegoochel met die tijden, dat is lastig. Probeer je een simpel verhaaltje voor te stellen. Bij een feestje is er iets gebeurd. Niet iedereen was daar bij, dus vertel je de gebeurtenissen later. Aan een goede bekende of zo. “*Het was 11 uur. Een klasgenoot, Piet, was al gekomen (PLQP) en hij had in de keuken snel iets gesnackt (PLQP). Het taartje dat hij had opgegeten (PLQP) had ik speciaal voor mijn vriendin Annet gemaakt (PLQP): er zaten geen noten in. Een kwartiertje later kwam Annet binnen (IMPF/PF). Ze wist dat ik speciaal iets voor haar gemaakt had (PLQP) en ze was erg nieuwsgierig (IMPF). Dus ging (IMPF) ik naar de keuken. Ik zag (IMPF) nergens m’n taartje meer. Wat ik ook uit mijn ooghoeken zag (PF) was Piet, die er lijkleek en ziek uit zag (IMPF). Ook hij bleek (PF) allergisch, niet voor noten, maar voor de roomboter, waarmee ik gebakken had (PLQP). Het feestje eindigde (PF) met een ambulance voor de deur. Nu gaat (PR) het gelukkig goed met Piet*”. Einde verhaal (niet voor Piet gelukkig).
- ⁷⁶⁷ het onderwerp *amnis rivier* (de Euenus) staat helemaal achteraan in de zin. De beschrijving van de rivier vormt een *POLYSYNETISCH TRICOLON*: *uberior t/m auctus; verticibus frequens (erat); impervius*.

9 2a. Met. 9, 107 – 111

Hercules en Deianira komen aan bij de rivier de Euenus (p.132) – 2

Intrepidum pro se⁷⁶⁸, curam de coniuge agentem Nessus^{Herculem} <u>adit</u> membrisque valens⁷⁶⁹ scitusque vadorum⁷⁷⁰ ‘Officio’que ‘meo⁷⁷¹ ripa <u>sistetur</u> in illa⁷⁷² 110 haec⁷⁷³ <u>ait</u>, ‘Alcide⁷⁷⁴; tu viribus⁷⁷⁵ <u>utere</u>⁷⁷⁶ nando⁷⁷⁷.’ [pallentemque metu fluviumque ipsumque timentem]⁷⁷⁸	Nessus, zowel krachtig door/in/wat betreft zijn ledematen als bekend met de doorwaadbare plaatsen/voorden, gaat naar Hercules toe, (die) onbevreesd (is) voor zichzelf, (maar) terwijl hij bezorgd is voor zijn echtgenote, en zegt ‘Door mijn hulp zal zij (hier) op die oever (daar) geplaatst worden, Alcide; (maar) jij moet je krachten gebruiken bij het zwemmen/al zwemmend.’ [terwijl zij en bleek is van angst, en de rivier en hemzelf vreest],
--	--

⁷⁶⁸ het voegwoord dat je hier voor een goed begrip kunt aanvullen is **maar**. We praten dus over een **ADVERSATIEF ASYNDETON**. Hercules is niet bang voor zichzelf, maar wel voor zijn vrouw.

⁷⁶⁹ centauren hebben net als hele paarden niet zoveel problemen met het doorwaden van een wildstromende rivier. Zou het paardelijk gedeelte van een centaur nou op de een of andere manier in contact staan met het menselijke gedeelte? Dat soort dingen vraag ik me nou op sombere winterdagen wel eens af. Iets verderop in dit verhaaltje blijkt mijn overpeinzing ook weer niet heel achterlijk te zijn omdat Hercules suggereert dat het paardengedeelte van Nessus hem wellicht in staat stelt snel te ontkomen (en dus niet het mensengedeelte). Ach. Wat leg ik toch te dromen? Een paard is in de jaren zó veranderd. Sorry voor deze uitweiding. Hij klopt ook tekstueel niet trouwens.

⁷⁷⁰ kijk naar de volgorde en huiver. Nee hoor, niet huiveren. Is gewoon **CHIASME**. Let op de woordsoort bij vermoeden van een **PARALLELLISME** of een **CHIASME**. **membris** (a) **valens** (b) **scitus** (b) **vadorum** (a).

⁷⁷¹ verwijst natuurlijk naar de spreker, en dat is de centaur Nessus. Nessus biedt zijn hulp aan. Natuurlijk onder het motto: voor wat hoort wat. Die Romeinen kenden dat principe als geen ander. Later in maffia-tijden, maar ook al veel eerder. Ze noemden dat in goed Latijn **do ut des ik geef met de bedoeling dat jij geeft**.

⁷⁷² met **ripa illa** verwijst de centaur naar de overkant van de rivier. Je ziet hem bijna wijzen naar een streek buiten zijn directe bereik: de andere oever. Het aanbod is duidelijk: Nessus wil wel assisteren bij het veilig naar de overkant brengen van Deianira. Je voelt hem al aankomen: Nessus is niet zo altruïstisch als hij wil doen voorkomen. Hij wil gewoon Deianira hebben. In de hoop dat Hercules, met net zijn A-diploma op zak, nauwelijks vooruit zal komen in deze woeste stroom. Gaat dat lukken? Nope. Hercules doodt Nessus voor deze poging tot roof. Maar voor Nessus het loodje legt heeft hij nog een onaangename verrassing in petto voor Hercules. Lang na de dood van Nessus zal Hercules die verrassing ervaren. Oei...nu ben ikzelf een beetje prospectief bezig.

⁷⁷³ en ten slotte duidt Nessus met **haec** de lieve vrouw van Hercules aan: **deze hier, zij hier**.

⁷⁷⁴ we herkennen terstond het **PATRONYMICUM**. Ja toch? Hercules is de kleinzoon van Alcaeus. Hûh? Wie is dat nou weer? Alcmene was getrouwd met Amphitryon, dat had ik je al verteld. Nou, en die Amphitryon was de zoon van Alcaeus. Dus ... ergo conclusio, Hercules is de kleinzoon van Alcaeus. Toch? Ja ja, maar Jupiter had Alcmene toch, laten we zeggen, geïmpregneerd? Dan is Amphitryon dus niet Hercules' vader en Alcaeus ook niet echt Hercules' opi. Ik zeg het maar even. De grammaticale vorm **Alcide** is VOC. Een Griekse VOC. Ovidius is van alle markten thuis, **poeta doctus**!

⁷⁷⁵ de ABL PL (het werkwoord **uti gebruiken** heeft het lijdend voorwerp verplicht in de ABL staan) van het SUBST **vis kracht, macht, geweld**. Het rijtje van **vis** is echt een totaal ander rijtje dan dat van **vir man**. Gebruikelijke volgorde naamvallen: **vis**, -, -, **vim**, **vi** // **vires**, **virium**, **viribus**, **vires**, **viribus** (**kracht**; er bestaat dus géén GEN/DAT SG). **vir**, **vir**, **viro**, **virum**, **viro** // **vir**, **virorum**, **viris**, **viros**, **viris** (**man**).

⁷⁷⁶ de IMP SG van een DEP (**uti** is een DEP) ziet eruit als de INF van een normaal werkwoord. Best lastig, zeker als je je rijtjes niet zo goed kent.

⁷⁷⁷ de GRD-vorm van een werkwoord wordt in epos vaak gebruikt als alternatief voor een PPA.

⁷⁷⁸ alweer een vers tussen vierkante haken. De uitgevers menen dat het inhoudelijk niet past. Het zou van **pavidam** in v112 een gevalletje onnodig dubbelop maken. Mwah. Drie keer **-que** is ook wel wat veel van het goede, maar hee, verboden is het niet. Wat dit vers toevoegt is de informatie dat Deianira bang is voor zowel de rivier als voor de niet alledaagse verschijning van de centaur.

Er bellen twee zwervers aan bij freule Van Puffelen. De freule vraagt wat ze wensen. "Nou mevrouw," zegt de ene zwerver, "we zouden graag een korsië brood eten. Heb u misschien een klussie voor ons?" "Dat komt goed uit," zegt de freule, "achterin de tuin ligt een stapel hout. Als jullie dat voor mij klein hakken, dan krijgen jullie de restjes van gisteren en een kop koffie." "Graag mevrouw," zegt de zwerver, en de twee lopen naar de tuin om het hout te gaan hakken. De freule gaat weer naar binnen. Dan gaat de telefoon. De freule neemt op: "Met freule Van Puffelen." "U spreekt met de acrobaat," klinkt het aan de andere kant: "Ik zou vanavond optreden bij u op de freule-vereniging, maar ik heb mijn pols verstuikt, dus ik kan niet komen." "Dat is niet zo mooi," zegt de freule en hangt op. Als ze opgehangen heeft, ziet ze de ene zwerver door de tuin een driedubbele flikflak, een dubbele salto en een rietberger maken. De freule loopt naar buiten en zegt tegen de andere zwerver: "Als uw collega dat vanavond bij de freule-vereniging ook wil doen, dan betaal ik hem 500 euro." Roept de ene zwerver naar de andere: "Jan, de freule vraagt of je vanavond voor 500 euro ook je andere pink eraf wil hakken!"

9 2a. Met. 9, 112 – 117

Hercules en Deianira komen aan bij de rivier de Euenus (p.132) – 3

Tradidit Aonius⁷⁷⁹ pavidam⁷⁸⁰ Calydonida⁷⁸¹ Nesso;

mox, ut erat⁷⁸², pharetraque gravis spolioque leonis⁷⁸³

(nam clavam et curvos trans ripam miserat arcus⁷⁸⁴)

115 ‘Quandoquidem coepi⁷⁸⁵, superentur flumina⁷⁸⁶’ dixit⁷⁸⁷;

nec dubitat nec qua sit⁷⁸⁸ clementissimus amnis

quaerit et obsequio⁷⁸⁹ deferri spernit aquarum⁷⁹⁰.

De Thebaan heeft de bevende Calydonische aan Nessus overhandigd; snel daarna, zoals hij was, beladen met en zijn pijlkoker en de huid van de leeuw (want hij had zijn knuppel en gebogen boog naar de overzijde van de oever geworpen), zei hij ‘Nu ik toch ben begonnen met rivieren overwinnen, laat de(ze) rivier overwonnen worden’; en hij twijfelt niet en zoekt ook niet waar de rivier het meest rustig is, en hij versmaadt het om zich stroomafwaarts te laten meevoeren door toe te geven aan het water.

⁷⁷⁹ weer een andere **poeta doctus**-naam voor Hercules. Deze keer betreft de verwijzing Thebe, de stad in Boeotië. **Aonius** mag je dus vertalen met **de Thebaan**, als je maar snapt dat Hercules bedoeld is.

⁷⁸⁰ de arme Deianira produceert zeven kleuren, zeg maar. Op de rug van de centaur, dwars door het wilde water, ze heeft het weleens comfortabeler gehad.

⁷⁸¹ lijkt me ook nogal wies. De Calydonische is Deianira en ze wordt Calydonische genoemd omdat ze uit Calydon kwam. **Calydonida** zelf is een Griekse ACC.

⁷⁸² beetje overbodige mededeling: zoals hij was, namelijk zonder wapens.

⁷⁸³ nadat Hercules in zijn eerste van zijn twaalf werken de leeuw van Nemea had gedood stroopte hij de huid van de leeuw af en droeg die, met de kop er nog aan, als helm annex mantel/harnas. Behalve in bed vermoedelijk. Hier vertelt Ovidius van Hercules dat hij, om die rivier wat efficiënter te kunnen oversteken alvast wat rotzooi, wat ballast naar de overkant gesmeten had, zijn knuppel en zijn boog. Hij heeft dus op het moment dat ie aan de ene oever staat en naar de andere wil zijn pijlenkoker en zijn leeuwenvel aan. Een pijlenkoker is, als je ook een boog hebt, wel handig: dan kun je schieten. Heb je je boog aan de overkant, maar je pijlen nog niet, dan schiet (!) het niet echt op. Maar goed, Hercules stond ook bekend om zijn brute kracht, niet om zijn fijnbesnaarde intelligentie. Dûh. Hij geeft zijn nieuwe, bloednerveuze vrouw aan een onbekende mee, een paardmens. Hij gooit zijn meest effectieve wapens alvast naar de overkant en vervolgens steekt hij met zijn zware leeuwenhuid én zonder uitkijken over (altijd dom). En dan bralt hij ook nog iets over rivieren die hij overwonnen heeft. Hij had er ook nog deze tekst aan kunnen toevoegen: ik ben hier aan de oever van een machtige rivier, de andere oever is daarginds, en deze hier is hier. De oever waar ik niet ben noem ik de overkant. Die wordt dan deze kant, zodra ik daar ben aangeland. En dan heet dit de overkant, ik onthoud dat dus maar goed, want dat is van belang voor als ik oversteken moet. Enfin, met dank aan een doctorandus met de welluidende naam P. Trouwens, scandeer dit vers en je ontdekt 5 dactyli, die het vers de dynamiek geven van Hercules' acties. Ach, het was vast een schatje voor Deianira.

⁷⁸⁴ en scandeer je v114 dan tref je vijfmaal een spondee. Kost het Hercules misschien veel moeite om knots en boog naar de overkant te gooien?

⁷⁸⁵ voor een goed begrip vul je iets aan als **flumina superare**: **nu ik toch al begonnen ben rivieren te overwinnen**. Hercules heeft de rivier(god) Acheloüs eerder overwonnen, dus deze rivier kan er ook nog wel bij. Dat laatste krijgt de vorm van een CON **adhortativus** van **superentur** **laat overwonnen worden**.

⁷⁸⁶ **DICHTERLIJK PL**, want er is op dat moment maar sprake van één rivier, de Euenus.

⁷⁸⁷ de verteller kiest ervoor de gevleugelde woorden van Hercules letterlijk te herhalen. Nou ja, zo bijzonder zijn ze niet, maar Hercules verwijst even fijntjes naar de overwinning op Acheloüs. Beetje alfamannetje zo, Hercules. Kleine verandering in het **VERTELTEMPO**, zoals je je ongetwijfeld en zelfs hopelijk herinnert.

⁷⁸⁸ de CON is die van de afhankelijke vraag, de zogenaamde CON **obliquus**.

⁷⁸⁹ **obsequium** betekent letterlijk iets als **gehoorzaamheid**. Het komt erop neer dat de onstuimigheid van de Euenus normaal gesproken bepaalt hoe iemand het beste naar de overkant kan komen. Mee drijven met de stroming is wat relaxter, maar dat is natuurlijk niets voor een held. Dus Hercules kiest zijn eigen route: hoppa van links naar rechts, waar de oversteek het kortst is.

⁷⁹⁰ Hercules' actie is robuust en daar passen ook de stilistische middelen **TRICOLON** en **POLYSYNETON** bij. Geen spoortje van aarzeling. Niet voorzichtig dippen waar het niet zo diep en niet zo wild is, nee, hoptetee, gaan met die banaan. En **aquarum** is natuurlijk gewoon **DICHTERLIJK PL**.

9 2b. Met. 9, 118 – 124

Hercules doodt Nessus (p.134) – 1

lamque⁷⁹¹ tenens ripam, missos cum tolleret arcus, coniugis agnovit vocem⁷⁹² Nessoque paranti 120 fallere depositum⁷⁹³ ‘Quo te fiducia’ clamat ‘vana pedum⁷⁹⁴, violente, rapit?⁷⁹⁵ Tibi, Nesse biformis, dicimus; exaudi⁷⁹⁶, nec res intercipe⁷⁹⁷ nostras⁷⁹⁸. Si te nulla mei reverentia movit, at orbes concubitus vetitos poterant inhibere paterni⁷⁹⁹.	En terwijl hij al de oever bereikte, toen hij zijn gegooide boog optilde, herkende hij de stem van zijn echtgenote en roept tot Nessus, die zich gereed maakt om het toevertrouwde niet terug te geven ‘Waarheen sleurt jouw vertrouwen in je voeten je tevergeefs mee, gewelddadige? Ik spreek/heb het tegen jou, Nessus met twee gedaanten; luister, en steel mijn zaken/bezit niet. Als geen enkel respect voor mij jou heeft bewogen/getroffen, dan kon toch het rad van jouw vader de verboden geslachtsgemeenschap tegenhouden.
---	--

- ⁷⁹¹ dit soort ADV verhoogt het **VERTELTEMPO** vaak. Hercules roept het ene moment nog dat hij rivieren aan het overwinnen is. En het volgende moment is hij al aan de overkant. Daar hoort hij Deianira gillen.
- ⁷⁹² tja, wat zal hij Deianira horen roepen? Kom op, Herci, je kunt het! Zwem ze, skatje. Of eh, ik zit hier heerlijk op een paard, terwijl jij moeizaam door de golven waart. Of: Help! Hij heeft ineens vijf benen!
- ⁷⁹³ **fallëre depositum** is een juridische term, dus een juridische **METAFOR** ook, en daarmee een **VERGELIJKING**. De term wordt gebezigd als iemand iets in bewaring gekregen heeft, tijdelijk dus, en hij geeft het niet terug. En niet teruggeven is een verzachtende, een verbloemende uitdrukking voor Nessus’ werkelijke plan, namelijk Deianira aanranden/verkrachten. Dat is dus ook nog eens een **EUFEMISME**. Nu ff de **VERGELIJKING** analyseren. **AFGEBEELDE**, **BEELD**, **PUNT VAN OVEREENKOMST** moeten we hebben. Nou, Deianira is hier het **AFGEBEELDE** en het **BEELD** is een in bewaring gegeven bezit. Lijkt me dus logisch dat het **TERTIUM COMPARATIONIS** het niet teruggeven betreft. De eikel (je hoeft niet in een boom te hangen om een eikel te zijn). En over **depositum** zelf. Daarmee verwijst Hercules naar zijn vrouw! Zijn vrouw als een voorwerp. Het moet niet veel gekker worden. Is dit een ongelukkige manier van spreken of noemt Hercules zijn vrouw ook nog ergens anders expliciet mijn bezit of zo? Ehm ja. Doet ie ja. **res nostras** in v122. Oei, oei, oei, wat een hork. Past niet echt bij hoe wij heden ten dage naar relaties kijken. En ja, is dit nou Hercules’ standpunt? Of is het Ovidius? We zullen er niet achter komen. Beiden zijn onbereikbaar. Je zou hooguit aan kunnen voeren dat **depositum** een uitdrukking van de verteller is (Ovidius) en **res nostras** van een personage in het verhaal. Na **depositum** begint de **DIRECTE REDE**: **VERTRAGING VERTELTEMPO**!
- ⁷⁹⁴ **fiducia vana pedum** **je vruchteloze vertrouwen in je voeten**. Het vertrouwen is vruchteloos, tevergeefs omdat Hercules de spurtende Nessus toch wel te pakken krijgt. Niet zelf, maar met een pijl. **Pedum** is GEN PL en geeft het lijdend voorwerp, het object aan bij **fiducia**. Een soort voorzetselvoorwerp, alleen niet bij een werkwoord. Je noemt zo’n GEN een GEN **obiectivus**. In v123 **mei** zie je nog zo’n GEN.
- ⁷⁹⁵ Hercules zal boos zijn, dat Nessus zijn vrouw voor zichzelf wil. Maar dan vind ik hem toch wel een watje als hij op deze manier reageert. In plaats van “hee, klojo, blijf eens met je gore tengels van mijn vrouw af! Ik vermoord je, zieke sukkel!” spreekt Hercules geveugelde woorden. “Beilo, kèrel. Waarheen begeeft ge u in vliegende vaart op uwe vier benen (poten mag niet hè, bij paarden), tesamen met mijn wettige en ook onwillige gade?”. Daarna wordt Hercules wat directer. Ja, jou bedoel ik, Nessus met vier benen. 4pk-lul. Alsof daar iemand anders in de buurt was die hij ook bedoeld kon hebben.
- ⁷⁹⁶ tuurlijk moet Nessus luisteren naar Hercules, anders hoort ie hem niet. Wat ook weer zonde zou zijn, met name voor Deianira.
- ⁷⁹⁷ het juridische jargon (zie v120) wordt met deze term eigenlijk min of meer gehandhaafd. **Intercipere** kun je wel vertalen als **jatten**, maar een uitdrukking als **ontvreemden** klinkt indrukwekkender.
- ⁷⁹⁸ Marietje vertaalt de passage vanaf **lamque** t/m **nostra**, met wat aanpassingen. Leef je uit op de wijzigingen. **Snel aan de overzij, juist als hij naar zijn wapens bukt, hoort hij het gillen van zijn vrouw: Nessus wil zich vergrijpen aan wat hem toevertrouwd is! “Vuile schurk,” roept Hercules, “waar ga je heen? Vertrouw je voeten niet! Ik zeg je, Nessus, jij paardmens, luister goed: je raakt mijn eigendom niet aan!”** Ja? Klaar voor? In v118 poetst de vertaalster het woordje **missos** weg. **Vuile schurk**, dat is de weergave van **violente**. Niet heel moeilijk tot nu toe. **niet** in **vertrouw niet** is de weergave van **vana** en deze aanpassing is al listiger. En als je lang zoekt naar de vertaling van **biformis** **dubbelvormig, met twee gedaanten**, gewoon om dat je dit in je woordenboek nergens kunt vinden, denk dan eens aan **paardmens**.
- ⁷⁹⁹ de naam van Nessus’ paps noemt Ovidius hier niet, maar wij weten – ook door eerdere voetnoten in dit document – dat dat Ixion was. Ixion wilde ooit de getrouwde Juno beminnen en nu zien we dat de appel niet ver van de boom valt: ook zoonlief Nessus wil een getrouwde vrouw tot **concubitus** (v124) **seks** dwingen. Sjonge jonge, Voice-taferelen! Nou, Ixion werd door Jupiter in de Onderwereld (niet die van Amsterdam of zo) aan een eeuwigdraaiend rad vastgebonden. Wist ie tenminste eens hoe een hamster zich voelt. Ovidius, de **poeta doctus** pur sang. Hercules waarschuwt Nessus voor de gevolgen van een vrouwenroof: draaien, draaien, straf voor het (s)naaien. Paar stilistische foefjes in de vss 123-124 om het belang van de inhoud te onderstrepen: **ENJAMBEMENT**, **HYPERBATON** (**orbes paterni**).

9 2b. Met. 9, 125 – 130

Hercules doodt Nessus (p.134) – 2

25 Haud⁸⁰⁰ tamen effugies, quamvis ope fidis equina⁸⁰¹;
 vulnere⁸⁰², non pedibus te consequar.⁸⁰³ Ultima dicta
 re⁸⁰⁴ probat et missa fugientia terga⁸⁰⁵ sagitta
traicit; exstabat ferrum⁸⁰⁶ de pectore⁸⁰⁷ aduncum.
Quod⁸⁰⁸ simul evulsum est, sanguis per utrumque foramen⁸⁰⁹
 130 emicuit mixtus Lerna⁸¹⁰ tabe veneni.

Toch zul je (helemaal) niet ontkomen, hoewel je vertrouwt op paardenkracht; met een wond, niet met mijn voeten zal ik je achtervolgen.' Hij bewijst zijn laatste woorden met een handeling en doorboort diens vluchtende rug met een gezonden/afgeschoten pijl; het ijzer met weerhaken stak uit zijn borst. Zodra als het/deze losgetrokken was, spoot het bloed omhoog door beide openingen, gemengd met de (giftige) vloeistof van het gif van de Hydra van Lerna.

⁸⁰⁰ **haud** *volstrekt niet* is een sterkere ontkenning dan **non** *niet*. Sja, geen uitleg hierbij. Onthou maar gewoon. Ook de IND **effugies** duidt er op dat Hercules er zeker van is dat Nessus zijn straf niet ontloopt.

⁸⁰¹ ABL, want het is object bij het werkwoord **fidis**. Als 4pk Nessus denkt dat zijn paardensnelheid hem aan de wraak van Hercules laat ontkomen, dan heeft hij het mis. Aldus Hercules.

⁸⁰² Hercules zal Nessus verwonden door hem te beschieten. Dat is voor hem ook minder vermoeiend dan achter Nessus aan rennen. Die had dan misschien wel iemand op zijn rug, maar de passagiere had in dat geval ook weer niet het formaat dragonder. Maar goed, dat Nessus' vertrouwen in zijn renkunsten vruchteloos, ijdel, onterecht was, dát hadden we al van Hercules gehoord (**vana pedum** in v121).

⁸⁰³ omdat hier de weergave van de woorden van Hercules stopt, vindt hier weer een verandering van het **VERTELTEMPO** plaats. In de **DIRECTE REDE** is de **VERTELTJID** gelijk aan de **VERTELDE TIJD**, na afloop stijgt negen van de tien keer het **VERTELTEMPO** weer, soms zelfs aanzienlijk. Het hele verhaal dat Hercules hier tegen Nessus afgestoken heeft is merkwaardig. Waarom? Omdat je niet, als iemand je vrouw ontvoert – en niet om een potje te gaan scrabbelen –, een speech gaat afsteken, maar meteen tot actie overgaat. Je zou bijna medelijden krijgen met Nessus: Hercules lult hem bij wijze van spreken suf en eenmaal sufgeluld kwam er niet veel meer uit zijn handjes. Laat Ovidius door zo'n speech zien uit wat voor hout die Hercules gesneden is? Wat zijn aard is? Kan. De woorden van iemand kunnen prima dienen als indirecte karakterschets. Zeer gebruikelijk, ook al in de oudheid. Bekijk je het van een andere kant, dan neem je in overweging dat de woorden van Hercules, zo breed uitgemeten ook, zijn eigen afkomst in een ironisch perspectief plaatsen. En dat is niet vreemd. Hercules' vader was niet Amphitryon, met wie zijn moeder Alcmene wel getrouwd was, maar Jupiter. Die bezwangerde nogal wat sterfelijke vrouwen en zo ook deze Alcmene. Hercules is dus ook zelf voortgekomen uit een bedenkelijke relatie en wrijft Nessus zo'n zelfde afkomst in. Overspel, of het vermoeden ervan, we hebben het dit examenjaar al een aantal keer gezien. Aglaurus, Semele en niet te vergeten Cephalus en Procris. Overspel, of het gerucht daarover, zal ook voor Hercules vrij nare consequenties hebben. Hij zal sterven. Best naar.

⁸⁰⁴ waar o waar zit de **ANTITHESE**? Ik zal een beetje helpen. 010. Genoeg geholpen. Je moet het zien om het te zien (020). Dit soort enigmatische antwoorden mag je op je examen niet opschrijven hè. Dan moet je gewoon opschrijven dat er tussen **dicta** **woorden** en **re** **daad/daden** een tegenstelling is. Een **ANTITHESE**. Shit, toch nog verklapt. Heb ik weer.

⁸⁰⁵ geen pars pro toto dit. Wel **PERSONIFICATIE**, zou ik opperen. Een mens, desnoods een centaur, kan vluchten. Een rug niet. Een rug kan wel zoekraken. Dan is het Bargoens voor een 1000 Euro-biljet.

⁸⁰⁶ we hebben **ferrum** **ijzer** al vaker als vorm van **METONYMIA** gezien. Bedoeld is natuurlijk de pijl van Hercules die Nessus in de rug raakt (lastige plek voor een pijl. Jeuk op je rug is ook irritant, maar een pijl is inderdaad nog irritanter ja). Maar het is de vraag of men in deze mythische tijd al ijzer kende. Een beetje dezelfde vraag of Nero als iets deed met computers. Of men in de Tweede Wereldoorlog iets wist van een prijsplafond. Je noemt zo'n onverenigbaarheid (begrip klopt niet met het tijdsgewricht) een **ANACHRONISME**. Weet je ook weer.

⁸⁰⁷ dus als ik het goed begrijp schiet Hercules, net aan land gekomen, na het uitspreken van retorisch super verantwoord betoog, een pijl af op Nessus. Linke soep, zeker als Deianira nog op Nessus' rug zit. Die pijl gaat dwars door de rug van de centaur heen naar zijn borst. Niet echt fijn. Maar wel effectief. Er zit bovendien nog een weerhaak (nee, geen weerwolf, nee) aan de pijl. Daardoor is hij moeilijk uit de wond te trekken zonder echt hele grote schade. Je snapt het al, die Nessus rukt die pijl er met zijn paardenkracht wel degelijk uit en sja, dan krijg je fonteinen.

⁸⁰⁸ **quod** is relatieve aansluiting en verwijst naar een antecedent in de vorige zin. **Quod** is N, dan dat antecedent ook. **ferrum** (...) **aduncum** komt in aanmerking. Die is het trouwens ook.

⁸⁰⁹ elk van beide gaten. Dat zijn natuurlijk de intredewond en de uittredewond. Mooie zooi had Hercules' pijl ervan gemaakt. Lange pijl ook, denk ik. Ooit had Hercules, na weer een klus (tweede), zijn pijlpunten gedrenkt in het gif van de Hydra van Lerna (een veelkoppige slang in Argos. Werd er één kop afgeslagen, dan groeiden er twee nieuwe aan. Schoot niet echt op. Dus Hercules schróeide de wonden daarna maar dicht). De pijlen zouden dood en verderf zaaien, omdat het gif erop wonden veroorzaakte die niet meer te genezen waren. Heb ik niet van mezelf hoor. Heb ik van Wikipedia.

⁸¹⁰ je ziet Ovidius vaker een zelf bedacht ADI gebruiken in plaats van de GEN. Het bloed van Nessus is vermengd met het giftige vocht van de Hydra van Lerna. Dat gif zal Hercules later fataal worden.

9 2b. Met. 9, 131 – 135 Hercules doodt Nessus (p.134) – 3 // H9 2b/c. Deianira denkt dat Hercules ontrouw is (p.138) – 1

Excipit hunc⁸¹¹ Nessus 'Neque enim⁸¹² moriemur⁸¹³ inulti⁸¹⁴,
secum ait⁸¹⁵ et calido velamina tincta⁸¹⁶ cruore⁸¹⁷
dat munus⁸¹⁸ raptae⁸¹⁹ velut inritamen amoris.

Longa⁸²⁰ fuit medii mora temporis, actaque magni

135 Herculis implerant⁸²¹ terras odiumque novercae⁸²².

Nessus ving dit op en zei bij zichzelf 'Ik zal immers niet ongewroken sterven' en geeft zijn gewaad, gedoopt in het warme bloed, als geschenk aan de geroofde/degene die geroofd is alsof het een prikkelend middel voor de liefde was.

Er is een lange tussentijd geweest/verstreken, en de daden van de grote Hercules hadden de aarde gevuld en de haat van zijn stiefmoeder bevredigd.

H9 2c. Met. 9, 136 – 140 Deianira denkt dat Hercules ontrouw is (p.138) – 2

⁸¹¹ hunc dit wordt soms verwijzend gebruikt, niet altijd aanwijzend. Als zo'n woord verwijst moeten getal (SG/PL) en geslacht (M/F/N) hetzelfde zijn als waar naar verwezen wordt. Hunc > sanguis (v129).

⁸¹² enim want verklaart altijd iets. Nessus vangt zijn eigen bloed op, dat uitbundig uit zijn twee wonden stroomt, omdat hij er via Deianira wraak mee wil nemen op Hercules: want zonder dat er wraak genomen is voor zijn dood (ongewroken) wil hij niet sterven. Dat die wraak pas effectief wordt na zijn dood, daar zit Nessus niet mee. De luisteraar houdt dit soort beloftes wel in spanning natuurlijk. Die willen nu helemaal weten hoe het afloopt met Hercules. Nou, niet zo goed.

⁸¹³ er staat een 1 PL, maar hij bedoelt 1 SG. Dat kennen we nou wel.

⁸¹⁴ had je de LITOTES gezien? neque inulti niet ongewroken, dus gewroken. O ja, spreek je LITOTES ook goed uit, als je het in het openbaar gebruikt om de blits te maken? Klemtoon op de eerste lettergreep.

⁸¹⁵ aha, niemand hoort wat Nessus nog in zijn laatste momenten zegt: hij zegt het in zichzelf. Ook Deianira hoort dus niet wat Nessus zegt. Laat staan dat Hercules het hoort: te ver weg. En over die laatste momenten gesproken, Nessus kan zijn kleding (o, was ie gekleed dan?) nog in zijn giftige, dodelijke bloed dopen en aan Deianira geven. En hij geeft Deianira bovendien ook nog een soort van korte instructie, een handleiding voor hoe het kledingstuk te gebruiken en met name waarvoor. Deianira heeft geen idee van de kwade bedoelingen van Nessus, de lezer/luisteraar wel (die heeft mee kunnen luisteren en Nessus' woorden, met impliciet een dreigement, heeft kunnen horen). Ovidius heeft alles bedacht dus ook die weet hoe het gaat aflopen met Hercules. De ingrediënten voor DRAMATISCHE IRONIE zijn er, maar Deianira doet of zegt in deze setting niet expliciet iets waarvan de lezer denkt: oei, oei, je moest eens weten. Er wordt alleen gesuggereerd dat ze het geschenk van Nessus aanneemt.

⁸¹⁶ Even chronologisch wat er gebeurt nadat Hercules met zijn pijl Nessus geraakt heeft. Nessus trekt de pijl uit zijn wond. Daardoor ontstaat een kapotte-waterleiding-verhaal, zodat het bloed via twee wonden met grote kracht het lichaam van Nessus verlaat. Nessus vangt zijn eigen bloed op, spreekt zijn dreigende woorden en doopt zijn kleding in dat bloed. Vervolgens geeft hij die bebloede kleding aan Deianira (die natuurlijk nog in de buurt was) en zegt haar: sorry babe, maar hier heb je nog een laatste geschenk van mij. Als je dit aan iemand geeft wordt ie weer extra vurig in bed. Weg hoofdpijn!

⁸¹⁷ van Nessus' bloed vertelt Ovidius dat het warm is. Warm bloed (het komt net in stromen uit het lichaam van de centaur) is goed vloeibaar en daar kun je dus wel kleren in drenken. Koud bloed stolt.

⁸¹⁸ omdat je anders twee lijdend voorwerpen hebt bij dat, namelijk velamina gewaad én munus geschenk, zul je één van de twee predicatief moeten vertalen. Het is logischer dat bij munus te doen dan bij velamina. Hij geeft haar een geschenk als gewaad is bullshit, maar hij geeft haar een gewaad als geschenk is wel zinnig. Vind ik, hoor. Maar er zijn vast liederen bij jullie die de eerste variant ook goed vinden.

⁸¹⁹ zelfstandig gebruikt (gesubstantiveerd) PPP van rapēre roven. Het is DAT want het is het meewerkend voorwerp (indirect object) bij dat hij geeft.

⁸²⁰ er is een enorme sprong in de tijd. Longa bij mora (scandeer maar, ter controle van wat ik allemaal debiteer) en de bepaling erbij, medii temporis, in de GEN. Het VERTELTEMPO is enorm, en dat komt niet door het gebruik van een PLQP (wel in v135 !) of zo, maar door een omschrijving. De luisteraars weten nog verrekte goed hoe dat was gegaan met de dood van Nessus en willen nu wel eens zien of Nessus' dreigende taal tot iets leidt. Tuurlijk leidt die tot iets! Het is Ovidius! Een omineuze uitspraak van zo'n Nessus, van zo'n centaur (toch een wonderlijk wezen, afkomstig van overspel), die komt heus wel uit.

⁸²¹ hier zie je dus aan het PLQP dat het VERTELTEMPO gigantisch is. Er is in heel weinig VERTELTijd een lange periode VERTELDE TIJD verstreken. Natuurlijk gebeurt er tussendoor wel veel (lolle!), maar we wachten echt op de omstandigheden die tot de dood van de held Hercules leiden. Nog geïnteresseerd in het gebruik van implēre met twee verschillende typen lijdend voorwerp? Dat dat ZEUGMA heet? Heet ZEUGMA. Kwamen we eerder tegen in het verhaal van Pyramus en Thisbe: illa redit iuvenemque oculis animoque requirit, waar requirit zowel met oculis (letterlijk) als met animo (figuurlijk) verbonden wordt.

⁸²² ja, Juno had het niet zo op Hercules (de zoon van haar man, niet van haar). Ze sloeg hem met waanzin en dat had vreselijke gevolgen, zeker voor de kinderen en vrouw (Megara) van Hercules.

Victor ⁸²³ ab Oechalia Cenaeo sacra <u>parabat</u> ⁸²⁴ vota Iovi ⁸²⁵ , <i>cum</i> ⁸²⁶ Fama ⁸²⁷ loquax <u>praecessit</u> ⁸²⁸ ad aures, Deianira ⁸²⁹ , tuas, <i>quae</i> ⁸³⁰ veris ⁸³¹ addere falsa <u>gaudet</u> et e minimo sua per mendacia <u>crescit</u> , 140 Amphitryoniaden ⁸³² Ioles ⁸³³ ardore teneri ⁸³⁴ .	Terugkerend als overwinnaar van Oechalia bereidde hij het plechtig beloofde offer voor voor Jupiter van Cenaeum, toen het praatzieke Gerucht eerder kwam naar jouw oren, Deianira, dat zich verheugt om onware dingen/leugens toe te voegen aan ware dingen/de waarheid, en vanuit het kleinste door zijn leugens groeit, dat de zoon van Amphitryon in beslag werd genomen door liefde voor Iole.
---	--

⁸²³ Hercules had, een hele tijd later dus, eens een keer de stad Oechalia overwonnen. Boeien! Maar hij was dus overwinnaar. **Victor** is hier *predicatief*.

⁸²⁴ opnieuw dient het IMPF als een soort setting. Hercules was bezig met in orde maken van een plechtig offer. En toen hij daarmee bezig was meldde vrouw **Fama** (we horen in het laatste hoofdstuk van deze examenbundel meer over dit nare mens) zich bij Deianira met een verhaal. Een gerucht liever gezegd. Hercules zou voor Iole (drie lettergrepen en een Griekse naam: Ἰόλη), de dochter van koning Eurystus van Oechalia, meer dan gewone interesse tonen. Meer interesse dan normaal is voor een held die een koningsdochter, een prinses dus eigenlijk, gevangengenomen en met zich meegenomen heeft. Voer voor psychologen is dit weer. Geloof Deianira het verhaal van Fama? Wat is dat toch met die Hercules? Doordat hij door de jaloerse Juno (Jupiter was Hercules' vader, eigenlijk zonder toestemming van Jupiters vrouw Juno, zoals zo vaak) met waanzin geslagen was, had hij zelf de kinderen die hij had met zijn eerste vrouw Megara gedood. Het boete doen voor deze vreselijke misdaad bestond voor hem uit het verrichten van twaalf schier onmogelijke klussen voor koning Eurystheus. Die leeuw van Nemea was een probleem en de Hydra van Lerna ook. Maar... allebei geliquideerd, dus goed bezig. Dan heeft ie uiteindelijk alles gedaan en dan trouwt hij, na weer gedoe met Acheloüs, met Deianira. En dan gaat nu weer het gerucht (**fama est** in het Latijn, voor de JDW'ers die nooit de naam van de rubriek in de schoolkrant, de Janus, begrepen hebben), dat Hercules Deianira wil inruilen voor Iole. Je voelt aan je water dat dit gaat leiden tot het verhaal van de dood van Hercules.

⁸²⁵ Hercules offert dus aan zijn vader. Die wordt hier een beetje ingewikkeld **Jupiter Cenaeus** genoemd, maar ja, je bent **poeta doctus** of je bent het niet.

⁸²⁶ het idee van het creëren van een achtergrond (via IMPF of tekstueel) wordt ondersteund door dit **cum inversum**. Wanneer **cum** het voegwoord is (dat is voor velen van jullie al een uitdaging), leidt het een BZ in. En in een BZ staat meestal de niet essentiële informatie. Met **cum inversum** doet zich het fenomeen voor dat de hoofdinformatie in de BZ met **cum** staat en de achtergrondinformatie in de HZ. Dat is hier precies aan de hand.

⁸²⁷ **fama gerucht**, met hoofdletter **Fama**, en dan is het ineens Yvonne Coldeweijer! The Roman juicechannel, for all your rumours!

⁸²⁸ Fama was er als de kippen bij om Deianira ongerust te maken over Hercules' huwelijkse trouw. In ieder geval was ze eerder dan de persoon die het gerucht betrof, Iole.

⁸²⁹ de verteller richt zich tot een personage in zijn verhaal: **APOSTROFE**. De bedoeling van zo'n **APOSTROFE** is vaak het bewerken van de emoties van de luisteraars. **PATHOS** opwekken, kun je ook zeggen ja. Sympathie opwekken met de arme vrouw. Bij het vallen van de naam van Deianira schiet de luisteraar eigenlijk al vol. Och, arme Deianira. We weten globaal hoe het zal aflopen met Hercules, met Deianira's man. En dan ook nog door haar toedoen waarschijnlijk. Die klotenklapper van een Nessus ook! Met zijn in eigen bloed gedoopte kleding. Bah! Een cruciale fase van het verhaal breekt aan. Brrrrrr.

⁸³⁰ het PRON *relativum* heeft een antecedent en die twee komen met elkaar overeen in getal en geslacht. In naamval kán, maar hoeft niet. De naamval van een woord is afhankelijk van de grammaticale functie in de zin. En omdat de grammaticale functie van een antecedent kan afwijken van die van het PRON *relativum* is er geen verplichte overeenkomst in naamval. En nou maar kijken of deze uitleg blijft hangen. **Fama** is het antecedent en dat is keurig SG en F, net als **quae**. Punt.

⁸³¹ wél waar was dat Hercules Iole uit Oechalia meegenomen had. Niet waar was dat hij smoor op haar was.

⁸³² een **PATRONYMICUM**, zeven lettergrepen lang, dit woord. Geen wonder dat er maar vier woorden in de versregel passen! Ff scanderen? **Āmphitryōñiādēn**. Als Juno de **noverca** (**stiefmoeder**) is, is Amphitryon formeel ook de stiefvader. Jupiter was Hercules' paps. Ach, detail.

⁸³³ een Griekse GEN, niks bijzonders voor Ovidius. Het is grammaticaal gezien ook een GEN *obiectivus*: **Ioles** is het lijdend voorwerp bij **amore**. Ander voorbeeld van GEN *obiectivus* en tegelijkertijd zijn broertje de GEN *subiectivus* begrijpen? De befaamde twee vliegen in één klap? Kijk eens naar **timor hostium**. Dat kan twee dingen betekenen. 1) de vijanden zijn bang en ze zijn dus inhoudelijk het onderwerp van de angst (**angst van de vijanden**). Of 2) iemand is bang voor de vijanden en de vijanden zijn dus inhoudelijk het lijdend voorwerp van de angst (**angst voor de vijanden**). Opgelost.

⁸³⁴ constructie: Acl (met **Amphitryoniaden** als *subjects*ACC en **tenēri** als INF): het is de invulling van het gerucht. Van het gerucht geeft de verteller tweemaal aan dat het onwaar is (**falsa** en **mendacia**).

9 2c. Met. 9, 141 – 146

Deianira denkt dat Hercules ontrouw is (p.138) – 3

	<u>Credit</u> amans ⁸³⁵ Venerisque novae ⁸³⁶ perterrita fama <u>indulsit</u> primo ⁸³⁷ lacrimis flendoque ⁸³⁸ dolorem <u>diffudit</u> ⁸³⁹ miseranda ⁸⁴⁰ suum; mox deinde ‘Quid autem flemus?’ ⁸⁴¹ <u>ait</u> ‘Paelex’ ⁸⁴² lacrimis <u>laetabitur</u> ⁸⁴³ istis. 145 <u>Quae</u> ⁸⁴⁴ <u>quoniam</u> <u>adveniet</u> , <u>properandum</u> ⁸⁴⁵ aliquidque <u>novandum est</u> ⁸⁴⁶ , <u>dum</u> <u>licet</u> et nondum thalamos <u>tenet</u> altera ⁸⁴⁷ nostros.	De geliefde gelooft het/Ze gelooft het omdat ze verliefd is, en bang gemaakt door het gerucht van/over de nieuwe liefde, liet ze eerst (aan) haar tranen de vrije loop, en door te wenen verlichtte ze, de beklagenswaardige, haar pijn/leed; spoedig/direct daarna zei ze ‘Waarom echter ween ik? De maîtresse zal zich verheugen over die tranen. Aangezien ze zal arriveren, moet er snel iets verricht en verzonnen worden, zolang dat mogelijk is en de/die ander nog niet mijn slaapkamer bezit.
--	--	--

⁸³⁵ de arme troela, Deianira. Ze gelooft vrouwe Fama op haar blauwe ogen (nee hoor, had ze niet, takkenbitch). Daar komt ellende van. Het idee dat liefde goedgelovig is zagen we al eerder, in het verhaal van Cephalus en Proris: **credula res amor est**, de **SENTENTIA** (cliché, waarheid als een koe, open deur). Procris kapseist als de klikspaan haar verteld heeft over Cephalus die zwijmelt over ene Aura. Emotioneel instabiel, laten we het daar op houden. Maar enige tijd later herpakt ze zich en wil niet geloven in overspel van mannie lief totdat ze het met eigen ogen waargenomen heeft. En dan gaat ze in de bosjes liggen waar ze haar dood vindt. En een zakje voor de hondenpoep, een heroïnespuitje, een condoom (niet gebruikt, dus mazzel) en een joint. Deze Deianira lijkt het gerucht redelijk snel voor waar aan te nemen. Zij is wel droevig, maar gaat snel tot actie over. Liefde is, zo blijkt uit de pensumteksten van dit jaar weer eens, vaak een reden tot verdriet. EIS heeft de bundel **Amor dolorque** genoemd. Geen slechte interpretatie van een gemeenschappelijk thema. HERM geeft de bundel een Nederlandse naam (al Latijn genoeg dit jaar): **Noodlottige keuzes**. Zit zeker ook een kern van waarheid in.

⁸³⁶ **nova Venus** de nieuwe Venus is **METONYMIA** voor de nieuwe liefde. Maar ja, die was er dus niet. Maar dat wist Deianira dus weer niet. Kijk, over wat je niet weet mag je best een mening hebben. Maar het is beter als je mening ergens op gefundeerd is. Lees eens reacties op sociale media op een bepaalde gebeurtenis en je schrikt van wat je leest. Als er in de mythische tijd van Hercules en Deianira sociale media waren geweest hadden die ook vol gestaan met primitieve en primaire reacties. Deze Deianira heeft geen bewijs voor de ontrouw van haar man. Maar toch regelt ze al een boosaardige wraakactie.

⁸³⁷ dit soort woorden structureert de inhoud van een tekst. Zodra er primo **eerst** staat, komt er ook een **deinde daarna/vervolgens**.

⁸³⁸ **flendo** is een GRD. Het is de ABL *modi*, die aangeeft op welke manier Deianira haar aanvankelijke schrik over het bericht weet te temperen. Door eens eventjes stevig te janken ja.

⁸³⁹ ja ja, die Ovidius is echt een amateur-psycholoog, hoor. Hij weet hoe het werkt van binnen. Zeker van vrouwen is hij uitstekend in staat de gedachten en afwegingen te volgen en te verklaren.

⁸⁴⁰ ook de verteller vindt er iets van, van de geestelijke staat van Deianira. **VERTELLERSCOMMENTAARTJE** moet kunnen. Hij vindt haar te betreuren.

⁸⁴¹ afgezien van het **DICHTERLIJKE PL** is dit een aanduiding dat het rationele besef de overhand krijgt bij Deianira. Haar motief om te stoppen met huilen is dat haar rivale, Iole, het waarschijnlijk leuk vindt als ze huilt. Dat wil ze niet laten gebeuren. Ze komt tot handelen. Iole is kennelijk nog niet “in the house”, en al helemaal niet in haar en Hercules’ bed, en dus kan Deianira nog voorzorgsmaatregelen treffen.

⁸⁴² Iole is de veronderstelde minnares van Hercules.

⁸⁴³ waar natuurlijk. De afgewezen vrouw kent exact de reactie van een rivale (niet te verwarren met Rivella). Ze kan zich uitstekend in de situatie van de ander verplaatsen. Een man niet. Nou ja, soms dan.

⁸⁴⁴ de relatieve aansluiting in volle glorie. **Quae** is een PRON *relativum* en verwijst naar een antecedent in de vorige zin. Getal en geslacht moeten gelijk zijn en dus komt alleen **Paelex minnares** in aanmerking als antecedent.

⁸⁴⁵ een onpersoonlijk GRV van verplichting. Waarom? Omdat **properare zich haasten** geen lijdend voorwerp heeft. Daardoor kan in een GRV-constructie zo’n lijdend voorwerp ook geen onderwerp worden. Bij het erop volgende **novandum** (ook een GRV van verplichting) staat **aliquid iets** als onderwerp. Deianira laat zich leiden door de urgentie van het moment. Hij heeft een ander. Dat gaat ten koste van mij. Dat wil ik niet. Dus zorg ik dat ze dood gaat. Probleem opgelost. Zoiets.

⁸⁴⁶ lang vers, dat zie je zo. Dan zal dit misschien een vers zijn met vijf dactyli en die ene spondee? Jep. Probeer maar. Deianira moet snel handelen. Snel, dynamisch > veel dactyli.

⁸⁴⁷ hiervoor in v144 nog **paelex minnares** genoemd.

9 2c. Met. 9, 147 – 151 Deianira denkt dat Hercules ontrouw is (p.138) – 4

[Conquerar⁸⁴⁸ an sileam? Repetam Calydonā⁸⁴⁹ morene⁸⁵⁰? Excedam tectis⁸⁵¹ an, si nihil amplius⁸⁵², obstem?] Quid si me, Meleagre⁸⁵³, tuam memor⁸⁵⁴ esse sororem 150 forte⁸⁵⁵ paro facinus, quantumque iniuria⁸⁵⁶ possit⁸⁵⁷ femineusque dolor, iugulata paelice⁸⁵⁸ testor?⁸⁵⁹	[Moet ik luid klagen of zwijgen? Moet ik terugkeren naar Calydon of (hier) blijven? Moet ik weggaan uit het huis of, als ik niets meer kan doen, weerstand bieden?] Wat (denk je ervan), als ik, Meleager, er aan denkend dat ik jouw zus ben, een onverschrokken misdaad voorbereid, en bewijs hoeveel onrecht en vrouwenleed vermogen, nadat die maîtresse gedood is/door het doden van die maîtresse?'
---	--

⁸⁴⁸ alle zes de CON zijn *dubitativus*. Je ziet die meestal in 1 SG of 1 PL. Als het gaat over een huidige situatie (het heden) dan is hij ook altijd PR. Gaat het over het verleden dan zie je een CON IMPF.

⁸⁴⁹ niet raar dat Deianira Calydon als mogelijke bestemming overweegt: ze komt er vandaan.

⁸⁵⁰ **morene** kun je lezen als **an morer** (CON PR van **morari** *blijven*). De tekst waarin Deianira deze driedelige twijfel uit, wordt door deze uitgever beschouwd als niet passend in de tekst. Vandaar de vierkante haken. De meest logische reden om aan te nemen dat deze tekst niet in het verhaal thuishoort is dat er inhoudelijk een tegenspraak of juist een herhaling uit zou blijken. Je zou hier kunnen aanvoeren dat de twijfel, die Deianira nogal gepassioneerd uitspreekt, niet in lijn is met haar eerdere besluit om tot actie over te gaan. Maar dat kan juist ook een mooi contrast vormen, waardoor we ons beter kunnen inleven in het personage Deianira die ineens met een rivale moet zien te dealen. Ach. We vertalen het gewoon. Is goed voor onze grammatica.

⁸⁵¹ ABL *separativus* vanwege **ex-** in **excedam**. En we kennen **tectum** natuurlijk als schoolvoorbeeld van **PARS PRO TOTO**, **METONYMIA** dus.

⁸⁵² EIS laat je hier **faciam** aanvullen: dan is **amplius** de COMP van het ADV **meer**: *als ik niets meer kan doen*. HERM laat je **est** aanvullen: dan is **amplius** de COMP van het ADI **amplus**: *als er niets anders is*.

⁸⁵³ broer van Deianira. Deianira vraagt hem om raad, omdat hij vaker met het bijltje gehakt heeft. Ahum, misschien wel letterlijk... Toen familieleden hem tijdens de jacht op het roemruchte Calydonische everzwijn een deel van de buit door zijn neus probeerden te boren, was hij pissig en nam hij het recht in eigen hand. Hij doodde twee van zijn ooms. Het door de neus boren van buit was onrechtvaardig. Zo is het dumpen van Deianira door Hercules ten koste van een andere dame ook onrechtvaardig. Als het waar is dan.

⁸⁵⁴ **memor** *eraan denkend dat*. Met Acl hier. **Me** is de *subjectsACC* en **esse** is de INF. **tuam sororem** is natuurlijk dezelfde naamval als het onderwerp **me**, en aangezien dat in de ACC staat, is het ook zo dat het naamwoordelijk gedeelte van het gezegde in de ACC staat. Er is namelijk altijd congruentie tussen onderwerp en naamwoordelijk gedeelte van het gezegde, het predicaatsnomen. Ook in een Acl.

⁸⁵⁵ **forte** is hier niet het ADV *toevallig*, maar het ADI van **fortis** *dapper, onverschrokken*, in het N, omdat het iets zegt van **facinus** *misdaad*. Dat is namelijk ook N.

⁸⁵⁶ **iniuria** *onrecht, onrechtvaardigheid*. Het gaat hier over de aanname dat Hercules een minnares heeft, lolé. Niet yolo, hè.

⁸⁵⁷ na het vragend voornaamwoord **quantum** volgt automatisch een CON van de afhankelijke vraag. Die noemen we meestal CON *obliquus*. CON indirecte vraag of afhankelijke vraag mag ook.

⁸⁵⁸ zo. Die is wel wat van plan met de arme lolé. ABL *absolutus* *nadat de minnares gekeeld is, vermoord is*. Trut moet mijn man. Trut moet dood. Mollen die snol. Over en uit.

⁸⁵⁹ We kennen onze vertaalster mevrouw d'Hane-Scheltema nog? Zij vertaalt de drie verzen met de woorden van Deianira zo: *"Als ik bedenkt, dat ik een zuster ben van Meleager, kan ik toch ook een moord begaan? Ik kan die hoer toch doden en tonen waartoe onrecht en verdriet een vrouw bewegen?"* Mevrouw foezelt wat met de Latijnse tekst. Zo lapt ze de **APOSTROFE** / VOC **Meleager** aan haar laars en heeft daar een bijvoeglijke bepaling bij **soror** van gemaakt. Mwah. Oké, staat wel aardig. Waar haalt ze echter *kan ik* (...) *een moord begaan* vandaan? Dat moet **forte paro facinus** wel zijn. En dan zit mevrouw ook nog grammaticaal te rotzooien. Laten we eens kijken naar **femineus**. Dat is een ADI en hoort bij **dolor**, maar ze vertaalt het als een zelfstandig naamwoord, als lijdend voorwerp bij *bewegen*. Dapper! Of jammer, wat je wilt. En dan kijken we ook nog naar de ABL *absolutus* **iugulata paelice**. Daar maakt mevrouw een HZ van. Kijk, dat vind ik nou een goede aanpassing. Complimentje voor Marietje. Trouwens, na al dat gecomplimenteer, ook nog even signaleren dat het **VERTELTEMPO**, na de **DIRECTE REDE**, enorm omhoog schiet. De afwegingen van Deianira, wat ze uiteindelijk kiest en welke acties ze achtereenvolgens onderneemt, dat gaat in een bloedspoed. Voor ie het weet heeft onze arme held zijn nieuwe jasje aan, dat hem het leven zal kosten. Wie overigens thuis is in de klassieke literatuur kent waarschijnlijk het verhaal van Medea en Jason. Jason had een ander, maar ja, Medea was een toverares. De dochter van de zon. Zij zorgde ervoor dat Glaukè, de nieuwe liefde van Jason, door het aantrekken van een door Medea geschonken jurk (bij wijze van spreken), op zeer pijnlijke en tragische wijze het leven liet. De wraak was zo al zoet voor Medea. Dat ze daarna ook nog haar eigen kinderen doodde, super triest.

9 2d. Met. 9, 152 – 158

Hercules trekt het gewaad van Nessus aan (p.140) – 1

In cursus animus varios⁸⁶⁰ <u>abit</u>; omnibus illis <u>praetulit</u>⁸⁶¹ imbutam Nesseo sanguine vestem mittere, quae vires defecto <u>reddat</u>⁸⁶² amoris⁸⁶³. 155 Ignaroque Lichae⁸⁶⁴ quid <u>tradat</u>, nescia luctus ipsa suos⁸⁶⁵ <u>tradit</u> blandisque miserrima verbis dona <u>det</u> illa viro⁸⁶⁶, <u>mandat</u>. <u>Capit</u> inscius heros⁸⁶⁷ <u>induiturque</u> umeris Lernaee virus echidnae⁸⁶⁸.	Haar gedachten gaan naar verschillende richtingen; boven al die gedachten verkoos ze om het kleed dat was doordrenkt met het bloed van Nessus te sturen, opdat het krachten teruggeeft/om krachten terug te geven aan de verzwakte liefde. En onwetend (wat zij overhandigt) overhandigt ze zelf/eigenhandig aan Lichas, die niet weet wat zij overhandigt, haar eigen rouw en met vleierende woorden draagt zij, de zeer ongelukkige, (hem) op om dat geschenk aan haar man te geven. De onwetende held neemt het aan en doet het gif van de slang van Lerna om zijn schouders aan.
---	---

⁸⁶⁰ ACC PL bij **cursus**, dat immers van de u-declinatie is. Deianira heeft zichzelf al wat vragen voorgelegd over wat ze moet doen. Het liefst ziet ze Hercules met hangende pootjes bij zich terugkeren. En dan herinnert ze zich de mantel van Nessus weer. Daar was, volgens de stervende centaur, een bepaalde kracht aan gegeven: het zou iemand weer wat meer vuur geven, liefdesvuur. Een soort van Afrodisiacum. Love Drops, zeg maar. Of Spaanse Vlieg. Zoiets. Libi Gold Golden Greed. Ik moet eens even mijn licenties nagaan.

⁸⁶¹ dit soort werkwoorden moet je wel eens een keer goed gaan vertalen, ja. Het is het PF van **praeferre** en dat betekent **de voorkeur geven**. Maar je geeft iets/iemand de voorkeur bóven iets/iemand anders, toch? Nou, waaraan je de voorkeur geeft staat vanzelfsprekend in de ACC omdat het lijdend voorwerp is. Maar de DAT wordt vervolgens gebruikt om aan te geven waarboven je het verkiest. De ACC is **imbutam** (...) **vestem** en de DAT is **omnibus illis**. En zie je hoe de woordvolgorde absoluut niet willekeurig is in het volledige object **imbutam Nesseo sanguine vestem**. Waarmee het kledingstuk doordrenkt is staat netjes tussen **imbutam** en **vestem** in: **met het bloed van Nessus**. Pas je weer op bij het scanderen van **sanguine**? Of niet. Nou, dan kom je er niet uit. En **Nēssēō** is ook niet wat je verwacht, metrisch.

⁸⁶² Ja, deze CON is een lastig verhaal. Normaal gesproken hoeft je een CON alleen te vertalen als hij in een HZ staat. In een BZ hoeft dat dus vrijwel nooit, behalve in de betreffende BZ. Er zijn vier mogelijkheden (met een beetje aparte naam “bijsmaken” genoemd), die twee aan twee gekoppeld zijn aan het gebruik van een CON in een BZ met **ut** dan wel **cum** als inleidend voegwoord. Je kunt de twee betekenissen van **ut** met CON (*finale* en *consecutief*) en de twee betekenissen van **cum** met CON (*causaal* en *concessief*) gebruiken voor een CON in een betreffende BZ. Voorbeeldzinnen daarvan zijn: **servum misit, qui regem necaret** (*finale*: **hij stuurde een slaaf die de koning moest doden**); **non is sum, qui id tolerem** (*consecutief/definiërend*: **ik ben niet zo iemand dat ik dit tolereer**); **uxorem laudavit, quam amaret** (*causaal*: **hij prees zijn vrouw, van wie hij immers hield**); **uxorem necavit, quam amaret** (*concessief*: **hij doodde zijn vrouw, hoewel hij van haar hield**). **Reddat** is een CON met een *finale* “bijsmaak”.

⁸⁶³ eerder heette de bedoeling van Nessus’ kleding nog **inritamentum amoris** **prickelend middel voor de liefde** (v133).

⁸⁶⁴ Lichas is een dienaar van Deianira, zegt HERM. EIS zegt dat hij een dienaar is van Hercules. Grappig vind ik dat. Net een goed huwelijk, EIS en HERM: ze zijn het over de onbelangrijke dingen oneens.

⁸⁶⁵ **suos** bij **luctus** (hûh, alweer u-declinatie?). Veel interessanter is het stijlmiddel: **METONYMIA**, en wel **ABSTRACTUM PRO CONCRETO**. Toch? Rouw is abstract, je kunt het niet beetpakken. Dat kledingstuk van Nessus, dát kon ze wel beetpakken. Het kledingstuk dat zou leiden, wat zeg ik, onvermijdelijk zou leiden tot haar eigen verdriet: Hercules zou eraan gaan. Had die klojo toch zijn gram gehaald. Coke? Grammetje coke? Nee, suffie. Jij altijd met je dubbelzinnigheden! Nee, je gram halen is een uitdrukking. Wraak nemen betekent het. Je wraaklust bevredigen. Hûh, bevredigen? Nee, ga ik niet uitleggen.

⁸⁶⁶ ja, maar goed dat ze dat tegen Lichas zegt, hè! Voor hetzelfde geld had die knul dat jasje zelf aangetrokken. Was hij in een urn geëindigd en niet Hercules. Hoe anders had de geschiedenis er uitgezien!

⁸⁶⁷ vanaf **Ignaro** in v155 worden er drie personen genoemd die het slachtoffer zijn van dezelfde fatale eigenschap: ze beseften niet wat hun handelingen voor gevolgen zouden hebben. Voor Deianira geldt **nescia**, voor Lichas geldt **ignaro** en voor Hercules tenslotte geldt **inscius**. Tragiek alom. Geen van de personages kent zijn rol in het noodlot. En lezer/luisteraar en ook de verteller kennen meer achtergrond dan de drie personages in het verhaal. Volop ingrediënten voor **DRAMATISCHE IRONIE**. De eerste twee weten niet, maar wij wel, dat het kleed van Nessus helemaal niet bedoeld is om Hercules eens lekker in vuur en vlam te zetten. Figuurlijk in vuur en vlam. Enthousiaster als minnaar in de echtelijke bedstee van Deianira en hemzelf. Letterlijk in vuur en vlam, goh, hij moest eens weten, arme Hercules.

⁸⁶⁸ lekker woord om eens te onthouden, **echidna slang**. Kun je mooi eens met een stralende lach op je ponem tegen iemand zeggen zonder dat je meteen een klap voor je harses krijgt. Ach, lieve schattige echidna van me. Kijk, bij serpent koesteren ze meteen argwaan. Dus die zou ik niet kiezen. Maar wat bedoelt Ovidius hier met **Lernaee** (twee keer tweeklank **ae** achter elkaar, leuk) **virus** (niet die van Willempie Engel) **echidnae**? Hij bedoelt op een ingewikkelde manier te verwijzen naar dat kledingstuk van Nessus dat in diens giftige bloed gedrenkt was. De Hydra van Lerna, weet u nog? Kutbeest.

9 2d. Met. 9, 159 – 162

Hercules trekt het gewaad van Nessus aan (p.140) – 2

Tura <u>dabat</u> primis et verba precantia flammis 160 vinaque marmoreas⁸⁶⁹ patera⁸⁷⁰ <u>fundebat</u> in aras⁸⁷¹; <u>incaluit</u>⁸⁷² vis illa mali⁸⁷³ resolutaque flammis Herculeos <u>abiit</u> late dilapsa per artus.	Hij gaf wierook en smekende woorden aan de eerste vlammen en goot wijn op het marmeren altaar met/uit een offerschaal; die (bekende) kracht van het kwaad ontbrandde en losgemaakt door de vlammen verspreidde het zich door Hercules' ledematen, terwijl het wijd en zijd oploste.
--	---

Offerschaal met afbeelding van Marcus Aurelius.

⁸⁶⁹ geen marmer hopelijk waar de wijn in trok. Dan krijg je wel heel veel vlekken op je offertafel. Bloed, vet, rook, wijn, fanta. Nee, moet je niet hebben als priester.

⁸⁷⁰ goed lezen, hoor! Een **pater** is een **vader**, een **patera** is een **grote ondiepe en brede schaal** waar drank in gaat. En uit.

⁸⁷¹ waar is Hercules op dat moment, dat sinterklaas, sorry Lichas, hem een nieuw jasje brengt? Hij is aan het offeren. Er is dus sprake van een setting, namelijk een offersetting. Tegen die achtergrond gebeurt er iets (PF) en we weten allemaal wat er gaat gebeuren. Goed, bij een achtergrondschemet kun je IMPF verwachten. En ja hoor. Twee stuks: **dabat** en **fundebat**. Hoe kun je nou die twist van een decorschemet aan zo'n persoonsvorm meegeven? Nou, probeer eens uit of je **aan het** (...) **zijn** kunt toevoegen aan de persoonsvorm. Hier gaat dat prima: hij was wierook aan het geven. Hij was wijn aan het gieten. Werkt prima, zo'n vertaling. En hij wordt nog goed gerekend ook! Jippie! Even to the point (niet mijn sterkste punt nee): Hercules was aan Jupiter aan het offeren. Daar was hij volgens vv135-136 voorbereidingen voor aan het treffen. Weet je nog? Toen kwam dat verhaal over vrouw Fama die Deianira allerlei onzin in haar oren fluisterde. Je zou dus kunnen zeggen dat het lopende verhaal even onderbroken is in vv135-136 om ruimte te maken voor het vertellen van de toedracht. Dat doet qua **VERTELTECHNIEK** denken aan het verhaal van Echo en Narcissus. Daar wordt ook in een **FLASHBACK** verteld over de oorzaak voor het feit dat Echo alleen maar tekst kon nazeggen, echoën. Jupiter was nimfen aan het doen en lag er bovenop, weet je nog? Juno werd door een langdradig verhaal van Echo opgehouden en zou zo haar man/broer niet op een heterdaadje betrappen. Juno over de zeik, zoals zo vaak (ze doet me altijd denken aan Merel, uit Oogappels), en die straft Echo. Leuk, passend, ook wel origineel, maar per saldo gewoon wraak. Hercules was met wierook aan het klootviolen, hij was gebeden aan het prevelen (ja, zo noem je dat) en hij was ook nog wijn uit een offerschaal aan het uitkieperen over een marmeren altaar. Ik zou zelf zeggen: zonde van de wijn, die kun je beter gebruiken. Maar goed, het hoorde er wel bij, bij zo'n offerplechtigheid, dat je allerlei drank en voedsel voor de goden uitstrooide. Bij drank heet dat dan plengen. Dat woord komt echt nog voor in het Nederlands hoor. Ze zeggen wel eens van iemand die heel erg verdrietig is dat hij tranen plengt. Onthoud maar gewoon, je weet nooit wanneer je weer eens indruk moet maken op iemand. Lieve, lieve schat. Ik ga zo tranen plengen. Doe je ook mee, gezellie samen plengies doen?

⁸⁷² tegen de offerachtergrond gebeuren dus dingen. Die worden dus ook in het PF verteld: het zijn in het verleden afgesloten gebeurtenissen. Dat gif in zijn trui wordt op de een of andere manier geactiveerd door het vrolijk spel der vlammen (**incaluit**) en lost dan als het ware op (**abiit**) in Hercules' lichaam. Het **HYPERBATON Herculeos** (...) **artus** verbeeldt als het ware die sneaky verspreiding. Wat een teringstreek levert die Nessus nog na zijn dood aan Hercules! Gadver, wat een pismannetje, pispardje eigenlijk. Vooruit, pispaaletje dan.

⁸⁷³ **mali** niet het land, hè, suffie. Het kwaad dat net nog **Lernaeae virus echidnae** genoemd is (in v158).

Er waren eens een vogel, een vis en een krokodil, die over hun vakantie zaten te praten. "Waar ga jij op vakantie naar toe?" vroeg de vogel aan de vis. De vis zei: "mijn vader kan goed zwemmen, mijn moeder kan goed zwemmen en ik kan goed zwemmen, het zal dus wel een zwemvakantie worden". "En jij?" vroeg de krokodil aan de vogel, "waar ga jij op vakantie naar toe?" "Nou", zei de vogel, "mijn vader kan goed vliegen, mijn moeder kan goed vliegen en ik kan goed vliegen het zal wel dus een vliegvakantie worden". "Waar ga jij op vakantie naar toe?" Vroeg de vis aan de krokodil. De krokodil zei: "mijn vader heeft een grote bek, mijn moeder heeft een grote bek en ik heb een grote bek, dus we zullen wel weer naar Duitsland gaan."

We slaan wat verzen over. Deianira heeft haar vergissing betreurd en zichzelf gedood. Aaaa. Hercules somt in de voorvertaalde passage (wel lezen, hè boefjes!) zijn heldendaden op. Eurystheus, op dezelfde dag geboren als Hercules (maar door toedoen van Juno net iets eerder dan Hercules, van wie ze de geboorte bewust bemoeilijkt), had vanwege het kleine leeftijdsverschil macht over Hercules. Lang verhaal. Ook doodt Hercules de arme, onschuldige Lichas. Toch de lul dus, dat Lichasje. Lichas wordt ... van steen. De zoveelste verstening. Uiteindelijk volgt Hercules' apotheose. In een flashback wordt meteen na het verhaal over de apotheose van Hercules door Alcmena het verhaal verteld over zijn geboorte: dood en geboorte direct na elkaar. Mooi. En ook niet heel raar om bij het verscheiden van iemand terug te gaan naar de geboorte. Moeizaam verhaal, die geboorte (daar had Juno dus een handje in gehad; niet in Alcmena maar in de verlate geboorte). En die lolle dan? Die trouwt met Hercules' zoon Hyllus. En ze is ook zwanger van hem. Alcmena en Jole kunnen het goed vinden met elkaar. Hup, terug naar Herci's geboorte. Alcmena vertelt en is daarmee even subverteller.

9 5b. Met. 9, 285 – 294

Alcmene bevindt zich in barensood (p.150) – 1

85 Namque laboriferi⁸⁷⁴ **cum** iam natalis⁸⁷⁵ **adesset**
Herculis et decimum **premeretur** sidere signum⁸⁷⁶,
tendebat gravitas⁸⁷⁷ uterum mihi, **quod**que **ferebam**
tantum **erat** **ut** **posses**⁸⁷⁸ auctorem⁸⁷⁹ dicere tecti
ponderis esse lovem. Nec iam tolerare labores⁸⁸⁰
290 ulterius **poteram**; quin nunc quoque frigidus artus,
dum loquor, horror **habet**, parsque **est** meminisse doloris⁸⁸¹.
Septem ego per noctes, totidem⁸⁸² cruciata diebus,
fessa malis tendensque ad caelum brachia magno
Lucinam⁸⁸³ Nixusque pares clamore⁸⁸⁴ **vocabam**.

Want toen de geboortedag van de zwoegende Hercules al aanwezig was
en het tiende sterrenbeeld onder de zon stond,
maakte de last voor mij mijn (onder)buik gespannen, en wat ik droeg
was zo groot dat je zou kunnen zeggen/kon zeggen dat de verwekker
van het verborgen gewicht/last Jupiter was. En/maar niet meer kon ik de
inspanningen langer verdragen; ja zelfs nu ook heeft/bezit een koude rilling mijn
ledematen, terwijl ik spreek, en denken aan mijn leed is een deel van mijn leed.
Gedurende zeven nachten, (en) op/gedurende net zoveel dagen gekweld,
moe door mijn ellende en terwijl ik mijn armen uitstreckte naar de hemel
riep ik Lucina en de twee Barensweeën (aan) met luid geschreeuw.

⁸⁷⁴ Alcmene neemt de rol van de **ALWETENDE VERTELLER**, Ovidius, over. Ze vertelt aan het eind van haar leven, na de apotheose van haar zoon Hercules, in een **FLASHBACK** aan Iole, zwanger van haar kleinzoon Hyllus (zoon van Hercules, volg je nog?) over haar bevalling. **Laboriferi** is de GEN van een mooi samengesteld ADI **laborifer**. Daar zit **labor** in **zware inspanning** en **-fer** is het achtervoegsel dat aangeeft dat iets gedragen/verdragen wordt. Twaalf uitzonderlijk zware **labores werken** bijvoorbeeld! Met dank aan Juno en Eurystheus. Zaffel. Iets wat lijkt op de uitgang **-fer** is de uitgang **-ger**. Zo noemen wij op onze school een conciërge een **claviger**, een **sleuteldrager**. Maar ja, onze school bestaat wat langer. Sinds 1253... Jippie, reüniejaar! We bestaan in november 770 jaar.

⁸⁷⁵ kort voor **dies natalis geboortedag**. Engelsen – alweer die Engelsen! – zeggen nog steeds geboortedag. Maar dan in het Engels dus: birthday. Daar was iets mee, hè, met die geboortedag van Hercules.

⁸⁷⁶ de **poeta doctus** in zijn element: veel weten van geschiedenis, aardrijkskunde, mythologie, andere talen en daarmee showen! Dit gaat over astrologie. Weet ie ook alles van. Het tiende teken (van de dierenriem) stond onder de **zon (sidus)** hier), wat wil zeggen dat er negen maanden voorbij zijn van de zwangerschap.

⁸⁷⁷ de zwaarte, namelijk van de baby. In de vertaalde passage lees je (v273) dat ook Atlas het gewicht van Hercules voelde. Alleen was dat na zijn apotheose.

⁸⁷⁸ de CON is de **consecutivus**. Kijk maar, in de HZ staat **tantum zo groot**. Dan komt er ook een gevolg. Nou, dat deden ze in die tijd via een CON **consecutivus**. Lekker dan!

⁸⁷⁹ **auctor** betekent hier **verwekker, vader** (dus niet initiatiefnemer, al had baasje wel het initiatief genomen tot de coïtus, hem kennende). Alcmene draagt zo'n zware baby dat ze zelf het idee al heeft dat haar kind er eentje is van de melk(weg)boer, van Jupiter in dit geval.

⁸⁸⁰ Alcmene's weeën. In het Latijn worden **weeën nixus** genoemd, in het Engels contractions genoemd en de zware bevalling nog steeds labor. Tijd om te werpen! Alleen een beetje zware baby. Maar door Alcmene als zo'n dappere dodo te omschrijven wordt zij indirect op één lijn gesteld met haar zoon: helse pijnen lijden, het was de hobby daar in huize Hercules. Alcmene bij de geboorte van Hercules, Hercules zelf bij zijn dood/apotheose.

⁸⁸¹ wat Alcmene beschrijft is te zien als een **CLIMAX**. Gespannen buik, joekel van een baby in aantocht, de last is niet te dragen en tot overmaat van ramp denkt ze er nu, zoveel jaren later, met pijn aan terug.

⁸⁸² **septem zeven** en **totidem evenzoveel** zijn onverbuigbare woorden. Het maakt dus geen ruk uit welke naamval het woord heeft waar ze iets van zeggen, respectievelijk **noctes nachten** en **diebus dagen**.

⁸⁸³ voor alles hadden ze in Rome een god/godin. Ook voor geboortes: het bijstaan van vrouwen in barensood. Die chick heette Ilithyia, maar speciaal voor jullie hebben ze haar naam afgekort tot Lucina.

⁸⁸⁴ bij **magno**: **magnus clamor** is niet **groot geschreeuw** (want dat slaat nergens op), maar **luid geschreeuw**. Woordenboek is handig, niet heilig.

9 Sc. Met. 9, 295 – 301

Lucina houdt de geboorte van Hercules tegen (p.152) – 1

95 Illa⁸⁸⁵ quidem venit, sed praecorrupta⁸⁸⁶ meumque
quae donare caput⁸⁸⁷ Iunoni vellet⁸⁸⁸ iniquae⁸⁸⁹.
*Ut*que meos audit gemitus, subsedit in illa⁸⁹⁰
ante fores ara dextroque a poplite laevum
pressa genu et digitis inter se pectine iunctis
300 sustinuit partus⁸⁹¹; tacita quoque carmina voce
dixit et inceptos tenuerunt carmina⁸⁹² partus.

Zij kwam weliswaar, maar van tevoren tegen mij ingenomen en die/van dien aard dat ze mijn leven wilde geven aan de vijandige Juno. En zodra ze mijn gejammer hoort, ging ze zitten op dat altaar (daar) voor de deur en nadat ze haar rechterbeen over haar linkerknie had gelegd en nadat haar vingers onderling verbonden waren/ze haar vingers onderling verbonden had als een kam, hield ze de geboorte tegen; ze sprak ook toverspreuken met zachte stem en de toverspreuken hielden de begonnen geboorte tegen.

⁸⁸⁵ illa is hier verwijzend gebruikt. Het is Lucina.

⁸⁸⁶ wederom grappig hoe EIS en HERM tot hun vertaling komen van zo'n woord als **praecorruptus**. *Van tevoren omgekocht*, dat maakt HERM ervan. Niet heel raar, als je let op de betekenis van de onderdelen van dit woord: **prae-** *van tevoren* en **corruptus** het PPP van **corruptĕre omkopen** > *omgekocht*. EIS, onze goede oude eigen EIS, maakt het wat zweveriger: *van te voren* (oké, **prae** – dus) *tegen mij* (zie ik niet echt staan) en dan **corruptus** als *ingenomen*: een bepaald sentiment. Jullie kennen het woord ingenomen wel, maar in een andere context! Je mobieltje is door de strenge docent ingenomen. Toch? Of eh, hik, ik heb heel wat, hik, ingenomen, en nu ben ik een beetje, hik, misselijk. Jij bent echt een vreselijk mens, ingenomen nuf dat je bent! Die kan ook. En ten slotte kan ook je pak, of je jurk, je kledij voor je diplomering nog ingenomen worden, stel dat je ineens wat afvalt. Genoeg over alternatieve betekenissen van ingenomen. Piet Schrijvers vindt *van tevoren omgepraat*. Vind ik een mooie.

⁸⁸⁷ volgens Alcmene, in retro-perspectief, wilde Juno haar via Lucina iets aandoen: ze zou de bevalling niet mogen overleven. Wel allemaal gezellige praatjes voor de zwangere vrouw van je kleinzoon. Die wil ter plekke van die bevalling af.

⁸⁸⁸ een CON *definitivus*. Check maar eerder in dit examendocument bij de betreffende BZ met een CON erin. Omstreeks boek 9, v154 staat die voetnoot.

⁸⁸⁹ ja ja, dus die geboortegodin, die Lucina/Iliithia, had Alcmene dus beter niet aan kunnen roepen, want ze kwam ook nog gewoon! Terwijl ze eigenlijk pro-Juno was, lees anti-Alcmene. Waarom was Juno niet zo'n fan van Alcmene? Omdat (dat soort gore details herinneren jullie je altijd wel, hitsige smurfjes, in tegenstelling tot je huiswerk voor morgen, of de toetsstof) Jupiter, Juno's man/broer, Alcmene zwanger had gemaakt. Hij had de gestalte aangenomen van Alcmene's man Amphitryon (ideetje? Kost je 100 pop) en was op die manier wel erg gemakkelijk in hun echtelijke sponde terechtgekomen. Spoei, spoei, spoei, en plop (in werkelijkheid verliep het iets lastiger), daar was, negen zware maanden later, Hercules. Verkeerde beslissing dus van Alcmene deze geboortegodin bij de bevalling te halen. Wat doet Lucina namelijk? Die houdt, op ingenieuze wijze, de bevalling tegen. Er was nóg een reden om de bevalling tegen te houden. Zo zou Hercules later geboren worden dan Eurystheus (zelfde dag uitgerekend), waardoor Eurystheus (ja ja, de koning die Hercules zijn twaalf werken liet verrichten) de baas werd over Mycene/Tiryns en niet Hercules. Want wie had er over lopen opscheppen dat uit zijn koker een man zou voortkomen die de machtigste zou zijn in het gebied? Jupiter. Lulhannes. En wie had dat gehoord en probeerde dat dus tegen te werken? Juno ("Merel"). En lukte dat? Nope. En was ze daar blij mee? Niet echt. Ze was graftakkenpissend nijdig. Nou, heb je een beetje een idee hoe gezellig het bij JUUP en JUUL thuis altijd was. Herken je dat? Stichting Correlatie is er altijd voor je.

⁸⁹⁰ Lucina is nu in geen velden of wegen te bekennen. Alcmene wijst waarschijnlijk naar een altaar dat in Hercules' babykamertje staat. Die Romeinen hielden wel van altaartjes. Ik meer van taartjes.

⁸⁹¹ nu erken ik dat ik als man in het nadeel ben. Baren, het is niks voor mij. Ik baar wel eens opzien, geld baart mij onrust en ik heb ook een baard. Als ik de Latijnse tekst goed begrijp en ik lees de diverse commentaren bij deze passage, dan denk ik dat die Lucina-heks een soort van magische trucjes uithaalt. Een mindfuck, maar dan in de mythische oudheid. Ze gaat in een zodanige positie zitten, dat baren onmogelijk is. Daardoor zou Alcmene dus ook niet moeten kunnen baren. Zoiets. Nou, dat mislukt dus grandioos, want Alcmene wordt weliswaar een tijdlang geremd. Maar uiteindelijk krijgt ze hulp van Galanthis, haar dienaars. Die bedondert Lucina. En dan frut ze Hercules er uiteindelijk wel uit. Baren kun je niet stoppen. Hoe pijnlijk het ook is. Mannen zijn watjes, want als die op hun duim slaan met een hamer mekkeren ze al. Kijk, ik zeg dat liever al zelf dan dat het de reactie wordt van het vrouwelijke gedeelte van mijn lezerspubliek. Galanthis ondergaat uiteindelijk de metamorfose in dit verhaal.

⁸⁹² het herhalen van **carmina** (nee, niet het herhalen van **carmina** voor een toets nee, dat doen jullie toch niet) wijst inderdaad op toverspreuken: vreemde woorden herhalen. Haileselassie, graag iets meer passie/nasi. Zoiets. Aapje, boompje, beestje, voor mij maar even geen feestje. Een penis erectus is een lul die gestrekt is. Sapperdeflap, geen leuke grap. Nou ja, zo zijn er meer. Toverspreuken bedoel ik.

9 5c. Met. 9, 302 – 305

Lucina houdt de geboorte van Hercules tegen (p.152) – 2

Nitor et ingrato⁸⁹³ facio convicia demens⁸⁹⁴

vana⁸⁹⁵ lovi cupioque mori⁸⁹⁶ moturaque⁸⁹⁷ duros

verba queror⁸⁹⁸ silices⁸⁹⁹; matres Cadmeides⁹⁰⁰ adsunt

305 votaque suscipiunt exhortanturque dolentem⁹⁰¹.

Ik heb (barens)weeën en ik maak, buiten zinnen, vergeefse verwijten aan de ondankbare Jupiter en ik verlang te sterven en ik spreek klagend woorden die harde stenen/rotsen zouden kunnen vermurwen/tot medelijden zouden kunnen bewegen. De Thebaanse moeders zijn aanwezig en leggen geloftes af en bemoedigen mij terwijl ik (pijn) lijd.

⁸⁹³ Alcmene geeft dus eigenlijk twee dingen aan. Ten eerste vindt ze Jupiter een eikel omdat ie haar niet steunt tijdens de bevalling. Ten tweede wist ze dus dat Jupiter de vader van haar kind was. Dus, ofwel had Jupiter zich ook weer niet zo goed vermomd als Amphitryon toen hij de koffer in dook met Alcmene, ofwel ze heeft alleen uit de omvang van haar zwangere buik afgeleid dat dit er wel eentje van een god moest zijn.

⁸⁹⁴ Alcmene beschrijft zichzelf als buiten zinnen, toen ze in barensnood was. De pijn die ze voelde was niet te harden. Ze flipte.

⁸⁹⁵ **vanus zinloos** maakt duidelijk dat Alcmene zich realiseert dat de goden bij het ter wereld brengen van haar zoon niet zullen helpen. Jupiter had het kind verwekt: pleitmans. Juno wilde de geboorte het liefst annuleren, maar in ieder geval tegenhouden. Ook al geen ondersteuning dus. Stenen zijn in haar beleving nog gevoeliger dan goden. En dat zegt ze dus ook, die tegeltjeswijsheid, die **SENTENTIA. convicia** .. **vana** is dan nog tegelijkertijd **HYPERBATON** en **ENJAMBEMENT**.

⁸⁹⁶ nou ja, misschien spreekwoordelijk als in “ik ga nog liever dood dan nog langer deze helse pijnen ervaren”. Maar het geeft aan hoever ze “heen” was.

⁸⁹⁷ **motura** is het PFA van **movēre bewegen, ontroeren**. Het is ACC PL N en zegt iets van **verba**.

⁸⁹⁸ het heerlijke DEP **queri klagen**. Iemand die voortdurend klaagt, jammert, zeikt, teemt, mierenneukt, weeklaagt, enzovoort, dat is een querulant. Onthouden, deze term.

⁸⁹⁹ zie je wel? Hercules’ moeder vindt de harde stenen, toch echt het schoolvoorbeeld van gevoelloosheid, nog invoelender dan de goden. **duros** bij **silices** natuurlijk. **HYPERBATON**? Ja joh. Jij je zin. Maar dan ook een **ENJAMBEMENT**, hè!

⁹⁰⁰ de Thebaanse moeders zijn gezellig aanwezig bij de bevalling. Waarom de Thebaanse vaders niet dan? Bespeuren we hier een vroege vorm van geslachtsdiscriminatie? Nee man. Vrouwen, zeker moeders, kunnen beter begrijpen wat barensweeën met je kunnen doen. Ze praten op Alcmene – geef mij alsjeblieft mijn breiwerkje! – in en steunen haar. Hûh? Thebe? Ze woonden toch in Tiryns, die moeder en schijnpapa van Hercules? Ja, eerst wel. Maar ze zijn naar Thebe, de stad van Cadmus, verhuisd. Dichter bij de snelweg.

⁹⁰¹ Hoe langer Alcmene vertelt des te duidelijker is de overeenkomst tussen moeder en zoon. Ze doorstaan allebei namelijk verschrikkelijke pijnen, bidden zonder resultaat tot de goden in de hemel en worden allebei slachtoffer van Juno. Moeder Alcmene heeft te maken met **labores** in de zin van **barensweeën** en Hercules verricht later in zijn leven twaalf **labores zware klussen** in opdracht van Eurystheus. We hebben alleen eerst gehoord en gelezen over de ellende die Hercules treft, daarna pas over de ellende die Alcmene bij zijn geboorte getroffen had. Maar ... zo moeder, zo zoon. Leuk format voor een nieuwe spelshow op tv, waarschijnlijk bij een commerciële zender: die hebben niet heel veel scrupules en moreel besef.

9 5d. Met. 9, 306 – 313 Galanthis helpt Alcmene en wordt veranderd in een wezel (p.154) – 1

Una ministrarum, media ⁹⁰² de plebe, Galanthis ⁹⁰³ flava comas ⁹⁰⁴ , <u>aderat</u> , faciendis ⁹⁰⁵ strenua iussis, ⁹⁰⁶ officiis dilecta suis. Ea <u>sensit</u> iniqua nescioquid lunone ⁹⁰⁷ geri, <u>dumque</u> <u>exit</u> et <u>intrat</u> 310 saepe fores, divam ⁹⁰⁸ residentem <u>vidit</u> in ara bracchiaque in genibus digitis conexa ⁹⁰⁹ tenentem, et “ <u>Quaecumque</u> <u>es</u> ⁹¹⁰ ” <u>ait</u> , “dominae ⁹¹¹ <u>gratare</u> ; <u>levata est</u> Argolis Alcmene <u>potiturque</u> puerpera ⁹¹² voto.”	Een van mijn dienaressen, uit het gewone volk, Galanthis, blond wat betreft haar haren, was aanwezig, bedrijvig/vlug in het uitvoeren van bevelen, bemind vanwege haar dienstvaardigheid. Zij bemerkte dat een of ander kwaad werd verricht omdat Juno (mij) vijandig was, en terwijl ze vaak de deur uitging en inging zag ze de godin zitten op het altaar en haar armen, verbonden door haar vingers, op haar knieën houden en ze zei “Wie je ook bent, wens mijn/onze meesteres geluk: de Argivische Alcmene is verlost en ziet als kraamvrouw haar wens vervuld.”
--	--

⁹⁰² een *dominant* gebruikt ADI, zoals zo vaak. *Midden uit het volk* wordt het dan. EIS vertaalt *medius* als *eenvoudig* en vermijdt het probleem van eventueel *dominant* gebruik. Ook een oplossing.

⁹⁰³ aan de -th- zien we dat het om een Griekse naam gaat. Niet zo gek, als het over het bevallingsverhaal van Alcmene gaat.

⁹⁰⁴ de vaker gesignaleerde ACC *respectus* (of van *betrekking*, *limitationis*, *graecus* whatever you want): die geeft het opzicht aan waarin iets geldt. Deze Galanthis was blond. Dan lijkt het wat overbodig aan te geven dat dat over haar haarkleur gaat. Maar dat vergeven we de verteller. Nee, ik ga hier geen blondjesmoppen debiteren. Ik snap ze trouwens zelf niet eens.

⁹⁰⁵ overduidelijk GRV. Uitgangen van het GRD zijn -*ndi*, -*ndo* en -*ndum*. We hebben hier geen GRV van verplichting (geen *esse*). Dus is de betekenis van het GRV hier *dominant*. Het gaat meer om de handeling uitgedrukt door het GRV dan om die van het SUBST. Vandaar. *Het uitvoeren van bevelen* wordt het dan. Die Galanthis was niet zozeer sterk in bevelen als wel in het opvolgen daarvan.

⁹⁰⁶ de twee eigenschappen van Galanthis worden niet door een voegwoord verbonden. Dat zou wel gekund hebben. Het is een *ASYNDETON*.

⁹⁰⁷ *iniqua* (...) *lunone* is een ABL *absolutus*. Alleen geen ABL *abs* met een PTC erin. Een ABL *abs* met een ADI op de plaats van een PTC kom je ook geregeld tegen. Je zou het liefst een PPA van *esse* aanvullen, alleen bestaat dat niet. *iniqua lunone* geeft, zoals ABL *abs* dat altijd doen, een omstandigheid aan (vaak te vertalen als een bijwoordelijke BZ of een bijwoordelijke bepaling). Wij weten als publiek van die aversie van Juno tegen Alcmene: Jupiter was de paps van Hercules, maar Juno niet de mams. Korte versie. Maar hoe kan Galanthis dat nou zo snel doorhebben? Waarschijnlijk telt deze Galanthis één en één op. Mijn meesteres kan momenteel niet baren, terwijl ze – laten we eens overdrijven – een meter ontsluiting heeft. Het lijkt wel alsof Alcmene gekruist voorover met haar knieën te dicht bij elkaar zit om snel te kunnen bevallen. Mijn meesteres heeft toen Lucina aangeroepen om te assisteren bij de geboorte (klopt, v294) en die was ook gekomen (klopt ook, v295). Hee, daar zie ik diezelfde Lucina, die zo’n zelfde houding aanneemt. Het zal toch niet zo zijn dat die bitchwitch de bevalling van Alcmene zo tegenhoudt? Oké, we doen een testje. Ik zeg dat Alcmene bevallen is. Kijken wat ze dan doet.

⁹⁰⁸ dit moet verwijzen naar Lucina. Die zat met ingeblikte houding, haar vingers in elkaar vervlochten bij wijze van slot of zo, al *toverspreuken carmina* lispelend, de bevalling van Alcmene tegen te houden.

⁹⁰⁹ de houding die Lucina aangenomen heeft wordt hier iets preciezer beschreven dan in in 299. Daar stond *digitis inter se pectine iunctis* *nadat ze haar vingers onderling verbonden had als een kam*. Behalve dat Lucina haar vingers in elkaar gevouwen had houden haar handen kennelijk ook nog haar knieën vast *braccia in genibus* (...) *tenentem*, die knieën tegen elkaar aan. Lucina oefent een soort voodoo avant la lettre uit. Door haar eigen houding maakt ze het Alcmene onmogelijk een kind te baren.

⁹¹⁰ Galanthis doet alsof ze niet weet wie Lucina is, die op het altaar in zo’n wonderlijke ineengedoken houding zit. Misschien wil ze een schrikreactie bij Lucina teweegbrengen zodat ze in een reflex haar handen van haar knieën haalt, waardoor die knieën dan uit elkaar kunnen gaan. Aanspreken en meteen de suggestie wekken dat Alcmene bevallen is: feliciteer haar (*gratare* de IMP van DEP *gratari*) maar met de geboorte van haar zoon. Daarvoor was je toch aangeroepen? En de truc lukt. Als door een wesp gestoken veert Lucina uit haar houding op, vingers en handen los en daardoor ook haar knieën los.

⁹¹¹ de meesteres van Galanthis, dat is Alcmene, de vertelster van het verhaal. Die foet Lucina en doet net alsof haar meesteres bevallen is.

⁹¹² wat stilistische middelen om het effect van de truc van Galanthis verder op te leuken. Argolis en Alcmene opvallend vooraan in een vers en de *ALLITERATIE* *gotitur puerpera* ontgaat je nu ook niet meer.

9 5d. Met. 9, 314 – 323

Galanthis helpt Alcmene en wordt veranderd in een wezel (p.154) – 2

315	<u>Exsiluit</u> iunctasque manus pavefacta <u>remisit</u> ⁹¹³ diva potens uteri ⁹¹⁴ ; vinclis ⁹¹⁵ <u>levor</u> ipsa remissis ⁹¹⁶ . Numine ⁹¹⁷ decepto risisse Galanthida fama <u>est</u> ; ridentem ⁹¹⁸ prensamque ipsis dea saeva ⁹¹⁹ capillis <u>traxit</u> et e terra corpus relevare volentem <u>arcuit</u> inque pedes <u>mutavit</u> brachia primos.	Ze sprong op en de godin die de geboorte beheerst, maakte verschrikt haar verbonden handen los; nadat de boeien waren losgemaakt word ik zelf verlost. Het gerucht gaat dat Galanthis heeft gelachen omdat de godheid misleid was/omdat zij de godheid misleid had; de wrede godin sleurde haar met zich mee, terwijl ze lachte en nadat ze gegrepen was bij haar haren zelf/bij juist haar haren, en terwijl ze haar lichaam wilde optillen van de aarde verhinderde zij haar en ze veranderde haar armen in voorpoten. Haar oude bedrijvigheid blijft, en niet verloor haar lichaam/huid haar kleur; (maar) haar gestalte is geheel verschillend van haar vroegere gestalte. Omdat zij mij terwijl ik aan het baren was had geholpen met haar leugenachtige/misleidende mond, baart zij door/via haar mond en bezoekt regelmatig mijn huis, zoals ook eerder.'
320	Strenuitas antiqua <u>manet</u> , nec terga colorem <u>amisere</u> suum ⁹²⁰ ; forma <u>est</u> diversa priori. <i>Quae quia</i> mendaci parientem ⁹²¹ <u>iuverat</u> ore, ore ⁹²² <u>parit</u> nostrasque domos, ut et ante, <u>frequentat</u> ⁹²³ .'	

⁹¹³ je moet voor de aardigheid dit vers eens scanderen. Daar zit een portie dynamiek in, omdat Lucina nerveus reageert op Galanthis' woorden. Je zult dus vrij veel dactyli tegenkomen. Op die manier ondersteunt het metrum de inhoud van het vers. Kijken? *Ēxsīlūt iūctāsquē mănūs pāvēfāctā rēmīsīt*. Ja hoor. Klopt.

⁹¹⁴ ja, zoveel controle/macht had Lucina ineens niet meer over Alcmene's baarmoeder. Beetje ironisch.

⁹¹⁵ de handen van Lucina fungeerden als een soort boeien, die haar knieën tegen elkaar hielden. Door de list van Galanthis zijn die boeien verdwenen en kan Alcmene haar knieën ook spreiden zodat de **partus bevalling** op gang kan komen. Hercules kan geboren worden! Wel hopen dat ie nog geen knots en leeuwenhuid mee naar buiten neemt.

⁹¹⁶ dit doet, zoals jullie allemaal wel weten, denken aan het stilistische middel **POLYPTOTON**. Ehm? Toch niet, nee? Als er verschillende grammaticale vormen van één en hetzelfde woord in een tekst gebruikt worden, noem je dat **POLYPTOTON**. Dat kan gebeuren met verschillende naamvallen van een PRON *relativum* aan het begin van opeenvolgende BZ. Hier gaat het om twee vormen van **remitto losmaken**.

⁹¹⁷ dit verwijst ontegenzeggelijk naar Lucina. Galanthis kan niet weten dat ze ook Juno benadeelt.

⁹¹⁸ omdat **ridentem** verwijst naar Galanthis, van wie in het vorige vers nog beweerd werd dat zij Lucina uitgelachen had (**risisse**), wordt de indruk versterkt dat de metamorfose die hier aan Galanthis voltrokken wordt heel snel plaatsvindt. Zo lacht Galanthis, zo wordt ze lachend en al veranderd in een wezel. Ja, je moet een godin ook niet uitlachen! Die nemen wraak, origineel, maar keihard.

⁹¹⁹ is dit nou Lucina, die nijdig wordt omdat ze door Galanthis uitgelachen wordt? Is het Juno, die ook weer eens "not amused" is? Kan ook zijn dat we met één kwalificatie twee godinnen bedoelen. Kijk, Lucina is belachelijk gemaakt omdat ze gemakkelijk om de tuin te leiden was. Dat kan leiden tot bittere wraak die haar schuldgevoel kan compenseren. Maar Juno is de godin die haar zin niet krijgt, omdat Alcmene gewoon bevallen is van Hercules (de bastaardzoon van haar hobbie). Die zal dus ook wel wraak willen nemen op een onschuldige dienaar van Alcmene.

⁹²⁰ de twee eigenschappen die in Galanthis bewaard blijven na haar metamorfose: haar **strenuitas bedrijvigheid, energie** kenden we van **faciendis strenua iussis** (v307). En haar **terga colorem** was ook bekend: **flava comas** (v307). Een wezel is een noest werkend roofdier. Het verplaatst zich met sprongen van zo'n 30 cm en kan zich door hele kleine openingen begeven.

⁹²¹ met **parientem** verwijst Alcmene naar zichzelf. **Parientem** is PPA van **pario** (parĕre) **baren**. Niet verwarren met **pareo** (parĕre) **gehoorzamen** of **paro** (parare) **voorbereiden**. Dan krijg je rare resultaten.

⁹²² inmiddels zijn we verder, maar men geloofde toen dat wezels hun jongen via de mond ter wereld brachten. Galanthis had Lucina met haar mond (een leugen) voor het lapje gehouden en uitgelachen.

⁹²³ we hadden ook deze eigenschap al eerder gelezen van Galanthis. In de vss 309 – 310 lazen we **dumque exit et intrat saepe fores**, wat daar een redelijk overbodige mededeling was. Niet echt dus.

"Dokter, dokter! Komt u alstublieft snel! Mijn vrouw heeft een muis ingeslikt! Wat kan ik intussen doen?" Dokter: "Uw vrouw moet haar mond wijd openhouden terwijl u er een stuk spek voor houdt." Als de dokter ter plekke is, ziet hij dat de man een haring voor haar mond houdt. "Ik heb toch gezegd dat u het met spek moest doen!" moppert de dokter. "Dat weet ik ook wel", antwoordt de man, "maar ik ben nu bezig eerst de kat naar buiten te lokken."

10 Ceyx en Alcyone

10 2a. Met. 11, 650 – 656 Morpheus gaat op weg (p.161) – 1

50	Ille ⁹²⁴ <u>volat</u> nullos strepitus facientibus alis ⁹²⁵ per tenebras intraque morae breve tempus in urbem <u>pervenit</u> Haemoniam ⁹²⁶ , positisque e corpore pennis in faciem Ceycis ⁹²⁷ <u>abit</u> sumptaque figura luridus, exanimi similis, sine vestibus ullis ⁹²⁸ 655 coniugis ante torum miserae <u>stetit</u> ; uda <u>videtur</u> ⁹²⁹ barba viri madidisque gravis ⁹³⁰ fluere unda capillis ⁹³¹ .	Hij vliegt terwijl zijn vleugels geen enkel lawaai maken door de duisternis en komt binnen korte tijd aan in de Thessalische stad, en nadat hij zijn veren/vleugels heeft afgelegd van zijn lichaam neemt hij de gedaante aan van Ceyx en nadat diens gestalte is aangenomen ging hij lijkbleek, lijkend op een dode, zonder enige kleren staan voor het bed van zijn ongelukkige echtgenote; de baard van de man lijkt nat en het water lijkt in zware druppels te stromen uit zijn natte haren.
----	--	---

⁹²⁴ met **ille** wordt Morpheus bedoeld. Morpheus is van origine een Griekse naam. Want in zijn naam zit het Griekse woordje voor **vorm**, μορφή. Eigenlijk is hij dus een vormer, een omvormer of zo. Zijn vader, de slome **Somnus** (Slaapgod) heeft via **Iris** (de Regenboog) van Juno opdracht gekregen aan Alcyone (de dochter van **Aeolus**, de god van de winden; niet te verwarren met de god van de flatulentie. Je ziet, het was ook in die godenwereld al “ons kent ons”) een droombeeld van haar omgekomen man Ceyx te tonen. Alcyone wacht tevergeefs op haar man, want die is op reis naar Klein-Azië, naar het orakel daar, verdronken. Alcyone weet dat niet en bidt dag na dag om Ceyx’ behouden terugkeer. Juno krijgt medelijden (een bijzondere emotie voor Juno! Aan de andere kant is zij wel de godin van het huwelijk) en wil dat Alcyone van “Ceyx zelf” te horen krijgt dat hij verdronken is. Dus, hup. Iris naar Somnus en die delegeert weer door aan zoon Morpheus. Moderne organisatie, hè. Gadverdegadver. Morpheus kan zich in van alles en nog wat veranderen, ook in Ceyx, dead or alive. Een soort Barbapapa eigenlijk. Een broertje van Morpheus kon zich veranderen in dieren (vogels, slangen, dat soort ellende) en weer een ander broertje in levenloze zaken zoals stenen, water, aarde. Wonderlijke familie. Nog wonderlijker dan de Gillisjes. Denk ik dan, want ik kijk daar niet naar.

⁹²⁵ ff een ABL *absolutus*je tussendoor. Om je scherp te houden. Er volgen er nog een paar zo. **positis** (..) **pennis** (in v652) en **sumpta figura** (in v653). Leuk, hè?

⁹²⁶ de stad die hier bedoeld wordt is het Thessalische (Haemonisch is een oude naam voor Thessalisch) Trachis.

⁹²⁷ Ceyx en Alcyone, hun verhaal valt formeel onder de Troje-cyclus, daar in het elfde boek van de Metamorphoses. Maar van Troje horen we in dit mini-verhaaltje, dit epyllion, eigenlijk helemaal niks. Het verhaal van de Thessalische koning Ceyx en zijn lieve vrouw Alcyone is een in- en intriest verhaal. Maar het krijgt toch nog een mooie afloop. Lees maar mee, kleine kijkbuiskindertjes.

⁹²⁸ de beschrijving van de dode Ceyx geschiedt in drieën. Inderdaad, een **TRICOLON**. **ASYNDETISCH** zelfs, want er staan geen voegwoorden tussen de drie onderdelen. **ALLITERATIE** van **similis** en **sine**, ach. We rekenen het goed, omdat EIS dat ook doet. En wij zijn EIS-fans. Misschien waren Ceyx en Alcyone ook wel EIS-fans. Weet jij veel!

⁹²⁹ het is een droombeeld, die Ceyx voor het bed van Alcyone. Dat blijkt uit **videtur** *het lijkt zo*.

⁹³⁰ *in zware druppels*. Dat geeft EIS op als vertaling van **gravis** *zwaar*. Gaan we doen hoor *in zware druppels*. Maar HERM geeft ons een nog mooiere optie: **gutsend**. Wauw! Wat beeldend! Thanks HERM!

⁹³¹ nou, deze versie van Ceyx zag er nou niet bepaald aantrekkelijk uit. Maar wat wil je, als je verdronken bent en je moet in die hoedanigheid aan je vrouw melden dát je verdronken bent. Nou ja, je. Morpheus in de vorm van Ceyx. Vaal/asgrauw, lijkend op een overledene, zonder kleren aan (tijdens een scheepsramp hebben de golven vrij spel, ook met je kleren) en een zo op het eerste gezicht natte baard en hoofdharen. Ook Alcyone kaan één en één optellen: haar man is op tragische wijze verdronken, dat kan niet anders. Levend zag ie er echt appetijtelijker uit. Er zijn vertalers, dat weet je, en een van die vertalers is ene meneer De Laet, een Vlaming. Eddy de Laet, voor zijn vrienden. Hij vertaalt de vv652 t/m 655 als volgt. Gaan wij kijken wat ie allemaal met de Latijnse tekst uitvreet. Let op. **Hij legde zijn vleugels af, nam de gelaatstreken van Ceyx aan en in zijn vaalbleke gedaante, een dode gelijk, ging hij naakt voor het bed van de arme vrouw staan**. Kijk, zo kan het dus ook. Eddy laat de grammaticale structuur van het Latijn gedeeltelijk voor wat die is. Hij trekt zich bijvoorbeeld geen malle moer aan van de ABL *absolutus* **positis** (..) **pennis**. Daar bouwt hij gewoon een HZ van. Oké, doen meer vertalers. Met **luridus** *vaalbleek* zit ie ook te goochelen, Eddy. In het Latijn hoort **luridus** bij het onderwerp van de zin, dat in **stetit** *hij ging staan* zit. Daarom is het ook NOM M SG. Dûh! Maar wat doet Ed kroket? Die vertaalt **luridus** doodleuk als een bepaling bij **sumpta** (..) **figura**. En dat kan allemaal maar, hè. Moet jij eens doen op een proefvertaling. Haha. Goed. Hebben we dan alles gehad, wat Eddy de Laet in fraaiere Nederlands giet? Nou, ik zou wel willen weten waar **naakt** vandaan komt. Er staat toch geen **nudus** of zo in het Latijn? Klopt. Maar er staat wel dat Ceyx geen kleren meer aan zijn lijf had (**sine vestibus ullis**). Nou, dan was ie dus poedeltje naakt. Ik kan me zo voorstellen dat Alcyone ehm, tja, ehm. Nee, kan ik trouwens toch niet. Laat maar.

10 2b. Met. 11, 657 – 662 Morpheus spreekt tot Alcyone (p.162) – 1

Tum lecto incumbens⁹³², fletu super ora⁹³³ profuso⁹³⁴, haec ait⁹³⁵: 'Agnoscis Ceyx⁹³⁶, miserrima coniunx⁹³⁷? An⁹³⁸ mea mutata est facies nece⁹³⁹? Respice: nosces 660 inveniesque⁹⁴⁰ tuo pro coniuge coniugis umbram⁹⁴¹. Nil opis⁹⁴², Alcyone, nobis⁹⁴³ tua vota tulerunt⁹⁴⁴. occidimus⁹⁴⁵. Falso⁹⁴⁶ tibi me promittere noli⁹⁴⁷.	Toen zei hij het volgende, terwijl hij zich boog over haar bed, nadat tranen over zijn gelaat waren vergoten: 'Herken je Ceyx, zeer ongelukkige echtgenote? Of is mijn gezicht veranderd door mijn dood? Kijk om/kijk (mij) aan: je zult herkennen en vinden in plaats van jouw echtgenoot de schim van je echtgenoot. Niets van hulp/Geen enkele hulp hebben jouw gebeden mij gebracht, Alcyone: ik ben omgekomen. Reken niet ten onrechte op mij/mijn terugkeer.
--	--

⁹³² dus Ceyx annex Morpheus, die aan het hoofdeinde of aan de zijkant van het echtelijke bed stond, buigt zich over Alcyone heen. Als ze al wakker was schrikt ze zich de blubber natuurlijk.

⁹³³ waarschijnlijk stort schimmie Ceyx menig traan over zijn eigen gelaat. Niet over dat van Alcyone. Terwijl dat best zou kunnen, hè. Hij driupt van het water.

⁹³⁴ in de ABL *absolutus* vertelt Ovidius nog hoe Ceyx door verdriet overmand is en huilt. Hoe hij tranen vergiet. Ik denk dan: zo! Nog meer nattigheid! Ik ga niet meer elke keer Ceyx / Morpheus typen, hoor.

⁹³⁵ na deze inleiding zal Ceyx zijn arme vrouw vertellen wat er allemaal gebeurd is op zee. Het VERTELTEMPO zal dus dalen (VERTRAGING), omdat er nu een stukje DIRECTE REDE volgt (t/m v670).

⁹³⁶ de Griekse ACC van Ceyx.

⁹³⁷ Ceyx heeft wel medelijden met zijn vrouw **miserrima**, maar hij noemt haar naam niet.

⁹³⁸ de andere mogelijkheid, als hij met zijn lijkleke, huilende hoofd boven Alcyone hangt, is dat zij hem niet herkent. Hij had al gevraagd of zij hem herkende, dat was zijn eerste vraag. Boe! Hoi, ik zie er niet uit, maar herken je me desondanks? Dan laat hij Alcyone niet antwoorden, maar oppert hijzelf de mogelijkheid dat ze hem in deze toestand niet herkent. De schipbreuk kan zijn gevolgen op het gezicht van Ceyx achtergelaten hebben. Ra tegen je harses en je ziet er ineens niet zo fruitig meer uit.

⁹³⁹ met **nex dood** wordt iets anders bedoeld dan met **mors dood**. **Nex** impliceert een **gewelddadige dood**, **mors** niet per se. De vraag lijkt wat overbodig, gelet op Ceyx' desastreus toegetakelde uiterlijk. De eerder genoemde eigenschappen **luridus vaalbleek** en **exanimi similis lijkend op een dode** wijzen er toch duidelijk op dat er iets niet goed gegaan is met Ceyx. Maar met deze vraag dwingt Morpheus Alcyone echt even heel goed te kijken.

⁹⁴⁰ de twee IND FUT **nosces** en **invenies** geven aan dat hij zeker weet dat Alcyone hem zal herkennen, en zich zal realiseren dat haar echtgenoot er niet meer is.

⁹⁴¹ Morpheus windt er geen doekjes om. **tuo pro coniuge in plaats van jouw echtgenoot** staat eerder dan **coniugis umbram de schim van je man**. En dat is om het contrast te benadrukken tussen Ceyx in dode toestand versus Ceyx in leven. Die schim is **luridus**, haar man had waarschijnlijk tijdens zijn leven een gezond kleurtje.

⁹⁴² je noemt deze GEN van **ops hulp** de GEN *partitivus*. Dat is die GEN die het geheel aangeeft waarvan iets anders een deel is.

⁹⁴³ Ceyx bedoelt alleen zichzelf met **nobis**.

⁹⁴⁴ niet verwijtend bedoeld tegen Alcyone. Het is niet zo dat Ceyx, als schim, aan Alcyone de boodschap mee wil geven: Yo! Tuthola, als je nou meer gebeden had, was mij dit ongeluk niet overkomen. Het is eerder verdrietig, een berusting van Ceyx. Op het bittere af. Alcyone heeft zich helemaal de pleuris gebeden, maar het heeft gewoon niet zo mogen zijn dat Ceyx veilig bij haar terugkeerde. Ze had gebeden dat Ceyx veilig mocht terugkeren én geen andere vrouw boven haar zou verkiezen. Alleen dat laatste zou uitkomen.

⁹⁴⁵ ook hier het PL. Het klinkt allemaal wat plechtiger als er een 1 PL wordt gebruikt terwijl het over een 1 SG gaat. Bij Ovidius kom je dit PL veel tegen.

⁹⁴⁶ de kern van de mededeling voorop. Het is ten onrechte, als je hoopt op mijn terugkeer.

⁹⁴⁷ een ontkennde IMP, een verbod dus eigenlijk, wordt in het Latijn geformuleerd door de IMP SG/PL van **nolle niet willen**, gevolgd door de INF van het werkwoord waarvoor het verbod uitgedrukt moet worden. Een verbod kan ook door de CON *prohibitivus* uitgedrukt worden. **Noli promittere je moet /mag niet rekenen op** kan ook geformuleerd worden als **ne promiseris**.

10 2b. Met. 11, 663 – 670 Morpheus spreekt tot Alcyone (p.162) – 2

Nubilus Aegaeo <u>deprendit</u> in aequore navem Auster⁹⁴⁸ et ingenti iactatam⁹⁴⁹ flamine⁹⁵⁰ <u>solvit</u>, 665 oraque nostra tuum⁹⁵¹ frustra⁹⁵² clamantia nomen <u>implerunt</u> fluctus. Non haec tibi <u>nuntiat</u> auctor ambiguus, non ista⁹⁵³ vagis rumoribus <u>audis</u>⁹⁵⁴; ipse⁹⁵⁵ ego fata tibi praesens mea naufragus <u>edo</u>. <u>Surge</u>⁹⁵⁶, age, <u>da</u> lacrimas lugubriaque <u>indue</u> nec me 670 indeploratum⁹⁵⁷ sub inania⁹⁵⁸ Tartara <u>mitte</u>.'	De wolken brengende Zuidenwind heeft mijn schip op de Egeïsche zee overvallen en nadat het heen en weer was geslingerd met een geweldige (wind)vlaag verbrijzeld, en de golven vulden mijn mond, die tevergeefs jouw naam riep. Deze dingen bericht jou niet een onbetrouwbare zegsman, je hoort deze dingen niet door middel van vage geruchten; ik zelf maak in eigen persoon aan jou mijn dood bekend, schipbreuk geleden hebbend. Sta op, vooruit, ween en trek rouwkleding aan en zend mij niet onbeweend naar de ijle Tartarus.'
---	---

⁹⁴⁸ deze Zuidenwind staat in **HYPERBATON** met **nubilus** (v663). Zou dat toeval zijn? Bij Ovidius is er weinig toeval hoor. Neem nou ook de plaats van **navem**, dat tussen **nubilus** en **Auster** in staat. Geen toeval. **Nubilus** en **Auster** beide vooraan in het vers: het eerste dat een goed luisteraar opvangt zijn de eerste woorden van twee verzen.

⁹⁴⁹ het PPP meldt iets van **navem** en heeft zich dus qua grammaticale vorm aangepast: **navem** en **iactatam** zijn congruent, zo heet dat. Het schip waar Ceyx op voer is door een hevige storm verbrijzeld.

⁹⁵⁰ aangezien de **wolkenbrengende Zuidenwind** hier als handelende instantie wordt gezien kan **ingenti** (...) **flamine** alleen als ABL *instrumenti* opgevat worden.

⁹⁵¹ even afgezien van dat dichtelijke PL van **ora** is het wel zo dat de bewuste naast elkaar plaatsing (**IUXTAPOSITIE**) van **nostra** en **tuum** onderstreept dat Ceyx zich op het moment van zijn dood zeer verwant voelde met zijn vrouw Alcyone, achtergebleven in Thessalië.

⁹⁵² hoewel Ceyx zich tijdens de noodlottige scheepramp gerealiseerd zal hebben dat het roepen van de naam van zijn vrouw hem niets zou helpen (dat dat dus toen al **frustra tevergeefs** was), is dit ook een opmerking die “met de kennis van nu” gemaakt kan worden. Ja schatje lief. Ik heb je nog geroepen, keihard zelfs. Maar het had geen zin. Van dat zoute zeewater in mijn mond en dan is het snel klaar. Ook hier noemt Ceyx/Morpheus de naam van zijn vrouw niet. Hij gebruikt het woord **nomen naam**, maar noemt die dus niet. Ach, valt mij dan weer op.

⁹⁵³ net als **haec** een vers eerder verwijst **illa** naar de woorden van Morpheus.

⁹⁵⁴ het is voor de authenticiteit belangrijk dat Ceyx, de schim van Ceyx dus, de boodschap over zijn dood zelf aan Alcyone meldt. Hij is het beste in staat te vertellen wat er precies met hem gebeurd is en Alcyone ervan te overtuigen dat hij niet meer leeft. Het is in ieder geval persoonlijker dan wanneer iemand anders de boodschap zou hebben gebracht. Stijlmiddelen zijn aanwezig. **non ambiguus niet onbetrouwbaar** oftewel **uiterst betrouwbaar**. Een **LITOTES** in het wild. De herhaling van **non** zal je ook niet ontgaan zijn. Nee toch? **ANAFORTJE**! En bij twee opeenvolgende zinsdelen met vergelijkbare opbouw check je altijd of er een voegwoord gebruikt is. Of juist niet, zoals hier. **ASYNDETON**? Klopt!

⁹⁵⁵ voor **ipse** ontbreekt een tegenstellend voegwoord. **ADVERSATIEF ASYNDETON**. Wat is dan het contrast? Je hoort het niet van een onbetrouwbaar iemand, MAAR van een zeer betrouwbaar iemand. Van mij.

⁹⁵⁶ aan het eind van zijn bericht geeft Ceyx, ehm Morpheus in de gestalte van Ceyx, nog wat concrete opdrachtjes aan Alcyone. Wat dan? Nou, meteen opstaan, gaan huilen om de dood van haar man en rouwkleren aantrekken (in plaats van de mooie kleren die ze aangetrokken zou hebben als Ceyx veilig thuisgekomen zou zijn, zie in vertaling vv 575 en volgende, p. 158 van ons boekje). Kortom de houding tonen van een getrouwde vrouw in rouw.

⁹⁵⁷ nog een **LITOTES** er tegenaan: niet onbeweend. Laat je man niet zonder een traantje naar de onderwereld gaan. Zelfs niet met maar een paar tranen. Nee, met een overvloed aan geweend en gesnotter. Dat is pas een teken van respect tonen aan je arme Ceyx. Voor minder doen we het niet, zus. Nou ja, eega van me.

⁹⁵⁸ een bekende kwalificatie van de Tartarus, de Onderwereld.

10 4a. Met. 11, 710 – 717 Alcyone gaat naar de kust en kijkt uit over de zee (p.166) – 1

10	Mane <u>erat</u> ⁹⁵⁹ . <u>Egreditur</u> tectis ⁹⁶⁰ ad litus et illum maesta locum <u>repetit</u> ⁹⁶¹ , de <u>quo</u> <u>spectarat</u> ^{maritum} euntem; <u>dumque</u> <u>moratur</u> ibi <u>dumque</u> ⁹⁶² ‘Hic retinacula <u>solvit</u> , hoc ⁹⁶³ mihi discedens <u>dedit</u> oscula litore’ ⁹⁶⁴ <u>dicit</u> <u>dumque</u> ⁹⁶⁵ notata locis <u>reminiscitur</u> acta fretumque 715 <u>prospicit</u> , in liquida spatio distante <u>tuetur</u> nescioquid quasi corpus aqua ⁹⁶⁶ , primoque <u>quid</u> illud <u>esset</u> <u>erat</u> dubium;	Het was vroeg in de morgen. Ze gaat haar huis uit naar de kust en keert bedroefd terug naar die plek, van waaruit ze haar man had zien (weg)gaan; en terwijl ze daar verblijft en terwijl ze zegt ‘Hier heeft hij de kabels losgemaakt, op deze kust (hier) heeft hij mij kussen gegeven toen hij wegging’ en terwijl zij zich de gebeurtenissen, in haar geheugen gegrift door de omgeving, herinnert en (terwijl ze) uitkijkt over de zee, ziet ze in het heldere water op een afstand iets als een lichaam, en eerst was het twijfelachtig, wat dat was;
----	---	---

⁹⁵⁹ we slaan een stukje in de tijd over. Meteen ontstaat, juist ook door het IMPF van erat, een nieuw “decor”. In de tussenliggende passage (in vertaling in je boek) vertelt Ovidius hoe Alcyone’s reactie was op het verschijnen van Ceyx’ schim. Ze vertoont duidelijk tekenen van rouw, acceptatie en ontkenning. Ze spreekt tot de nu weer verdwenen Ceyx en wenst dat ze indertijd met hem meegegaan was. Dan zouden ze samen verdronken zijn. Toch gezelliger dan alleen. Ze is depressief en praat over de dood als een goede metgezel in haar verdriet. Zo’n dood zal haar niet bij hem brengen, maar haar wel in naam met hem verbinden. Nee, ze is niet vrolijk, Alcyone. Er moet een wonder gebeuren wil ze weer blij kunnen zijn. Een wonder? Ja!

⁹⁶⁰ het bekende verhaal van PARS PRO TOTO / METONYMIA. Dat weten we nou wel, ja. Oké, dan ook goed noteren op je examen, ja?

⁹⁶¹ goede luisteraars herkennen onmiddellijk het CHIASME: egreditur (a) ad litus (b) illum (..) locum (b) repetit (a).

⁹⁶² normaal gesproken gaan wij classici niet zo snel overstag als leerlingen een herhaald voegwoord een ANAFOOR noemen. Als dat met et of -que gebeurt noemen we dat eerder POLYSYNDETON dan ANAFOOR. Toch zijn er, zoals hier, wel situaties waarin het herhalen van het voegwoord strict genomen niet noodzakelijk is en dat toch gebeurt. Dus we noemen dumque hier ANAFOOR. Lekker pûh. De ANAFOOR hier onderstreept dat ze tijdens het mijmeren (niet erna of ervoor) over Ceyx’ vertrek iets waarneemt.

⁹⁶³ deze ANAFOOR zal in het algemeen alleen de suffies nog ontgaan. Het hoeft niet exact hetzelfde woord te zijn, hè, die ANAFOOR. Latijn is een taal met flectie (verbuiging en vervoeging) dus er kan eens een andere naamval, een ander geslacht of een ander getal nodig zijn. Hier is hic hier een ADV en is hoc een bepaling bij litore, zodat hoc (..) litore op dit strand een dubbeling is van het eerdere hic. Kan.

⁹⁶⁴ Ovidius, de psycholoog aan het woord. Kenner van met name de vrouwelijke psyche. Alcyone keert terug naar de plaats waar ze haar man voor het laatst geknuffeld heeft voor zijn vertrek. Zo kan ze die gelukzalige momenten herbeleven. Ze ziet het allemaal weer voor zich.

⁹⁶⁵ nou nou nou, we boffen. Nóg een keer hetzelfde woord dumque. Eerder in v712 kwam het al tweemaal voor en nu nogmaals. Wat mij betreft voeg je dit toe aan die ANAFOOR die we al ontdekt hadden. En nog iets over woorden als dumque en best veel andere woorden die vooraan in een vers staan en voorzien zijn van het enclitische (onthouden hoor!) -que. Het valt misschien niet zo snel op, maar elke keer als een vers begint met -que achter een woord staat er dus en. Als jij een stukje schrijft voor het vak Nederlands zal je docent niet echt blij zijn met zinnen die voortdurend aan elkaar geknoopt zijn met en. Welke stilistische eisen Ovidius aan zichzelf stelde weten we niet (al gold het in de oudheid als een pre wanneer een tekst voorzien was van tal van passende stilistische verfraaiingen), maar wat betreft dit aan een woord vastgeplakte (dat is de betekenis van enclitisch) -que zit de waarde eerder in het gemak voor het metrum. We weten zeker – gevallen van elisie uitgezonderd – dat -que een ë heeft. Kun je zomaar nodig hebben aan het begin van een vers. Denk aan merkwaardige woorden als namque: tja, is het nou want, is het en of is het en want? Over elisie gesproken: niemand heeft ooit beweerd dat een elisie-situatie altijd een lange klank oplevert, hè! De elisie kan een lange klank opleveren en ook een korte klank. En nog even over metrische trucjes, waarbij je heel makkelijk woorden in een vers kunt inpassen zodat ze metrisch kloppen. Je moet eens nagaan hoeveel woorden er in de vijfde voet staan (nagenoeg altijd een dactylus) die ACC/NOM N PL zijn. nomina, tempora, oscula, Tartara, bracchia, etc.

⁹⁶⁶ hoezo, een functioneel HYPERBATON met liquida (v715)? Alsof je Alcyone in de verte ziet turen en daar, in de verre verte (o, wat mooi), iets ziet dat lijkt op een lichaam. Het zal toch niet! De lezer zal heus wel zijn vermoedens hebben over wat Alcyone ziet. In die zin is de situatie geschikt voor DRAMATISCHE IRONIE. Let dus op de woorden die Alcyone gaat spreken in vv720-721. Wie is daar de coniunx?

10 4a. Met. 11, 717 – 721 Alcyone gaat naar de kust en kijkt uit over de zee (p.166) – 2

720 <u>es</u>et <u>erat</u> dubium;⁹⁶⁷ postquam paulum <u>adp</u>ulit unda, et, quamvis <u>aber</u>at, corpus tamen esse <u>lique</u>bat, qui foret ignorans⁹⁶⁸, quia naufragus ^{erat}, omine⁹⁶⁹ <u>mota</u> est et, tamquam ignoto lacrimam <u>dare</u>t, 'Heu! miser' <u>in</u>quit, 'quisquis <u>es</u>⁹⁷⁰, et si qua⁹⁷¹ <u>est</u> coniunx tibi⁹⁷².'	nadat het water het een beetje (richting de kust) had gedreven en, hoewel het ver weg was, het duidelijk was dat het toch een lichaam was, hoewel ze niet wist, wie het was, is ze, omdat het een schipbreukeling was, door het voorteken bewogen/ontroerd en zei ze, in de veronderstelling dat ze tranen plengde voor een onbekende, 'Wee! ongelukkige, wie je ook bent, en ongelukkig je echtgenote, als je er een hebt.'
---	---

⁹⁶⁷ er ontbreekt een tegenstellend voegwoord na **dubium**. Ja toch, niet dan? En hoe noemen wij dat stilistische verschijnsel ook alweer? **ASYNDETON** baas? Ja, maar wát voor **ASYNDETON**? We hebben er drie. Is dit een gewoon **COPULATIEF** (niet te verwarren met copulerend) **ASYNDETON**, dus dat je **en** moet aanvullen? Of is het een **EXPLICATIEF ASYNDETON**, waar je eigenlijk **want** aan moet vullen? Nee dus. Het is een **ADVERSATIEF ASYNDETON**: je moet **maar** aanvullen, want er is in wezen sprake van een tegenstelling, koekwaus.

⁹⁶⁸ inhoudelijk moet je de tekstelementen omdraaien: **ignorans qui(s) foret**. Alcyone wist eerst niet wie het was, degene die eraan kwam drijven. **Foret** is **es**et en is een CON afhankelijke vraag. En als je de tekstelementen inderdaad omgedraaid hebt is het ook niet meer zo de vraag of **quia naufragus omdat het een schipbreukeling was** iets zegt van **ignorans niet wetend** (slaat nergens op namelijk) of van **omine mota est is zij door het voorteken ontroerd**. Alcyone kan de droom van de verdronken Ceyx nu zien als een voorteken.

⁹⁶⁹ Alcyone heeft moeite precies te identificeren wat ze nou in de verte in het zeewater ziet. In v716 was het nog **nescioquid quasi corpus iets als een lichaam**. In v718 was het duidelijk een **corpus een lichaam**. Een vers verder heeft ze al door dat het om een **naufragus schipbreukeling** gaat. Dat roept bij haar de associatie met haar eigen man op, want die was op zee omgekomen. Dat had hij haar 's nachts zelf verteld, nou ja hij. Morpheus in de rol van Ceyx. Naarmate het lichaam dichterbij komt wordt het haar duidelijker dat er wellicht sprake is van een **omen een voorteken**. Ik schat, als de amateur-psycholoog die je als leraar nou eenmaal vanzelf bent, in dat het dobberende lichaam haar een minder fijn voor gevoel geeft. En de lezer kan het fenomeen met haar mee beleven: ook die krijgt steeds meer informatie over het lichaam dat dichterbij komt. Is Alcyone, als ze dat nare voor gevoel heeft, nou nog coherent aan het denken? Is ze nog **compos mentis bij haar volle verstand**? Of raakt ze langzamerhand steeds meer in de war?

⁹⁷⁰ de woorden van Alcyone zijn op het eerste gezicht sympathiek, tonen empathisch vermogen en zijn psychologisch volkomen verklaarbaar: Alcyone identificeert zich met een andere, een onbekende weduwe, die ook haar man op zee verloren heeft. De lezer en de verteller weten natuurlijk beter. Het verhaal over een lichaam dat aan komt drijven, precies op het plekje waar Alcyone afscheid genomen heeft van haar man, zou vrij zinloos zijn als de plot van het verhaal niet afkoerste op een bijna bovenmenselijke wending. Een goddelijke "twist of fate".

⁹⁷¹ **qua** is **aliqua** vanwege het **si, nisi, num** en **ne** verhaal, dat weet je nou wel.

⁹⁷² en **tibi** is een DAT *possessivus*. Ook die hebben we meerdere keren gezien, en vertaald. Geprobeerd te vertalen althans. Ach, je doet je best!

Ik stond laatst bij een stoplicht, komt er een blinde man naast mij staan met zo'n blindengeleidehond. Het licht springt op groen, maar in plaats van te gaan lopen, tilt die hond zijn poot op en pist tegen die blinde z'n broekspijp aan. De blinde haalt een koekje uit zijn zak en geeft dat aan die hond. Ik zeg: "Nou, ik zou die hond voor zijn ballen hebben getrapt." "Doe ik ook," zegt de blinde man, "maar dan moet ik eerst effe voelen waar z'n kop zit."

10 4b. Met. 11, 721 – 730 Alcyone herkent haar man en verandert in een ijsvogel (p.168) – 1

‘<i>quisquis es, et si qua est</i> coniunx tibi.’ Fluctibus actum <u>fit</u> propius corpus; <i>quod</i>⁹⁷³ <i>quo magis</i> illa <u>tuetur</u>, hoc minus et minus <u>est</u> mentis sua⁹⁷⁴, iamque propinqua admotum⁹⁷⁵ terrae, iam <i>quod</i> cognoscere <u>posset</u>⁹⁷⁶, 725 <u>cernit</u>: <u>erat</u> coniunx⁹⁷⁷. ‘Ille <u>est</u>!’ <u>exclamat</u> et una ora, comas, vestem⁹⁷⁸ <u>lacerat</u>⁹⁷⁹ tendensque trementes ad Ceyca manus ‘Sic, o carissime coniunx, sic⁹⁸⁰ ad me, miserande, <u>redis</u>?⁹⁸¹ <u>ait</u>. <u>Adiacet</u> undis facta manu moles⁹⁸², <i>quae</i> primas aequoris iras⁹⁸³ 730 <u>frangit</u> et incursus <i>quae</i> <u>praedelassat</u> aquarum.	Voortgedreven door de golven komt het lichaam naderbij; hoe meer zij er naar kijkt, des te minder en minder is zij bij haar volle verstand, en nadat het naar het al nabije land is gebracht, zodat ze het al kon herkennen, ziet ze het: het was haar echtgenoot. ‘Hij is het!’ roept ze uit en tegelijk verminkt ze haar gezicht, rukt ze haar haren uit, verscheurt ze haar kleding en terwijl ze haar trillende handen naar Ceyx uitstrekke zei ze ‘Keer je zo, o zeer geliefde echtgenoot, zo beklagenswaardige, terug naar mij?’. Er grenst een dam, gemaakt door (mensen)hand, aan het water, die het eerste geweld van de zee breekt en die het aanstormen van het water van tevoren vermoeit.
---	--

⁹⁷³ de relatieve aansluiting weer eens een keer. *Quod* is een PRON *relativum*, maar het antecedent ervan staat in de vorige zin, *corpus*. Vandaar!

⁹⁷⁴ kijk, dat bedoel ik nou. Ook Ovidius suggereert dat Alcyone lichtelijk koekkoek aan het worden is.

⁹⁷⁵ NOM SG N, omdat het iets zegt van *corpus* (v722).

⁹⁷⁶ hè, gadver. Deze nare CON weer. Je noemt dit een CON *definitivus*. Houd het daar maar op. Het is er eentje in een betrekkelijke BZ, en daar heb je de zogenaamde “bijsmaken” in. Weet je nog? De voetnoot bij Met. 9, 154 *reddat*? Lees maar terug. Of niet, als je mijn gelul al helemaal moe bent.

⁹⁷⁷ de gruwelijke waarheid wordt na een lange opbouw duidelijk: het aan land spoelende lichaam wás Ceyx, de echtgenoot van Alcyone! Jemig de pemig, hoe ken dat nou weer?

⁹⁷⁸ een *ASYNDETISCH TRICOLON*, oké. Dat mag. Het is Ovidius, dus die mag dat allemaal gebruiken. Maar ook nog de vernuftigheid om bij *lacerare* *verscheuren* drie objecten te nemen, die dus in combinatie met *lacerare* allemaal een eigen betekenis krijgen. Toch? *ora* een *gezicht* kun je verminken, maar dat doe je bij je haren dan weer niet. Ik heb daar niet zoveel ervaring mee, maar *comas* je *haren* kun je volgens mij alleen uit je hoofd trekken, niet openrijten. En je *vestem* *kleding*, als je die elke keer als je verdrietig bent aan lappen scheurt, daar worden ze thuis niet zo blij van, denk ik. Toch hebben we hier standaard eigenschappen van een persoon in rouw. Alcyone is dus aan het rouwen. Niet zo gek, want ze ziet zich voor de tweede maal geconfronteerd met verdriet omdat haar man verdrongen is. Zag ze eerst in haar slaap het droombeeld van Ceyx die haar vertelde dat ie de schipbreuk niet overleefd had, nu ligt hij daar zelf, aangespoeld en wel, te bewijzen dat ie echt dood is. Maar.... verhalen van Ovidius verlopen altijd enigszins verrassend. Hoe dood is Ceyx? Waar komt eigenlijk de metamorfose in dit verhaal? Of geef ik nou de clou weg?

⁹⁷⁹ o,o,o, dit is zo’n geniepeige werkwoordsvorm. Het lijkt een PLQP (vanwege de uitgang *-erat*). Maar het is een PR, namelijk van een werkwoord *lacerare*.

⁹⁸⁰ niet per se nodig, deze herhaling van *sic* aan het begin van een tekstelement. Dussssss? *ANAFORT*je puk en muk en moortje. *Sic zo, in deze toestand*, het wordt de verbaasde Alcyone te veel.

⁹⁸¹ wel een vraag, maar het lijkt me stug dat Alcyone een antwoord terug verwacht. Dat maakt de vraag tot een mededeling (een *RETORISCHE VRAAG* dus): hé, je ziet er belazerd uit, schat. Wat doe je hier?

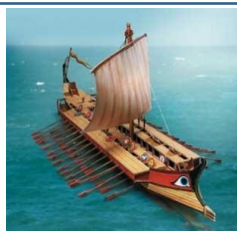
⁹⁸² een *moles* *gevaarte* is hier een *pier*, die in zee steekt, een *dam*.

⁹⁸³ aanstormende golven kunnen niet boos zijn (*iras*). Nou, dan heb je dus een voorbeeld van *PERSONIFICATIE*. Mensen, die kunnen boos zijn. Golven kunnen ook geen *incursus* *aanval* uitvoeren. De *PERSONIFICATIE* wordt consistent zo. Voeg daaraan toe dat een dam niet aanstormende golven kan vermoeien, moe kan maken en je hebt ook wat betreft de dam een *PERSONIFICATIE*. Leuk toch?

10 4b. Met. 11, 731 – 735 Alcyone herkent haar man en verandert in een ijsvogel (p.168) – 2

Insilit⁹⁸⁴ huc⁹⁸⁵, mirumque fuit potuisse⁹⁸⁶; volabat
percutiensque levem⁹⁸⁷ modo natis⁹⁸⁸ aera pennis⁹⁸⁹
stringebat summas ales miserabilis undas⁹⁹⁰;
dumque volat, maesto similem plenumque querelae⁹⁹¹
735 ora dedere sonum⁹⁹² tenui crepitantia⁹⁹³ rostro⁹⁹⁴.

Hierheen/op springt ze, en het was wonderbaarlijk dat ze dat heeft gekund; ze vloog
en terwijl ze de lichte/ijle lucht sloeg met haar zojuist ontstane vleugels streek ze als
beklagenswaardige/klagende vogel over de toppen van de golven;
en terwijl ze vloog, gaf haar mond/bek, die kwetterde met een spitse snavel, geluid,
gelijk aan een droef geluid en vol van het (wee)klagen.

⁹⁸⁴ onderwerp is Alcyone, die ineens erg lichtvoetig overkomt. Het zal toch niet, zeg? Ja hoor! Alcyone wordt een ijsvogel. Het Griekse woord voor ijsvogel wilt u weten? Komt ie: ἄλκυών. Jee! Wat een vondst is dát!

⁹⁸⁵ we moeten aannemen dat Alcyone vleugels krijgt en vanaf het strand opstijgt en op die pier landt.

⁹⁸⁶ de verteller kondigt hiermee eigenlijk aan dat de metamorfose – waar we natuurlijk al eeuwen op zitten te wachten – eraan komt.

⁹⁸⁷ hoort grammaticaal bij het wonderlijke (Griekse) woord **aera**. Je weet wel, dat je moet scanderen in drie lettergrepen en dat dus geen tweeklank **ae** bevat.

⁹⁸⁸ het PPP van **nascor ontstaan, geboren worden**. Hier bijvoeglijk bij **pennis**.

⁹⁸⁹ het bekende **PARS PRO TOTO (METONYMIA)** dat we al enkele malen tegengekomen zijn. Een **penna** is een **veer**, maar wordt vaak gebruikt voor een vleugel (niet de dure piano).

⁹⁹⁰ **summas** (..) **undas**: het bekende *dominante* gebruik van **summas**.

⁹⁹¹ Waarom produceert de veranderde Alcyone een droevig geluid? Nou, nogal wiesde zeg. Ze is droevig over haar lot als weduwe, ze is sip vanwege het verscheiden van haar man. En nou komt tot overmaat van ramp zijn verdrinken lichaam ook nog haar kant op drijven. Dan ben je niet in een beste stemming nee. Wat te zeggen over dat geluid? Nou, het is met een beetje fantasie wel te volgen. De herhaalde klank **-que** in **plenumque querelae** bootst het geluid dat de ijsvogel, the Kingfisher, maakt na. Check <https://www.youtube.com/watch?v=ls9lZMnvxf8>. Ik haal het er niet uit, maar wie ben ik? Ik ben als ornitholoog geen fluit waard. Ik vind het geluid dat kikkers maken beter nagedaan in Ovidius' verhaal over de Lycische boeren. Die verhinderden Latona, net moeder geworden van Apollo en Diana, water te drinken uit een vennetje. Om te zorgen dat het water vies werd en ondrinkbaar werd stampten ze met zijn allen in het water. De boeren werden dus prompt veranderd in kikkers (Met.6, 376: **quamvis sint sub aqua, sub aqua maledicere temptant**). Hun verdiende loon. Je hoort ze bij wijze van spreken kwaken.

⁹⁹² het **sonum geluid** dat de ijsvogel maakt wordt beschreven als **maesto similem lijkend op een droevig iemand** en **plenum querelae vol geweeklaag** (beiden in v734). Had je zelf al lang uitge(ijs)vogeld.

⁹⁹³ dit PPA bij **ora** vertalen.

⁹⁹⁴ een **rostrum** is letterlijk een **snavel**. Van een vogel dus. Maar de term wordt ook, metaforisch dan, gebruikt voor een scheepssneb. Ehm, een wátte? De voorkant van een schip was vaak uitgerust met een metalen versterking om andere schepen te kunnen rammen. Dat ding doet aan een snavel denken. En de **rostra**, die hebben we ook nog. Gewoon het PL van **rostrum**, zo'n **sneb**. Die snebben zie je op de afbeelding bevestigd aan het spreekgestoelte op het **Forum Romanum**, voor het **senatsgebouw**, de **curia**.

10 4c. Met. 11, 736 – 742 De liefde van Ceyx en Alcyone blijft bestaan (p.170) – 1

Ut vero <u>tetigit</u> mutum et sine sanguine corpus, dilectos artus amplexa recentibus alis⁹⁹⁵ frigida nequiquam⁹⁹⁶ duro <u>dedit</u> oscula rostro. Senserit hoc Ceyx an vultum motibus undae⁹⁹⁷ 740 tollere <u>sit visus</u>, populus <u>dubitabat</u>⁹⁹⁸; at ille <u>senserat</u>, et, tandem superis miserantibus, ambo⁹⁹⁹ alite <u>mutantur</u>.	Zodra ze echter het zwijgende en bloedeloze lichaam/zonder bloed had bereikt, gaf ze, terwijl ze met haar nieuwe vleugels de geliefde ledematen omarmde, tevergeefs koude kussen met haar harde snavel. Men twijfelde of Ceyx dit heeft bemerkt of dat hij zijn gezicht leek op te tillen door de bewegingen van de golven/het water; maar hij had het bemerkt, en beiden, terwijl de goden eindelijk medelijden hebben, worden veranderd in een vogel.
--	---

⁹⁹⁵ hetzelfde fenomeen, maar dan anders verwoord. Dat komt vaker voor in a) de verhalen van Ovidius, die gelukkig een hoop **variatio** toepast. En in b) de toetsen die wij docenten Latijn geinig vinden om te maken. Dus wie goed gelezen heeft weet dat we nu een stukje teruggaan naar v732. Daar stond immers over Alcyone, net tot ijsvogel gepromoveerd dan wel getransformeerd, dat ze met haar net verworven vleugels door de ijle lucht klapperde: **modo natis** (..) **pennis**. Nou, en hier staat iets vergelijkbaars: **recentibus alis** met haar nieuwe vleugels.

⁹⁹⁶ **nequiquam tevergeefs**. Ja, wie vindt dat gekus van ijsvogel Alcyone tevergeefs en waarom? De verteller zou je zeggen. Aha, **VERTELLERSCOMMENTAAR** dus. Okidoki. Noteren we. Maar waarom dan tevergeefs? Omdat Ceyx geen sjoerge geeft? Omdat ie niet reageert op dat pikkende gezoen? Ja, dan kan ik me voorstellen dat Ceyx niet reageert. Bovendien is hij, voor zover wij weten en uit het verhaal begrijpen toch dood? Kassiewijle? Uitgespeeld? Heengegaan? Pijp aan Maarten? Ik zou, als ik van plan was weer levend te worden ook geen plezier beleven aan het pikken door een vogeltje, hoe mooi ook, in mijn lippen. Nou, tevergeefs in dat opzicht dan ja. Alleen blijkt later dat Ceyx de kusjes wel gevoeld heeft en dus spontaan het stadium van zombie verruult voor dat van levend persoon. Dus zo vergeefs was Alcyone ook weer niet aan het bekken.

⁹⁹⁷ men beweert – **fama est** – dat dit een versus spondiacus is (in de vijfde voet een spondee). Nope. Doodnormaal vers, niks versus spondiacus. Kijk maar: **Sēnsērīt hōc Cēȳx ān vūltūm mōtībūs ūndæ**. Je zou ook nog eens een verband tussen metrum en inhoud kunnen zien. Na **senserit** drie spondeeën die het lāngzāām ōntwāken van Ceyx verbeelden, qua klank ondersteunen. Kijk je naar v741, dan zie je dat het eerste woord vrijwel identiek is (**senserit** vs **senserat**). We scanderen v741 eerst. **sēnsērāt, ēt, tādēm sūpērīs mīsērāntībūs, āmbō**. Na **senserat** nu eerst één spondee en dan drie dactyli. Dynamiek dus, het geklapper van de vleugeltjes van het ijsvogeltje, je hoort het bijna. Nou even verder over **senserat**. **Senserat** is een PLQP dat dient om aan te geven dat Ceyx de kussen van Alcyone gevoeld had. Het tegenstellend voegwoord **at maar** (v740), vlak voor **senserat**, dient om het verschil duidelijk te maken tussen de twijfel van de mensen op het strand en het zeker weten van de verteller: Ceyx is ook echt uit de dood teruggekomen. Enne ... **senserit** is net als **sit visus** in het volgende vers een CON **obliquus**. Afhankelijke vraag ja. Is hetzelfde. Nou ja, bijna hetzelfde.

⁹⁹⁸ het onderwerp **populus** (nee, niet de populier, nee!) suggereert dat er mensen op het strand waren. Die vragen zich af of ze het nou goed hebben gezien, namelijk dat Ceyx reageerde op het gelebber van Alcyone of dat de golven alleen zijn hoofd maar omhoog lieten komen en dat ie gewoon dood bleef. Gezichtsbedrog dus. Nou, die mensen op het strand zijn hoe dan ook getuige geweest van een ontroerende ontknoping en het tot leven komen van een dode. Nee, het is geen eerste paasdag en dat zou bovendien een fors anachronisme zijn. Nee, het wordt voor Alcyone nog veel mooier. Kijk, zij is ijsvogel geworden. Da's een mooi beestje, maar wel een beestje dus. Als nou die Ceyx weer tot leven komt en mens blijft heeft Alcyone niks aan Ceyx en Ceyx niets aan Alcyone. Wat doe je dan samen nog? Theetje doen, met koekies voor het ijsvogeltje en de thee voor de mens? Naar de dierentuin en maar hopen dat Alcyone daar dan niet moet blijven? De oplossing ligt voor de hand, maar is toch een bijzondere. Je ziet het de verantwoordelijke goden denken (na een hele lange tijd **tandem** aarzelen: shit, nu hebben we haar ijsvogel gemaakt en hem tot leven gewekt. En nu dan? Zeg jij het eens, schat! Ehm, zullen we hem dan ook ijsvogel maken? Dan is ons probleem opgelost. Zij kunnen dan alle dingen doen die ze als mens ook deden. Alleen hebben ze dan geen paleis, maar een vogelnestje. Geen paleis op land, maar een vogelnest dat drijft op water. Is toch ook een fraai uitzicht? Maar doen dan? Effe aftikken deze beslissing. Nou, ijsvogels broeden meer dan éénmaal per jaar en zeker niet op een drijvend nest. Zoveel heeft de Wikipedia me wel geleerd.

⁹⁹⁹ beetje vreemd, want Alcyone was al een ijsvogeltje. Door te benadrukken dat ze nu allebei in een ijsvogel veranderen laten de goden zien dat ze medelijden hebben met allebei. Uiteindelijk wel ja. We hebben verhalen gelezen waarin de goden straffen (Juno is er een fan van) of beloonden (denk aan het einde van het verhaal van Pyramus en Thisbe). Straf en beloning zijn vaak voorkomende motieven voor gedaanteveranderingen. Hier is het de emotie medelijden (**miserantibus** v741) die een rol speelt bij de beslissing van de goden.

10 4c. Met. 11, 742 – 748 De liefde van Ceyx en Alcyone blijft bestaan (p.170) – 2

alite <u>mutantur</u>. Fatis obnoxius¹⁰⁰⁰ isdem¹⁰⁰¹ tum quoque <u>mansit</u>¹⁰⁰² amor, nec coniugiale <u>solutum est</u> foedus in alitibus; <u>coeunt</u> <u>fiuntque</u> parentes, 745 perque dies placidos hiberno tempore septem¹⁰⁰³ <u>incubat</u> Alcyone pendentibus aequore nidis¹⁰⁰⁴. Tum <u>iacet</u> unda maris; ventos <u>custodit</u> et <u>arcet</u> Aeolus egressu <u>praestatque</u> nepotibus¹⁰⁰⁵ aequor¹⁰⁰⁶.	Aan hetzelfde lot gebonden/onderworpen is hun liefde toen ook (nog) blijven bestaan, en het huwelijksverbond is niet opgelost/verbroken bij hen als vogels/toen zij vogels waren; ze paren en worden ouders, en gedurende zeven rustige dagen in de wintertijd broedt Alcyone op haar nest, dat op de zee drijft. Dan zijn de golven van de zee rustig; Aeolus bewaakt de winden en houdt ze af van het naar buiten gaan en stelt de zee ter beschikking aan zijn kleinkinderen.
--	---

¹⁰⁰⁰ grammaticaal congruent met **amor**, de **liefde** van Ceyx en Alcyone. Maar het is duidelijker om te stellen dat dit over Ceyx en Alcyone zelf gaat.

¹⁰⁰¹ met **fatis** (..) **isdem** (dichterlijk PL) doelt de verteller op het lot van vogel zijn. Vogel of niet, maar als vogels kunnen Ceyx en Alcyone hun leven lang samen zijn. En dat is een wens die Alcyone eerder uitgesproken had. Die wens vind je, al terugbladerend, in de vertaling van de verzen 698-699. Eddy de Laet, weet je nog, heeft die passage voor ons vertaald. En van de verzen 698-699 maakt hij: **Geen ogenblik van mijn leven had ik je dan moeten missen en zelfs in de dood was ik niet van je gescheiden geworden**. Wauw. Ontroering grijpt mijn hart en stijgt naar mijn keel.

¹⁰⁰² dit PF **mansit is blijven bestaan** duidt, net als het PF **nec solutum est is niet verbroken**, op een vaststelling na ontwikkelingen in het verleden. Hierna gaat de verteller over tot PR-vormen. Waarom?

Omdat de zaken die hij beschrijft altijd gelden: het broedproces, de broedtijd, het zijn dingen die in de natuur nooit anders zullen gaan.

¹⁰⁰³ er zouden in de winter zeven windarme dagen zijn. De aetiologische verklaring die Ovidius daarvoor geeft komt uit dit verhaal. De vader van Alcyone, Aeolus, houdt namelijk tijdens de broeddagen van Alcyone de winden opgesloten in zijn grot, waardoor het dan nauwelijks waait.

¹⁰⁰⁴ wel handig je te realiseren dat Alcyone maar op één nest broedt. Dit moet dus een dichterlijk PL zijn. En broeden op drijvende nesten is er echt niet bij.

¹⁰⁰⁵ de nakomelingen van Aeolus, die zelf de vader is van Alcyone. Het gaat dus uiteindelijk om de kindertjes van Alcyone en Ceyx.

¹⁰⁰⁶ de zee. Een variant op **mare** dus? Nou, een **aequor** is een vlakke zee, een kalme zee. En wie zorgt er voor een vlakke zeespiegel? De paps van Alcyone, de god van de winden. Aeolus, die zorgt ervoor dat dochterlief op haar gemakje kan broeden, zonder van haar nest te waaien.

Een man gaat naar de woestijn en als hij eenmaal aan het lopen slaat is hij al snel erg moe. Een paar meter verderop staat een verkoper met kamelen. Vlug gaat de man naar de kamelenverkoper en vraagt hem om de goedkoopste kameel. "Dat is deze meneer", zegt de verkoper en wijst op een doodgewoon uitzijende kameel. De verkoper ziet de man kijken en vertelt dat deze kameel erg lief is, goed doorloopt, maar moeilijk te "besturen" is. Als je wilt dat de kameel gaat lopen zeg je "poe" , moet hij rennen zeg je: "poepoe" als hij stoppen moet zeg je: "huuuu" . Nou, de man vind het best en gaat op weg. Hij zegt: poe en de kameel gaat lopen. Nou, dat gaat lekker, denkt de man en hij zegt poepoe om wat meer op te schieten. En ja hoor, de kameel gaat aan het rennen. Opeens ziet de man een bordje met: ravijn 50 meter. o jee, denkt de man, hoe stopt hij nou ook alweer en hij roept: hooooo, maar de kameel rent natuurlijk gewoon door. Bordje: ravijn 25 meter. Stop!, roept de man uit. Ravijn: 10 meter. Halt! roept de man uit, maar de kameel rent gewoon door. En dan net op het nippertje roept de man: huuuuu en de kameel stopt. De man veegt zijn voorhoofd af en zegt: "poepoe".

11 Fama

11 a. Met. 12, 39 – 45 Het huis van *Fama* (p.174) – 1

40	Orbe locus medio ¹⁰⁰⁷ <u>est</u> ¹⁰⁰⁸ inter terrasque fretumque caelestesque ¹⁰⁰⁹ plagas, triplicis confinia ¹⁰¹⁰ mundi; unde ¹⁰¹¹ <i>quod</i> ¹⁰¹² <u>est</u> usquam, <i>quamvis</i> regionibus <u>absit</u> ¹⁰¹³ , <u>inspicitur</u> , <u>penetratque</u> cavas ¹⁰¹⁴ vox omnis ad aures. Fama <u>tenet</u> summaque domum sibi <u>legit</u> ¹⁰¹⁵ in arce ¹⁰¹⁶ , innumerosque aditus ac mille ¹⁰¹⁷ foramina tectis ¹⁰¹⁸ 45 <u>addidit</u> et nullis <u>inclusit</u> limina portis;	Er is een plek in het midden van het heelal tussen (en) het land en de zee en de streken van de hemel, het contactpunt van het drievoudige heelal; van daaruit wordt alles wat ergens is bekeken, hoe afgelegen ook, en ieder woord/iedere stem dringt door tot holle/ruime oren. Fama bewoont en heeft voor zich een huis (uit)gekozen op het hoogste punt, en zij heeft ontelbare toegangen en duizend openingen aan het huis toegevoegd en de drempels afgesloten met geen deuren;
----	---	---

¹⁰⁰⁷ het bekende *dominante* gebruik van het ADI **medius**. **Orbis** betekent eigenlijk *ring*, *kring* en is meestal kort voor **orbis terrarum de ring der landen** oftewel de *wereld*, de *aardbol*. Als de paus zijn kerst-
dan wel paasboodschap uitspreekt doet ie dat **urbi et orbi**, voor de stad (Rome) en voor de wereld. Het is maar dat je het weet. Gewoon, algemene ontwikkeling. Gratis. Die tekst, niet de paus.

¹⁰⁰⁸ kijk, die vrouw **Fama**, dat *gerucht*, dat moet gevoed worden. Gevoed door allerlei vage verhaaltjes die overal vandaan komen. Dan is het wel handig wanneer je je in het midden van het universum
bevindt. Ik geef toe, je moet tegen prikkels kunnen. ADHD dan wel ADD had **Fama** waarschijnlijk niet. Fama was geen prettig mens, want ze vertelde allerlei roddels. Roddels die mensen beschadigden,
zonder aanzien des persoons. In het verhaal van Hercules lulde ze Deianira én Hercules de afgrond in. Drie eigenschappen werden daar van Fama vermeld: **loquax praatziek**, **veris addere falsa gaudet**
geinig om onwaarheid toe te voegen aan waarheid en **e minimo sua per mendacia crescit door haar eigen leugens wordt ze groter**. Eens kijken of dit beeld terugkomt in dit verhaal, dat exclusief over
Fama gaat.

¹⁰⁰⁹ voor degenen die zich nog steeds afvragen waar nou in “de vertaling” het woordje “van” vandaan komt: Ovidius maakt geregeld ADI van SUBST of eigennamen, in plaats van de GEN van zo’n
SUBST/eigenaam. We hebben er heel wat gezien. ik noem er een paar. **paternus van de vader** (eigenlijk vaderlijk). **Herculeus van Hercules** (Herculisch...), **Nesseus van Nessus** (Nessisch of zo?) en ja, hier
caelestis van de hemel. Gemaakt met het SUBST **caelum hemel**. Het getuigt niet van gemakzucht (Ovidius in de rol van een moderne leerling: hûh, was de genetief ook alweer van da woord?), nee het
bewijst zijn bijna onbegrensde virtuositeit.

¹⁰¹⁰ het gebied waar alle info uit de hele wereld binnenkomt. **Confinia grensgebied** is het belangrijkste woord van de bijstelling (*appositie*) die volgt op het **POLYSYNETISCHE TRICOLON inter terrasque fretumque**
caelestesque plagas uit de vv.39-40.

¹⁰¹¹ **Unde** is hier het handigst weer te geven met *van daaruit*. Vanuit dat middelpunt dus.

¹⁰¹² een zogenaamd betrekkelijk voornaamwoord met ingesloten antecedent. **quod** moet je dus lezen als **id quod**.

¹⁰¹³ niet nerveus worden bij zo’n CON. Deze wordt gewoon veroorzaakt door **quamvis** + CON. Dat zijn nou gewoonweg leerdingetjes.

¹⁰¹⁴ bij **aures oren**. De oren zijn niet echt oren, maar eerder gangen, ingangen of open deuren, zodat alle geruchten overal gemakkelijk binnen kunnen komen. De “oren” kunnen alles horen, al wordt het
gefluisterd. Daarom zijn ze ruim. Ze vormen een holle ruimte, die oren. En je weet het, als je daar ook maar een klein, onbetekenend geluidje in deponeert, zingt het meteen rond door die grote wappers.

¹⁰¹⁵ als je het goed bekijkt is dit een onlogische volgorde. Toch? Eerst koos Fama het huis waar ze wilde wonen en daarna woonde ze er pas. Net andersom eigenlijk. Zullen we daar ook een naam aan
geven? Gewoon voor de dikke fun? Ik noem het een eerder later. Ja ja, ik? Nee joh, dat hebben echte geleerden al lang ontdekt en anders genoemd. Gewoon Grieks. Hyteron proteron. Wij kennen het
ook, maar lezen er weleens overheen. Ze sneuvelen maar vechten dapper. Dat is er ook eentje. Aangenomen dat er geen Ceyx-achtige taferelen plaatsgevonden hebben dan.

¹⁰¹⁶ een *dominant* gebruikt ADI **summa** bij een SUBST **arce**. Plus een beetje extra ruimte tussen die twee bestanddelen, een **HYPERBATON**. Hé, en **arx burcht**, **hoogste punt** niet verwarren met **arcus boog**! Want
dan krijg je hele rare vertalingen. Zeg maar, nóg vreemdere vertalingen dan je normaal gesproken al in durft te leveren. Als je ze al gemaakt hebt en je niet ChatGPT een vage opdracht gegeven hebt.

¹⁰¹⁷ misschien is duizend wat veel, maar de **HYPERBOOL** geeft in dat geval nog steeds wel aan hoeveel reten en kieren er in Fama’s huis waren, waardoor allemaal geruchtjes en geruchten binnenkwamen.

¹⁰¹⁸ de super bekende **PARS PRO TOTO: tectum** is *dak*, maar associërend (weet je nog, **METONYMIA**!) wordt met dak natuurlijk huis bedoeld.

11 a. Met. 12, 46 – 52 Het huis van Fama (p.174) – 2

nocte dieque¹⁰¹⁹ <u>patet</u>¹⁰²⁰. Tota¹⁰²¹ <u>est</u> ex aere sonanti¹⁰²², tota <u>fremi</u>¹⁰²³ vocesque <u>refert</u> <u>iterat</u>que quod <u>audit</u>¹⁰²⁴. Nulla quies intus¹⁰²⁵ <u>est</u> nullaque silentia parte^{sunt}, nec tamen <u>est</u> clamor, sed parvae murmura¹⁰²⁶ vocis, 50 qualia¹⁰²⁷ de pelagi, si quis procul <u>audiat</u>¹⁰²⁸, undis esse <u>solent</u>, qualemve sonum, cum Iuppiter atras <u>inrepu</u>it nubes, extrema tonitrua <u>reddunt</u>.	dag en nacht staat het (huis) open. Het bestaat geheel uit weergalmend brons, het gonst geheel en weerkaatst woorden en herhaalt wat het hoort. Er is geen enkele rust binnen en nergens stilte, en toch is er geen geschreeuw/lawaai, maar het gefluister/geruis van een zachte stem/zachte stemmen, zodanig als het geruis (afkomstig) van de golven van de zee pleegt te zijn, als iemand van ver zou luisteren, of zodanig als het geluid dat de nagalm van de donder voortbrengt, (steeds) wanneer Jupiter de donkere wolken heeft laten dreunen.
--	---

¹⁰¹⁹ beide ABL zijn ABL *temporis*. Het zou een beetje maf zijn als de geruchten overdag binnenkomen bij Fama en 's nachts niet omdat de tent dan gesloten is. Nee, nee. De stroom roddels blijft actief, 24/7.

¹⁰²⁰ kern van de nogal uitvoerige beschrijving van dit huis van Fama is dat het altijd open staat waardoor alles wat er op de wereld gebeurt binnen kan komen.

¹⁰²¹ **tota** is F. En hoe komt dat nou weer? Nou, het past zich aan, vandaar. Waaraan past het zich dan aan? U bedoelt toch dat het congrueert? Zekers! Nou, **totus geheel, helemaal** past zich aan aan **domus huis**. En dat is F. Simpeler kan ik het niet uitleggen.

¹⁰²² een PPA van **sonare klinken**. Ja, dat weten we wel hoor, meneer. Klopt, dat wel ja. Maar dat de ABL van een PPA op een **-nti** duidt op een bijvoeglijk gebruikt PPA en de ABL van een PPA op **-nte** op een ABL *absolutus*. Wist je dat ook? Zo ja, mooi! Bluf. Zo nee, dan weet je het nu.

¹⁰²³ jullie hebben vanzelfsprekend dit hele jaar kunnen trainen op het waarnemen van stijlmiddelen en ze werden je dan ook bij bosjes voorgeworpen. De schrijvers van de eindexamenbundels, EIS en HERM, hebben zich ook de pleuris gespeurd en, toegegeven, ze hebben er heel wat gevonden. Niet altijd exact dezelfde stilistische middelen, maar ach. Een beetje vergelijken kan geen kwaad. Ik zie beide bundels uitvoerig en jat van beide boeken uitvoerig informatie. Dus ik kan wel zeg maar rode lijnen ontdekken, bijvoorbeeld in het type vragen. Bij HERM houden ze heel erg van vragen van het type: noteer de twee persoonsvormen die door **-que** verbonden worden. Sja, word ik niet heel warm van. Terwijl het wel goede vragen zijn om achter de dieperliggende grammaticale structuren te komen. Stel dat je dat wilt dan. En noem drie stilistische middelen in die en die passage, mwah. Die vragen komen bij EIS ook voor. Ieder zijn voorkeur. Goed, waar had ik het over? O ja, **ANAFOOR** en **PARALLELLISME** hier. Geloof je me niet? Mag hoor. **tota** (a) **est** (b) **tota** (a) **fremi** (b). Nou, en **tota** wordt dus herhaald. Keurig aan het begin van een tekstelement. Bingo! **ANAFOORTJE** kwispedoortje.

¹⁰²⁴ het eind van een **CHIASME**, zegt HERM. Ik dus ook. Haha, nee hoor. Ik kijk heus wel of ze een beetje gelijk hebben. Deze kan ik wel waarderen. **voces** (a) **refert** (b) **iterat** (b) **quod audit** (a). Gewoon een kwestie van object persoonsvorm persoonsvorm object. Da's een makkie (ik maak niet impliciet reclame, sluikecame dus, voor gok- en kansspelen, hè: als docent word ik gewoon fatsoenlijk betaald). En **audit**, duidt dat dan niet op een **PERSONIFICATIE**, meneertje koekepeertje? Omdat brons, ook al bepaalt het het interieur van dit hele geruchtenhuis, niet kan horen. Mensen kunnen horen, brons niet. Oké, doen we **PERSONIFICATIE** er gratis bij.

¹⁰²⁵ als je nog eens terugkijkt naar het huis van de Slaap (voorafgaand aan de Latijnse passage over Ceyx en Alcyone) zie je dat dit huis van Fama juist het tegenovergestelde is. Overal geluiden, gefluister, geroddel, terwijl het in het huis van de Slaap bijna eng stil was.

¹⁰²⁶ vormt een contrast, een **ANTITHESE** met **clamor**, tenminste dat vind ik.

¹⁰²⁷ typisch een woord dat een **VERGELIJKING** inluidt, dit **qualia zoals** (zie ook **qualem** in v51). Nou, laten we die dan maar eens analyseren, die **VERGELIJKING**. Analyse vergelijking A, B en P, weet je nog? **AFGEBEELDE**, **BEELD** en **PUNT VAN OVEREENKOMST**. Het **AFGEBEELDE** is natuurlijk het gegons, het gefluister, gelispel daar in Fama's huis. Het **BEELD** dat door het **AFGEBEELDE** opgeroepen wordt is het geruis van de golven van de zee, maar ook het nog hoorbare geluid van de laatste donderslagen als Jupiter weer eens bezig is geweest. Ehm, met donderen, hè. Twee **BEELDEN** dus. Maakt de **VERGELIJKING** des te sterker. En waarom dan deze **BEELDEN**? Oftewel, wat is dan het **PUNT VAN OVEREENKOMST**? Het gaat om de (niet al te grote) sterkte van het geruis dat te horen is en dat qua precieze tekst ook niet exact thuis te brengen is.

¹⁰²⁸ de CON is gewoon de *potentialis*. Vrijwel altijd PR, en vaak voorafgegaan door **si stel dat**. Van **quis** weten we dat het eigenlijk **aliquis** is. Na **si, nisi, num** en **ne** en the rest is history.

11 b. Met. 12, 53 – 58De bezoekers van het huis (p.176) – 1

Atria turba <u>tenet</u>; <u>veniunt</u>¹⁰²⁹, leve vulgus¹⁰³⁰, <u>euntque</u>¹⁰³¹ mixtaque cum veris passim commenta <u>vagantur</u> 55 milia rumorum¹⁰³² confusaque verba <u>volutant</u>¹⁰³³. E <i>quibus</i> hi¹⁰³⁴ vacuas <u>implent</u> sermonibus aures¹⁰³⁵, hi narrata <u>ferunt</u> alio, mensuraque ficti <u>crescit</u>¹⁰³⁶, et auditis aliquid novus <u>adicit</u> auctor¹⁰³⁷.	Een menigte vult het atrium; ze komen, het vlugge volk, en ze gaan en, gelogen overal gemengd met ware, dwalen duizend (van) geruchten rond en brengen onduidelijke woorden in omloop. Sommigen van hen vullen lege oren met gesprekken/praatjes, anderen brengen wat verteld is ergens anders heen, en de maat van wat verzonnen is groeit, en een nieuwe zegsman voegt nog iets toe aan de dingen die gehoord zijn.
--	---

¹⁰²⁹ als **salutatores**, als **clientes** die hun **patronus** 's ochtends héééé vroeg de ochtendgroet kwamen brengen, de **salutatio**. Hoe vroeg? Nou, wanneer de zon opkwam, zo vroeg. In dit beeld van de Romeinse maatschappij is Fama dan de **patronus** en zijn de geruchten de **clientes**. Die komen bij hun baasje een wit voetje halen door zo sappig mogelijke roddels te komen vertellen. Hee, Fama, weet je al met wie Jupiter het doet? Ja, dūh, met iedereen, man of vrouw, maar meestal vrouwen. Sterfelijk, onsterfelijk, het maakte hem geen zak uit. Pssst, Fama, heb je al gehoord dat Hercules een stad veroverd heeft? Eh, ja, wist ik van iemand anders ja. Wist je dan ook al dat hij niet alleen een stad veroverd heeft maar ook het hart van Iole? Hūh? Echt waar? Ik zweer het je!

¹⁰³⁰ Ovidius vindt een hele rij aan termen die aangeven waarin geruchten het afleggen tegen op feiten gebaseerde berichten. Een serie van uitdrukking die benadrukken hoe onbetrouwbaar de meldingen zijn die bij vrouwe Fama binnenkomen. Prachtig! En als de persoonsvorm niet voorop staat, valt dat effect helemaal weg. Het doet stilistisch denken aan prolepsis. Die Mercedes, heb je die van Marktplaats. Waar het om gaat is voorop geplaatst. Hier hebben we waar het om gaat eigenlijk achter de geïsoleerde persoonsvorm staan. Hoe onbeduidend zijn geruchten eigenlijk. **leve vulgus het onbeduidende volk** (van praatjes), **mixta cum veris** (...) **commenta leugens vermengd met ware dingen**, **rumorum roddels**, **confusa verba verwarde woorden**, **narrata dingen die verteld zijn**, **fabeltjes**, **mensura ficti crescit de hoeveelheid verzinsels wordt groter**, **auditis aliquid novus adicit auctor een nieuwe zegsman voegt iets toe aan wat hij gehoord heeft**.

¹⁰³¹ in **ANTITHESE** met **veniunt**: **ze komen** en **ze gaan** (weg). Het gaat maar door, dag in, dag uit, jaar in jaar uit. Roddelen is van alle tijden. Story en Privé, als het goed is neem je die blaadjes niet serieus. Maar vergeet niet de ongefundeerde bende die je op sociale media treft: de rottende werking die daarvan uitgaat is te vergelijken met hoe Ovidius hier het huis van de geruchten beschrijft. Bijna angstwekkend actueel! En nou nog even met je scandeerbril op je neus kijken naar dit vers. We zien, als ondersteuning van de inhoud (die roddels schieten her en der in het rond), vijf dactyli achter elkaar. En zelfs de laatste voet is lang kort (je mag die altijd lang lang scanderen, dat weet je). Maar ik geef de echte fijnproevers ook wel eens een toetje. Vind ik nou weer eens leuk. Geloof je me? Of moet de baas het weer voordoen? Gaat ie. Ik ben ook veel te lief hè. *ātrīā tūrbā tēnēt; vēnīūnt, lēvē vūlgūs, ēūntquē* See?

¹⁰³² deze GEN noem je een GEN *partitivus*. Leuk toch?

¹⁰³³ wie herkent hem niet, deze **ALLITERATIE**? Ja, degene die nooit mee doet in de les. **verba volutant**. Sempel. Makkie...

¹⁰³⁴ het PRON *demonstrativum* **hic** wordt ook geregeld verwijzend gebruikt. Wat je dan wel ziet is dat het verwijzende woord hetzelfde getal en geslacht heeft als waar het naar verwijst. **Hi** hier (en ook in v57) verwijst naar de **rumores de roddels**. M en PL.

¹⁰³⁵ **alweer oren!** Het moet niet veel gekker worden, met die rode oortjes van jullie. Goed, zijn dit nou dezelfde oren als die eerder in dit verhaaltje? Die van het huis waar vrouwe Fama woont. Nou, ik denk dat dit eerder gaat om de oren van goedgelovige mensen.

¹⁰³⁶ opnieuw PR, net als vrijwel overal in dit verhaal. Waarom? Omdat wat daar beschreven wordt altijd speelt, altijd aan de hand is. Zo ging het, zo gaat het nog steeds en zo zal het alijd gaan. Maar deze opmerking zelf, wat betekent die? Nou, dat de omvang van het gerucht steeds toeneemt naarmate andere mensen er nog weer spannende elementen aan toevoegen. Heel herkenbaar, niet?

¹⁰³⁷ zo, en aan het eind van deze passage komen we nog even terug op de karakterisering van Fama. Is die nou consistent, als je dit algemene verhaal vergelijkt met hoe Fama in het verhaal van Hercules en Deianira neergezet wordt? **loquax praatziek** zien we in dit verhaal in de vv47-52 **vocesque** t/m **reddunt**. Bingo. En **veris addere falsa gaudet geinig om onwaarheid toe te voegen aan waarheid** dan? Zien we dat ook weer terug? Anders verwoord waarschijnlijk? Jazeker! **mixtaque** t/m **rumorum** doet inhoudelijk sterk denken aan Fama's eigenschap waarheid met leugens te vermengen. Bingo numero twee! Nog eentje te gaan. Hoe zien we **e minimo sua per mendacia crescit door haar eigen leugens wordt ze groter** terug? Ook daar bingo: vv57-58 **mensuraque** t/m **auctor**. Nou. Is dat een consistent beeld of wat?

11 b. Met. 12, 59 – 63 De bezoekers van het huis (p.176) – 2

60	Illic Credulitas¹⁰³⁸, illic¹⁰³⁹ temerarius Error vanaque Laetitia¹⁰⁴⁰ <u>est</u> consternatique Timores Seditioque repens dubioque auctore Susurri. Ipsa¹⁰⁴¹, quid in caelo rerum pelagoque geratur et tellure¹⁰⁴², <u>videt</u> totumque <u>inquiri</u>t in orbem¹⁰⁴³.	Daar is Goedgelovigheid, daar is de onbezonnen Fout/Dwaling en de ongegronde Blijdschap en de schichtige Angsten en het plotselinge Oproer en de Fluisterende Stemmen van onzekere oorsprong. Zelf ziet zij wat er van/aan zaken/gebeurtenissen geschiedt in de hemel en in/op de zee en op de aarde en zij doet onderzoek over heel de wereld.
----	--	--

¹⁰³⁸ wat **PERSONIFICATIES** aan het eind van het Fama-verhaal. Lichtgelovigheid, Dwaling (ook al zie je dat iets onbetrouwbaar is, toch trek je je niets van dit inzicht aan), Blijdschap (je hoort liever leuke dingen die niet helemaal waar zijn, gebaseerd zijn op geruchten, dan minder leuke dingen die wel waar zijn, die gebaseerd zijn op feiten: het is de mens eigen), de Angsten (geruchten maken mensen schichtig, bang. Voorbeelden zijn gemakkelijk zelf aan te dragen, zeker met een oorlog in Oekraïne), de Rellen (die kunnen ontstaan doordat geruchten niet geverifieerd worden en mensen daardoor als kippen zonder kop bonje zoeken) en het Gefluister (als je wilt roddelen, maar je weet niet of er een kern van waarheid in je verhaaltje zit, of van wie je het ook alweer had, praat dan maar liever zachtjes. Dan horen niet al te veel mensen het). Alle genoemde eigenschappen huizen in Fama's paleis vol gaten, reten en open deuren, vol gefluister, vol leugens vermengd met een tikkeltje waarheid. Het is een mooi stel bij elkaar zo. Niet echt.

¹⁰³⁹ hoezo **ANAFOR**? Zeker weten **ANAFOR**! **illic** wordt nogal nadrukkelijk herhaald aan het begin van het tweede tekstelement.

¹⁰⁴⁰ ja ja. En waarom is **Laetitia Blijdschap** dan **vana ongegrond**? Nou, ik kan wel een antwoord bedenken, hoor. Als je leraar jou zegt dat je een 9 voor je proefvertaling gehaald hebt geloof je daar geen reet van. Zegt ie dat je een 6,2 hebt gehaald, dan is dat theoretisch mogelijk en ben je dus blij. Haha! Totdat ie zegt dat hij zich vergist had en dat het de gebruikelijke 3,6 was. Je blijdschap was ongegrond, want je haalt nooit hoger dan 4,1 of zo. Ik geef toe, niet het meest fijnzinnige voorbeeld dat ik ooit bedacht heb.

¹⁰⁴¹ vrouw Fama dus. Die zit daar helemaal in het midden te koekeloeren naar alles wat er op de wereld gebeurt. In haar huis wordt de hele boel nog eens in de blender gegooid waarna de versterkte geruchten opnieuw de wereld in worden geslingerd. Elke keer met een beetje meer leugen erin. Het doorfluisterspel optima forma. Maar dan niet voor kindertjes van 7 tot 10.

¹⁰⁴² hee, die driedeling zagen we ook aan het begin van dit verhaal. Dit is een mooi stilistisch middel, dat je niet heel vaak tegenkomt. Je noemt dit **RINGCOMPOSITIE**. Begin en einde zijn als het ware aan elkaar vastgelast (vormen zogezegd een ring) door een opvallende formulering. Hier dus die drie delen van de wereld: hemel, zee en land. In het begin was de volgorde trouwens precies andersom: land, zee, hemel. Grappig.

¹⁰⁴³ dit verhaal over Fama is wat je een *ekphrasis* noemt, een geleerde uitweiding binnen een ander verhaal. Aan het begin van het 12^e boek van de **Metamorphoses** vertelt Ovidius over de aanloop naar de Trojaanse oorlog. Elementen waarover hij daarin verhaalt zijn ons allemaal bekend. De windstilte/tegenwind in Aulis, toen de Griekse vloot uit wilde varen richting Troje. Het offer dat de Griekse aanvoerder Agamemnon toen moest brengen. Zijn eigen dochter, Iphigeneia, moest aan Diana geofferd worden. Hij was ertoe bereid, de lul. Maar Diana had uiteindelijk compassie en verving het meisje op, nee vlak voor het moment suprême door een dier. Feest ging dus niet door. Nou ja, feest. De Griekse vloot landt op de Trojaanse kust. En wie smoest die aankomst van de Grieken meteen door aan de Trojanen? Eén keer raden? Jottem. Fama. Nou, en daarom zit die Fama-passage in ons Ovidiuspensum.

En dat Ovidiuspensum, beste examenkandidaten, is hiermee wel weer voldoende becommentarieerd. Ik heb met veel plezier 119 pagina's volgeluld, maar wel in de hoop dat jullie Latijn toch nog een aardig vak zullen vinden. Misschien komt het besef pas later, misschien nooit. Volgend jaar Livius. Ik kan niet wachten. Succes met jullie eindexamens, maar in het bijzonder met jullie examen Latijn. MDH.